جرعه‌ای از زلال معرفت بی‌کران امیر مؤمنان علی

یک حرف از هزاران

مشخصات کتاب

سرشناسه : شیاسی، امیر، 1360 -

عنوان و نام پدیدآور : یک حرف از هزاران/امیر شیاسی.

مشخصات نشر : قم: عطر عترت، 1390.

مشخصات ظاهری : 480 ص.

شابک : 75000 ریال: 978-600-243-007-6

موضوع : علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، 23 قبل از هجرت - 40ق. -- فضایل -- احادیث اهل سنت

موضوع : اربعینات -- قرن 14

موضوع : احادیث اهل سنت -- قرن 14

رده بندی کنگره : BP37/4 /ش94ی8 1390

رده بندی دیویی : 297/951

شماره کتابشناسی ملی : 2485173

ص: 1

اشاره

فهرست مطالب

پیشگفتار 29

*فصل اوّل 37

فضیلت حفظ چهل حدیث 39

منظور از «حفظ حدیث» چیست؟ 40

اسرار عدد «چهل» در آیات و روایات 41

الف: رسیدن به کمال عقل و کمال روحی تا چهل سالگی 41

ب: جاری شدن چشمه های حکمت از قلب بر زبان 42

ج: میقات حضرت موسی علیه السلام با پروردگارش 43

د: گریستن آسمان در مصیبت اهل بیت علیهم السلام 43

ه: گریستن تمام مخلوقات در مصیبت امام حسین علیه السلام 43

و: اسرار دیگر عدد چهل 44

اربعینیّات «کتاب های چهل حدیث» 44

1- فضایل بی پایان امیر مؤمنان علی(علیه السلام) 46

2- امیر مؤمنان علی(علیه السلام) دریای بی کران فضایل 47

3- آثار بیان فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 50

4- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در عالم انوار 51

5- نام امیرمؤمنان علی سبب پذیرفته شدن توبه آدم علیه السلام 51

6- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) مولود کعبه 52

7- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین مسلمان 53

8- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نخستین نمازگزار 54

9- برتری ایمان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 54

10- شمایل زیبای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 54

11- کنیه ها و لقب های امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 56

12- نقش نگین انگشترهای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 56

13- فضیلت های اختصاصی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 57

14- دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) سرلوحه نامه هر مؤمن 58

15- دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، محوکننده گناهان 59

16- علم و آگاهی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به قرآن 59

17- ازدواج امیرمؤمنان علی(علیه السلام) با حضرت فاطمه زهرا علیها السلام 59

18- دستور خداوند به دوستی با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 60

19- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) راستگوی بزرگ 60

20- پیروی از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، پیروی از خداست 61

21- شباهت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به انبیا علیهم السلام 61

22- شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ اُحد 62

23- شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ بدر 62

24- شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ خندق 63

25- شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ خیبر 63

26- ملائکه یاور امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ ها 64

27- در مشکلات باید به امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

مراجعه کرد 65

28- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) محبوب رسول خدا 65

29- سفارش رسول خدا به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 66

30- غیر از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کسی رسول خدا را غسل نداد 67

31- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پرداخت کننده قرض های رسول خدا 67

32- پیش گویی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از شهادت خود 68

33- قاتل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، بدبخت ترین مردم 69

34- آثار شهادت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در کائنات 69

35- اتّفاقات شب شهادت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 70

36- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر آیین رسول خدا به شهادت رسید 70

37- بهشت، مشتاق دیدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 70

38- جایگاه امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در بهشت 71

39- درخشش امیرمؤمنان علی(علیه السلام) برای بهشتیان علیه السلام1

40- حوریه مخصوص امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در بهشت 71

*فصل دوّم علیه السلام3

در مسیر اثبات امامت و ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 75

1- آیه «ولایت» 79

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و آیه «ولایت» 79

آیه «ولایت» از دیدگاه مفسّران شیعه و سنّی 80

معنای صحیح ولایت در آیه 81

چرا در آیه «ولایت»، تعبیر به جمع شده است؟ 82

2- آیه «اولی الأمر» 83

«اولی الأمر» در روایات اهل تسنّن 83

اطاعت از «اولی الأمر» دستور خداست 84

«اولی الأمر»، فرزندان حضرت فاطمه زهرا علیها السلام هستند 84

«اولی الأمر»، دوازده امام علیهم السلام هستند 84

دلالت آیه «اولی الأمر» بر عصمت ائمّه اطهار علیهم السلام 85

دلالت آیه «اولی الأمر» بر اطاعت از ائمّه اطهار علیهم السلام 86

3- آیه «تبلیغ» 88

نکاتی پیرامون مفردات آیه «تبلیغ» 88

آیه «تبلیغ» بیانگر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 89

رسول خدا مأمور به ابلاغ ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 89

فریاد شیطان در غدیر 90

حُزن شیطان در غدیر و سرور او در سقیفه 91

4- آیه «اکمال دین» 92

تفسیر آیه «اکمال دین» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 92

ویژگی های روز عید غدیر در آیه 93

اگر عظمت غدیر شناخته می شد 93

برترین فضیلت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از جانب رسول خدا صلی الله علیه و آله4

ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، رکن اساسی اسلام صلی الله علیه و آله5

ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، محور قرآن 95

کمال دین با ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 95

5- آیه «تطهیر» 96

تفسیر «آیه تطهیر» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 96

نکاتی پیرامون مفردات آیه «تطهیر» 97

معنای «رجْس» در قرآن 98

نتیجه تفسیر «آیه تطهیر» 100

6- آیه «علْمُ الکتاب» 101

تفسیر آیه «علم الکتاب» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 101

مقایسه وصی رسول خدا با وصی حضرت سلیمان علیه السلام 102

آگاهی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به کتاب های آسمانی 103

برترین فضیلت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در قرآن 103

نکات مهم آیه 104

7- آیه «مباهله» 105

معنای «مباهله» در لغت 105

تفسیر آیه «مباهله» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 105

اتّفاق مفسّرین بر نزول آیه مباهله در مورد اهل بیت علیهم السلام 106

واقعه تاریخی مباهله 106

دلالت آیه «مباهله» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 107

8- آیه «مودّت» 109

تفسیر آیه «مودّت» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 109

اجر و مُزد رسالت انبیای الهی 109

چرا رسول خدا درخواست پاداش نمود؟ 110

وجوه دلالت آیه «مودّت» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 111

1- وجوب مودّت، مستلزم وجوب اطاعت 111

2- وجوب محبّت مطلق، مستلزم افضلیّت 112

3- محبّت مطلق، ملازم با عصمت 113

9- آیه «لیله المبیت» 114

تفسیر آیه «لیله المبیت» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 114

واقعه «لیله المبیت» قابل انکار نیست 115

ظهور فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در شب هجرت 115

دلالت آیه «لیله المبیت» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 116

10- آیه «خیْرُ الْبریّه» 117

معنای «بریّه» 117

تفسیر آیه «خیرُ البریّه» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 117

آیا امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از رسول خدا

افضل است؟ 118

امیرمؤمنان علیه السلام بهترین بندگان 119

«شیعه» کیست؟ 120

11- آیه «هدایت» 122

تفسیر آیه «هدایت» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 122

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) هدایت گر همه عالمیان 122

نقد و بررسی کلام فخر رازی در تفسیر آیه «هدایت» 123

12- آیه «سابقون» 125

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در آیه «سابقون» 125

وجوه دلالت آیه «سابقون» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 126

سبقت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در فضیلت ها 127

13- آیه «صادقین» 128

تفسیر آیه «صادقین» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 128

معنا و مفهوم «صدق و صادقین» 128

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) «صدّیق اکبر» 129

مراد از «صادقین» فقط اهل بیت علیهم السلام هستند 129

14- آیه «صلوات» 132

تفسیر آیه «صلوات» در مدارک معتبر شیعه و سنّی 132

معنای «صلوات» در روایات 133

کیفیّت صلوات بر رسول خدا 133

آل محمّد : در آیه «صلوات» چه کسانی اند؟ 134

آثار و برکات صلوات 134

1) موجب صلوات خدا 134

2) موجب صلوات فرشتگان 134

3) موجب آمرزش گناهان 135

4) موجب برآورده شدن حاجات 135

5) موجب زدوده شدن نفاق 135

6) نور روز قیامت 135

*فصل سوّم 137

نور اوّل : گفتگوی خدا با رسولش در مورد خلافت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 139

نور دوّم : خداوند منکر ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) را در آتش می افکند 140

نور سوّم : اثر قبول کردن ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 140

نور چهارم : اثر ایمان به ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 141

نور پنجم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) همتای حضرت فاطمه زهرا علیها السلام 141

نور ششم : نزول القاب اختصاصی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از آسمان 141

نور هفتم : اختصا(صلی الله علیه و آله)لقب «امیرالمؤمنین» به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 142

ص: 10

نور هشتم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) قلعه محکم الهی 142

نور نهم : اگر امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نبود، بهشت خلق نمی شد 144

نور دهم : نور امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و فرزندانش در آسمان ها 144

نور یازدهم : مقام محبّین امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در کلام خداوند 146

نور دوازدهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) همراه با پیامبر صلی الله علیه و آله در معراج 147

نور سیزدهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) مظهر صفات الهی 147

نور چهاردهم : نزول رحمت الهی به برکت وجود امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 148

*فصل چهارم 151

چرا باید نسبت به امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

معرفت داشت؟ 153

1) معرفت و محبّت امام علیه السلام منشأ همه برکات 153

2) معرفت به خداوند بدون معرفت به امام علیه السلام ممکن نیست 153

3) هیچ عملی بدون معرفت امام علیه السلام پذیرفته نیست 154

حدیث اوّل : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) وصیّ و جانشین رسول خدا 157

حدیث دوّم : معرفت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

به خدا و رسول صلی الله علیه و آله 157

حدیث سوّم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، تقسیم کننده بهشت و دوزخ 158

حدیث چهارم : دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

کافر است 158

حدیث پنجم : اشتیاق ملائکه به دیدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 159

حدیث ششم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، نخستین مسلمان 160

حدیث هفتم : زمین، مهریّه همسر امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 160

حدیث هشتم : هدیه های خداوند به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 161

حدیث نهم : مقام والای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در روز قیامت 161

حدیث دهم : پیروی از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، موجب رستگاری 162

حدیث یازدهم : سؤال از ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پس از مرگ 163

حدیث دوازدهم : اثر عبادت بدون ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 163

حدیث سیزدهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) همانند سوره توحید در قرآن 164

حدیث چهاردهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) همانند عیسی بن مریم علیها السلام 165

معرفی امیرمؤمنان علیه السلام در کلام آخرین پیامبران صلی الله علیه و آله 166

*فصل پنجم 169

منقبت اوّل : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نقطه باء «بسم اللّه» 171

منقبت دوّم : برائت اهل جابلقا از دشمنان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 172

منقبت سوّم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، اول و آخر و ظاهر و 172

منقبت چهارم : برترین منقبت های امیرمؤمنان علیه السلام از زبان آن حضرت 174

منقبت پنجم : اثر متمسک شدن به ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 176

منقبت ششم : دوستان امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

در بهشت عدن الهی 176

منقبت هفتم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) آگاه به اسرار آسمان ها و زمین 177

منقبت هشتم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) حجّت خدا بر جهانیان 178

منقبت نهم : بدبخت ترین مردمان، انکارکننده فضایل امیرمؤمنان علیه السلام 179

منقبت دهم : آشنایی با مقام نورانیّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 180

منقبت یازدهم : ذکر امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

شفای از تمام بیماری ها 182

منقبت دوازدهم : آثار پذیرش ولایت امیرمؤمنان و فرزندان بزرگوارش 182

منقبت سیزدهم : خصلت های اختصاصی امیرمؤمنان علیه السلام 184

منقبت چهاردهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) امانت دار سرّ خداوند متعال 185

*فصل ششم 187

حضرت علی مرتضی علیه السلام؛ آفتاب عالم آرا 189

سخن اوّل : آفرینش فرشتگان از نور صورت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 192

سخن دوّم : جواز عبور از پُل صراط به دست امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 193

سخن سوّم : امیرمؤمنان علیه السلام، بهترین کسی که خورشید بر او تابیده 193

سخن چهارم : آثار اجتماع مردم بر محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 193

سخن پنجم : برتری ایمان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر همه عالمیان 194

سخن ششم : اعتراف دشمنان به فضایل بی انتهای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 194

سخن هفتم : اعتراف عمربن خطّاب به سه خصلت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 195

سخن هشتم : ندای درخت نخل به وصایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 196

سخن نهم : شفای چشم امیرمؤمنان به برکت آب دهان رسول خدا 196

سخن دهم : جاری شدن حکم الهی به دست امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 197

سخن یازدهم : برتری امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

مانند برتری ماه رمضان بر ماه های دیگر 198

سخن دوازدهم : مشاعره معاویه، یزید و عمرو عا(صلی الله علیه و آله)در فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 198

سخن سیزدهم : گفتار شافعی در مقام والای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 199

سخن چهاردهم : آگاهی دشمنان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به فضایل آن حضرت 200

*فصل هفتم 201

پیشینه تاریخی روز عید غدیر 203

عظمت غدیر در کلام معصومین علیهم السلام 204

غدیر در کلام پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله 204

غدیر در کلام حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 204

غدیر در کلام حضرت فاطمه زهرا علیها السلام 204

غدیر در کلام امام حسن مجتبی علیه السلام 205

غدیر در کلام امام حسین علیه السلام 205

غدیر در کلام امام سجّاد علیه السلام 206

غدیر در کلام امام محمّد باقر علیه السلام 206

غدیر در کلام امام جعفر صادق علیه السلام 206

غدیر در کلام امام کاظم علیه السلام 207

غدیر در کلام امام رضا علیه السلام 207

غدیر در کلام امام عسکری علیه السلام 207

مدارک و اسناد متن خطبه غدیر 208

تحلیل و بررسی معنای حدیث غدیر 209

قراین اثبات ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

در حدیث غدیر 210

ص: 13

قرینه اوّل 210

قرینه دوّم 211

قرینه سوّم 212

قرینه چهارم 212

قرینه پنجم 213

قرینه ششم 214

قرینه هفتم 215

قرینه هشتم 216

قرینه نهم 217

قرینه دهم 218

فرازهایی از خطبه غدیر 220

فراز اوّل : نزول آیه «تبلیغ» در مورد خلافت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 220

فراز دوّم : خداوند تمام علوم را در سینه امیرمؤمنان علیه السلام قرار داده است 221

فراز سوّم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) امام هدایت کننده به سوی حقّ 221

فراز چهارم : خداوند، توبه منکر ولایت امیرمؤمنان علیه السلام را نمی پذیرد 222

فراز پنجم : غضب خداوند بر دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 222

فراز ششم : خداوند دین را با ولایت امیرمؤمنان علیه السلام به کمال رسانید 223

فراز هفتم : سوره «والعصر» در مورد امیرمؤمنان علیه السلام نازل شده است 223

فراز هشتم : رسول خدا نذیر، و امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بشیر است 224

فراز نهم : پیام غدیر، برای همه عالمیان تا روز قیامت 224

فراز دهم : علم امر و نهی، نزد امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 225

فراز یازدهم : قرآن، امامان بعد از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) را بیان می کند 225

فراز دوازدهم : فضایل بی انتهای قرآنی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 226

فراز سیزدهم : پیمان با امیرمؤمنان، پیمان با خداوند متعال است 226

فراز چهاردهم : بیعت کنندگان با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) رستگارانند 227

آداب و اعمال عید غدیر 228

فضیلت روزه داری 228

ص: 14

فضیلت افطاری دادن 229

فضیلت اطعام دادن 229

فضیلت دیدار با مؤمنان 229

فضیلت صلوات فرستادن 229

فضیلت نماز و عبادت 229

فضیلت بیزاری از دشمنان اهل بیت علیهم السلام 230

فضیلت عید گرفتن 230

فضیلت عیدی دادن 230

آداب تبریک گفتن 230

آداب عقد برادری 231

*فصل هشتم 233

کیمیای محبّت 235

عوامل محبّت 236

الف) انجام کارهای نیک 236

ب) خوش گمانی 236

ج) خوش رفتاری 237

د) گشاده رویی 237

ه) اظهار دوستی 237

و) وفاداری 237

ز) انصاف 237

ح) کرامت 238

ط) بخشندگی 238

ی) نیکی کردن به مردم 238

ک) صله رحم 238

ل) هدیه دادن 238

م) سجده کردن میان اذان و اقامه 238

ص: 15

موانع محبّت 239

الف) بدخویی 239

ب) پریشانی 239

ج) تکبّر داشتن 239

د) کینه توزی 239

ه) حسادت 239

و) گناه 240

ن) بی انصافی 240

ح) فریب دادن 240

1- دوستی و دشمنی برای خدا 241

2- محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ستون اسلام است 242

3- محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نشانه حلال زادگی 243

4- محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نشانه ایمان 244

5- دوستدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام) مؤمن است 244

6- محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) میزان سنجش اعمال 245

7- سؤال از محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

در قیامت 246

8- دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) برترین اعمال 247

9- دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فریضه ای الهی است 248

10- محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، راه رهایی از خطرات 249

11- دوستدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام) تمام ایمان را داراست 250

12- محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بهترین نیکی هاست 251

13- امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، دوستان خود را می شناسد 252

14- آثار و برکات دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

در دنیا و آخرت 255

*فصل نهم 259

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین مظلوم دوران 261

به آتش کشیدن کتاب های فضائل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 262

پیشگیری از نقل فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 262

جلوگیری از نام گذاری به «علی» 263

گسترش مخالفت و بدگویی به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 264

بدگویی به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر فراز منبرها 265

1- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دشمن خدا و رسول است 266

2- بوی بهشت به مشام دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نمی رسد 267

3- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به مرگ جاهلی می میرد 267

4- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در آتش است 268

5- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در پایین ترین درجه جهنّم است 269

6- هر که با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دشمنی کند، منافق است 270

7- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کور و نابینا محشور می شود 270

8- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دشمن خدا و رسول اوست 271

9- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جهنّم افکنده می شود 272

10- دوستی و دشمنی امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

سبب قبولی اعمال 272

11- دشمنی با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نشانه پلیدی ولادت 274

12- محبوب ترین اعمال، دوستی و دشمنی در راه خدا 274

13- دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ناامید از رحمت الهی 275

14- دشمنان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کجایند؟! 277

*فصل دهم 279

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پیشوای پیامبران علیهم السلام281

حکایت اوّل : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) یاور پیامبران علیهم السلام283

حکایت دوّم : تکمیل نبوّت پیامبران، به ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 284

حکایت سوّم : نجات یوسف علیه السلام به خاطر ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 285

حکایت چهارم : پیامبران ابلاغ کننده ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 286

حکایت پنجم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، ناجی حضرت نوح علیه السلام 287

حکایت ششم : افضلیّت امیرمؤمنان و فرزندان او بر پیامبران 289

ص: 17

حکایت هفتم : آفرینش امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قبل از آدم علیه السلام 291

حکایت هشتم : خاتم سلیمان علیه السلام نزد امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 294

حکایت نهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین جانشین خدا در زمین 297

حکایت دهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) شاهد رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله در قیامت 298

حکایت یازدهم : دیدن آدم علیه السلام نور امیرمؤمنان علی(علیه السلام) را در عرش 299

حکایت دوازدهم : برتری امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بر مردم، مانند برتری جبرئیل بر فرشتگان 301

حکایت سیزدهم : استمداد حضرت سلیمان علیه السلام از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 303

حکایت چهاردهم : امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و کشتی حضرت نوح علیه السلام 305

*فصل یازدهم 309

آثار و برکات نام زیبای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و ائمّه اطهار علیهم السلام 311

آثار و برکات نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 313

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر درهای بهشت 313

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر روی خورشید 313

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر بال جبرئیل 314

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در آسمان ها 314

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، اسم اعظم الهی 314

نام های قرآنی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 316

1- منفق 316

2- حسنه 317

3- صالح المؤمنین 317

4- جنب الله 317

5- شاهد 318

6- مؤمن 318

7- علیّ 318

8- نور 319

ص: 18

9- عروه الوثقی 319

10- احسان 319

11- رحمت 319

12- کلمه تامّه 320

13- حق الیقین 320

14- انسان 320

15- سلم 321

16- یمین 321

17- ایمان 321

18- کلمه تقوا 322

19- حق 322

20- امام 322

21- امانت 322

22- هدی 323

23- تجاره 323

نام اوّل : «علی(علیه السلام) » 324

نام دوم : «أبُوتُراب» 326

نام سوم : «جنْبُ الله» 327

نام چهارم : «حبْلُ الله» 329

نام پنجم : «فضْلُ الله» 331

نام ششم : «کلمهُ الله» 334

نام هفتم : «إمام مُبین» 336

نام هشتم : «وجْهُ الله» 338

نام نهم : «لسان صدق» 339

نام دهم : «باب حطّه» 341

نام یازدهم : «صراط مستقیم» 343

نام دوازدهم : «نبأ عظیم» 345

ص: 19

نام سیزدهم : «حقّ الیقین» 347

نام چهاردهم : «نُور مُبین» 348

*فصل دوازدهم 351

نهج البلاغه 353

مؤلّف «نهج البلاغه» 353

عظمت «نهج البلاغه» از دیدگاه دانشمندان 354

سرچشمه ناب 355

عالی ترین کتاب 356

امام خطیبان 356

دو خطبه شگفت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 356

خطبه بدون الف 357

خطبه بدون نقطه 358

حکمت اوّل : «آیین دوست یابی در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 359

انواع دوستی 359

حقوق دوستی 359

محدوده دوستی 360

عوامل دوستی و راه نفوذ در دل ها 360

الف) صله رحم 360

ب) بخشش 360

ج) گشاده رویی 361

د) نیکی کردن 361

حکمت دوّم : «ارزش استغفار در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 362

آثار و خواصّ استغفار 362

الف) وسعت در رزق 362

ب) محو کردن گناهان 362

ج) بالاترین توسّل 363

ص: 20

د) موجب امیدواری 363

ه) بهترین عبادت 363

و) بهترین شفیع 363

ره آورد استغفار 363

حکمت سوّم : «رزق و روزی در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 365

قدرت خداوند در روزی رساندن 365

اقسام رزق و روزی 365

موجبات برکت در رزق و روزی 366

الف) خوش اخلاقی 366

ب) استغفار 366

ج) نماز 366

د) صدقه 367

ه) صله رحم 367

و) راستگویی 367

حکمت چهارم : «ایمان در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 368

تعریف ایمان 368

حقیقت ایمان 368

اهمیّت ایمان 369

کمال ایمان 369

آثار ایمان 369

الف) امنیّت 369

ب) نجات 369

ج) رستگاری 370

د) حیا 370

ه) صبر 370

و) میل به آخرت 370

حکمت پنجم : «اهمیّت دعا در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 371

ص: 21

دعا، بلاها را دفع می کند 371

آداب دعا نمودن 371

الف) صلوات فرستادن 371

ب) اصرار در دعا 372

ج) ناامید نشدن 372

د) اخلا(صلی الله علیه و آله)372

ه) مداومت در دعا 372

و) ستایش و ثنا پیش از دعا 373

ز) بسم الله گفتن در آغاز دعا 373

حکمت ششم : «ارزش توبه در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 374

پایه های توبه 374

شتاب در توبه کردن 374

توبه نصوح 374

آثار و برکات «توبه» 375

الف) نزول رحمت الهی 375

ب) پاک شدن گناهان 375

ج) موجب خشنودی خداوند 375

حکمت هفتم : «ارزش علم و دانش در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 376

علم بهتر از ثروت است 376

اقسام علم حقیقی 376

فضیلت طلب علم 376

حکمت هشتم : «ارزش یقین در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 379

بزرگ ترین سعادت 379

بالاترین دعا 379

یقین، رأس دین است 380

برترین عبادت 380

آثار و برکات «یقین» 380

ص: 22

الف) صبر 380

ب) اخلاص 380

ج) زُهد 381

د) خشنود بودن 381

ه) توکّل 381

و) بهشت 381

حکمت نهم : «فضیلت حیا در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 382

شش چیز نیکوست، ولی از شش نفر نیکوتر 382

مواردی که در آن، «حیا» نیست 383

آثار و برکات «حیا» 383

الف) کلید همه خوبی ها 383

ب) سبب کرامت انسانی 384

ج) بازداشتن انسان از کارهای قبیح 384

د) نشانه ایمان 384

ه) محوکننده گناهان 384

حکمت دهم : «سخاوت در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 385

حدّ و مرز بخشندگی 385

عطا کردن قبل از درخواست 385

آثار و برکات سخاوت 385

الف) زینت انسان 385

ب) ایجاد محبّت 386

ج) کم کردن گناهان 386

د) موجب برکت در رزق و روزی 386

ه) موجب بزرگی 386

و) پوشیده شدن عیب ها 387

ز) موجب تقرّب به خدا 387

آفت سخاوت 387

ص: 23

حکمت یازدهم : «ره آورد حلم و بردباری در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 388

معنا و مفهوم «حلْم» 388

برترین صفات انسانی 388

آثار و برکات «حلم و بردباری» 389

الف) موجب عزّت و بزرگواری 389

ب) ثمره علم 389

ج) غلبه بر دشمن 389

د) ایمنی از عذاب الهی 389

ه) زینت انسان 389

و) زینت علم 390

ز) کثرت علم 390

ح) رأس علم 390

ط) کمال ایمان 390

حکمت دوازدهم : «معنای احسان در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 391

بالاترین احسان 391

احسان به دیگران موجب کرامت خود انسان 391

آثار و برکات «احسان» 392

الف) موجب محبّت 392

ب) حُسن عاقبت 392

ج) موجب بزرگواری 392

د) بهترین توشه قیامت 392

ه) کثرت دوستان 392

بالاترین فضیلت انسان 393

بالاترین اعمال 393

حکمت سیزدهم : «اهمیّت صدقه در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 394

آثار و برکات «صدقه» 394

الف) زیاد کردن روزی 394

ب) درمان بیماری ها 394

ج) نزول رحمت 395

د) دفع بلا 395

ه) برکت در روزی 395

و) دفع فقر 395

ز) محو کردن گناهان 395

فضیلت صدقه نهانی و صدقه آشکارا 396

حکمت چهاردهم : «معنای خیر و نیکی در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) » 397

آنچه موجب خیر دنیا و آخرت است 397

بهترین کارها 397

اهمیّت شناخت «خیر و شرّ» 398

آنچه با آن خیر دنیا و آخرت به دست می آید 398

1- ذکر «لا حول و لا قوّه الّا بالله» 398

2- شکیبایی و شکرگزاری 398

3- حُسن خلق 399

4- قرائت سوره «طور» 399

بدترین چیزها در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 400

بهترین چیزها در کلام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 402

*فصل سیزدهم 405

امام کیست؟ 407

امامت چیست؟ 407

چرا به امام معصوم احتیاج داریم؟ 408

1- حدیث «ثقلین» 411

معنای لغوی «ثقلین» 411

اهمیّت حدیث ثقلین و تکرار آن 412

عظمت امامان معصوم علیهم السلام در حدیث ثقلین 413

1- اهل بيت عليهم السلام افضل و اشرف از تمام مردم 413

2- اهل بيت عليهم السلام معصوم از هر خطا و لغزش اند 413

3- اهل بيت عليهم السلام آگاه به تمام علوم قرآن 413

4- اهل بيت عليهم السلام خليفه خدا و رسول اويند 414

5- هدايت و سعادت فقط منحصر در تمسّک به ثقلين 414

2- حديث «منزلت» 415

مقام و منزلت هارون نسبت به موسى عليه السلام در قرآن 416

3- حديث «غدير» 418

اسناد حديث غدير 418

تصريح به تواتر حديث غدير 419

تصريح به صحّت حديث غدير 419

معناى حديث غدير در روايات معصومين عليهم السلام 420

4- حديث «مدينه العلم» 421

اعلميّت اميرمؤمنان على(عليه السلام) از همه مردم 421

اميرمؤمنان على(عليه السلام) باب علم رسول خدا 422

پيامبر صلى الله عليه و آله هزار باب علم را به اميرمؤمنان على(عليه السلام) آموخت 422

اميرمؤمنان على(عليه السلام) دروازه شهر فقه است 422

اميرمؤمنان على(عليه السلام) دروازه شهر حكمت است 423

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) راه رسیدن به علوم پیامبر صلی الله علیه و آله 423

5- حدیث «سفینه» 424

تشبیه اهل بیت علیهم السلام به کشتی نوح علیه السلام 424

6- حدیث «سدّ الأبْواب» 426

حدیث خُوخه 427

7- حدیث «ردُّ الشّمْس» 428

شهرت حدیث «ردُّ الشّمس» در میان اهل تسنّن 428

شبهه ابن تیمیّه درباره حدیث «ردّ الشّمس» 429

سخن گفتن خورشید با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) 429

ص: 26

8- حدیث «طیْر مشْویّ» 431

نکات حدیث 431

1- امام علی(علیه السلام) ، محبوب ترین افراد نزد خداوند 432

2- برتری امام علی(علیه السلام) بر سایر صحابه 432

3- امامت حضرت علی(علیه السلام) 432

4- امام علی(علیه السلام) ، برتر از تمام پیامبران 433

9- حدیث «امان» 434

محتوای حدیث امان 434

معرفت اهل بیت علیهم السلام، امان از عذاب الهی 436

10- حدیث «رایت» 437

غزوه «خیبر» 437

11- حدیث «سلُونی» 440

علوم ظاهری و باطنی امیرمؤمنان علیه السلام 440

1- علم تفسیر و تأویل 440

2- علم منایا و بلایا و انساب 441

3- علم راه های آسمان ها و زمین ها 441

4- علم کتاب های آسمانی 441

کسانی که «سلُونی» گفتند و رسوا شدند 442

12- حدیث «شجره» 443

شجره طیّبه در قرآن 443

شجره خبیثه در قرآن 444

13- حدیث «حکمت» 445

معنا و مفهوم حکمت 445

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دروازه شهر حکمت 446

حکمت در قرآن 446

14- حدیث «معرفت امام» 448

حدیث «معرفت امام» در مدارک اهل تسنّن 448

ص: 27

منظور از «امام» چه کسی است؟ 448

*فصل چهاردهم 451

وصیّت اوّل : ثواب قرائت «آیه الکرسی» 453

وصیّت دوّم : چهار چیز را پیش از چهار چیز دیگر غنیمت بدان 453

وصیّت سوّم : شوخی، شخصیّت انسان را زایل می کند 454

وصیّت چهارم : چهار خصلت که سبب دخول بهشت می شود 454

وصیّت پنجم : سه خصلت موجب فضیلت انسان می شود 455

وصیّت ششم : حقیقت ایمان در این هفت خصلت است 455

وصیّت هفتم : خوابیدن چهار نوع است 456

وصیّت هشتم : فضیلت انگشتر عقیق 457

وصیّت نهم : سه چیز باعث نجات آدمی است 457

وصیّت دهم : فضیلت مسواک زدن 458

وصیّت یازدهم : ثواب قرائت بسم الله 458

وصیّت دوازدهم : فایده خوردن نمک در آغاز طعام 459

وصیّت سیزدهم : عظمت مؤمن واقعی 459

وصیّت چهاردهم : فضیلت وضو گرفتن قبل و بعد از غذا 460

منابع کتاب 461

بسم الله الرّحمن الرّحيم

پیشگفتار

سپاس خدایی را که عالمیان را از عدم به وجود آورد و لباس حیات پوشانید، و در مسیر محبّت و عشق به خود برانگیخت، و خلقت عظیم خود را از محبّت آغاز نمود، و فرمود: «من گنج پنهانی بودم، دوست داشتم شناخته شوم، پس جهانیان را آفریدم که مرا بشناسند.»(1)

ناگهان دستی زغیب آمد پدید

یک جهان مهر و محبّت آفرید

عشق را با یک تپش آغاز کرد

دفتر رحمانی اش را باز کرد

جایی که نه صحبت از زمان بود و مکان، نه خورشید و آسمان، نه زمین و کهکشان، نه حرفی از آدم و حوّا، نه صحبتی از موسی و عیسی، خدا بود و هیچ چیز به جز ذات نورانی او نبود.

در ازل پرتو حُسنت زتجلّی دم زد

عشق پیدا شد و آتش به همه عالم زد

و این چنین بود که خداوند سبحان، عشق و محبّت خود را به عالمیان هدیه کرد و آیاتی از الطاف بی کرانش را بر همگان خواند. بدین ترتیب، روح تنهایی جهان، سبز شد و ارتفاع آبی آسمان، عظمت پیدا کرد.

1- . بحارالأنوار، ج 84، ص 199.

و به نور عشق و رحمت خود به عالمیان وسعت بخشید و بار امانت عشق را به همه موجودات ارزانی داشت و در این میان هیچ کس به جز انسان نتوانست این بار امانت را به دوش بکشد :

(إنّا عرضْنا الْأمانه علی السّموات والْأرْض والْجبال فأبیْن أنْ یحْملْنها و أشْفقْن منْها و حملها الْانْسانُ)(1) .

دوش دیدم که ملائک در میخانه زدند

گل آدم بسرشتند و به پیمانه زدند

ساکنان حرم ستر و عفاف ملکوت

با من راه نشین باده مستانه زدند

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال به نام من دیوانه زدند

و آدمی را به واسطه گوهر فطرت و تحمّل بار امانت عشق، بر عالمیان برتری داد :

(و لقدْ کرّمْنا بنی آدم و فضّلْناهُمْ علی کثیرٍ ممّنْ خلقْنا تفْضیلاً)(2) .

نه فلک راست مسلّم نه ملک را حاصل

آنچه در سرّ هویدای بنی آدم از اوست

و تمامی عشق را در وجود انسان کامل تجلّی داد و او را مظهر تامّ و آیینه تمام جمال خویش قرار داد و جانشین خود در زمین نامید :

(و إذْ قال ربُّک للْملائکه إنّی جاعلٌ فی الْأرْض خلیفهً)(3)

و آسمان برافراشته و زمین گسترده، ماه تابان و خورشید درخشان، فلک چرخان و دریاهای روان را به خاطر او آفرید.(4)

1- . سوره احزاب، آیه 72. ترجمه: «همانا ما امانت]الهی و بار تکلیف[را بر آسمان ها و زمین و کوه هاعرضه کردیم، پس، از برداشتن آن سر باز زدند و هراسناک شدند، و انسان آن را برداشت.»

2- . سوره اسراء، آیه 70. ترجمه: «و به راستی ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم و آنها را بر بسیاری ازموجوداتی که خلق کردیم برتری بخشیدیم.»

3- . سوره بقره، آیه 30. ترجمه: «]به خاطر بیاور[هنگامی را که پروردگارت به فرشتگان گفت: من درروی زمین، جانشینی]نماینده ای[قرار خواهم داد.»

4- . در حدیث کساء می خوانیم: «إنّی ما خلقْتُ سماءً مبْنیّةً و لا أرْضآ مدْحیّةً و لا قمرآ مُنیرآ و لا شمْسآمُضیئةً و لا فلکآ یدُورُ و لا بحْرآ یجْری و لا فُلْکآ یسْری إلّا لاجْلکُمْ و محبّتکُمْ.»

همان که در آسمان «عالی»، و در زمین «علیّ» خوانندش، او که زبان واصفین از بیان اوصافش، کلام خطیبان در بیان خطبه های نغزش، فکر خردمندان از پی بردن به مقامش، علم دانشمندان در برابر دریاهای علوم بی کرانش، و قلم نویسندگان از بیان شرح حالاتش، در کمال عجز و ناتوانی و چونان قطره ای در برابر دریای بی کران اوست، او که خاتم پیامبران صلی الله علیه و آله در وصفش فرمود :

«علی جان! جز خدا و من کسی تو را نشناخت، و جز خدا و تو کسی مرا نشناخت، و غیر از من و تو کسی خدا را نشناخت.»(1)

علی را قدرْ پیغمبر شناسد

که هر کس خویش را بهتر شناسد

چه گویم در مورد شخصیّتی که آخرین پیامبر آسمانی در وصف او فرمود :

«اگر همه درختان قلم، همه دریاها مرکّب، همه فرشتگان حسابگر، و همه آدمیان نویسنده شوند، هرگز نمی توانند فضایل حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام را بشمارند.»(2)

به عقل کل شبی گفتم علی کیست؟

بگفت آن کس که وصفشْ حدّ کس نیست

چه بنویسم؟ از کجا بگویم؟ هر چه بگویم، عجز و ناتوانی خود را بیان کرده ام.

سخن کوته، قلم لرزان، زبان سخت

تهی دستم، تهی دستم، تهی دست

چه گویم تا نریزد آبرویم تو خود گو، کیستی تا من بگویم

از تطهیر امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که مصداق (إنّما یُریدُ اللّهُ لیُذْهب عنْکُمُ الرّجْس أهْل الْبیْت و یُطهّرکُمْ تطْهیراً)(3) است؟

1- . بحارالأنوار، ج 39، ص 84.
2- . همان.
3- . سوره احزاب، آیه 33. ترجمه: «خداوند فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند وشما را کاملاً پاک سازد.»

از سخاوت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که تجلّی (الّذین یُقیمُون الصّلاه و یُؤْتُون الزّکاه و هُمْ راکعُون)(1) است؟

از علم و آگاهی امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بگویم که خاتم الأنبیاء 9 فرمود : «أنا مدینهُ الْعلْم و علیٌّ بابُها»(2) ؟

از ولایت و امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بگویم که ظهور (الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ و أتْممْتُ علیْکُمْ نعْمتی و رضیتُ لکُمُ الْاسْلام دیناً)(3) است؟

از اسلام و ایمان امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بگویم که «لکُلّ شیْءٍ أساسٌ و أساسُ الْاسْلام حُبُّنا أهْل الْبیْت»(4) ؟

از اسم های زیبای امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بگویم که (و للّه الْاسْماءُ الْحُسْنی فادْعُوهُ بها)(5) در وصف اسماء نورانی اوست؟

از شناخت نورانی امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بگویم که فرمود: «معْرفتی بالنُّورانیّه معْرفهُ اللّه عزّوجلّ و معْرفهُ اللّه عزّوجلّ معْرفتی بالنُّورانیّه»(6) ؟

از همسر امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که «لوْلا فاطمهُ لما خلقْتُکُما»(7) ؟

1- . سوره مائده، آیه 55. ترجمه: «سرپرست و ولیّ شما فقط خداست و پیامبر او و آنها که ایمانآورده اند؛ همان ها که نماز را برپا می دارند و در حال رکوع، زکات می دهند.»
2- . کنز العمّال، ج 11، ص 614، ش 32978.

3- . سوره مائده، آیه 3. ترجمه: «امروز]روز غدیر خم[دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شماتمام کردم و اسلام را به عنوان آیین]جاودان[شما پذیرفتم.»
4- . أمالی صدوق، ص 269، مجلس 54، ح 16. پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله فرمودند: «برای هرچیزی اساس و پایه ای است و اساس اسلام، محبّت ما اهل بیت است.»
5- . سوره اعراف، آیه 180. کلینی در کافی ج 1، ص 144 می گوید: امام صادق علیه السّلام در مورد آیهشریفه فرمودند: «به خدا قسم، ما آن اسماء نیکوی خداوند هستیم که اعمال هیچ بنده ای پذیرفتهنمی شود مگر با معرفت نسبت به ما اهل بیت.»
6- . علّامه مجلسی در بحارالأنوار ج 26، ص 1، ح 1 نقل می کند: امیرالمؤمنین علی علیه السّلامفرمود: «شناخت من به نورانیّت، همان شناخت خداوند عزّوجلّ است، و شناخت خداوند عزّوجلّهمان شناخت من به نورانیّت است.»
7- . جنّه العاصمه، ص 148. ترجمه کامل حدیث بدین قرار است: «خداوند متعال به پیامبر اکرمصلّی اللّه علیه و آله فرمود: ای احمد! اگر تو نبودی افلاک را نمی آفریدم و اگر علی نبود تو رانمی آفریدم و اگر فاطمه نبود هیچ یک از شما را نمی آفریدم.»

از صبر و حلم امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که فرمود: «صبرْتُ و فی الْعیْن قذی و فی الْحلْق شجی»(1) ؟

از شجاعت و دلاوری امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

بگویم که اوست مشمول ندای «ضرْبهُ علیٍّ علیه السلام یوْم الْخنْدق أفْضلُ منْ عباده الثّقلیْن»(2) ؟

از عبادت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که فرمود: «الهی ما عبدْتُک خوْفاً منْ نارک و لا طمعاً فی جنّتک بلْ وجدْتُک أهْلاً للْعباده فعبدْتُک»(3) ؟

از شیعیان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که پیامبر صلی الله علیه و آله در وصف آنان فرمود: «]یاعلیُّ[شیعتُک علی منابر منْ نُورٍ مُبْیضّهً وُجُوهُهُمْ»(4) ؟

از فضایل و مناقب امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

-در قرآن - بگویم که بزرگ پیامبران صلی الله علیه و آله فرمود: «إنّ فضائل علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام عنْد اللّه -و قدْ أنْزلها فی الْقُرْآن - أکْثرُ منْ أنْ أُحْصیها فی مقامٍ واحدٍ»؟

از یقین امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بگویم که فرمود: «لوْ کُشف الْغطاءُ ما ازْددْتُ یقیناً»(5) ؟

کتاب فضْل تو را آب بحر کافی نیست

که تر کنم سر انگشت و صفحه بشمارم

1- . نهج البلاغه، خطبه شقشقیّه. ترجمه: «من صبر و شکیبایی گزیدم، در حالی که همانند کسی بودمکه تیغ به چشمش رفته و استخوان در گلویش مانده باشد.»
2- . پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: «ضربتی که علی علیه السّلام در جنگ خندق به عمرو بنعبدود زد، از عبادت جنّ و انس بالاتر است.»

3- . «]خدایا[تو را نه به خاطر ترس از دوزخ و نه به خاطر اشتیاق به بهشت، بلکه به خاطر این کهشایستگی الوهیّت داری، پرستش می کنم.»]بحارالأنوار، ج 67، ص 197[.

4- . کشف الیقین، ص 430.

5- . بحارالأنوار، ج 66، ص 209. ترجمه: «اگر همه پرده های حجاب بالا زده شود، بر یقین من چیزینیفزاید]یعنی یقین من به حدّ کمال رسیده است[.»

آری! خلاصه بگویم :

به پرده بود جمال جمیل عزّوجلّ

به خویش خواست کند جلوه ای به صبح ازل

چو خواست آن که جمیل جمال بنماید

علی شد آینه، خیرُ الکلامِ قلّ و دل

من از مفصّل این نکته مُجملی گفتم

تو خود حدیث مفصّل بخوان از این مجمل

ولی،

آب دریا را اگر نتوان کشید

هم به قدر تشنگی باید چشید

ما نیز با تمسّک به آیه کریمه (فقد اسْتمْسک بالْعُرْوه الْوُثْقی لا انْفصام لها) (1) ، و توسّل به (و اعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعآ و لا تفرّقُوا)(2) ، و بیان

شریفه «زیّنُوا مجالسکُمْ بذکْر علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام»(3) ، قطره ای از دریای

بی کران مناقب مولای عرشیان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) را نقل می کنیم، بدان امید که مشمول موهبت عظیمه «منْ أحبّنا بقلْبه و نصرنا بیده و لسانه فهُو معنا فی الْغُرْفه الّتی نحْنُ فیها»(4) قرار بگیریم.

ما را وظیفه ای ست نه دعوی به جاه خویش

بر من ببخش ور نه مدیح تو «هل اتی»ست

1- . سوره بقره، آیه 256. ترجمه: «به دستگیره محکم الهی چنگ زده است، که هیچ جدایی و گسستنبرای آن نیست.»
2- . سوره آل عمران، آیه 103. ترجمه: «و همگی به ریسمان محکم الهی چنگ زنید و پراکندهنشوید.»
3- . علّامه مجلسی در بحارالأنوار (ج 38، ص 199) از رسول خدا صلّی الله علیه و آله نقل می کند کهفرمود: «مجالس خود را با ذکر علیّ بن ابی طالب علیه السّلام زینت بدهید.»
4- . أمالی مفید، ص 33، مجلس 4، ح 8. امام حسن علیه السّلام فرمود: «هر کس ما را با قلب خوددوست بدارد و با دست و زبانش ما را یاری کند، در بهشت در جایگاهی که ما هستیم با ما خواهدبود.»

پیامبر خدا می فرماید :

«هنگامی که مؤمنی از دنیا می رود و از خود ورقه ای از دانش به جای می گذارد، این ورقه بین او و آتش حایل می گردد و خدای متعال به هر حرفی که بر آن نوشته است، شهری در بهشت به او عطا می کند که وسعت آن هفت برابر دنیاست.»(1)

این شرح بی نهایت کز حُسن یار گفتند

حرفی ست از هزاران کاندر عبارت آمد

1- . أمالی صدوق، ص 91، مجلس 10، ح 4.

فصل اول

اشاره

در کتب شیعه و سنّی درباره «فضیلت حفظ چهل حدیث» روایات بسیاری ذکر شده است. از آن جمله در کتاب «کنْز العُمال»، که دایره المعارف حدیث اهل تسنّن است، جلد دهم، از حدیث شماره 29182 به بعد، دوازده حدیث درباره آثار و برکات کسی که چهل حدیث حفظ کند و برای مردم ذکر نماید، نقل شده که به چند مورد اشاره می کنیم :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «منْ حفظ علی أُمّتی أرْبعین حدیثآ ینْتفعُون بها منْ أمْر دینهمْ بعثهُ اللّهُ یوْم الْقیامه فقیهآ عالمآ.»(1)

رسول خدا فرمود :

«هر که برای امّت من چهل حدیث حفظ کند که در کار دینشان از آنها بهره مند شوند، خداوند در روز قیامت او را فقیه و عالم مبعوث می کند.»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«منْ حفظ علی أُمّتی أرْبعین حدیثآ فیما ینْفعهُمْ منْ أمر دینهمْ بُعث یوْم الْقیامه من الْعُلماء و فضْلُ الْعالم علی الْعابد سبْعین درجةً، اللّهُ أعْلمُ بما بیْن کُلّ درجتیْن.»(2)

1- . کنز العمّال، ج 10، ص 224، ش 29182؛ بحارالأنوار، ج 2، ص 156، ح 10.
2- . کنز العمّال، ج 10، ص 224، ش 29183.

رسول خدا فرمود :

«هر که چهل حدیث برای امّت من حفظ کند که در کار دینشان از آن بهره مند شوند، خداوند او را در روز قیامت از علما مبعوث می نماید؛ و عالم بر عابد، هفتاد درجه برتری دارد و فقط خدا می داند که فاصله هر درجه ای تا درجه دیگر چه مقدار است.»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «منْ حفظ علی أُمّتی أرْبعین حدیثآ منْ أمْر دینها فهُو من الْعُلماء و کُنْتُ لهُ شفیعآ یوْم الْقیامه.»(1)

رسول خدا فرمود :

«هر که برای امّت من، چهل حدیث درباره امر دین آنها حفظ کند، از علما است و من در روز قیامت او را شفاعت می کنم.»

منظور از «حفظ حدیث» چیست؟

درباره معنای «حفظ حدیث» سه دیدگاه بیان شده است :

الف - منظور از «حفظ حدیث» از برکردن و در خاطر گرفتن است.

ب - مراد از «حفظ حدیث»، نگهبانی و محافظت حدیث از اندراس و تلف شدن است؛ خواه با از برکردن، خواه از طریق نوشتن، و خواه به نحو دیگر.

ج - بعضی گفته اند مراد از «حفظ حدیث»، فراگرفتن آن است بر یکی از وجوه ششگانه که ائمّه حدیث آن را ذکر کرده اند؛ یعنی: سماع از شیخ، قرائت بر او، سماع حال قرائت غیر، اجازه، مُناوله و کتابت.

حدیثی که راوی از شیخ خود -یعنی کسی که سند حدیث به او می رسد و از او روایت می کند- فرامی گیرد باید بر یکی از شش وجه زیر بوده باشد تا بتواند حدیث مذکور را از او روایت کند و نقل او اعتبار یابد :

1. شنیدن از زبان شیخ؛ بر این وجه که شیخ بخواند و او بشنود.

1- . كنز العمّال، ج 10، ص 224، ش 29188.

2. خواندن بر شیخ؛ که او بخواند و شیخ بشنود و انکار نکند.

3. شنیدن در حالت خواندن غیر؛ بر این وجه که دیگری بر شیخ بخواند و شیخ تصدیق نماید و او (راوی) در حاشیه مجلس شنیده باشد.

4. اجازه شیخ؛ و آن این است که شیخ می گوید که فلان حدیث و فلان حدیث، یا فلان کتاب و فلان کتاب را از من نقل کن، بی آن که تمام حدیث یا کتاب را برای او خوانده یا از او بشنود.

5. مُناوله؛ و آن این است که شیخ، کتاب تصحیح کرده خود را به او بدهد، و اشاره کند که آنچه در این کتاب است از من نقل کن.

6. کتابت شیخ؛ و آن اجازه به کتابت است؛ یعنی شیخ به خطّ خود بر جایی بنویسد که فلان حدیث و فلان حدیث یا فلان کتاب و فلان کتاب را از من روایت کن، بی آن که بر زبان آورد.

علما از میان وجوه ششگانه حدیث، وجه اوّل را بهتر دانسته و گفته اند حدیثی که بر آن وجه، منقول شده باشد حُجّت است.(1)

اسرار عدد «چهل» در آیات و روایات

اشاره

در «اربعین» و عدد چهل، اسراری نهفته است. این عدد در فرهنگ ادیان و در آیات و روایات جایگاه خاصّی دارد که به چند مورد آنها اشاره می کنیم :

الف: رسیدن به کمال عقل و کمال روحی تا چهل سالگی

1- خداوند متعال می فرماید :

(حتّی إذا بلغ أشُدّهُ و بلغ أرْبعین سنهً قال ربّ أوْزعْنی أنْ أشْکُر نعْمتک الّتی أنْعمْت علیّ و علی والدیّ و أنْ أعْمل صالحاً ترْضاهُ و أصْلحْ لی فی ذُرّیّتی إنّی تُبْتُ إلیْک و إنّی من الْمُسْلمین)(2) .

«تا زمانی که به کمال قدرت و رشد برسد و به چهل سالگی بالغ گردد

1- . ر.ک: أربعين (بهائى)، ح اوّل، ص 63.
2- . سوره احقاف، آيه 15.

می گوید: پروردگارا! مرا توفیق ده تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم دادی به جا آورم و کار شایسته ای انجام دهم که از آن خشنود باشی، و فرزندان مرا صالح گردان. من به سوی تو بازمی گردم و توبه می کنم و من از مسلمانانم.»

از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده که فرمودند: «بنده تا سن چهل سالگی مورد عفو و مغفرت پروردگار است و زمانی که به این سن رسید، خداوند متعال به دو ملک (رقیب و عتید) که موکّل بر اعمال و کردار او هستند وحی می فرستد که او در کردار و اعمالش رها و آزاد نیست؛ بر او سخت گیرید و هر آنچه از او سرمی زند، کم یا بسیار، دقیقاً ثبت و ضبط نمایید.»

در روایتی دیگر از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است :

«إذا بلغ الْعبْدُ ثلاثاً و ثلثین سنهً فقدْ بلغ أشُدّهُ، و إذا بلغ أرْبعین سنهً فقدْ بلغ مُنْتهاهُ.»(1)

«زمانی که عبد به سی و سه سالگی رسید، به مرتبه قوام جسمی و روحی نایل می گردد و زمانی که به چهل سالگی رسید، عقل او به نهایت درجه قدرت و ادراک می رسد.»

ب: جاری شدن چشمه های حکمت از قلب بر زبان

رسول خدا می فرماید :

«ما أخْلص عبْدٌ للّه أرْبعین صباحاً إلّا جرتْ ینابیعُ الْحکْمه منْ قلْبه علی لسانه.»(2)

«اگر کسی چهل روز اعمال خود را برای خداوند، خالص و خود را از گناه دور نماید، چشمه های حکمت از قلب او بر زبانش جاری می شود.»

1- . وسائل الشّیعه، ج 16، ص 102، ح 21093؛ بحارالأنوار، ج 57، ص 376؛ خصال، ج 2، ص 545.

2- . عيون اخبار الرّضا، ج 2، ص 69، ح 321، باب 21؛ بحارالأنوار، ج 67، ص 242.

ج: میقات حضرت موسی علیه السلام با پروردگارش

خداوند متعال می فرماید :

(و واعدْنا مُوسی ثلاثین لیْلةً و أتْممْناها بعشْرٍ فتمّ میقاتُ ربّه أرْبعین لیْلةً) (1)

«و ما با موسی سی شب وعده گذاشتیم؛ سپس آن را با ده شب (دیگر) تکمیل نمودیم. به این ترتیب، میعاد پروردگارش]با او[چهل شب تمام شد.»

و در جای دیگر از وعده چهل شب با حضرت موسی علیه السلام یاد شده است :

(و إذْ واعدْنا مُوسی أرْبعین لیْلةً)(2) .

«و (به یاد آورید) هنگامی را که با موسی چهل شب وعده گذاردیم؛ (و او برای گرفتن فرمان الهی، به میعادگاه آمد).»

د: گریستن آسمان در مصیبت اهل بیت علیهم السلام

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «هر گاه مؤمن از دنیا برود، آسمان و زمین، چهل روز بر او می گریند. و هر گاه شخص عالمی از دنیا برود، آسمان و زمین، چهل ماه بر او می گریند. و در رحلت هر پیامبر، آسمان و زمین، چهل سال گریانند، و تو ای علی! هر گاه به شهادت می رسی، آسمان و زمین، چهل سال بر تو گریه می کنند.»(3)

ه: گریستن تمام مخلوقات در مصیبت امام حسین علیه السلام

امام جعفر صادق علیه السلام به زُراره فرمودند: «ای زراره! آسمان تا چهل روز برای حسین بن علی(علیه السلام) خون بارید و زمین تا چهل روز تاریک شد و

1- . سوره اعراف، آیه 142.
2- . سوره بقره، آیه 51.

3- . بحارالأنوار، ج 42، ص 308، ح 9.

خورشید تا چهل روز گرفته و نورش سرخ بود و کوه ها تکه تکه شده و پراکنده گشتند و دریاها روان گردیده و به تلاطم افتادند و فرشتگان تا چهل روز بر آن حضرت گریستند.»(1)

و: اسرار دیگر عدد چهل

حضرت آدم علیه السلام چهل سال حول بیت المقدس طواف نمود.(2)

خلقت نورانی امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) چهل هزار سال قبل از خلقت حضرت آدم علیه السلام واقع شد.(3)

یکی از علامات مؤمن، زیارت اربعین حضرت سیّدالشّهدا 7 است.(4)

بعثت رسول خدا در سنّ چهل سالگی بود.(5)

در روایات آمده است هر که چهل بار سوره حمد را بر آبی بخواند و سپس آن را بر بدن مریض تب داری بریزد، خداوند او را شفا خواهد داد.(6)

اربعینیّات «کتاب های چهل حدیث»

بسیاری از علمای فریقین (شیعه و سنّی) به جمع آوری حدیث و تدوین آنها با عنوان الأربعین (چهل حدیث) مبادرت ورزیده اند، که موضوعات آن بیشتر درباره سیره و سنّت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، مناقب امیرالمؤمنین علیه السلام و ائمّه اطهار علیهم السلام، فقه و اخلاق است.

دانشمند بزرگ شیعه، شیخ آقا بزرگ تهرانی، حدود 83 کتاب با عنوان

1- . کامل الزّیارات، ص 80، باب 26، ح 6؛ بحارالأنوار، ج 45، ص 206، ح 13.
2- . بحارالأنوار، ج 10، ص 78، ح 1 و ج 64، ص 283، ح 44.
3- . همان، ج 24، ص 88، ح 4.
4- . إقبال الاعمال، ص 589؛ تهذیب، ج 6، ص 52، ح 37؛ وسائل الشّیعه، ج 14، ص 478، ح 19643.
5- . بحارالانوار، ج 18، ص 193، ح 29.

6- . همان، ج 104، ص 62، ح 35.

«اربعین» را در الذّریعه(1) نام می برد.

از جمله کتاب هایی که در فضایل امیرالمؤمنین علی(علیه السلام)

با عنوان «چهل حدیث» نوشته شده، می توان موارد زیر را نام برد :

1- الأربعین عن الأربعین فی فضائل علیّ أمیرالمؤمنین علیه السلام: للشّیخ الخزاعیّ المفید الحافظ ابیمحمّد عبدالرّحمن احمد بن الحسین النیشابوری، 746 ه .ق.

2- الأربعین (فی فضائل الإمام أمیرالمؤمنین علیه السلام): للهرویّ عطاء الله بن فضل الله المعروف ب- «جمال الدّین» المحدّث الحسینی، 930 ه .ق.

3- الأربعون حدیثا (فی مناقب أمیرالمؤمنین علیه السلام): للفیض الکاشانی، ت 1091 ه .ق.

4- الأربعون حدیثا (فی فضائل أمیرالمؤمنین علیه السلام من طرق العامّه): للحیدر قلی خان الکابلی المعروف ب- «سردار» بن نور محمّدخان.

5- الأربعون حدیثآ عن الأربعین فی فضائل أمیرالمؤمنین علیه السلام: للشّیخ الفاضل محمّدرضا الطبسی.

6- الأربعون (فی فضائل أمیرالمؤمنین و إمامه الأئمّه المعصومین علیهم السلام) : المولی محمّد طاهر القمّی، ت 1098 ه .ق.

7- رساله فی أربعین حدیثا (فی فضائل الأمیر 7)، مستخرجه من «فرائد السّمطین»: للمیرزا نجم الدّین جعفر بن میرزا محمّد الطهرانیّ العسکری.

8- رساله فی أربعین حدیثآ (فی فضائل الأمیر 7) مستخرجه من «کنز العمّال»: للمیرزا نجم الدّین جعفر بن میرزا محمّد الطهرانی العسکری.

ما هم به سیره علما و دانشمندان بزرگ تمسّک کرده و چهل حدیث در مراحل مختلف زندگانی حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام از مدارک معتبر اهل تسنّن نقل می کنیم.

ص: 45

1- . الذّريعه، ج 1، ص 408.

1-فضایل بی پایان امیر مؤمنان علی(علیه السلام)

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«إنّ اللّه جعل لاخی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام فضائل لا یُحْصی عددُها غیْرُهُ، فمنْ ذکر فضیلهً منْ فضائله مُقرّاً بها غفر اللّهُ لهُ ما تقدّم منْ ذنْبه و ما تأخّر، و لوْ وافی الْقیامه بذُنُوب الثّقلیْن، و منْ کتب فضیلهً منْ فضائل علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام لمْ تزل الْملائکهُ تسْتغْفرُ لهُ ما بقی لتلْک الْکتابه رسْمٌ، و منْ اسْتمع إلی فضیلهٍ منْ فضائله غفر اللّهُ لهُ الذُّنُوب الّتی اکْتسبها بالاْسْتماع، و منْ نظر إلی کتابهٍ منْ فضائله غفر اللّهُ لهُ الذُّنُوب الّتی اکْتسبها بالنّظر.»

ثُمّ قال صلی الله علیه و آله: «النّظرُ إلی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام عبادهٌ و ذکْرُهُ عبادهٌ، و لا یُقْبلُ إیمانُ عبْدٍ إلّا بولایته و الْبرائه منْ أعْدائه.»

رسول خدا فرمودند :

«همانا خداوند برای برادرم علیّ بن ابی طالب علیه السلام فضایل بی شماری قرار داده است. هر کس با اقرار و اعتقاد، فضیلتی از فضایل او را ذکر کند، خداوند گناهان گذشته و آینده او را می بخشد؛ اگرچه گناهانش به اندازه گناهان جنّ و انس باشد. و هر کس فضیلتی از فضایل او را بنویسد، تا هنگامی که از آن نوشته اثری باشد، فرشتگان برای او طلب آمرزش می کنند.

ص: 46

و هر کس به فضیلتی از فضایل آن حضرت گوش فرادهد، خداوند گناهانی را که با گوش مرتکب شده می بخشد. و هر کس به نوشته ای از فضایل آن حضرت نگاه کند، خداوند گناهانی را که با چشم مرتکب شده می بخشد.»

سپس فرمودند: «نگاه کردن به علیّ بن ابی طالب علیه السلام و یاد او عبادت است، و ایمان هیچ بنده ای جز با ولایت علیّ بن ابی طالب علیه السلام و برائت و بیزاری از دشمنان او پذیرفته نمی شود.»(1)

2-امیر مؤمنان علی(علیه السلام) دریای بی کران فضایل

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لوْ أنّ الْأشْجار أقْلامٌ و الْبحْر مدادٌ و الْجنّ حُسّابٌ و الْانْس کُتّابٌ ما أحْصُوا فضائل علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام.»

رسول خدا فرمودند :

«اگر همه درختان قلم و آب دریاها مرکّب، و جنّیان حسابگر و انسان ها نویسنده باشند، هرگز نمی توانند فضایل علیّ بن ابی طالب علیه السلام را حساب کنند و به شمارش درآورند.»(2)

خداوند متعال در قرآن درباره فضایل بی انتهای امیرمؤمنان و فرزندان بزرگوارش : می فرماید :

(قُلْ لوْ کان الْبحْرُ مداداً لکلمات ربّی لنفد الْبحْرُ قبْل أنْ تنْفد کلماتُ ربّی و لوْ جئْنا بمثْله مدداً)(3) .

1- . مناقب (خوارزمی)، ص 32، ح 2؛ فرائد السّمطین، ج، 1، ص 19؛ کفایه الطّالب، باب 62، ج 1، ص18؛ میزان الاعتدال، ج 3، ص 467؛ بحارالأنوار، ج 38، ص 196، ح 4.

2- . بحارالأنوار، ج 40، ص 70، ح 105؛ مناقب (خوارزمی)، ص 328، ح 341؛ کفایه الطّالب، ص251؛ لسان المیزان، ج 5، ص 63؛ مأه منقبه، المنقبه التاسعه و التسعون، ص 175.

3- . سوره کهف، آیه 109.

«[ای رسول ما!] بگو: اگر دریا برای (نوشتن) کلمات پروردگارم مرکّب شود، دریاها پایان می گیرد، پیش از آن که کلمات پروردگارم پایان یابد؛ هر چند همانند آن (دریاها) را کمک آن قرار دهیم.»

و در آیه دیگر می فرماید :

(و لوْ أنّ ما فی الأرْض منْ شجرةٍ أقْلامٌ و الْبحْرُ یمُدُّهُ منْ بعْده سبْعةُ أبْحُرٍ ما نفدتْ کلماتُ اللّه)(1)

«و اگر همه درختان روی زمین قلم شود و دریا برای آن مرکّب گردد، و هفت دریاچه به آن افزوده شود، این ها همه تمام می شود ولی کلمات خدا پایان نمی گیرد.»

با دقّت در آیات قرآن این معنا به دست می آید که منظور از «کلمات» فقط الفاظ نیست، بلکه معنای گسترده تری مراد است. آیه 171 سوره نساء که در آن از حضرت عیسی بن مریم علیها السلام با عنوان «کلمه» یاد شده: (إنّما الْمسیحُ عیسی بْنُ مرْیم رسُولُ اللّه و کلمتُهُ)؛ «مسیح عیسی بن مریم فقط فرستاده خدا و کلمه (و مخلوق) اوست» بیانگر همین نکته است.

امام صادق علیه السلام در تفسیر «کلمات پروردگار» -که پایان و تمامی ندارد- می فرماید: «نحْنُ کلماتُ اللّه الّتی لا تنْفدُ و لا تُدْرکُ فضائلُنا»؛ «ماییم کلمات پروردگار که فضایل ما را نمی توان احصا کرد.»(2)

نقطه «باء»

کتابی چون کتاب آفرینش

بزرگ و پُرورق، خوش نقش و زیبا

شمار صفحه های بی شمارش

فزون از اختران چرخ پیما

دواتی همچو دریا، بی کرانه

مرکّب، موج زن دریا به دریا

درختان زمینی و بهشتی

قلم کردیم حتّی شاخ طوبی

ص: 48

1- . سوره لقمان، آیه 27.
2- . تحف العقول، ص 479.

دوات این و کتاب این و قلم این
بُود این جا تماشا در تماشا
تمام حاملین عرش اعظم
همه کرّوبیان مُلک بالا
صف اندر صف نشستیم و نوشتیم
صحیح و خوش عبارت، خوب و خوانا
فضیلت های بی پایان شاهی
که باشد فخر شاهان دو دنیا
شهنشاهی که خاک درگه اوست
مکین تاج خسرو، تخت کسرا
امیرالمؤمنین، مولی الموالی
ولیّ اللّه عزّ اسمه تعالی
نخستین آفتاب برج عصمت
امام اوّلین از آل طه
شهنشاهی که شأن و شوکت اوست
ورای حدّ و فهم و فکرت ما
شهنشاهی که مهر طلعت اوست
مدار سیر و گشت آسمان ها
برای حرمت نام علی بود

که حق تعلیم کرده نام اسما

غرض مدح علی بود این که در طشت

شنیدیم از زبان پاک یحیی

شعاع نور عالمگیر او بود

که دیدیم از ید بیضای موسی

به مُرده جان ندادی گر نبودی

دم او در دم جان بخش عیسی

مگر از عقل کُل نشنیده ای تو

زبان عقل کل در مدح مولا :

کسی نشناخت قدر و پایه او

به غیر از من به جز ایزد تعالی

پیمبر عقل کُل بود و چنین گفت

چه گوید فهم و عقل ناقص ما

کسانی که تو را حق می شناسند

زبان عُذرشان اینست فردا

الها، سیّدا، پروردگارا

تو ناپیدایی و وجه تو پیدا

چه گوید ذرّه ای در وصف خورشید

چه آرد قطره ای در پیش دریا؟

کمال ذرّه سرگردانی اوست

زتاب آفتاب عالم آرا

قلم بشکست و دریاها فروریخت

به آخر شد کتاب اعظم ما

ولی ما همچنان در اوّل وصف

ز بسم اللّه، آن هم نقطه باء(1)

ص: 49

1- . سیّد محمّد علی ریاضی.

3-آثار بیان فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«ما منْ قوْمٍ اجْتمعُوا یذْکُرُون فضائل مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ : إلّا هبطت الْملائکهُ من السّماء حتّی ألْحقُوا بهمْ بحدیثهمْ، فإذا تفرّقُوا عرجت الْملائکهُ إلی السّماء فیقُولُ لهُمُ الْملائکهُ الاْخرُ: إنّا نشُمُّ رائحهً منْکُمْ ما شممْنا رائحهً أطْیب منْها، فیقُولُون: إنّا کُنّا عنْد قوْمٍ یذْکُرُون فضْل مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ : فعطّرُونا منْ ریحهمْ، فیقُولُون: اهْبطُواً بنا إلیْهمْ فیقُولُون: إنّهُمْ قدْ تفرّقُوا، فیقُولُون: اهْبطُوا بنا إلی الْمکان الّذی کانُوا فیه.»(1)

رسول خدا فرمود :

«هیچ قومی نیستند که گرد هم آیند و از فضایل محمّد و آل محمّد : یاد کنند مگر این که فرشتگان از آسمان فرود می آیند و به مجلس آنان ملحق می شوند و با ایشان همسخن می گردند. و هنگامی که آنان پراکنده شوند، فرشتگان به آسمان عروج می کنند، پس فرشتگان دیگر به آنها می گویند: ما از شما رایحه ای استشمام می کنیم که تاکنون خوشبوتر از آن نبوییده ایم. آن فرشتگان گویند: ما نزد گروهی بودیم که از فضایل محمّد و آل محمّد : سخن می گفتند و ما را از رایحه خود عطرآگین ساختند. آن فرشتگان دیگر گویند: ما را نیز نزد ایشان ببرید. پاسخ می دهند: آنان پراکنده شدند. آن فرشتگان دیگر می گویند: ما را به آن جایی که اجتماع کرده بودند، ببرید]تا از آن مکان معطّر شویم[.»

پیشوای اهل تسنّن، احمد بن حنبل(2) می نویسد: «سی هزار حدیث

1- . احقاق الحقّ، ج 18، ص 522 به نقل از: مودّه القربی، ص 38.
2- . احمد بن محمّد بن حنبل شیبانی مروزی، پایه گذار فرقه حنبلی، یکی از مذاهب چهارگانه اهلتسنّن است. وی در سال 164 ه .ق در بغداد به دنیا آمد و در سال 241 ه .ق از دنیا رفت. از آثار وی :المُسند، السُّنّه، رساله الصّلاه و ما یلزم فیها، فضائل الصّحابه، و فضائل علی علیه السّلام، می باشد.

مُسند از رسول خدا درباره علیّ مرتضی علیه السلام صادر شده است.»

اگر این رقم را بر ده سال هجرت و توقّف در مدینه تقسیم کنیم، هر سال سه هزار، هر ماه دویست و پنجاه و هر روز تقریباً هشت حدیث، از زبان پیغمبر 9 درباره فضیلت و منقبت علی(علیه السلام) برای اصحاب بیان شده است.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به امر خدا و به عناوین مختلف و عبارت های گوناگون، هر صبح و شام، مردم مسلمان را در سفر و حضر و در جنگ و صلح، به بزرگواری علی(علیه السلام) متذکّر ساخته تا در روز حوادث و سوانح و ابتلائات و امتحانات، خلیفه ایشان را برای یافتن راه نجات بشناسند.(1)

4-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در عالم انوار

عنْ سلْمان قال: سمعْتُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله یقول: «کُنْتُ أنا و علیٌّ نُوراً بیْن یدی اللّه تعالی قبْل أنْ یخْلُق آدم علیه السلام بأرْبعه عشر ألْف عام، فلمّا خلق اللّهُ آدم علیه السلام قسم ذلک النُّورُ جُزْئیْن؛ فجُزْءٌ أنا و جُزْءٌ علیٌّ علیه السلام.»(2)

سلمان می گوید: از رسول خدا شنیدم که می فرمود :

«من و علی، چهارده هزار سال پیش از آفرینش آدم علیه السلام نوری بودیم در برابر حضرت پروردگار، هنگامی که خداوند متعال آدم را بیافرید، آن نور را دو بخش فرمود، که یک قسمت آن من بودم و قسمت دیگرش علی(علیه السلام) .»

5-نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

سبب پذیرفته شدن توبه آدم علیه السلام

السّیوطی فی الدّرّ المنثور فی ذیل تفسیر قوله تعالی: (فتلقّی آدمُ منْ ربّه کلماتٍ) فی سُوره الْبقره آیه 37، قال: و أخْرج ابْنُ النّجّار عنْ ابْن عبّاسٍ قال :

1- . ر.ک: پیامی بزرگ از بزرگ پیامبران، ص 40.
2- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 203، به نقل از: ریاض النّضره، ج 2، ص 164.

سألْتُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله عن الْكلمات الّتی تلقّاها آدمُ منْ ربّه فتاب علیْه، قال: «سأل بحقّ مُحمّدٍ و علیٍّ و فاطمه و الْحسن و الْحُسیْن : إلّا تُبْت علیّ فتاب علیْه.»(1)

سیوطی(2) در تفسیر خود در ذیل تفسیر آیه شریفه (فتلقّی آدم من ربّه

كلمات)؛ «سپس آدم از پروردگارش كلماتی را دریافت نمود»، از ابن عبّاس روایت كرده كه می گوید: از رسول خدا پرسیدم: كلماتی را كه خداوند متعال به آدم علیه السلام تلقین كرد و در نتیجه باعث پذیرش توبه آدم علیه السلام شد، چه بود؟ رسول خدا فرمود: «حضرت آدم علیه السلام خداوند متعال را به حقیقت محمّد و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام سوگند داد و در این هنگام خداوند توبه او را پذیرفت.»

6-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) مولود كعبه

هر متتبّعی پس از كاوشگری در منابع و مدارك معتبر، به این حقیقت دست می یابد كه امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در درون كعبه متولّد گردید و این فضیلتی است كه خداوند برای او قرار داده و هیچ یك از پیامبران الهی هم در این فضیلت با او شریك نیستند.

دانشمند بزرگ اهل تسنّن، حافظ ابوعبدالله، معروف به حاكم نیشابوری(3) ، می گوید :

1- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 205، به نقل از: درّ المنثور، ج 1، ص 147.
2- . جلال الدّین عبدالرّحمن سیوطی شافعی در سال 849 ه .ق در مصر متولّد شد و در سال 911 ه .قدر قاهره وفات یافت. از مهم ترین آثار اوست: تفسیر الدُّرّ المنثور، احیاء المیت بفضائل أهلالبیت، مُسند فاطمه علیها السلام، الثغور الباسمه فی مناقب السّیده فاطمه الزّهراء علیها السلام.
3- . حافظ ابوعبدالله معروف به حاكم نیشابوری، و ابن بیّع، در سال 321 ه .ق در نیشابور به دنیا آمد ودر سال 405 ه .ق از دنیا رفت. تألیفات او را تا هزار و پانصد جزء برشمرده اند. معروف ترینكتاب های او عبارتند از: المدخل الی علم الصّحیح، معرفه علوم الحدیث، المستدرك علیالصحیحین.

«و قدْ تواترت الاْخْبارُ أنّ فاطمه بنْتُ أسدٍ ولدتْ أميرالْمُؤْمنين علىّ بْن أبى طالبٍ] 7[فى جوْف الْكعْبه»(1) ؛ یعنی: «و همانا روایات متواتر است که

فاطمه بنت اسد، حضرت امیر مؤمنان علیّ بن ابی طالب علیه السلام را در درون خانه کعبه به دنیا آورده است.»

خطیب بزرگ اهل تسنّن، موفّق بن احمد، معروف به «اخطب خوارزم»، می نویسد :

«علی(علیه السلام) در مکّه معظّمه در درون بیت اللّه الحرام، روز جمعه 13 رجب المرجّب، در سال 30 عام الفیل، 23 سال پیش از هجرت و 12 یا 10 سال پیش از بعثت متولّد شد، و هرگز احدی پیش از او در بیت خدا متولّد نشد، و این فضیلتی است که خداوند برای ابراز مقام شامخ آن حضرت به او اختصاص داده است.»

7-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین مسلمان

عنْ سلْمان قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أوّلُکُمْ واردآ علیّ الْحوْض أوّلُکُمْ إسْلامآ علیٌّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام.»

سلمان از رسول خدا نقل می کند که آن حضرت فرمود :

«نخستین کسی که در کنار حوض کوثر بر من وارد می شود، اوّلین کسی است که اسلام آورده است، و همانا او علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»(2)

1- . مستدرک علی الصّحیحین، ج 2، ص 550، ح 6044.
2- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 218 به نقل از: مستدرک علی الصّحیحین، ج 3، ص 136؛ تاریخخطیب بغدادی، ج 2، ص 18؛ إستیعاب، ج 2، ص 457؛ أسد الغابه، ج 4، ص 17؛ کنز العمّال، ج 6،ص 400؛ مجمع الزوائد، ج 9، ص 102.

8-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نخستین نمازگزار

عنْ أبی أیُّوب الأنْصاری قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لقدْ صلّتْ الْملائکهُ علیّ و علی علیٍّ علیه السلام سبْع سنین و ذاک أنّهُ لمْ یُصلّ معی رجُلٌ غیْرُهُ.»(1)

ابوایّوب انصاری می گوید: رسول خدا فرمود :

«مدّت هفت سال فرشتگان الهی بر من و علی(علیه السلام) درود می فرستادند و در این مدّت مرد دیگری جز علی(علیه السلام) با من نماز نمی گزارد.»

9-برتری ایمان امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

عنْ عُمر بْن الْخطّاب أنّهُ قال: أشْهدُ علی رسُول اللّه صلی الله علیه و آله لسمعْتُهُ و هُو یقُولُ :

«لوْ أنّ السّماوات السّبْع وُضعتْ فی کفّهٍ و وُضع إیمانُ علیٍّ علیه السلام فی کفّهٍ لرجح إیمانُ علیٍّ علیه السلام.»

عمر بن خطّاب می گوید: وجود رسول خدا را شاهد می گیرم که از آن حضرت شنیدم که می فرمود :

«اگر آسمان های هفتگانه را در یک کفّه ترازو بگذارند و ایمان حضرت علی(علیه السلام) را در کفّه دیگر، ایمان علی(علیه السلام) از تمام آسمان ها سنگین تر خواهد بود.»(2)

10-شمایل زیبای امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال ابْنُ عبْدالْبر: و أحْسنُ ما رأیْتُ فی صفه علیٍّ رضی اللّهُ عنْهُ أنّهُ کان ربْعهً

1- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 232 به نقل از: أُسدالغابه، ج 4، ص 18؛ الرّیاض النّضره، ج 2، ص 165.

2- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 231 به نقل از: الرّياض النّضره، ج 2، ص 226.

من الرّجال إلي الْقصْر هُو أدْعج الْعيْنيْن، حسنُ الْوجْه كأنّهُ الْقمرُ ليْله الْبدْر حُسْناً، ضخْمُ الْبطْن، عريضُ الْمنْكبيْن، شثْنُ الْكفّيْن، عتدٌ أغْيد، كأنّ عُنُقهُ إبْريقُ فضّهٍ، أصْلعُ ليْس فى رأسه شعْرٌ إلّا منْ خلْفه، كبيرُ اللّحْيه، لمنْكبه مشاشٌ كمشاش السّبُع الضّارى، لايتبيّنُ عضُدُهُ منْ ساعده قدْ أُدْمجتْ إدْماجاً، إذا مشى تكفّأ، و إذا أمْسک بذراع رجُلٍ أمْسک بنفْسه فلمْ يسْتطعْ أنْ يتنفّس، و هُو إلى السّمن ما هُو شديدُ السّاعد و الْيد و إذا مشى للْحرْب هرْول، ثبْتُ الْجنان، قوىٌّ شُجاعٌ منْصُورٌ على منْ لاقاهُ.»

علّامه ابن البر(1) از دانشمندان اهل تسنّن گفته که جالب ترین روایتی که

در شمایل حضرت علی(علیه السلام) دیده ام آن است که حضرت علی(علیه السلام)

میانه بالا و سیاه چشم و خوش سیما بود و مانند ماه شب چهارده، از زیبایی می درخشید. شکم مبارکش بزرگ و شانه هایش پهن و انگشتانی درشت و اندامی خوش و لطیف داشت، و گردنش از سپیدی مانند تُنگی از نقره بود. جلوی سرش مو نداشت و محاسنش انبوه بود. استخوان شانه اش از استواری مانند استخوان شانه شیر درّنده بود. بازوبند دستش از پیچیدگی قابل تشخیص نبود. در هنگام راه رفتن گام ها را کشیده برمی داشت و هرگاه بازوی کسی را می گرفت چنان بود که جان او را گرفته تا آن جا که قدرت نفس کشیدن نداشت. دست و بند دستانش فربه بود. هنگامی که به میدان جنگ وارد می شد، هروله می کرد، دلی محکم و ثابت داشت و دلاوری نیرومند بود و با هر همنوردی که روبه رو می شد بر او پیروز می گردید.(2)

1- . ابوعمر بن یوسف بن عبدالله عبدالبرّ، در سال 368 ه .ق متولّد شد و در سال 463 ه .ق وفاتیافت. از مهم ترین آثار او: الإستیعاب فی معرفه الأصحاب، الإنصاف فیما فی بسم اللّه منالخلاف، می باشد.
2- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 243، به نقل از: إستیعاب، ج 2، ص 469.

11-کنیه ها و لقب های امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

و أمّا ألْقابُ الْامام عليٍّ عليه السلام: فالْمُرْتضى و حيْدرُ و أميرُالْمُؤْمنين و الْانْزعُ الْبطينُ، و أمّا كُنيتُهُ: فأبُوالْحسن و أبُوالسّبْطيْن، و أبُوتُرابٍ كنّاهُ بها 9.»(1)

صاحب کتاب نور الابصار می گوید: «لقب های امام علی(علیه السلام) : مرتضی، حیدر، امیرالمؤمنین، و انزع البطین، و کنیه آن حضرت: ابوالحسن، و ابوالسبطین است؛ و ابوتراب کنیه ای است که رسول اکرم صلی الله علیه و آله برای آن حضرت تعیین فرموده است.»

12-نقش نگین انگشترهای امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

عنْ عبْد خيْرٍ قال: كان لعليّ بْن أبی طالبٍ عليه السلام أرْبعةُ خواتيم يتختّمُ بها، ياقُوتٍ لنيْله، فيرُوزجٌ لنصْره، حديدُ الصّينيّ لقُوّته، عقيقٌ لحرْزه، و كان نقْشُ الْياقُوت "لا إله إلاّ اللّهُ الْملكُ الْحقُّ الْمُبينُ"، و نقْشُ الْفيرُوزج "اللّهُ الْملكُ"، و نقْشُ الْحديد الصّينيّ "الْعزّةُ للّه"، و نقْشُ الْعقيق ثلاثةُ أسْطُرٍ "ما شاء اللّهُ لا قُوّه إلّا باللّه أسْتغْفرُ اللّه".»(2)

از «عبدخیر» روایت شده که حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام چهار انگشتر داشت: 1- یاقوت، برای رسیدن به حاجت؛ 2- فیروزه، برای پیروزی بر دشمنان؛ 3-حدید چینی، برای نیرومندی و قدرت؛ 4- عقیق، برای نگهداری و محافظت. نقش انگشتر یاقوت: «لا إله إلّا اللّه الملک الحقّ المبین»، نقش فیروزه: «اللّه الملک»، نقش حدید چینی: «العزّه للّه»، و نقش عقیقش از سه سطر تشکیل شده بود: «ما شاء اللّه، لا قوّه إلّا باللّه، استغفر اللّه».

1- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 248، به نقل از: نور الابصار، ص 94.
2- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 244 به نقل از: کنز العمّال، ج 3، ص 336.

13-فضیلت های اختصاصی امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

صحیحُ مُسْلِمٍ فی کتاب فضائل الصّحابه فی بابٍ منْ فضائل علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام روی بسنده عنْ عامر بْن سعْد بْن أبی وقّاصٍ عنْ أبی ه قال: أمر مُعاویهُ بْنُ أبی سُفْیان سعْداً فقال: «ما منعک أنْ تسُبّ أباتُرابٍ؟» فقال: «أمّا ما ذکرْت، ثلاثاً قالهُنّ رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله فلنْ أسُبّهُ لانْ تکُون لی واحدهٌ منْهُنّ أحبُّ إلیّ منْ حُمْر النّعم، سمعْتُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله یقُولُ لهُ -و قدْ خلّفهُ فی بعْض مغازیه - فقال لهُ علیٌّ یا رسُول اللّه خلّفْتنی مع النّساء و الصّبْیان، فقال لهُ رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله : أما ترْضی أنْ تکُون منّی بمنْزله هارُون منْ مُوسی إلّا أنّهُ لا نُبُوّه بعْدی؟ و سمعْتُهُ یقُولُ یوْم خیْبر: لأُعْطینّ الرّایه رجُلاً یُحبُّ اللّه و رسُولهُ و یُحبُّهُ اللّهُ و رسُولُهُ، قال: فتطاولْنا لها، فقال: اُدعُوا لی علیّاً فأُتی به أرْمد الْعیْن فبصق فی عیْنه و دفع الرّایه إلیْه ففتح اللّهُ علیْه، و لمّا نزلتْ هذه الْآیهُ (قُلْ تعالوْا ندْعُ أبْناءنا و أبْناءکُمْ) دعا رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله علیّاً و فاطمه و حسناً و حُسیْناً فقال: اللّهُمّ هؤُلاء أهْلی.»(1)

عامر بن سعد بن ابی وقاص از پدرش نقل می کند که روزی معاویه بن ابی سفیان به سعد بن ابی وقاص دستور داد تا به حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام ناسزا بگوید. سعد از دستور او سرپیچی کرد. معاویه از وی پرسید: «چرا از دشنام گفتن به علی(علیه السلام) امتناع می کنی؟» سعد گفت: به خاطر آن است که از رسول خدا سه خصلت در شأن علی(علیه السلام) شنیدم که با توجّه به آنها، هیچ گاه آن حضرت را دشنام نمی دهم و اگر یکی از آنها برای من بود، بهتر و ارزشمندتر از شتران سرخ مو بود که در اختیار من باشد :

1- شنیدم زمانی که رسول خدا حضرت علی(علیه السلام) را به جانشینی خود در مدینه باقی گذاشت و حضرت علی(علیه السلام) عرضه داشت: «یا رسول الله!

1- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 290 به نقل از: صحیح مسلم، ج 7، ص 121؛ صحیح ترمذی، ج 2، ص300؛ مُسند احمد بن حنبل، ج 1، ص 185.

مرا به خلافت بر زنان و کودکان موظّف می داری؟» رسول خدا پاسخ داد: «آیا راضی می شوی از این که منزلت تو نسبت به من، همانند منزلت هارون به موسی علیه السلام است با این تفاوت که پس از من پیغمبری نخواهد بود؟»

2- و در روز جنگ خیبر از رسول خدا

شنیدم که می فرمود: «فردا پرچم اسلام را به دست کسی می دهم که خدا و رسول او را دوست می دارند و او نیز خدا و رسولش را دوست می دارد.» همه ما در انتظار بودیم تا پرچم اسلام را در اختیار بگیریم. در آن هنگام، رسول خدا فرمود: «علی(علیه السلام) را به حضور من بیاورید.» در آن هنگام، علی دچار چشم درد بود. او را آوردند. رسول خدا آب دهان مبارکش را به چشم حضرت علی(علیه السلام) مالید تا دیدگانش شفا یافت. سپس پرچم اسلام را به او سپرد و فتح و پیروزی نصیب اسلام شد.

3- هنگامی که آیه مباهله نازل شد، رسول خدا حضرت علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام را به حضور طلبید و فرمود: «پروردگارا! اینان اهل بیت من هستند.»

14-دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) سرلوحه نامه هر مؤمن

عن الزُّهریّ قال سمعْتُ أنس بْن مالكٍ یقُولُ: واللّه الّذی لا إله إلّا هُو لسمعْتُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله یقُولُ :

«عنْوانُ صحیفه الْمُؤْمن حُبُّ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام.»

زُهری روایت می کند که از انس بن مالک شنیدم که گفت: سوگند به خدایی که جز او خدایی نیست، از رسول خدا شنیدم که فرمود : «سرلوحه نامه هر مؤمن، محبّت علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»(1)

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 241، به نقل از: تاریخ بغداد، ج 4، ص 410.

15-دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، محوکننده گناهان

عنْ ابْن عبّاسٍ قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«حُبُّ علیٍّ علیه السلام یأْکُلُ الذُّنُوب کما تأْکُلُ النّارُ الْحطب.»

رسول خدا فرمود :

«دوستی حضرت علی(علیه السلام) گناهان را محو می کند؛ آن چنان که آتش هیزم را می سوزاند و از بین می برد.»(1)

16-علم و آگاهی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به قرآن

عنْ علیٍّ علیه السلام قال: «واللّه ما نزلتْ آیهٌ إلّا و قدْ علمْتُ فیم أُنْزلتْ و أیْن أُنْزلتْ، إنّ ربّی وهب لی قلْباً عقُولاً، و لساناً سؤُولاً.»(2)

از حضرت علی(علیه السلام) روایت شده که فرمود :

«هیچ آیه ای از سوی خدای تعالی نازل نشده است، مگر این که می دانم در مورد چه امری است و در کجا نازل شده است. همانا خدای تعالی قلبی عاقل و زبانی گویا به من عطا فرموده است.»

17-ازدواج امیرمؤمنان علی(علیه السلام) با حضرت فاطمه زهرا علیها السلام

عنْ أنسٍ قال: بیْنما رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله فی الْمسْجد إذْ قال لعلیٍّ علیه السلام :

«هذا جبْرئیلُ یُخْبرُنی أنّ اللّه زوّجک فاطمه و اسْتشْهد علی تزْویجها أرْبعین ألْف ملکٍ.»(3)

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 219 به نقل از: الرّیاض النّضره، ج 2، ص 315.
2- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 266 به نقل از: حلیه الاولیاء، ج 1، ص 67.
3- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 147 به نقل از: ذخائر العقبی، ص 32.

انس می گوید: زمانی که رسول خدا

در مسجد تشریف فرما بود، خطاب به علی(علیه السلام)

فرمود :

«اکنون جبرئیل به من اطّلاع داد که پروردگار متعال حضرت فاطمه زهرا علیها السلام را به همسری تو درآورده و چهل هزار فرشته را شاهد این عقد قرار داده است.»

18-دستور خداوند به دوستی با امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «إنّ اللّه أمرنی بحُبّ أرْبعةٍ و أخْبرنی أنّهُ یُحبُّهُمْ.» قیل : «یا رسُول اللّه! سمّهمْ لنا.» قال: «علیٌّ منْهُمْ -یقُولُ ذلک ثلاثاً- و أبُوذرٍّ و الْمقْدادُ و سلْمانُ، أمرنی بحُبّهمْ و أخْبرنی أنّهُ یُحبُّهُمْ.»(1)

رسول خدا فرمود :

«خداوند متعال مرا به دوستی چهار نفر امر کرده است و مرا خبر داده که خودش نیز آن چهار نفر را دوست می دارد.» پرسیدند: «یا رسول الله! آن چهار تن کیانند؟» رسول خدا در پاسخ آنان سه مرتبه فرمود: «علی(علیه السلام) یکی از آنهاست و سه نفر دیگر ابوذر، مقداد و سلمان هستند که باید آنها را دوست بدارید و خدای تعالی هم آنها را دوست می دارد.»

19-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) راستگوی بزرگ

عنْ عمْرو بْن عبّاد بْن عبْدالله قال: قال علیٌّ علیه السلام :

«أنا عبْدُاللّه و أخُو رسُول اللّه صلی الله علیه و آله، و أنا الصّدّیقُ الاْکْبر لا یقُولُها بعْدی إلّا

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 200 به نقل از: صحیح ترمذی، ج 2، ص 299؛ صحیح ابن ماجه، ص14؛ مستدرک علی الصحیحین، ج 3، ص 130؛

حليه الاولياء، ج 1، ص 190؛ مجمع الزوائد، ج 9،ص 155؛ تهذيب التهذيب، ج 10، ص 286؛ إستيعاب، ج 1، ص 280.

كاذبٌ، آمنْتُ قبْل النّاس سبْع سنين.»(1)

حضرت علی(علیه السلام) فرمود :

«من بنده خدا و برادر رسول خدا و صدّیق اکبرم؛ و این اوصاف را پس از من کسی نمی تواند به خود نسبت دهد، مگر انسان دروغگو! من هفت سال پیش از همه مردم به آیین اسلام گرویدم.»

20-پیروی از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، پیروی از خداست

عنْ أبی ذرّ الْغفّاری قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«منْ أطاعک فقدْ أطاعنی و منْ أطاعنی أطاع اللّه و منْ عصاک عصانی.»(2)

ابوذر غفاری از رسول خدا نقل می کند که آن حضرت صلی الله علیه و آله خطاب به علی(علیه السلام) فرمود :

«کسی که از تو فرمانبرداری داشته، از من فرمانبرداری و اطاعت کرده است، و کسی که از فرمان من اطاعت کند، از خداوند متعال اطاعت کرده، و کسی که از فرمان تو سرپیچی کند، از فرمان من سرپیچی کرده است.»

21-شباهت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به انبیا علیهم السلام

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «منْ أراد أنْ ینْظُر إلی آدم فی علْمه و إلی نُوحٍ فی فهْمه و إلی إبْراهیم فی حلْمه و إلی یحْیی بْن زکریّا فی زُهْده و إلی مُوسی بْن عمْران فی بطْشه فلْینْظُرْ إلی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام.»(3)

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 96 به نقل از: خصائص نسائی، ص 3؛ تاریخ طبری، ج 2، ص 56،الرّیاض النّضره، ج 2، ص 155.

2- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 106 به نقل از: الرّیاض النّضره، ج 2، ص 167.

3- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 145، به نقل از: الرّیاض النّضره، ج 2، ص 218.

رسول خدا فرمود :

«هر کس بخواهد به آدم در علمش، و به نوح در فهمش، و به ابراهیم در حلمش، و به یحیی بن زکریّا در زُهدش، و به موسی بن عمران در همّت و پشتکارش نظر کند، باید به علیّ بن ابی طالب علیه السلام بنگرد.»

22-شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ اُحد

عنْ أبی رافعٍ قال: لمّا قتل علیٌّ علیه السلام أصْحاب الأْلْویه یوْم أُحُدٍ قال جبْرئیلُ: یا رسُول اللّه! إنّ هذه لهی الْمُواساهُ. فقال لهُ النّبیُّ صلی الله علیه و آله : «إنّهُ منّی و أنا منْهُ.» فقال جبْرئیلُ: «و أنا منْکُما یا رسُول اللّه.»(1)

ابن رافع می گوید: هنگامی که در روز اُحد پرچمداران دشمن به دست حضرت علی(علیه السلام) کشته شدند، جبرئیل به رسول خدا گفت: «ای رسول خدا! این است مواسات و از خودگذشتگی.» رسول خدا فرمود : «این گونه مواسات از آن کسی است که او از من است و من از اویم.» جبرئیل گفت: «من هم از شمایم.»

23-شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ بدر

عنْ أبی جعْفرٍ مُحمّد بْن علیٍّ علیه السلام قال :

«نادی ملکٌ من السّماء یوْم بدْرٍ یُقالُ لهُ رضْوانٌ أنْ لا سیْف إلّا ذُوالْفقار و لا فتی إلّا علیٌّ علیه السلام.»(2)

حضرت امام محمّد باقر علیه السلام فرمودند :

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 355، به نقل از: الرّیاض النّضره، ج 2، ص 172؛ مرقات (علی بنسلطان)، ج 5، ص 568؛ المجمع الزّوائد، ج 6، ص 4.
2- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 354، به نقل از: ذخائر العقبی، ص 74؛ الرّیاض النّضره، ج 2، ص 190.

«در روز بدر، فرشته ای به نام "رضوان" از آسمان فریاد زد: هیچ شمشیری نیست مگر ذوالفقار، و جوانمردی به جز علی(علیه السلام) نیست.»

24-شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ خندق

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لمُبارزهُ علیّ بْنِ أبی طالبٍ علیه السلام لعمْرو بْن عبْدوُدٍّ یوْم الْخنْدق أفْضلُ منْ أعْمال أُمّتی إلی یوْم الْقیامه.»(1)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

«مبارزه علیّ بن ابی طالب علیه السلام با عمرو بن عبدود در روز خندق، برتر از اعمال امّت من است تا روز قیامت.»

25-شجاعت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ خیبر

عنْ أبی رافعٍ مولی رسُول اللّه صلی الله علیه و آله قال: خرجْنا مع علیٍّ علیه السلام حین بعثهُ رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله برایته فلمّا دنا من الْحصْن خرج إلیْه أهْلُهُ فقاتلهُمْ فضربهُ رجُلٌ منْ یهُودٍ فطرح تُرْسهُ منْ یده فتناول علیٌّ علیه السلام باباً کان عنْد الْحصْن فترس به نفْسه فلمْ یزلْ فی یده و هُو یُقاتلُ حتّی فتح اللّهُ علیْه ثُمّ ألْقاهُ منْ یده حین فرغ فلقدْ رأیْتنی فی نفرٍ مع سبْعهٍ أنّا ثامنُهُمْ نجْهدُ علی أنْ نُقْلب ذلک الْباب فما نقْلبُهُ.»(2)

از ابورافع، غلام رسول خدا ، روایت شده که گفت: «روزی رسول خدا پرچم اسلام را به دست حضرت علی(علیه السلام) داد. همراه آن حضرت به

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 357، به نقل از: مستدرک علی الصّحیحین، ج 2، ص 32؛ تاریخ بغداد،ج 13، ص 19.
2- . فضائل الخمسه، ج 1، ص 361، به نقل از: مسند احمد بن حنبل، ج 6، ص 8؛ تاریخ طبری، ج 2،ص؛ 300 مرقات (علی بن سلطان)، ج 5، ص 566.

قلعه خیبر نزدیک شدیم. خیبری ها از قلعه بیرون آمدند و حضرت علی(علیه السلام) با آنها به نبرد پرداخت. یکی از یهودی ها ضربه ای به حضرت وارد آورد. سپر از دست حضرت به زمین افتاد. در این هنگام، علی(علیه السلام) درب قلعه خیبر را از جا کند و مانند سپری روی سر خود قرار داد و همواره آن درب روی سر حضرتش بود و با خیبری ها می جنگید تا خدای تعالی قلعه خیبر را به دست آن حضرت گشود. سپس آن درب را به زمین افکند. پس از آن من و هفت نفر دیگر کنار آن درب آمدیم و هر چه کوشیدیم آن درب را از روی زمین بلند کنیم، نتوانستیم.»

26-ملائکه یاور امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جنگ ها

أحْمدُ بْنُ حنْبلٍ روی بسنده عنْ هُبیْره قال: خطبْنا الْحسنُ بْنُ علیٍّ علیه السلام فقال :

«لقدْ فارقکُمْ رجُلٌ بالأمْس لمْ یسْبقْهُ الأوّلُون بعلْمٍ و لا یُدْرکْهُ الأخرُون و کان رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله یبْعثُهُ بالرّایه جبْرئیلُ عنْ یمینه و میکائیلُ عنْ شماله لا ینْصرفُ حتّی یفْتح لهُ.»(1)

امام حسن مجتبی علیه السلام در ضمن خطبه ای -در مورد پدر بزرگوارش علی(علیه السلام) - فرمود :

«رسول خدا پرچم اسلام را به دست او می سپرد و به جنگ با مخالفان گسیل می داشت، در حالی که جبرئیل از جانب راست و میکائیل در سوی چپ از او حمایت و پشتیبانی می کردند، و از میدان جنگ بازنمی گشت مگر آن که خورشید پیروزی از چهره او می درخشید.»

1- . فضائل الخمسه، ج 2، ص 394، به نقل از: مسند احمد بن حنبل، ج 1، ص 199؛ ذخائر العقبی،ص 76.

27-در مشکلات باید به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) مراجعه کرد

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا عمّارُ! إنْ رأیْت علیّا علیه السلام قدْ سلک وادیآ و سلک النّاسُ وادیآ غیْرهُ، فاسْلُکْ مع علیٍّ علیه السلام و دع النّاس، إنّهُ لنْ یدُلّک علی ردًی و لنْ یُخْرجک من الْهُدی.»(1)

رسول خدا فرمود :

«ای عمّار! اگر دیدی که علی(علیه السلام) به راهی می رود و مردم به راه دیگر، پس همراه علی(علیه السلام) برو و مردم را به خود واگذار، همانا او هرگز تو را به بیراهه نمی برد و از راه راست منحرف نمی سازد.»

28-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) محبوب رسول خدا

عنْ عائشه قالتْ: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لمّا حضرتْهُ الْوفاهُ: «أُدْعُوا لی حبیبی.» فدعُوا لهُ أبابکْرٍ فنظر إلیْه ثُمّ وضع رأْسهُ ثُمّ قال: «أُدْعُوا لی حبیبی.» فدعُوا لهُ عُمر ًفلمّا نظر إلیْه وضع رأْسهُ ثُمّ قال: «أُدْعُوا لی حبیبی.» فدعُوا لهُ علیّا علیه السلام فلمّا رآهُ أدْخلهُ معهُ فی الثّوْب الّذی کان علیْه فلمْ یزلْ یحْتضنُهُ حتّی قُبض و یدُهُ علیْه.(2)

عایشه می گوید: هنگامی که لحظه رحلت رسول خدا فرارسید، فرمود: «حبیب مرا به حضور من بخوانید.» ما ابوبکر را به حضورش دعوت کردیم. همین که رسول خدا ابوبکر را دید، رو گردانید. باز فرمود: «حبیب مرا به سوی من بخوانید.» این بار عُمر را به حضور مبارکشان دعوت کردیم. همین که عمر را دید، باز صورت برگردانید. و فرمود: «حبیب مرا به حضورم بخوانید.» در این هنگام، حضرت علی(علیه السلام) را دعوت کردند. همین که علی(علیه السلام)

1- . فردوس دیلمی، ج 5، ص 384، ح 8501.
2- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 39، به نقل از: الرّیاض النّضره، ج 2، ص 180؛ ذخائر العقبی، ص 72.

را دید، او را زیر لحاف برد و در کنار خود نشاند و تا هنگامی که رحلت کرد، علی(علیه السلام) در کنارش بود، در حالی که پیغمبر اکرم دست روی بدن علی(علیه السلام) گذاشته بود.

29-سفارش رسول خدا به امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

روی بسنده عنْ جابر بْن عبْدالله الأنْصاری إنّ کعْب الأحْبار قام زمن عُمر فقال: و نحْنُ جُلُوس عنْد عُمر، ما کان آخر ما تکلّم به رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله؟ فقال عُمرُ : سلْ علیّا علیه السلام، قال: أیْن هُو؟ قال: هُو هاهُنا فسألهُ فقال علی(علیه السلام) اسْندْتُهُ إلی صدْری فوضع رأْسهُ علی منْکبی فقال: الصّلاه الصّلاه، فقال کعْبُ: کذلک آخرُ عهْد الأنْبیاء و به أمرُوا و علیْه یُبْعثُون، قال: فمنْ غسلهُ یا أمیرالْمُؤْمنین؟ قال: سلْ علیّآ، قال: فسألهُ فقال: کُنْتُ أنا أغْسلهُ و کان الْعبّاسُ جالسآ و کان أُسامهُ و شُقْرانُ یخْتلفان إلیّ بالْماء.»(1)

جابر بن عبدالله انصاری می گوید: «کعب الأحبار» در هنگامی که عُمر به خلافت رسیده بود، در حضور من و دیگران از جا برخاست و از عمر پرسید : «آخرین سخن رسول خدا در آستانه مرگ چه بود؟» عمر گفت: «از علی(علیه السلام)

بپرس.» کعب الاحبار گفت: «علی کجاست؟» محلّ حضرتش را نشان داد. کعب الاحبار با حضرت علی(علیه السلام) ملاقات کرد و پرسید: «آخرین سخن رسول خدا در آستانه مرگ چه بود؟» حضرت علی(علیه السلام)

پاسخ فرمود : «در آن هنگام، رسول خدا را به سینه چسبانیده بودم و آن حضرت هم سر مبارکش را روی شانه من قرار داده بود و آخرین سخنش این بود: الصّلاه! الصّلاه!» کعب گفت: «آری، آخرین سخن همه پیغمبران همین بود و مردم را به نماز دعوت کردند و انگیزه آنها هم برای اجرای این امر الهی بود.» کعب الاحبار از عمر پرسید: «چه کسی پیامبر را غسل داد؟» عمر گفت: «از علی(علیه السلام)

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 49، به نقل از: طبقات ابن سعد، ج 2، قسم 2، ص 50.

سؤال کن.» کعب پرسید: «چه کسی آن حضرت را غسل داد؟» حضرت علی(علیه السلام) فرمود: «من آن حضرت را غسل می دادم و عبّاس نشسته بود و اُسامه و شُقران به نوبت آب می ریختند.»

30-غیر از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کسی رسول خدا را غسل نداد

عنْ یزید بْن بلالٍ قال: قال علیٌّ علیه السلام :

«أوْصی النّبیُّ صلی الله علیه و آله ألّا یُغسّلُهُ أحدٌ غیْری فإنّهُ لا یری أحدٌ عوْرتی إلّا طمستْ عیْناهُ.»

قال علیٌّ علیه السلام: «فکان الْفضْلُ و أُسامهُ یُناولانی الْماءُ منْ وراء السّتْر و هُما معْصُوبا الْعیْن.»

قال علیٌّ علیه السلام: «فما تناولْتُ عُضْواً إلّا کأنّما یُقلّبُهُ معی ثلاثُون رجُلاً.»(1)

حضرت علی(علیه السلام) فرمود: «رسول خدا به من وصیّت کرده بود که جز تو نباید دیگری مرا غسل دهد؛ مبادا چشم کسی به عورت من بیفتد که بلافاصله کور خواهد شد.»

سپس فرمود: «"فضل" و "اُسامه" برای غسل بدن شریف، از پس پرده به من آب می دادند، و در عین حال، چشم های خود را با پارچه ای بسته بودند.»

همچنین فرمود: «در هنگام غسل، هر عضوی از اعضایش را که غسل می دادم، گویا سی نفر مرد در برگرداندن جسد آن حضرت به من کمک می کردند!»

31-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پرداخت کننده قرض های رسول خدا

عنْ عبْدالْواحد ابْن أبی عوْنٍ إنّ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله لمّا تُوُفی أمر علی(علیه السلام) صائحاً

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 50، به نقل از: طبقات ابن سعد، ج 2، قسم 2، ص 61.

يصيحُ منْ كان لهُ عنْد رسُول اللّه صلى الله عليه و آله عده أوْ ديْنٌ فلْيأْتنى فكان يبعث كُلّ عامٍ عنْد الْعقبه يوْم النّحْر منْ يصيحُ بذلک حتّى تُوُفى، ثُمّ كان الْحسنُ بْنُ علىٍّ 8 يفْعلُ ذلک حتّى تُوُفى ثُمّ كان الْحُسيْنُ 7 يفْعلُ ذلک و انْقطع ذلک بعْدهُ :.

قال ابْنُ أبى عوْن: فلا يأْتى أحدٌ منْ خلْق اللّه إلى علىٍّ بحقٍّ أوْ باطلٍ إلّا أعْطاهُ.(1)

عبدالواحد بن ابى عون مى گويد: هنگامى كه رسول خدا

دعوت حقّ را لبّيک گفت، على(عليه السلام) به منادى دستور داد تا فرياد بزند و بگويد: «هر كسى قراردادى با رسول خدا امضا كرده و ياطلبى از آن حضرت داشته است، بيايد تا به قرارداد او عمل كنم و طلبش را بپردازم.» اين كار را هر ساله در عقبه و در روز عيد قربان انجام مى داد، تا اين كه حضرت به شهادت رسيد و بعد از او، حسن بن على(عليه السلام) اين كار را انجام مى داد. و سپس امام حسين عليه السلام و بعد از آن بزرگوار، اين عمل منقطع شد.

ابن ابى عون پس از نقل اين حديث مى گويد: هيچ يک از بندگان الهى -به حق يا ناحق - عليه پيغمبر ادّعايى نمى كرد، مگر اين كه حضرت على(عليه السلام) حاجت او را برآورده مى ساخت.

32-پيش گويى اميرمؤمنان على(عليه السلام) از شهادت خود

روى الْأعْمشُ عنْ حبيب بْنِ أبى ثابتٍ عنْ ثعْلبه الْحمّانى أنّهُ سمع علىُّ بْنُ أبى طالبٍ عليه السلام يقُولُ :

«والّذى فلق الْحبّه و برأ النّسمه لتُخْضبنّ هذه -يعْنى لحْيتهُ -منْ دم هذا-يعْنى رأْسهُ.»(2)

اعمش، از حبيب بن ابى ثابت، از ثعلبه حمّانى نقل مى كند كه گفت: از

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 58، به نقل از: طبقات ابن سعد، ج 2، قسم 1، ص 89.

2- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 75، به نقل از: إستيعاب، ج 2، ص 470.

حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام شنیدم که می فرمود: «قسم به خدایی که دانه را شکافته و مردم را آفریده است، محاسنم از خون سرم رنگین خواهد شد.»

33-قاتل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، بدبخت ترین مردم

عن الضّحّاک بْن مُزاحمٍ قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «یا علیُّ أتدْری منْ أشْقی الاْوّلین؟» قال: قُلْتُ: «اللّهُ و رسُولُهُ أعْلمُ.» قال: «عاقرُ النّاقه.» قال: «یا علیُّ! أتدْریمنْ أشْقی الاْخرین؟» قال: قُلْتُ: «اللّهُ و رسُولُهُ أعْلمُ.» قال: «قاتلُک.»(1)

ضحّاک بن مُزاحم می گوید: حضرت علی(علیه السلام) فرمود: رسول خدا پرسید: «ای علی! آیا بدبخت ترین گذشتگان را می شناسی؟» در پاسخ گفتم : «خدا و رسول او داناترند.» رسول خدا فرمود: «بدبخت ترین پیشینیان، کسی است که شتر حضرت صالح 7 را، پی کرد.» رسول خدا

دو مرتبه پرسید: «آیا می دانی بدبخت ترین آیندگان کیست؟» گفتم: «خدا و رسول او آگاه ترند.» حضرت فرمود: «قاتل تو.»

34-آثار شهادت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در کائنات

عنْ سعید بْن الْمُسیّب قال: صبیحهُ یوْم قُتل علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام لمْ تُرْفع حصاهٌ من الاْرْض إلّا و تحْتها دمٌ عبیطٌ.(2)

سعید بن مُسیّب می گوید: صبحگاه روزی که علیّ بن ابی طالب علیه السلام به شهادت رسید، هر سنگی از زمین برداشته می شد، زیر آن خون تازه می جوشید.

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 85، به نقل از: قصص الانبیاء (ثعلبی)، ص 100.
2- . خصائص الکبری، ج 2، ص 124.

35-اتّفاقات شب شهادت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

عن الْحسن علیه السلام إنّهُ لمّا قُتل علیٌّ علیه السلام قام خطیباً فحمد اللّه و أثْنی علیْه ثُمّ قال : «أمّا بعْدُ واللّه لقدْ قتلْتُمُ اللّیْله رجُلاً فی لیْلهٍ نزل فیها الْقُرآنُ و فیها رُفع عیسی بْنُ مرْیم و فیها قُتل یُوشع بْن نون فتی مُوسی و فیها تیب علی بنیإسْرائیل.»(1)

هنگامی که حضرت علی(علیه السلام) به شهادت رسید، امام حسن مجتبی علیه السلام خطبه ای ایراد کرد و پس از حمد و ثنای الهی فرمود: «امّا بعد، به خدا سوگند، مردی را امشب کشتید که در این شب، قرآن کریم نازل شده، و در این شب، روح عیسی بن مریم علیها السلام به آسمان عروج کرد، و در این شب، یوشع بن نون، وصیّ حضرت موسی علیه السلام درگذشت و در این شب، توبه بنی اسرائیل پذیرفته شد.»

36-امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر آیین رسول خدا به شهادت رسید

عنْ مُحمّد بْن عبْدالله بْن أبی رافعٍ عنْ جدّه إنّ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله قال لعلیٍّ علیه السلام : «أنْت تُقْتلُ علی سُنّتی.»(2)

رسول خدا خطاب به حضرت علی(علیه السلام) فرمود: «تو بر آیین من به شهادت می رسی.»

37-بهشت، مشتاق دیدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

عنْ أنس بْن مالكٍ قال: سمعْتُ النّبیّ صلی الله علیه و آله یقُولُ :

«اشْتاقت الْجنّهُ إلی أرْبعهٍ: علیٌّ علیه السلام و الْمقْدادُ و عمّارٌ و سلْمانُ.»(3)

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 101، به نقل از: كنز العمّال، ج 6، ص 412.
2- . همان.
3- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 106، به نقل از: حلیه الاولیاء، ج 1، ص 190.

انس بن مالک می گوید: شنیدم رسول خدا فرمود :

«بهشت مشتاق دیدار چهار نفر (از مؤمنان) است: علی(علیه السلام) ، مقداد، عمّار و سلمان.»

38-جایگاه امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در بهشت

عنْ علیٍّ علیه السلام قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! أنْت أخی و صاحبی و رفیقی فی الْجنّه.»(1)

رسول خدا فرمود: «یا علی! تو در بهشت مصاحب و رفیق من هستی.»

39-درخشش امیرمؤمنان علی(علیه السلام) برای بهشتیان

عن النّبیّ صلی الله علیه و آله :

«علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام یزْهرُ فی الْجنّه ککوْکب الصُّبْح لاهْل الدُّنْیا.»(2)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

«حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام در بهشت می درخشد، همان طور که ستاره صبحگاهی برای اهل دنیا می درخشد.»

40-حوریه مخصوص امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در بهشت

عنْ أبی سعید أنّ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله قال :

«لمّا أُسْری بی دخلْتُ الْجنّه فناولنی جبْرئیلُ تُفّاحهً فانْفلقتْ بنصْفیْن فخرجتْ

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 144، به نقل از: تاریخ بغداد، ج 12، ص 268.
2- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 150، به نقل از: کنز العمّال، ج 6، ص 153.

منْها حوْراءٌ فقُلْتُ لها: لمنْ أنْت؟ فقالتْ: لعلىّ بْن أبى طالبٍ. 7»(1)

ابوسعيد می گويد: رسول خدا فرمود :

«شبی كه به معراج رفتم، جبرئيل به من سيبی داد، آن را شكافتم و به دو نيم كردم، حوريه ای از ميان آن بيرون آمد، از او پرسيدم: تو از آن كيستی؟ در پاسخ گفت: من برای علیّ بن ابی طالب عليه السلام خلق شده ام.»

1- . فضائل الخمسه، ج 3، ص 149، به نقل از: تاريخ بغداد، ج 4، ص 278.

فصل دوم

اشاره

ص: 73

(و هذا كتابٌ أنْزلْناهُ مُباركٌ فاتّبعُوهُ و اتّقُوا لعلّكُمْ تُرْحمُون)(1) .

«و این کتابی است پربرکت، که ما]بر تو[نازل کردیم، از آن پیروی کنید و پرهیزگاری پیشه نمایید؛ باشد که مورد رحمت]خدا[قرار گیرید.»

در مسیر اثبات امامت و ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

امام رضا علیه السلام می فرماید :

«خداوند هنگامی پیامبرش را از دنیا بُرد که دینش را کامل کرده و قرآن -که روشنگر همه چیز است - را بر آن حضرت نازل کرده بود، در آن، حلال، حرام، حدود، احکام و تمام آنچه مردم به آن نیاز دارند، بیان شده است؛ چرا که خداوند فرموده: "ما در این کتاب از هیچ چیزی فروگذاری نکردیم." (2) و در حجّه الوداع در آخرین لحظات عمر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله این آیه را نازل کرد : (الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ و أتْممْتُ علیْکُمْ نعْمتی و رضیتُ لکُمُ الْاسْلام دیناً)(3) ، و امر امامت، تمامی دین است.

و پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله از دنیا نرفت مگر این که نشانه های دین را برای امّتش

1- . سوره انعام، آیه 155.
2- . همان، آیه 38.
3- . سوره مائده، آیه 3.

تبیین فرمود و راه]مستقیم[را برایشان آشکار ساخت و آنان را در مسیر حقّ قرار داد و علی(علیه السلام) را به عنوان امام و راهنمای مردم تعیین نمود و تمام آنچه را که امّت به آن نیاز داشت، بیان کرد.

پس هر که گمان کند خداوند دینش را کامل نکرده، در حقیقت، کتاب خدا را رد کرده است و هر کس کتاب خدا را رد کند، کافر است.

آیا مردم به قدر و ارزش امامت و جایگاه آن در بین مردم آگاهند، تا انتخاب آنان در آن مورد، قابل قبول باشد؟

امامت، قدرش والاتر و شأنش بزرگ تر و جایگاهش والاتر و مکانش رفیع تر و عمقش ژرف تر از آن است که مردم با عقل خود به آن دست یابند، یا به آرا و عقاید خود آن را دریابند، یا بتوانند با انتخاب خود امامی را منصوب کنند.

همانا امامت مقامی است که خداوند، بعد از رتبه نبوّت و خُلّت در مرتبه سوم به ابراهیم علیه السلام اختصاص داد و به چنین فضیلتی مشرّفش نمود و نامش را بلندآوازه ساخت و فرمود: (إنّی جاعلُک للنّاس إماماً)(1) . ابراهیم علیه السلام با

نهایت شادی به خداوند عرض کرد: "آیا از فرزندان و نسل من هم امام برمی گزینی؟" خداوند فرمود: "عهد من (امامت) به ظالمین نمی رسد." و این آیه، امامت هر ستمگری را تا روز قیامت باطل کرد و امامت را به پاکان اختصاص داد.

سپس این امامت مخصوص پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله گردید و به فرمان خداوند آن را به عهده علی(علیه السلام) نهاد و سپس در میان فرزندان برگزیده او که خداوند به آنان علم و ایمان عطا فرموده بود، قرار گرفت.

بنابر این، چون بعد از حضرت محمّد صلی الله علیه و آله پیامبری نیست، امامت تا روز قیامت تنها در فرزندان علی(علیه السلام) باقی خواهد بود.

1- . سوره بقره، آیه 124.

پس این نادانان از کجا و به چه دلیل، خود، امام انتخاب می کنند؟

امامت، مقام پیامبران و میراث اوصیاست. امامت جانشینی خدا و جانشینی پیامبر و منزلت امیرالمؤمنین و میراث امام حسن و امام حسین علیهم السلام است.

همانا امامت زمام دین و مایه نظام مسلمین و صلاح دنیا و سبب عزّت مؤمنین است. امامت ریشه رشدکننده اسلام و شاخه بلند آن است. به واسطه آن، نماز، روزه، زکات، حجّ و جهاد به کمال خود می رسند و غنیمت و صدقات فزونی می یابند، حدود و احکام جاری می گردد و مرزها حفظ و حراست می شوند.

امام علیه السلام چون خورشید فروزانی است که نورش عالم را فراگیرد، و در افق است به نحوی که دست ها و دیدگان به آن نرسد.

امام علیه السلام ماه تابان، چراغ فروزان و نور درخشان و ستاره راهنما در دل تاریکی ها و در گذر شهرها و کویرها و گرداب هاست.

امام علیه السلام آب گوارایی است برای تشنگان، و راهنمای هدایت و نجات بخش از هلاکت است. امام علیه السلام آتش روی بلندی های بیابان است که گرمابخش سرمازدگان است و ره نمای مهلکه ها، و هر که از او جدا شود، هلاک می گردد.

امام علیه السلام ابری است پرباران و بارانی شتابنده و پربرکت و خورشیدی فروزنده و سقفی سایه افکن و زمینی گسترده و چشمه ای جوشنده و برکه ای پُر از آب و باغی پُر از گل.

بنابر این، چه کسی می تواند امام را بشناسد یا او را انتخاب کند؟

هیهات! هیهات! این جاست که خردها سرگشته شده، حلم ها بیراهه رفته، عقل ها سرگردان، اندیشه خردمندان قاصر و دیده ها بی نور می گردد. بزرگان احساس کوچکی می کنند، حکیمان متحیّر می شوند، و خطیبان درمانده و شاعران وامانده و ادیبان ناتوان و بلیغان درمانده می گردند، که

بتوانند یکی از شؤون امام یا فضیلتی از فضایلش را توصیف کنند و همگی به عجز و کوتاهی خود اقرار می کنند.»(1)

جای آن است که شاهان ز تو شرمنده شوند

سلطنت را بگذارند و همه بنده شوند

آری، در عظمت چونان خورشیدی همه باید زبان به عجز، بسته و خامُشی پیشه کنند و بهتر آن که به سراغ کتاب خدا رفته و فضایل قرآن ناطق، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) را از زبان قرآن صامت، بشنوند.

ما نیز در این بخش، چهارده آیه درباره امامت و ولایت حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و فرزندان بزرگوارش نقل می کنیم و کلام دانشمندان شیعه و سنّی را در تفسیر آن می آوریم.

ما را وظیفه ایست، نه دعوی به جاه خویش

بر من ببخش، ورنه مدیح تو هل اتی است

1- . إحتجاج، ج 2، ص 433؛ بحارالأنوار، ج 25، ص 120، ح 4؛ عیون الأخبار الرّضا، ج 1، ص 216، ح1؛ کافی، ج 1، ص 198.

1-آیه «ولایت»

اشاره

(إنّما وليُّكُمُ اللّهُ و رسُولُهُ و الّذين آمنُوا الّذين يُقيمُون الصّلاه و يُؤْتُون الزّكاه و هُمْ راكعُون)(1)

«سرپرست و ولیّ شما، تنها خداست و پیامبر او و آنها که ایمان آورده اند؛ همان کسانی که نماز را برپا می دارند و در حال رکوع، زکات می دهند.»

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و آیه «ولایت»

از ابوذر غفاری نقل شده که گفت: «ای مردم! روزی از روزها با رسول خدا در مسجد نماز می خواندم، که سائلی وارد مسجد شد و از مردم تقاضای کمک کرد، ولی کسی چیزی به او نداد. او دست خود را به آسمان بلند کرد و گفت: "خدایا! تو شاهد باش که من در مسجد رسول تو تقاضای کمک کردم، ولی کسی به من جواب نداد." در همین حال، علی(علیه السلام) که در حال رکوع بود، با انگشت کوچک دست راست خود اشاره کرد، سائل نزدیک آمد و انگشتر را از دست آن حضرت بیرون آورد. پیامبر که در حال نماز بود، این ماجرا را مشاهده کرد، هنگامی که از نماز فارغ شد، سر به سوی آسمان بلند کرد و چنین گفت: "خداوندا! برادرم حضرت موسی علیه السلام از تو تقاضا کرد که روح او را وسیع گردانی و کارها را بر او آسان سازی و گره از زبان او بگشایی، تا مردم گفتارش را درک کنند، و نیز حضرت موسی درخواست کرد هارون را که برادرش بود، وزیر و یاورش قرار دهی و به وسیله او نیرویش را زیاد کنی و در کارهایش شریک سازی. خداوندا! من محمّد، پیامبر و برگزیده توام، به من شرح صدر بده، و کارها را بر من آسان گردان، و از خاندانم علی(علیه السلام) را وزیر من قرار بده تا به وسیله او پشتیبانی قوی داشته باشم."»

1- . سوره مائده، آیه 55.

ابوذر می گوید: «هنوز دعای پیامبر صلی الله علیه و آله پایان نیافته بود که جبرئیل نازل شده و به پیامبر صلی الله علیه و آله عرض کرد: "بخوان." فرمود: "چه بخوانم؟" گفت : "بخوان: (إنّما ولیّکم اللّه و رسوله و الّذین آمنوا)."»(1)

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، بیست و چهار حدیث از منابع اهل تسنّن، و نوزده حدیث از منابع شیعه نقل کرده که این آیه در مورد ولایت حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نازل شده است.

آیه «ولایت» از دیدگاه مفسّران شیعه و سنّی

علما و دانشمندان شیعه معتقدند که این آیه بر امامت و ولایت حضرت علی(علیه السلام) دلالت می نماید. نظر دو نفر از آنان چنین است :

1- علّامه سیّد مرتضی(2) می گوید: دلیل بر امامت حضرت، قول خداوند تعالی (إنّما ولیّکم اللّه) است؛ زیرا ثابت شده که لفظ «ولیّکم» در آیه، افاده اولی به تدبیر امور و وجوب اطاعت دارد و نیز ثابت شده که مصداق (و الّذین آمنوا) امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) است، و این به طور وضوح، نصّی بر امامت است.(3)

2- شیخ طوسی می گوید: «و امّا قوی ترین دلیل بر امامت حضرت علی(علیه السلام) از قرآن، آیه (إنّما ولیّکم اللّه و رسوله) است.»(4)

لفظ «ولایت» در لغت به معانی گوناگونی از قبیل دوست، ناصر، سرپرست و معانی دیگر آمده، ولی علمای اهل تسنّن از بین معانی ولایت، معنای ناصر یا محبّ را برای آیه ولایت برگزیده اند.

1- . ر.ک: تفسیر کبیر فخر رازی، ج 12، ص 26؛ تفسیر خازن، ج 1، ص 475؛ فصول المهمّه، ص 122؛تذکره الخواص، ص 15.
2- . ابوالقاسم، علیّ بن حسین بن موسی، مشهور به سیّد مرتضی علم الهدی، در سال 355 هجری دربغداد به دنیا آمد. او و برادرش سیّد رضی، هر دو نزد شیخ مفید به کسب علم و دانش پرداختند، وازمهم ترین تألیفات او: تنزیه الأنبیاء، الأمالی، دُررالفوائد، و الذّریعه فی أُصول الشّریعه می باشد.

3- . الذخیره فی علم الکلام، ص 438.
4- . تلخیص شافی، ج 2، ص 10.

طبری در تفسیر این آیه می گوید: «یعنی: ای مؤمنان! جز خدا و رسول خدا و مؤمنان که خداوند آنان را وصف کرده است، یاور شما نیستند.»(1)

فخر رازی می گوید: «چرا جایز نباشد که مقصود از واژه «ولی» در این آیه، ناصر و محبّ باشد، و ما دلیل اقامه خواهیم کرد بر این که این معنا بهتر است از حمل آن بر معنای متصرّف در امور.»(2)

معنای صحیح ولایت در آیه

مقصود از «ولیّ» در آیه ولایت، سرپرست و امام است، نه محبّ و ناصر. این مطلب را از چند راه می توان اثبات کرد :

1- کلمه «إنّما» در صدر آیه ولایت، برای حصر است؛ یعنی حکم را بر آنچه پس از «إنّما» ذکر شده اثبات و از آنچه ذکر نشده نفی می کند. بنابر این، باید مراد از ولایت در آیه، ولایت خاصّ باشد، و این ولایت خاص، با معنای رهبری و سرپرستی سازگار است نه محبّت یا نصرت؛ زیرا دوست داشتن و یاری کردن عمومیّت دارد؛ همان طور که در آیه کریمه (و الْمُؤْمِنُون والْمُؤْمِناتُ بعْضُهُمْ أوْلیاءُ بعْضٍ)(3) ؛ «مردان و زنان باایمان، ولیّ (و یار و

یاور) یکدیگرند» بیان شده است. و نیز اگر ولایت، به معنای محبّت یا نُصرت باشد، به رسول خدا و گروه خاصّی که نماز به پا می دارند و در حال رکوع، صدقه می دهند، اختصاص نخواهد داشت.

2- یکی دیگر از قرائن موجود بر معنای «سرپرستی و سلطنت» در آیه «ولایت»، شأن نزول های آیه است که در شأن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) است، نه عموم مؤمنان، و روشن است که ولایت به معنای محبّت یا نصرت، برای همه مؤمنان قرار داده شده و همه مؤمنان باید محبّ و ناصر یکدیگر باشند، نه فرد خاصّی از مؤمنان که نماز می خوانند و در حال رکوع زکات می دهند.

1- . جامع البیان، ج 6، ص 343.
2- . تفسیر کبیر، ج 12، ص 27.
3- . سوره توبه، آیه 71.

از عُمر بن خطّاب نقل شده که گفت: «چهل بار در حال رکوع صدقه دادم تا آیه ای که درباره علی(علیه السلام) نازل شد درباره من نیز نازل شود، ولی هیچ آیه ای نازل نشد.»(1)

چرا در آیه «ولایت»، تعبیر به جمع شده است؟

ممکن است کسی سؤال کند که اگر مراد از (الّذین آمنوا الّذین یقیمون الصّلاه و) حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام است، پس چرا به صیغه جمع آمده است؟

اوّلاً : در آیات قرآن مکرّر دیده می شود که از مفرد به لفظ جمع تعبیر شده است، از جمله آنها آیه (الّذین قال لهُمُ النّاسُ إنّ النّاس قدْ جمعُوا لکُمْ فاخْشوْهُمْ فزادهُمْ إیماناً)(2) ؛ «همان کسانی که]برخی از[مردم به ایشان

گفتند: "مردمان برای]جنگ با[شما گرد آمده اند؛ پس، از آن بترسید." و]لی این سخن[بر ایمانشان افزود» است که مفسّران می گویند درباره نعیم بن مسعود اشجعی نازل شده، در حالی که از او به جمع تعبیر شده است.

هم چنین در آیه مباهله، که منظور از «نساءنا»، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و منظور از «أنْفُسنا» حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.

ثانیاً : نکته در اطلاق جمع در آیه ولایت، تعظیم مقام امیرالمؤمنین علیه السلام است؛ همان گونه که رسول خدا در روز خندق فرمود: «تمام ایمان (یعنی علی(علیه السلام)) در مقابل تمام شرک (عمرو بن عبدود) قرار گرفت.»(3)

ممکن است یکی دیگر از دلیل های جمع آمدن، این باشد که آیه، در مورد انفاق اهل بیت علیهم السلام باشد، و ولایت سایر امامان معصوم را نیز اثبات می کند. همان گونه که امام محمّد باقر علیه السلام در تفسیر آیه ولایت فرمودند: «هُمُ الأئمّه؛ مراد از ایشان امامان معصوم علیهم السلام می باشند.»(4)

1- . تفسير نور الثّقلين، ج 1، ص 648.
2- . سوره آل عمران، آيه 173.
3- . مجمع البيان، ج 3، ص 326.
4- . بحارالأنوار، ج 9، ص 35.

2-آیه «اولی الأمر»

اشاره

(یا أیُّها الّذین آمنُوا أطیعُوا اللّه و أطیعُوا الرّسُول و أُولی الاْمْر منْکُمْ)(1)

«ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولی الامر]اوصیای پیامبر[را.»

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام از طریق اهل تسنّن، چهار حدیث، و از طریق شیعه، چهارده حدیث نقل کرده اند در مورد این که منظور از «اولی الأمر» در آیه، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و یازده فرزند پاک اوست.

«اولی الأمر» در روایات اهل تسنّن

سلیمان حنفی از دانشمندان اهل تسنّن، در کتاب ینابیع المودّه، ص 116 می نویسد :

شخصی از امام علیّ بن ابی طالب علیه السلام پرسید: «کمترین چیزی که انسان را از راه راست خارج می کند و او را جزء گمراهان قرار می دهد، چیست؟» حضرت فرمودند: «این که حجّت الهی را فراموش کند و از او اطاعت ننماید. هر کس از حجّت الهی اطاعت نکند، گمراه است.»

آن شخص دوباره پرسید: «توضیح بیشتری بدهید، این حجّت الهی که اشاره کردید، چیست؟»

حضرت فرمود: «همان کسی که در آیه 59 سوره نساء به عنوان «اولی الأمر» از او یاد شده است.»

سؤال کننده برای بار سوم پرسید: «اولی الأمر چه کسی است، لطفاً روشن تر بیان کنید؟»

امام علیه السلام فرمودند: «همان کسی است که پیامبر بارها درباره او فرمود : "إنّی ترکْتُ فیکُمْ أمْریْن لنْ تضلّوا بعْدی إنْ تمسّکْتُمْ بهما: کتاب اللّه عزّوجلّ و

1- . سوره نساء، آیه 59.

عتْرتی أهْل بیْتی"؛ حجّت کسی است که در حدیث آمده است، اولی الأمر شخصی است که در این روایت مطرح شده است.»(1)

اطاعت از «اولی الأمر» دستور خداست

امام محمّد باقر علیه السلام درباره آیه شریفه (یا أیُّها الّذین آمنُوا أطیعُوا اللّه و أطیعُوا الرّسُول و أُولی الْأمْر منْکُمْ) فرمودند :

«إیّانا عنی خاصّةً، أمر جمیع الْمُؤْمنین إلی یوْم الْقیامه بطاعتنا؛ خداوند در این آیه، فقط ما را اراده کرده و به تمام مؤمنان تا روز قیامت به اطاعت کردن از ما دستور داده است.»(2)

«اولی الأمر»، فرزندان حضرت فاطمه زهرا علیها السلام هستند

در برخی از روایات اجمالاً مصادیق «اولی الأمر» بیان شده است، مانند روایتی که ابوبصیر از امام محمّد باقر علیه السلام روایت می کند که آن حضرت فرمود : «منظور از اولی الامر در آیه، پیشوایانی است که از فرزندان حضرت علی و فاطمه 8 هستند تا روز قیامت.»(3)

«اولی الأمر»، دوازده امام علیهم السلام هستند

در برخی از روایات (در بیان اولی الامر) به اسم ائمّه اطهار علیهم السلام تصریح شده است، مانند روایتی که جابر بن عبدالله انصاری از رسول خدا نقل کرده است.

جابر بن عبدالله انصاری می گوید: وقتی آیه (أطیعُوا اللّه و أطیعُوا

1- . آیات ولایت در قرآن، ص 120.
2- . کافی، ج 1، ص 276، ح 1؛ تفسیر نورالثّقلین، ج 1، ص 497؛ تفسیر برهان، ج 2، ص 104، ح 2479.
3- . «الْأئمّةُ منْ وُلْد علیٍّ و فاطمه علیهما السّلام إلی أنْ تقُوم السّاعةُ.» بحارالأنوار، ج 23، ص 286،ح 3؛ تفسیر نور الثّقلین، ج 1، ص 499؛ تفسیر برهان، ج 2، ص 108، ح 2485.

الرّسُول و أُولی الْأمْر منْكُمْ) نازل شد، به رسول خدا عرض كرديم: «يا رسول الله! خدا و رسولش را شناختيم، امّا منظور از "اولى الامر" كه خدا اطاعت آنان را در كنار اطاعت شما قرار داده است، چه كسانى هستند؟»

رسول خدا فرمود: «اى جابر! آنها جانشينان من هستند كه پس از من امامت و رهبرى مسلمانان با آنهاست. نخستين آنها علىّ بن ابى طالب عليه السلام است، پس از او حسن عليه السلام، پس از او حسين عليه السلام، پس از او علىّ بن الحسين عليه السلام، پس از او محمّد بن على(عليه السلام)

است كه در تورات به "باقر" معروف است، و تو اى جابر! او را خواهى ديد، وقتى او را ملاقات كردى، سلام مرا به او برسان. پس از او جعفر بن محمّد صلى الله عليه و آله، پس از او موسى بن جعفر عليه السلام، پس از او علىّ بن موسى عليه السلام، پس از او محمّد بن على(عليه السلام) ، پس از او حسن بن على(عليه السلام) ، پس از او هم نام و هم كنيه من، حجّت خدا در روى زمين و بقيّه الله در ميان بندگان، پسر حسن بن على خواهد بود.

او همان كسى است كه خداى متعال به دست او شرق و غرب عالم را فتح مى كند و او همان كسى است كه از شيعيان و دوستانش غايب مى شود؛ غيبتى كه باعث مى شود تنها كسانى بر امامتش باقى بمانند كه قلبشان به ايمان آزموده شده باشد.»

جابر گفت: «يا رسول الله! آيا شيعيان در غيبتش از او بهره مند مى گردند؟» فرمود: «آرى، سوگند به كسى كه مرا به نبوّت برانگيخت، از او بهره مند مى شوند و از نور ولايتش بهره مى گيرند، همان طور كه مردم از آفتاب پشت ابر بهره مند مى شوند. اى جابر! اين از اسرار الهى است، پس كتمانش كن و به غير اهلش نگو.»(1)

دلالت آيه «اولى الأمر» بر عصمت ائمّه اطهار عليهم السلام

خداوند متعال در آيه (أطيعُوا اللّه و أطيعُوا الرّسُول و أُولی الْأمْر

1- . تفسير نور الثّقلين، ج 1، ص 499.

منْكُمْ)، به اطاعت از اولی الأمر امر نموده است. روشن است که هر کس در چنین جایگاهی قرار گیرد، باید از هر خطا و اشتباهی معصوم باشد؛ زیرا بر فرض اقدام او بر اشتباه و خطا، لازم می آید که خداوند امر به اطاعت کسی کرده باشد که معصوم نیست و ممکن است خطا نماید. خطا از آن جهت که خطا است مورد نهی خداوند است. نتیجه این که در صورت عدم عصمت اولی الأمر در آیه فوق، لازم می آید که امر و نهی خداوند در یک فعل و به یک اعتبار با یکدیگر جمع شود که این به طور حتم محال است. پس باید مقصود از «اولی الأمر» در آیه، افراد معصوم از خطا و اشتباه باشند.(1)

سُلیم بن قیس هلالی(2) می گوید: از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) شنیدیم که]در

بیان اولی الأمر[می فرمود :

«إنّما الطّاعهُ للّه عزّوجلّ و لرسُوله و لوُلاه الاْمْر و إنّما أُمر بطاعه أُولی الاْمْر لانّهُمْ معْصُومُون مُطهّرُون و لا یأْمُرُون بمعْصیته.»(3)

«بر مردم واجب است که از خدا و رسول خدا و صاحبان امر پیروی کنند و علّت آن که مردم باید از صاحبان امر اطاعت کنند آن است که ایشان معصوم از گناه بوده و پاکیزه اند و مردم را امر به معصیت و گناه نمی کنند.»

دلالت آیه «اولی الأمر» بر اطاعت از ائمّه اطهار علیهم السلام

«أطیعُونا فإنّ طاعتنا مفْرُوضهٌ إذْ کانتْ بطاعه اللّه عزّوجلّ و رسُوله مقْرُونهً؛ قال اللّهُ عزّوجلّ (یا أیُّها الّذین آمنُوا أطیعُوا اللّه و أطیعُوا الرّسُول و

1- . ر.ک: امام شناسی (رضوانی)، ج 1، ص 346.
2- . سلیم بن قیس هلالی از خواصّ اصحاب امیرالمؤمنین و امام حسن و امام حسین و امام سجّاد وامام باقر علیهم السّلام است. دو سال قبل از هجرت به دنیا آمد، و در سال 76 هجری از دنیا رفت. اوصاحب کتاب سلیم

بن قیس، نخستین کتابی است که بعد از پیامبر صلّی اللّه علیه و آله تألیف شدهو به دست ما رسیده است.

3- . علل الشّرایع، ص 123، ح 1؛ سلیم بن قیس، ص 884، حدیث الرّابع و الخمسون.

أُولی الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فی شَیْ‏ءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللَّهِ وَ الرَّسُولِ)(1) (وَ لَوْ

رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذینَ یسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ)(2) .»

امام حسن مجتبی علیه السلام -پس از بیعت مردم با ایشان - در خطبه ای فرمود : «از ما فرمان برید که اطاعت کردن از ما واجب است؛ زیرا فرمانبرداری از ما به فرمانبرداری از خدا و پیامبرش، مقرون و پیوسته است، آن جا که خداوند می فرماید: "ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را، و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولی الأمر را و هر گاه در چیزی نزاع داشتید، آن را به خدا و پیامبر بازگردانید]و از آنان داوری بطلبید[." و در جای دیگر می فرماید: "در حالی که اگر آن را به پیامبر و اولو الأمر -که قدرت تشخیص کافی دارند- بازگردانند، از ریشه های مسائل آگاه خواهند شد."»(3)

ص: 87

1- . سوره نساء، آیه 59.
2- . همان، آیه 83.
3- . أمالی شیخ مفید، ص 349، مجلس 41، ح 4؛ أمالی طوسی، ص 122، مجلس 5، ح 188؛إحتجاج، ج 2، ص 298؛ بحارالأنوار، ج 43، ص 360، ح 2.

3-آیه «تبلیغ»

اشاره

(یا أَیُّها الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِل إِلَیْک مِنْ رَبِّک و إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فما بَلَّغْت رسالَتَهُ واللّهُ یعْصِمُک من النّاس)(1) .

«ای پیامبر! آنچه را از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً]به مردم[برسان! و اگر]این کار را[نکنی، رسالت الهی را انجام نداده ای! خداوند تو را از]خطرات احتمالی[مردم نگاه می دارد.»

نکاتی پیرامون مفردات آیه «تبلیغ»

آیه تبلیغ از اهمیّت و عظمت ویژه ای برخوردار است که به چند مورد آن اشاره می کنیم :

1- خطاب (یا أَیُّها الرَّسُول) تنها دو بار در قرآن آمده: یکی همین آیه مورد بحث (آیه 67 سوره مائده)، و دیگری آیه 48 همین سوره، -البتّه این دو آیه با هم در ارتباط است - که این خود نشانگر اهمیّت و عظمت مطلبی است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به خاطر آن مورد خطاب قرار گرفته است.

2- کلمه (بَلِّغ) که خود منحصر به فرد است و در سراسر قرآن تنها در این آیه به کار رفته است.

3- جمله (و إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فما بَلَّغْت رسالَتَهُ) شاهدی دیگر بر ویژگی خاصّ این آیه است و اهمیّت مطلب این ابلاغ آن قدر مهمّ است که اگر پیامبر این کار را انجام ندهد، رسالت الهی را انجام نداده است.

4- جمله (واللّهُ یعْصِمُک من النّاس) اشاره به این است که محتوای مأموریّت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آن قدر مهمّ است که احتمال خطرات برای آن حضرت می رود، ولی خداوند متعال، پیامبرش را در مقابل این خطرات محفوظ و مصون می دارد.

1- . سوره مائده، آیه 67.

دانشمندان شیعه و سنّی نقل کرده اند که «آیه تبلیغ» در مورد مسأله خلافت و جانشینی حضرت امیر مؤمنان علی(علیه السلام) بحث می کند و در غدیر خم نازل شده است.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، از طریق اهل تسنّن، یک حدیث، و از طریق شیعه، هشت حدیث در مورد آیه تبلیغ و شأن نزول آن در بیان مقام ولایت و خلافت امیرمؤمنان علیه السلام نقل کرده است.

ابن عساکر(1) ، از علمای اهل تسنّن، از ابوسعید خدری نقل می کند که آیه (یا أَیُّها الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِل إلیْک منْ ربّک) در روز غدیر خم و در شأن حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام نازل شده است.(2)

فخر رازی، از مفسّرین اهل تسنّن، درباره آیه تبلیغ می گوید :

این آیه در مورد علیّ بن ابی طالب علیه السلام نازل شده است. هنگامی که این آیه شریفه نازل شد، پیامبر اکرم دست علی(علیه السلام) را گرفت و بلند کرد و فرمود : «منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌ موْلاهُ»؛ «هر کس که من مولای او هستم، پس از من این علی مولا و رهبر اوست، پروردگارا! کسانی که ولایت علی(علیه السلام) را پذیرفته اند، دوست بدار و کسانی که با او دشمنی می کنند، دشمن بدار.»(3)

رسول خدا مأمور به ابلاغ ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

از روایات و احادیث معصومین علیهم السلام معلوم می شود که منظور از (ما أنزل إلیک من ربّک)، ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) است؛ زیرا امری که

1- . ابوالقاسم علیّ بن حسن بن هبه الله شافعی، معروف به ابن عساکر، در سال 499 ه .ق متولّد و درسال 571 ه .ق از دنیا رفت. از آثار وی: ترجمه الإمام علیّ بن ابی طالب علیه السّلام، ترجمه الإمامالحسن علیه السّلام، ترجمه الإمام الحسین علیه السّلام، فضل أمیرالمؤمنین علیّ بن ابی طالب،می باشد.

2- . ر.ک: ترجمه إمام عليّبن ابی طالب عليه السّلام.
3- . تفسير كبير، ج 11، ص 49.

پیامبر صلی الله علیه و آله مأمور به ابلاغ آن شده اند، و اگر ابلاغ نشود، گویا رسالت آن حضرت ابلاغ نشده است، چیزی به جز مسأله ولایت و امامت امیرالمؤمنین علیه السلام نیست.

حاکم حسکانی(1) ، از علمای اهل تسنّن، حدیثی (در مورد آیه تبلیغ)

نقل کرده است. نقل او چنین است :

زیاد بن مُنذر می گوید: نزد امام محمّد باقر علیه السلام بودم، در حالی که آن حضرت در حال گفت وگو با مردم بود، شخصی از اهل بصره به نام «عثمان الاعشی» برخاست و گفت: «ای فرزند رسول خدا! جانم به فدایت باد! از حسن بصری پرسیدم که این آیه]یا أیّها الرّسول بلّغ ما أنزل إلیک[درباره چه کسی نازل شده است؟ گفت: "درباره مردی"، ولی نام او را مشخّص نکرد!]لطفاً شما بفرمایید این آیه درباره چه کسی نازل شده است[؟»

امام علیه السلام فرمود: «اگر]حسن بصری[می خواست بگوید، می توانست نام او را بیان کند، ولی از ترس نگفته است]چون او در دوران بنی امیّه بوده، و افزون بر آن با امیر مؤمنان علی(علیه السلام) هم میانه خوبی نداشته است[. امّا من می گویم هنگامی که خداوند جان پیامبر صلی الله علیه و آله را در مقابل خطرات احتمالی تضمین کرد، آن حضرت دست علیّ بن ابی طالب علیه السلام را بلند کرد و او را به عنوان جانشین و خلیفه خود معرّفی نمود.»(2)

فریاد شیطان در غدیر

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: «ابلیس چهار مرتبه فریاد بلند کشیده است :

1- . ابوالقاسم عبیدالله بن عبدالله نیشابوری، مشهور به حاکم حسکانی، در ولادت و وفات او و تاریخدقیقی بیان نشده است. ذهبی در تذکره الحفاظ آورده که تا سال 470 هجری زنده بوده و بعد از اینتاریخ وفات نموده است. از مهم ترین آثار وی، شواهد التّنزیل، رساله خصائص أمیرالمؤمنین درقرآن، رساله تصحیح ردّالشّمس می باشد.

2- . آیات ولایت در قرآن، ص 34، به نقل از: شواهد التّنزیل، ج 1، ص 191، ح 248.

روزی که مورد لعن خداوند قرار گرفت، روزی که از آسمان ها به زمین فرستاده شد، روزی که پیامبر صلی الله علیه و آله مبعوث شد، و روز غدیر خم]که امیرالمؤمنین علیه السلام به امامت منصوب شد[.»(1)

حُزن شیطان در غدیر و سرور او در سقیفه

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود :

«پیامبر صلی الله علیه و آله به من خبر داد که ابلیس و رؤسای اصحاب او هنگام منصوب شدن من در غدیر حاضر بودند، در آن روز، اصحاب ابلیس رو به او کردند و گفتند :

"این امّت مورد رحمت الهی قرار گرفتند و از گمراهی محفوظ شدند و دیگر نه ما را و نه تو را بر آنان راهی نیست؛ چرا که امام و پناه خود بعد از پیامبرشان را شناختند." ابلیس با ناراحتی و اندوه از آنان جدا شد.»

امیرالمؤمنین علیه السلام در ادامه کلامش فرمود :

«پیامبر صلی الله علیه و آله به من خبر داد: آن هنگام که مردم بعد از وفات من بیعت تو را بشکنند، ابلیس اصحابش را جمع می کند و آنان در مقابل او به سجده درمی آیند و می گویند: "ای آقای ما! ای بزرگ ما! تو بودی که آدم را از بهشت بیرون کردی!" ابلیس می گوید: "کدام امّت بعد از پیامبرشان گمراه نشدند؟ شما گمان می کنید من بر اینان سلطه و راهی ندارم؟ چگونه دیدید مرا هنگامی که کاری کردم تا امر خدا و پیامبر را درباره اطاعت علیّ بن ابی طالب کنار گذاردند؟"»(2)

1- . بحارالأنوار، ج 37، ص 121، ح 13.
2- . اسرار غدیر، ص 54، به نقل از: کتاب سلیم، ح 579؛ روضه کافی، ص 343، ح 541.

4-آیه «اکمال دین»

اشاره

(الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ وأتْممْتُ علیْکُمْ نعْمتی ورضیتُ لکُمُ الْاسْلام دیناً) .(1)

«امروز دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان دین]جاودان[شما پذیرفتم.»

تفسیر آیه «اکمال دین» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

هنگامی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مأمور به ابلاغ امر ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) شد و دست حضرت علی(علیه السلام) را بالا برد و او را به عنوان ولیّ و سرپرست مردم بعد از خود معرّفی کرد، آیه «اکمال دین» نازل شد و دین الهی با ولایت و امامت امیرالمؤمنین علیه السلام به اکمال رسید.

جلال الدّین سیوطی، از علمای اهل تسنّن، از ابوسعید خدری نقل می کند :

«لمّا نصب رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله علیّا علیه السلام یوْم غدیر خُمٍّ فنادی لهُ بالْولایه هبط جبْرئیلُ بهذه الْآیه: (الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ).»

«هنگامی که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در روز غدیر خم، حضرت علی(علیه السلام) را به عنوان جانشین خود منصوب و ولایت او را بر مؤمنین اعلام کرد، جبرئیل نازل شد و آیه فوق را برای پیامبر آورد.»(2)

و در روایت دیگری از ابوهریره نقل می کند :

هنگامی که روز غدیر، که روز هیجدهم ذی الحجّه است، فرارسید، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «منْ کُنْتُ موْلاهُ فهذا علیٌّ موْلاهُ فأنْزل اللّهُ: (الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ)»؛ «هر کسی که من مولای او هستم، این علی مولای اوست. پس خداوند آیه اکمال دین را نازل فرمود.»(3)

1- . سوره مائده، آیه 3.

2- . تفسیر درّ المنثور، ج 2، ص 259.
3- . همان.

در شأن نزول آیه اکمال دین -در غدیر خم - روایات بسیاری نقل شده است، علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام در این زمینه از طریق اهل تسنّن، شش حدیث، و از طریق منابع شیعه، پانزده حدیث نقل کرده اند.

ویژگی های روز عید غدیر در آیه

مطابق آیه سوّم از سوره مائده، پنج ویژگی برای روز غدیر خم بیان شده است :

1- روز غدیر، امید تمام دشمنان اسلام و کافران را به یأس مبدّل کرد : (الْیوْم یئس الَّذین کفرُوا).

2- روز غدیر، زمینه فعّالیّت کافران را خنثی کرد و مسلمانان نباید از آنان ترس داشته باشند: (فلا تخْشوْهُمْ).

3- روز غدیر، روز اکمال دین الهی است: (الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ).

4- روز غدیر، روز اتمام نعمت الهی است: (و أتْممْتُ علیْکُمْ نعْمتی).

5- روز غدیر، روزی است که خداوند راضی شد تا اسلام باولایت، دین جاودان مردم شود: (رضیتُ لکُمُ الْاسْلام دیناً).

اگر عظمت غدیر شناخته می شد...

اگر مردم عظمت روز غدیر را می شناختند و در آن هنگام که رسول خدا

پیام ولایت و امامت حضرت علی(علیه السلام) را به عالمیان ابلاغ فرمود، حقیقتاً به ریسمان ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام چنگ می زدند و از دامان او و فرزندان پاکش دست برنمی داشتند، عدالت سرتاسر جهان را فرامی گرفت و برکت و رحمت خداوند متعال بر عالمیان جاری می گشت.

ص: 93

بلاذری(1) ، از دانشمندان اهل تسنّن، نقل می کند :

وقتی با ابوبکر بیعت شد، سلمان علیه السلام گفت: «کرداذ و ناکرداذ»؛ یعنی : «کردند و نکردند! (هر چه می خواستند انجام دادند)! اگر با علی(علیه السلام) بیعت می کردند، نعمت های الهی از بالای سر و زیر پایشان جاری می شد.»(2)

امام حسین علیه السلام می فرماید: «اگر مردم سخن خدا و پیامبرش را می شنیدند، آسمانْ بارانش را، و زمین برکتش را به آنان می بخشید و هرگز در این امّت اختلاف و درگیری پیش نمی آمد. و هیچ دو نفری با هم اختلاف پیدا نمی کردند و همه از نعمت های سرسبز دنیا تا روز قیامت برخوردار می شدند.»(3)

برترین فضیلت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از جانب رسول خدا صلی الله علیه و آله

فقال الرّجُلُ لامیرالْمُؤْمنین علیه السلام: «فأخْبرْنی بأفْضل منْقبهٍ لک منْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله.» قال علیه السلام: «نصْبُهُ إیّای بغدیر خُمٍّ، فقال لی بالولایه من اللّه عزّوجلّ بأمْر اللّه تبارک و تعالی.»(4)

شخصی به امیرالمؤمنین علیه السلام عرض کرد: بالاترین فضیلت خود را از جانب پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به من خبر دهید. حضرت فرمودند: «منصوب کردن آن حضرت مرا در غدیر خم، که ولایت و امامت مرا از طرف خداوند اعلام فرمود.»

1- . ابوالحسن احمد بن یحیی بن جابر بلاذری، از بزرگ ترین تاریخ نگاران اهل تسنّن، در سده سومهجری قمری است. تاریخ تولّد و مرگ او به درستی روشن نیست. دو اثر تاریخی او انسابالأشراف و فتوح البُلدان می باشد.
2- . انساب الاشراف، ج 1، ص 591، ش 1197.
3- . بحارالأنوار، ج 10، ص 142، ح 5؛ أمالی طوسی، ج 1، ص 566.
4- . کتاب سلیم، ص 903، الحدیث الستون؛ بحارالأنوار، ج 40، ص 1، ح 2؛ إحتجاج، ج 1، ص 159.

ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، رکن اساسی اسلام

زُراره نقل می کند که امام محمّد باقر علیه السلام فرمودند :

«بُنی الْاسْلامُ علی خمْسه أشْیاء: علی الصّلاه و الزّکاه و الصّوْم و الْحجّ و الْولایه.» قال زُرارهُ فقُلْتُ: «و أیُّ شیْءٍ منْ ذلک أفْضلُ؟» قال علیه السلام: «الْولایهُ أفْضلُ لانّها مفْتاحُهُنّ و الْوالی هُو الدّلیلُ علیْهنّ»(1)

«اسلام بر پنج پایه استوار است: نماز و زکات و حجّ و روزه و ولایت.» زراره می گوید: از امام پرسیدم: «کدام یک از این ها برتر و مهمّتر است؟» حضرت فرمود: «ولایت برتر است؛ زیرا کلید رسیدن به آنهاست و شخص والی و امام، دلیل و راهنمای آنهاست.»

ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، محور قرآن

قال الصّادقُ علیه السلام: «إنّ اللّه جعل ولایتنا أهْل الْبیْت قُطْب الْقُرآن و قُطْب جمیع الْکُتُب علیْها یسْتدیرُ مُحْکمُ الْقُرآن و بها نوّهت الْکُتُبُ و یسْتبینُ الْایمانُ»(2)

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«خداوند ولایت ما اهل بیت را محور قرآن و محور همه کتاب های آسمانی قرار داد. قرآن بر ولایت ما اهل بیت استوار می گردد و با ولایت ما همه کتاب ها ارج و بها یافته و حقیقت ایمان روشن می گردد.»

کمال دین با ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال الرّضا علیه السلام: «کمالُ الدّین ولایتُنا و الْبراءهُ منْ عدُوّنا.»(3)

امام رضا علیه السلام فرمود :

«کمال دین، ولایت ما اهل بیت و بیزاری جستن از دشمنان ماست.»

1- . بحارالأنوار، ج 65، ص 332، ح 10؛ کافی، ج 2، ص 18، ح 5؛ وسائل الشّیعه، ج 1، ص 13، ح 2.

2- . تفسير عيّاشى، ج 1، ص 5، ح 9؛ بحارالأنوار، ج 89، ص 27، ح 29.
3- . بحارالأنوار، ج 27، ص 58، ح 19؛ مستطرفات السّرائر، ص 640.

5-آیه «تطهیر»

اشاره

(إنّما یُریدُ اللّهُ لیُذْهب عنْکُمُ الرّجْس أهْل الْبیْت ویُطهّرکُمْ تطْهیرآ)(1)

«خدا فقط می خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و شما را کاملاً پاک سازد.»

تفسیر «آیه تطهیر» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

آیه تطهیر درباره طهارت پنج نور مقدّس : نازل گردید و دلالت دارد بر این که حضرت فاطمه زهرا و امیرمؤمنان و اولاد ایشان : از همه پیامبران الهی به جز خاتم پیامبران حضرت محمّد صلی الله علیه و آله برتر و بالاترند.

تمامی علمای شیعه و بسیاری از دانشمندان اهل تسنّن در کتاب های خود، «اهل بیت» را به پنج تن آل عبا : تفسیر نموده اند(2) و به صحّت این

روایات تصریح کرده اند.

از امام محمّد باقر علیه السلام نقل شده که فرمود :

«این آیه در خانه امّ سلمه، همسر رسول خدا ، در شأن آن حضرت و علیّ بن ابی طالب علیه السلام و حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و حسن و حسین علیهما السلام نازل شد. سپس رسول خدا ، امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) و فاطمه زهرا و امام حسن و امام حسین علیهم السلام را فراخواند و عبای خیبری را بر آنها پوشاند و خود نیز داخل آن شد و فرمود: خدایا! این ها اهل بیت من هستند که تو درباره آنان به من وعده داده ای. خدایا! هر پلیدی و رجس را از آنها دور کن و از هر عیب

1- . سوره احزاب، آیه 33.

2- . البتّه در تفاسیر اهل تسنّن، نظریه های مختلفی ارائه شده است. از جمله: الف - برخی اهل بیت رابه همسران پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله تفسیر کرده اند. (تفسیر فرقان، ج 6، ص 5264) ب -منظور از اهل

بیت، پیامبر اسلام، علی، حسن، حسین، فاطمه علیهم السّلام و همسران پیامبرمی باشند. (تفسیر کبیر، ج 25، ص 209)

کاملاً پاک و تطهیر نما!

امّ سلمه عرض کرد: یا رسول الله! آیا من نیز با آنان هستم؟ رسول خدا فرمود: ای امّ سلمه! من تو را به خیر و خوبی بشارت می دهم]ولی تو از آنان نیستی[.»(1)

علّامه طباطبایی این روایات را بیش از هفتاد روایت می داند و می فرماید: آن روایاتی که از طریق اهل تسنّن در این زمینه نقل شده، بیش از آن است که از طریق شیعه وارد شده است.(2)

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام این احادیث را به چهل و یک طریق از اهل تسنّن، و بیست و چهار طریق از شیعه نقل کرده است.

حسکانی، از دانشمندان اهل تسنّن، درباره تفسیر آیه تطهیر می گوید :

«نزلتْ فی خمْسهٍ: فی رسُول الله و علیٍّ و فاطمه و الْحسن و الْحُسیْن :؛ این آیه درباره رسول خدا و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام نازل شده است.»(3)

نکاتی پیرامون مفردات آیه «تطهیر»

(انّما): این کلمه برای منحصر کردن است، مثلاً: إنّما فی الدّار زیْدٌ؛ یعنی در خانه جز زید هیچ کسی نیست.

(یُریدُ اللّه): یُرید از باب افعال و مصدر آن «اراده» است. در این جا، منظور از اراده خداوند، اراده تکوینی است؛ به علّت این که اراده تشریعی مختصّ اهل بیت علیهم السلام نیست.

علّامه بزرگوار شیخ طوسی در این باره می گوید :

«اراده خدا برای از میان بردن پلیدی ها از اهل بیت علیهم السلام از دو حال بیرون

1- . بحارالأنوار، ج 35، ص 206، ح 1.

2- . الميزان، ج 16، ص 311.
3- . شواهد التّنزيل، ج 2، ص 41، ح 661.

نیست: یا منظور آن است که از آنان خواسته تا به اطاعت خدا بپردازند و از گناهان بپرهیزند. یا مراد آن است که همه پلیدی ها را از آنان برده است؛ بدین گونه که عنایت خاصّی به آنان نموده که به این وسیله از زشتی ها امتناع می ورزند.

روا نیست که معنای اوّل مراد باشد؛ زیرا این اراده شامل همه مکلّفان می شود و اختصاصی به اهل بیت ندارد، در حالی که خلافی در این نیست که خداوند در این آیه، طهارت و پاکی را مخصوص اهل بیت علیهم السلام گردانیده است.»

(لیُذْهب): اذهاب به دو معنا به کار می رود: 1- برطرف ساختن چیزی از محلّ خود پس از ثبوتش در آن مکان؛ 2- دور ساختن چیزی از محلّی پیش از آن که به آن جا برسد.

(الرّجْس): به معنای چیز ناپاک و نجس است.

علّامه طباطبایی در این باره می فرماید :

«رجْس نسبت به انسان عبارت است از درک نفسانی یا اثری شعوری، که ناشی از تعلّق قلب به اعتقاد باطل یا عمل پست است و از آن جا که "الف و لام" در کلمه (الرّجس) برای جنس است، دلالت بر ازاله هر هیئت خُبث در نفس دارد که سبب خطا در اعتقاد یا عمل است و این حالت تنها منطبق بر عصمت الهی، همان صورت نفسانی است که انسان را از اعتقاد باطل و عمل بد باز می دارد.»(1)

معنای «رجْس» در قرآن

اشاره

رجس گاه در مورد پلیدی های ظاهری و گاه در مورد پلیدی های معنوی و گاهی در هر دو مورد به کار می رود.

1- . المیزان، ج 16، ص 312.

الف. پلیدی معنوی :

(و أمّا الّذین فی قُلُوبهمْ مرضٌ فزادتْهُمْ رجْساً إلی رجْسهمْ و ماتُوا و هُمْ کافرُون)(1) .

«و امّا آنها که در دل هایشان بیماری است، پلیدی بر پلیدی هایشان افزوده، و از دنیا رفتند در حالی که کافر بودند.»

ب. پلیدی مادی :

(أوْ لحْم خنْزیرٍ فإنّهُ رجْسٌ)(2) .

«یا گوشت خوک که پلیدی و رجس است.»

ج. پلیدی مادّی و معنوی :

(یا أیُّها الّذین آمنُوا إنّما الْخمْرُ و الْمیْسرُ و الأنْصابُ و الأزْلامُ رجْسٌ منْ عمل الشّیْطان فاجْتنبُوهُ)(3) .

«ای کسانی که ایمان آورده اید! شراب و قمار و بت ها و ازلام]نوعی بخت آزمایی[، پلید و از عمل شیطان است، از آنها دوری کنید.»

در نتیجه، «رجس»، مفهوم عامّی دارد که شامل هرگونه پلیدی مادّی، معنوی و روحی می شود و به علّت این که این کلمه به طور مطلق و بدون قید آمده و «الف و لام» بر سر آن الف و لام جنس است، و همه ناپاکی ها و پلیدی ها را دربرمی گیرد.

(أهل البیت): راغب در مفردات(4) می گوید :

«اهل مرد کسانی هستند که در نسب یا دین و مانند آن، مثل حرفه و خانه و شهر، با او گرد آیند. پس اهل مرد در اصل کسانی هستند که در یک خانه با او جمع شوند؛ آن گاه در معنای مجازی به کار رفته و به کسانی که در نسب با

1- . سوره توبه، آیه 125.
2- . سوره انعام، آیه 145.
3- . سوره مائده، آیه 90.
4- . مفردات قرآن، ص 96.

وی یکی باشند گفته شده است، و هر گاه «اهل بیت» به طور مطلق به کار برده شود، درباره خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله خواهد بود و دلیل آن آیه تطهیر است.»

نتیجه تفسیر «آیه تطهیر»

آیه شریفه تصریح دارد بر این که خداوند متعال اراده فرموده منحصراً هرگونه رجس و پلیدی را از اهل بیت علیهم السلام دور کند؛ زیرا همان گونه که گفتیم :

اوّلاً، آیه با «إنّما» که حصر است شروع شده است.

ثانیاً، منظور از «یرید الله»، اراده خاصّی از سوی خداوند است که همان اراده تکوینی باشد.

ثالثاً، پاکسازی اهل بیت با کلمه «تطهیراً» که مصدر است و برای تأکید و عموم می آید، بیان شده است.

بنابر این، معنای آیه چنین می شود: خداوند اراده فرموده (به اراده تکوینی خود) که هرگونه پلیدی و رجس را فقط از شما اهل بیت دور کند و شما را کاملاً پاکیزه گرداند.

ص: 100

6-آیه «علْمُ الکتاب»

اشاره

(و یقُولُ الّذِین کفرُوا لسْت مُرْسلاً قُلْ کفی باللّه شهیداً بیْنی و بیْنکُمْ و منْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب)(1) .

«آنها که کافر شدند می گویند: "تو پیامبر نیستی." بگو: "کافی است که خداوند و کسی که همه علم کتاب]و آگاهی بر قرآن[نزد اوست، میان من و شما گواه باشد."»

تفسیر آیه «علم الکتاب» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

در بسیاری از کتاب های تفسیری و حدیثی شیعه و سنّی تصریح شده که منظور از (منْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب)، کسی که همه علم کتاب (و آگاهی بر قرآن) نزد اوست، حضرت امیرمؤمنان علیّ بن ابی طالب علیه السلام و ائمّه اطهار علیهم السلام است.

حسکانی، دانشمند بزرگ اهل تسنّن، از ابوسعید خُدری نقل می کند: از رسول خدا در مورد آیه شریفه (و منْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب) پرسیدم، حضرت فرمود: «مقصود، برادرم علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»(2)

قندوزی، از دانشمندان اهل تسنّن، از ابوسعید خُدری نقل می کند : خدمت حضرت رسول خدا

رسیدم و عرض کردم: «منظور از (قال الّذی عنْدهُ علْمٌ من الْکتاب)(3) چه کسی است؟» حضرت فرمود: «منظور، وزیر

برادرم حضرت سلیمان بن داود علیه السلام است.» عرض کردم: «منظور از (قُلْ کفی باللّه شهیداً بیْنی و بیْنکُمْ و منْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب) چه کسی است؟» حضرت فرمود: «منظور، برادرم علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»(4)

1- . سوره رعد، آیه 43.
2- . شواهد التّنزیل، ج 1، ص 400، ح 442.

3- . سوره نمل، آیه 40.
4- . ینابیع المودّه، ج 1، ص 307، ح 7؛ احقاق الحق، ج 3، ص 281.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، بیست و سه حدیث از طریق شیعه و هیجده حدیث از طریق اهل تسنّن نقل می کند که منظور از «کسی که علم همه کتاب نزد اوست»، اهل بیت رسول خدا است.

مقایسه وصی رسول خدا با وصی حضرت سلیمان علیه السلام

آصف بن برخیا، وصیّ حضرت سلیمان علیه السلام بود. در سوره نمل، داستان او چنین نقل شده است: زمانی که ملکه سبأ تسلیم حضرت سلیمان علیه السلام شد و به سوی او حرکت کرد، حضرت سلیمان علیه السلام به اطرافیان خود که از جنّیان و انسان ها بودند، گفت: «کدام یک از شما قادر است قبل از آن که ملکه سبأ تسلیم ما شود و نزد ما بیاید، تخت او را در نزد من حاضر کند؟»(1)

یکی از جنّیان گفت: «من آن را قبل از این که از جایگاهت برخیزی نزد تو حاضر می کنم.»(2)

در این هنگام، کسی که قسمتی از علم کتاب نزد او بود (آصف بن برخیا، وصیّ حضرت سلیمان) گفت: «قبل از آن که چشم برهم زنی، تخت بلقیس را نزد تو حاضر می کنم، و این قدرتی است که خداوند از فضل خود به من عنایت فرموده است.»(3)

خداوند متعال در وصف آصف بن برخیا می فرماید: (قال الّذی عنْدهُ علْمٌ من الْکتاب)؛ یعنی: «کسی که علم قسمتی از کتاب در نزد او بود.» در این باره در روایات آمده است که منظور از «قسمتی از علم کتاب» یک حرف از حروف اسم اعظم الهی است که در نزد او بود و با آگاهی از آن چنین قدرت عظیمی یافته بود. حال، با توجّه به این که وصیّ حضرت رسول ربّ

1- . «قال یا أیُّها الْملؤُا أیُّکُمْ یأْتینی بعرْشها قبْل أنْ یأْتُونی مُسْلمین». سوره نمل، آیه 38.
2- . «قال عفْریتٌ من الْجنّ أنا آتیک به قبْل أنْ تقُوم منْ مقامک و إنّی علیْه لقویٌّ أمینٌ». همان / 39.
3- . «قال الّذی عنْدهُ علْمٌ من الْکتاب أنا آتیک به قبْل أنْ یرْتدّ إلیْک طرْفُک فلمّا رآهُ مُسْتقرّآ عنْدهُ وقال هذا منْ فضْل ربّی» همان / 40.

العالمین، یعنی امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) به هفتاد و دو حرف از اسم اعظم الهی علم دارد، آیا قدرتش با آصف بن برخیا، وصیّ حضرت سلیمان علیه السلام قابل مقایسه خواهد بود؟

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: «نسبت کسی که بعضی از علم کتاب را دارا است (آصف بن برخیا) در مقابل کسی که آگاه به تمام کتاب است (حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام)، مانند آبی است که پشه با بال خود از دریا بردارد در مقابل عظمت آب دریا.»(1)

آگاهی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به کتاب های آسمانی

در روایات بسیاری آمده است که تمام کتاب های آسمانی که بر پیغمبران نازل شده و همه علوم آنها، نزد امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و جانشینان او تا روز قیامت موجود می باشد.(2)

علیّ بن ابراهیم قمّی از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل کرده که فرمود: «آگاه باشید! همانا علمی که آدم آن را از آسمان بر زمین فرود آورد و تمام آنچه به وسیله آن، پیامبران الهی تا خاتم پیامبران فضیلت و برتری داده شدند، نزد خاندان حضرت محمّد صلی الله علیه و آله است.»(3)

برترین فضیلت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در قرآن

علّامه طبرسی(4) نقل می کند، شخصی از امیرالمؤمنین علیه السلام پرسید :

1- . تفسیر قمّی، ج 1، ص 367؛ بحارالأنوار، ج 26، ص 160، ح 6؛ غایه المرام، ج 4، ص 58، الحدیثالثالث.
2- . ر.ک: بحارالأنوار، ج 13، ص 225، و ج 17، باب علم پیغمبر صلّی الله علیه و آله ص 130 تا 146.
3- . تفسیر قمّی، ج 1، ص 367.
4- . ابومنصور، احمد بن علیّ بن ابی طالب طبْرسی، از علمای قرن ششم هجری است و در سال 548هجرت از دنیا رفت. از مهم ترین تألیفات او، إحتجاج، الکافی در فقه، تاریخ الأئمّه و فضائل الزّهراءعلیها السّلام می باشد.

«بهترین و بالاترین فضیلتی که خداوند به شما داده چیست؟» حضرت همین آیه (علم الکتاب) را تلاوت کرد و فرمود: «خداوند متعال از آیه (و منْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب) ما اهل بیت را قصد نموده است.»(1)

نکات مهم آیه

1- کلمه (عنْده) ظرف و خبر برای جمله (علْمُ الکتاب) است و خبر باید بعد از مبتدا بیاید، ولی در این جا خبر مقدّم شده است، و طبق قانون «تقدیمُ ما حقُّه التّأْخیرُ یُفیدُ الْحصْر و الاْخْتصاص»، از این جمله آیه استفاده می شود که علم به همه کتاب فقط نزد برخی افراد است.

2- ضمیمه شدن شهادت کسی که علم کتاب در نزد اوست به شهادت خداوند، از قبیل ضمیمه کردن دلیل ظنّی به دلیل علمی و قطعی نیست، بلکه هر کدام از گواهی ها، دلیل تام و مستقلّی بر اثبات رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است.

3- الف و لام در (الکتاب)» برای عهد است. بنابر این، یا به قرآن بازمی گردد که علم تمام اشیاء در آن است: (و لا رطْبٍ و لا یابسٍ إلّا فی کتابٍ مُبین)(2) ، یا به لوح محفوظ برمی گردد که در آن هر چیزی -تا روز

قیامت - نوشته شده است.

4- اضافه (علم) به (الکتاب)، یعنی اضافه مصدر به مفرد مُحلّی به الف و لام، مفید عموم و استغراق است و شامل علم به تمام کتاب می شود.(3)

1- . إحتجاج، ج 1، ص 159؛ کتاب سلیم، ص 903، الحدیث الستون.
2- . سوره انعام، آیه 59. ترجمه: «هیچ تر و خشکی نیست مگر این که در کتابی روشن]ثبت[است.»
3- . ر.ک: امام شناسی (رضوانی)، ج 1، ص 407.

7-آیه «مباهله»

اشاره

(فمنْ حآجّک فیه منْ بعْد ما جاءک من الْعلْم فقُلْ تعالوْا ندْعُ أبْناءنا و أبْناءکُمْ و نساءنا و نساءکُمْ و أنْفُسنا و أنْفُسکُمْ ثُمّ نبْتهلْ فنجْعلْ لعْنه اللّه على الْکاذبین) (1) .

«هرگاه بعد از علم و دانشی که]درباره مسیح[به تو رسیده،]باز[کسانی با تو به محاجّه و ستیز برخیزند، به آنها بگو: بیایید ما فرزندان خود را دعوت کنیم، شما هم فرزندان خود را، ما زنان خویش را دعوت نماییم شما هم زنان خود را، ما از نفوس خود دعوت می کنیم، شما هم از نفوس خود، آن گاه مباهله می کنیم و لعنت خدا را بر دروغگویان قرار می دهیم.»

معنای «مباهله» در لغت

واژه «مباهله» مشتق از مادّه «بهل» است. جمله «بهلهُ الله» به معنای «لعنهُ الله» آمده است و مباهله به معنای لعنت کردن بر یکدیگر است. برخی در توضیح این واژه آورده اند که مباهله، تضرّع و ابتهال و لابه است. ابتهال، گاه برای دفع بلاست و زمانی برای نزول بلا.(2)

تفسیر آیه «مباهله» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

آیه مباهله از آیاتی است که به فضایل اهل بیت علیهم السلام اشاره دارد. مفسّران اجماع دارند که این آیه در مورد مباهله پیامبر اسلام به همراه امیرالمؤمنین و فاطمه زهرا وامام حسن وامام حسین علیهم السلام با مسیحیان نجران نازل شده است.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام در مورد این که آیه مباهله در مورد پنج تن آل عبا : می باشد، نوزده حدیث از طریق اهل تسنّن و پانزده حدیث از طریق شیعه نقل کرده است.

1- . سوره آل عمران، آیه 61.
2- . ر.ک: تفسیر موضوعی، ج 9، ص 183.

اتّفاق مفسّرین بر نزول آیه مباهله در مورد اهل بیت علیهم السلام

حاکم نیشابوری می گوید: در تفاسیر اخبار متواتری از ابن عبّاس و دیگران روایت شده که رسول خدا در روز مباهله دست علی و حسن و حسین علیهم السلام را گرفته و فاطمه 3 را پشت سر خود قرار داد. آنگاه فرمود: «اینها فرزندان ما و نفْس های ما و زنان ما هستند، شما نیز نفْس ها و فرزندان و زنان خود را بیاورید، تا این که مباهله کرده و لعنت خدا را بر کافران قرار دهیم.»(1)

علّامه قاضی نور الله شوشتری می گوید :

«أجْمع الْمُفسّرُون على أنّ "أبْناءنا" إشارةٌ إلى الْحسن والْحُسيْن علیه السلام و "نساءنا" إشارةٌ إلى فاطمه علیها السلام و "أنْفُسنا" إشارةٌ إلى عليٍّ علیه السلام.»(2)

«همه مفسّران اتّفاق نظر دارند که منظور از "أبناءنا" در آیه مباهله، امام حسن و امام حسین علیهما السلام، و مراد از "نساءنا" حضرت فاطمه زهرا علیها السلام، و منظور از "أنفُسنا" امیرالمؤمنین علیه السلام است.»

واقعه تاریخی مباهله

مأمون عبّاسی روزی از امام رضا علیه السلام سؤال کرد: «بزرگ ترین فضیلت امیرالمؤمنین علیه السلام را که قرآن بر آن دلالت دارد به من خبر بده.»

حضرت فرمود: «فضیلتی که در مباهله است؛ زیرا خداوند عزّوجلّ می فرماید: هر گاه بعد از علم و دانشی که (درباره مسیح) به تو رسیده، (باز) کسانی با تو به محاجّه و ستیز برخیزند، به آنها بگو: بیایید ما فرزندان خود را دعوت می کنیم، شما هم فرزندان خود را؛ ما زنان خویش را دعوت می کنیم، شما هم زنان خود را؛ ما از نفوس خود دعوت کنیم، شما هم از نفوس خود؛ آن گاه مباهله کنیم؛ و لعنت خدا را بر دروغ گویان قرار دهیم.(3)

آن گاه رسول خدا ، امام حسن و امام حسین علیهم السلام را که دو فرزند او به

1- . احقاق الحقّ، ج 3، 48؛ معرفه علوم الحديث، ص 50.
2- . احقاق الحقّ، ج 3، ص 46.
3- . سوره آل عمران، آیه 61.

حساب می آمدند، دعوت کرد و نیز حضرت فاطمه 3 را که جزء «نساء» او به حساب می آمد خواست، و نیز امیرالمؤمنین علیه السلام را که به حکم خداوند، نفس او به حساب می آمد، دعوت نمود.

این مطلب هم ثابت است که هیچ یک از مخلوقات خدای تعالی از پیامبر صلی الله علیه و آله افضل و بالاتر نیست. بنابر این، به حکم خدای عزّوجلّ باید کسی از نفس رسول خدا (یعنی امیر مؤمنان علی(علیه السلام)) بالاتر نباشد.»

مأمون پرسید: «شاید منظور از "أنفسنا"، خود حضرت باشد.» امام رضا علیه السلام فرمود: «این صحیح نیست؛ زیرا دعوت کننده همیشه دیگری را فرامی خواند و معنا ندارد که خود را فرابخواند، در مباهله هم می بینیم که پیامبر صلی الله علیه و آله فقط یک نفر مرد را خوانده و او امیرالمؤمنین علیه السلام است. پس ثابت شد که علی(علیه السلام) نفس پیامبر صلی الله علیه و آله است که خداوند سبحان در کتابش قصد کرده و حکم خود درباره نفْس بودن امیرالمؤمنین علیه السلام نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله را در کتابش قرار داده است.»(1)

دلالت آیه «مباهله» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

در اجتماع عظیم علمای مذاهب با حضور امام رضا علیه السلام اثبات فضیلت اهل بیت علیهم السلام بر سایر مردم مطرح شد، مأمون پرسید: «درباره این آیه به من خبر دهید: (ثُمّ أوْرثْنا الْکتاب الّذین اصْطفیْنا منْ عبادنا)(2) ؛ سپس این

کتاب]آسمانی[را به گروهی از بندگان برگزیده خود به میراث دادیم.» علما گفتند: «منظور خداوند از برگزیدگان، در این آیه، همه امّت است.» مأمون رو به امام رضا علیه السلام کرد و پرسید: «یا اباالحسن! شما در این باره چه می گویید؟»

حضرت فرمود: «من مانند اینان نمی گویم، بلکه من می گویم "برگزیدگان"، (در آیه) اهل بیت علیهم السلام هستند.»

1- . بحارالأنوار، ج 35، ص 257.

2- . سوره فاطر، آیه 32.

علما پرسیدند: «به ما خبر بده که آیا خداوند در کتابش "برگزیدن" را تفسیر کرده است؟» حضرت فرمود: «گذشته از باطن قرآن، در دوازده مورد از ظاهر قرآن بیان نموده است.» آن گاه مورد اوّل و دوم را ذکر کردند و در مورد سوم فرمودند :

«سومی آن گاه بود که خداوند، پاکان از خلقش را برگزید و به پیامبرش دستور داد به وسیله آنان مباهله کند، آن جا که در آیه مباهله فرمود: "ای محمّد! (فمنْ حآجّک فیه منْ بعْد ما جاءک من الْعلْم فقُلْ تعالوْا ندْعُ أبْناءنا و أبْناءکُمْ و نساءنا و نساءکُمْ و أنْفُسنا و أنْفُسکُمْ ثُمّ نبْتهلْ فنجْعلْ لعْنه اللّه على الْکاذبین)". پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، حضرت علی و امام حسن و امام حسین و فاطمه زهرا علیها السلام را آورد و نفْس آنان را با نفْس خود قرین ساخت، آیا می دانید معنای "أنفُسنا و أنفسکم" چیست؟»

علما گفتند: «پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خودش را قصد کرده بود.»

امام رضا علیه السلام در ردّ گفتار آنان فرمود: «از گفتن "أنفسنا و أنفسکم"، علیّ بن ابی طالب علیه السلام را قصد کرده بود. دلیل بر این مطلب آن است که آن حضرت (در جایی دیگر) فرمود: بنو ولیعه دست بردارند که در غیر این صورت کسی را سراغ آنان می فرستم که مانند خودم است]که منظور پیامبر از شخصی مانند خودم، حضرت علی(علیه السلام) بود[.

پس پیامبر صلی الله علیه و آله از "أنْفُسنا»، حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام، و از "أبْناءنا"، امام حسن و امام حسین علیهما السلام، و از "نساءنا"، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام را قصد کرده بود. این خصوصیّت و فضیلتی است که احدی در آن بر ایشان مقدّم نشده و فضیلتی است که احدی از بشر بعداً هم به آن دست نمی یابد، و شرافتی است که هیچ خلقی به سوی آن سبقت نگرفته است؛ چرا که پیامبر صلی الله علیه و آله، علی(علیه السلام) را مانند نفْس خود قرار داده است.»(1)

1- . بحارالأنوار، ج 25، ص 223.

8-آیه «مودّت»

اشاره

(قُلْ لا أسْئلُکُمْ علیْه أجْرآ إلاّ الْمودّه فی الْقُرْبی)(1) .

«]ای پیامبر![بگو من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی کنم جز دوست داشتن نزدیکانم]اهل بیتم[.»

تفسیر آیه «مودّت» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

احمد بن حنبل، از علمای اهل تسنّن، از سعید بن جُبیر نقل می کند :

لمّا نزلتْ (قُلْ لا أسْئلُکُمْ علیْه أجْرآ إلاّ الْمودّه فی الْقُرْبی) قالُوا: «یا رسُول اللّه! منْ قرابتُک؟ منْ هؤُلاء الّذین وجبتْ علیْنا مودّتُهُمْ؟» قال: «علیٌّ و فاطمهُ و ابْناهُما» و قالها ثلاثآ.(2)

هنگامی که آیه «مودّت» بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل شد، مردم از آن حضرت پرسیدند: «منظور از نزدیکان شما که در این آیه آمده و مودّت آنها بر ما واجب شده چه کسانی هستند؟» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «منظور علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام هستند» و این جمله را سه بار تکرار کرد.

روایاتی که شیعه و سنّی در این خصوص نقل کرده اند در حدّ تواتر است. علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، هفده حدیث از طریق اهل تسنّن و بیست و دو حدیث از طریق شیعه، درباره نزول آیه مودّت در مورد اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله آورده است.

اجر و مُزد رسالت انبیای الهی

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله اجر و مُزد رسالت خود را مودّت نزدیکانش قرار داده است. قرآن کریم مسأله اجر و مزد رسالت را از زبان پنج تن از پیامبران

1- . سوره شوری، آیه 23.

2- . مسند احمد بن حنبل، ج 1، ص 199؛ مستدرک علی الصّحیحین، ج 2، ص 444.

بزرگ دیگر نیز مطرح می کند، با این تفاوت که هیچ کدام از آن بزرگواران اجر و مزدی درخواست نکرده اند و تمام آن بزرگواران فرموده اند: «من برای این دعوت و رسالت هیچ اجر و مزدی از شما درخواست نمی کنم، اجر من تنها بر پروردگار عالمیان است.»

آیه اوّل: حضرت نوح علیه السلام: (إذْ قال لهُمْ أخُوهُمْ نُوحٌ ألا تتّقُون * إنّی لکُمْ رسُولٌ أمینٌ * فاتّقُوا اللّه و أطیعُون * و ما أسْئلُکُمْ علیْه منْ أجْرٍ إنْ أجْری إلّا علی ربّ الْعالمین)(1) .

آیه دوّم: حضرت هود 7: (إذْ قال لهُمْ أخُوهُمْ هُودٌ ألا تتّقُون * إنّی لکُمْ رسُولٌ أمینٌ * فاتّقُوا اللّه و أطیعُون * و ما أسْئلُکُمْ علیْه منْ أجْرٍ إنْ أجْری إلّا علی ربّ الْعالمین)(2) .

آیه سوّم: حضرت صالح 7: (إذْ قال لهُمْ أخُوهُمْ صالحٌ ألا تتّقُون * إنّی لکُمْ رسُولٌ أمینٌ * فاتّقُوا اللّه و أطیعُون * و ما أسْئلُکُمْ علیْه منْ أجْرٍ إنْ أجْری إلّا علی ربّ الْعالمین)(3) .

آیه چهارم: حضرت لوط 7: (إذْ قال لهُمْ أخُوهُمْ لُوطٌ ألا تتّقُون * إنّی لکُمْ رسُولٌ أمینٌ * فاتّقُوا اللّه و أطیعُون * و ما أسْئلُکُمْ علیْه منْ أجْرٍ إنْ أجْری إلّا علی ربّ الْعالمین)(4) .

آیه پنجم: حضرت شعیب 7: (إذْ قال لهُمْ شُعیْبٌ ألا تتّقُون * إنّی لکُمْ رسُولٌ أمینٌ * فاتّقُوا اللّه و أطیعُون * و ما أسْئلُکُمْ علیْه منْ أجْرٍ إنْ أجْری إلّا علی ربّ الْعالمین)(5) .

چرا رسول خدا درخواست پاداش نمود؟

به راستی، چرا پیامبران الهی هیچ گونه اجر و مزدی درخواست

1- . سوره شعراء، آیات 106 - 109.
2- . همان، آیات 124 - 127.
3- . همان، آیات 142 - 145.
4- . همان، آیات 161 - 164.
5- . همان، آیات 177 - 180.

نکرده اند، ولی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، اجر و مزد رسالت خود را مودّت و دوستی با نزدیکانش قرار داده است؟

برای روشن شدن پاسخ لازم است دو آیه دیگر از قرآن را در کنار آیه مودّت قرار دهیم :

آیه اوّل : (قُلْ ما سأَلْتُکُمْ منْ أجْرٍ فهُو لکُمْ إنْ أجْری إلّا علی اللّه و هُو علی کُلّ شیْءٍ شهیدٌ)(1) .

«]ای پیامبر![بگو: من هر اجر و پاداشی از شما خواسته ام، برای خود شماست، و اجر من تنها بر خداوند است و او بر همه چیز گواه است.»

آیه دوّم : (قُلْ ما أسْألُکُمْ علیْه منْ أجْرٍ إلّا منْ شاء أنْ یتّخذ إلی ربّه سبیلاً) (2) .

«]ای پیامبر![بگو: من در برابر آن]ابلاغ آیین خدا[، هیچ گونه پاداشی از شما نمی طلبم، مگر کسی که بخواهد راهی به سوی پروردگارش برگزیند]این پاداش من است[.»

با تأمّل در این دو آیه، به این نتیجه می رسیم که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله همچون سایر انبیای الهی، هیچ اجر و مزدی برای رسالت خود از مردم نخواسته است، و اگر در آیه، مسأله «مودّت نزدیکان» بیان شده، نفع آن به خود مردم برمی گردد.

وجوه دلالت آیه «مودّت» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

اشاره

وجوه دلالت آیه مودّت بر امامت اهل بیت علیهم السلام به قرار زیر است :

1- وجوب مودّت، مستلزم وجوب اطاعت :

مقصود آیه، تنها مجرّد محبّت و مودّت نیست، بلکه خداوند متعال به مودّتی امر نموده است که به دنبال آن، انقیاد و اطاعت و فرمانبرداری باشد و

1- . سوره سبأ، آيه 47.
2- . سوره فرقان، آيه 57.

این مطلب را از چند طریق می توان اثبات نمود :

الف) از طریق لفظ «مودّت»؛ زیرا مطابق رأی برخی از لغت شناسان، «مودّت» عبارت از محبّتی است که همراه با اطاعت باشد.

ب) از طریق مراجعه به آیات دیگر؛ زیرا خداوند متعال می فرماید: (قُلْ إنْ کُنْتُمْ تُحبُّون اللّه فاتّبعُونی یُحْبْبْکُمُ اللّهُ)(1) .

«]ای پیامبر![بگو اگر خدا را دوست می دارید از من پیروی کنید تا خدا نیز شما را دوست بدارد.»

مقصود از متابعت در این آیه، همان اطاعت و فرمانبرداری است؛ زیرا خداوند در جایی دیگر می فرماید: (و إنّ ربّکُمُ الرّحْمنُ فاتّبعُونی و أطیعُوا أمْری)(2) ؛ «و همانا پروردگار شما خداوند رحمان است. پس از من پیروی

کنید و فرمانم را اطاعت نمایید.»

در این آیه، «اطاعت» عطف تفسیری بر متابعت شده است.

می دانیم که متابعت و فرمانبرداری تام و اطاعت مطلق، تنها برای امام و ولیّ خداست که ولایت و امامتش از جانب خداوند ثابت شده است.

علّامه حلّی می فرماید: «وجوب مودّت، مستلزم وجوب اطاعت است.»(3)

2- وجوب محبّت مطلق، مستلزم افضلیّت :

از آیه مورد بحث استفاده می شود که اهل بیت عصمت و طهارت : کسانی هستند که محبّتشان به طور مطلق واجب است و هر کس که چنین باشد محبوب ترین افراد نزد خداوند و رسول خواهد بود، و در نتیجه، او افضل افراد امّت است؛ همان گونه که ابن حجر به آن تصریح دارد؛ او می گوید: «محبّت دینی ملازم با افضلیّت است، پس هر کس که افضل است

1- . سوره آل عمران، آیه 31.

2- . سوره طه، آيه 90.
3- . نهج الحقّ، ص 175.

محبّت ما به او بیشتر است.»(1)

این را نیز می دانیم که مطابق قاعده، هر کس افضل است باید امام و رهبر جامعه باشد، ابن تیمیّه می گوید: «ولایت دادن به "مفضول"، با وجود "افضل" ظلم بزرگی است.»(2) محبّ الدّین طبری(3) می گوید: «به طور کلّی،

ولایت مفضول با وجود افضل، منعقد نمی گردد.»(4)

3- محبّت مطلق، ملازم با عصمت :

در این آیه، به محبّت به صورت مطلق امر شده است و از آن جا که محبّت مستلزم اطاعت است، پس در حقیقت، پیامبر به اطاعت مطلق از اهل بیت خود امر نموده است. هم چنین از آن رو که اطاعت مطلق تنها باید از معصوم صورت پذیرد، در نتیجه، ذوی القُربی که همان اهل بیت عصمت و طهارتند معصوم هستند، و بر همین اساس مرجع دینی مردم بعد از رسول خدا خواهند بود.(5)

1- . صواعق المحرقه، ص 97.
2- . منهاج السّنّه، ج 3، ص 277.
3- . محبّ الدّین، احمد بن عبدالله طبری شافعی، در سال 615 به دنیا آمد و در سال 694 درگذشت. واز مهم ترین آثار وی: ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی، الرّیاض النّضره فی مناقب العشره،السّمط الثمین فی مناقب أُمّهات المؤمنین، می باشد.
4- . الرّیاض النّضره، ج 1، ص 216.
5- . ر.ک: امام شناسی (رضوانی)، ج 1، ص 471.

9-آیه «لیله المبیت»

اشاره

(و من النّاس منْ یشْری نفْسهُ ابْتغاء مرْضات اللّه و اللّهُ رؤُفٌ بالْعباد)(1) .

«بعضی از مردم، جان خود را به خاطر خشنودی خدا می فروشند؛ و خداوند نسبت به بندگان مهربان است.»

تفسیر آیه «لیله المبیت» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

بسیاری از دانشمندان شیعه و سنّی نقل کرده اند که این آیه در مورد امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نازل شده و اشاره دارد به جان فشانی و فداکاری آن حضرت در زمانی که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله از مدینه هجرت فرمود، و علی(علیه السلام) را در بستر خود خوابانید.

حاکم نیشابوری می گوید: «اوّلین کسی که جان خود را برای طلب رضای خدا فروخت، حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام بود.»(2)

ابن ابی الحدید، از دانشمندان اهل تسنّن، می گوید :

«تمام مفسّران روایت کرده اند که آیه (و من النّاس منْ یشْری نفْسهُ ابْتغاء مرْضات اللّه)، در شأن علی(علیه السلام) در شب خوابیدن او در بستر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل شده است.»(3)

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، در تفسیر این آیه در مورد امیرمؤمنان علی(علیه السلام) یازده حدیث از طریق اهل تسنّن و یازده حدیث از طریق شیعه نقل می کند.

1- . سوره بقره، آیه 207.
2- . مستدرک علی الصّحیحین، ج 3، ص 5، ح 4264.
3- . شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 13، ص 262.

واقعه «لیله المبیت» قابل انکار نیست

ابوجعفر اسکافی، استاد ابن ابی الحدید، می گوید :

«حدیث خوابیدن علی(علیه السلام) در بستر پیامبر صلی الله علیه و آله به تواتر ثابت شده و قابل انکار نیست. بنابر این، جز انسان دیوانه یا کسی که با مسلمانان معاشرتی ندارد، چنین روایتی را انکار نمی کند؛ زیرا تمام مفسّران اتّفاق نظر دارند که آیه شریفه (و من النّاس منْ یشْری نفْسهُ)، در لیله المبیت، در شأن علی(علیه السلام) نازل شده است.»(1)

ظهور فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در شب هجرت

ثعْلبی، یکی از مفسّران بزرگ اهل تسنّن، در تفسیر خود، روایت بسیار زیبایی را درباره واقعه لیله المبیت نقل می کند که مضمون آن چنین است :

«هنگامی که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله می خواست به مدینه هجرت کند، علیّ بن ابی طالب علیه السلام را در بستر خود خوابانید، و به او فرمود: «بُرد حضرمی سبز را بر روی خود بینداز، و بدان که اگر خداوند بخواهد، هیچ بلایی به تو نخواهد رسید.»

خداوند متعال خطاب به جبرئیل و میکائیل فرمود: «شما دو نفر برادر یکدیگر هستید و من بین شما عقد اخوّت بستم و عمر یکی از شما را از دیگری طولانی تر کردم، کدام یک از شما حاضرید که در عمر خود فداکاری و ایثار کنید؟» هیچ کدام سخنی نگفتند. خداوند متعال به آنها فرمود: «به خانه پیامبر ما در روی زمین نگاه کنید؛ من بین او و بین محمّد عقد اخوّت بستم، ببینید که چگونه علی برای حفظ جان پیامبر، زندگی خویش را فدا کرده است. به سوی او بروید و او را از شرّ دشمنان حفظ کنید.» این دو ملک به زمین آمدند و در خانه پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله حاضر شدند، جبرئیل بر بالای سر علی(علیه السلام) و میکائیل پایین پای حضرت قرار گرفتند. سپس خطاب به علی(علیه السلام)

1- . شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 13، ص 261، خطبه 238.

گفتند: "بخٍّ بخٍّ لک یابْن أبی طالبٍ، منْ مثْلُک؟ و قدْ باهی اللّهُ بک ملائکه السّماوات و فاخر بک؛ مبارک باد! مبارک باد! چه کسی مثل توست ای فرزند ابی طالب؟ در حالی که خداوند بر تو به ملائکه آسمان مباهات و افتخار می کند."

خداوند متعال در حالی که رسولش متوجّه به سوی مدینه بود، در شأن علی(علیه السلام) این آیه را نازل کرد: (و من النّاس منْ یشْری نفْسهُ ابْتغاء مرْضات اللّه و اللّهُ رؤُفٌ بالْعباد)(1) .

دلالت آیه «لیله المبیت» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

علّامه محمّد حسن مظفّر می گوید :

«و امّا دلالت آیه بر امامت امیرالمؤمنین علیه السلام به جهت این است که نزول آیه کاشف از افضلیّت حضرت و امتیاز او در معرفت و اخلاص است؛ زیرا چه بسیار از مسلمانان که جان خود را در جهادها بذل کردند و رسول خدا را حفظ کرده، نشر دعوت او نمودند، ولی به مقامی که امیرالمؤمنین علیه السلام به آن نایل شد، نرسیدند؛ که آن شهادت و گواهی خداوند بر عمل با اخلاص و با نیّت پاک او بود. او تنها کسی بود که در نهایت اخلاص و تنها به جهت جلب رضایت خداوند جان خود را در طبق اخلاص نهاد، تا جایی که خداوند به عمل او بر بزرگان از ملائکه مباهات کرد. و عقد اخوّت بین او و پیامبر نسبت به جمله "منْ مثْلُک؟"، که جبرئیل به حضرت علی(علیه السلام) گفت، دلالت دارد بر این که عمل او و هیچ نظیری در بین مردم نداشته و نخواهد داشت. و می دانیم که افضل افراد، لیاقت امامت را دارد.»(2)

1- . الکشف و البیان، ج 2، ص 125، به نقل از: اُسد الغابه، ج 4، ص 25؛ مستدرک علی الصّحیحین، ج3، ص 132؛ مسند احمد بن حنبل، ج 1، ص 332؛ تفسیر طبری، ج 9، ص 40.
2- . دلائل الصّدق، ج 4، ص 398.

10-آیه «خیْرُ الْبریّه»

اشاره

(إنّ الّذین آمنُوا و عملُوا الصّالحات أُولئک هُمْ خیْرُ الْبریّه)(1) .

«همانا کسانی که ایمان آوردند و اعمال صالح انجام دادند، بهترین مخلوقات]خدا[هستند.»

معنای «بریّه»

«بریّه» از مادّه «برء» به معنای خلقت است و لذا خداوند را «باری» به معنای «خالق» و مخلوقات را «بریّه» می گویند. بعضی معتقدند «بریّه» از «برْی» -بر وزن «برگ»- به معنای «خاک» است و از آن جا که مخلوقات از خاک گرفته شده اند به آنها «بریّه» گفته می شود. بعضی دیگر گفته اند: «بریّه از بریْتُ الْقلم]؛"قلم را تراشیدم" [گرفته شده است و از آن جا که مخلوقات از نظر شکل و قامت، به فرمان الهی به صورت های مختلف درمی آیند، گویی مانند قلم هایی هستند که در کارگاه آفرینش تراشیده می شوند، بدین جهت به آنها "بریّه" گفته شده است.»(2)

خداوند متعال در این آیه برای بهترین مخلوقات، دو صفت ذکر فرموده است: «ایمان به خدا»، «عمل صالح».

تفسیر آیه «خیرُ البریّه» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

روایات فراوانی در کتاب های شیعه و سنّی وجود دارد که رسول خدا ، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و شیعیان او را «خیْرُ الْبریّه» معرّفی فرموده است.

علّامه سیّد هاشم بحرانی، در غایه المرام در این زمینه، یازده حدیث از طریق اهل تسنّن و هفت حدیث از طریق شیعه نقل کرده است.

1- . سوره بیّنه، آیه 7.
2- . پیام قرآن، ج 9، ص 259، پاورقی ش 1.

1) طبری، از مفسّران اهل تسنّن، در تفسیر خود از ابوجارود نقل می کند که از امام محمّد باقر علیه السلام درباره آیه: (أُولئک خیْرُ الْبریّه) پرسیدم، حضرت فرمود: «رسول خدا فرمود: ای علی! تو و شیعیانت خیر البریّه هستید.»(1)

2) جابر بن عبدالله انصاری می گوید: هنگامی که آیه «خیر البریّه» نازل شد، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رو به علی(علیه السلام) کرد و فرمود :

«هُمْ أنْت و شیعتُک تردُ علیّ و شیعتُک راضین مرْضیّین.»

«منظور از "خیر البریّه" تو و شیعیانت هستید و در روز قیامت بر من وارد می شوید در حالی که خدا از شما راضی است و شما هم از خداوند خشنود هستید.»(2)

3) از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نقل شده که فرمود :

«رسول خدا در حالی که من او را به سینه چسبانده بودم از دنیا رحلت نمود، فرمود: "ای علی! آیا قول خداوند تعالی: (إنّ الّذین آمنُوا و عملُوا الصّالحات أُولئک هُمْ خیْرُ الْبریّه) را نشنیده ای؟ آنها شیعیان تو هستند، وعده گاه من و شما در کنار حوض کوثر است."»(3)

آیا امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از رسول خدا صلی الله علیه و آله افضل است؟

آلوسی، مفسّر اهل تسنّن در این باره می گوید :

«اگر منظور از "خیر البریّه" علی(علیه السلام) است، لازم می آید که او از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بالاتر و برتر باشد، چون آیه مطلق است و مفهومش این است که مصداق آن از همه انسان ها بالاتر است.»(4)

پاسخ: اوّلاً: طبق آیه مباهله و برخی از احادیث، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نفْس رسول خدا است و بین این دو جدایی نیست تا آیه دلالت بر برتری حضرت علی(علیه السلام) بر رسول خدا داشته باشد.

1- . جامع البيان، ج 30، ص 171.
2- . شواهد التّنزيل، ج 2، ص 465.
3- . شواهد التّنزيل، ج 2، ص 459.
4- . روح المعانى، ج 15، ص 433.

ثانیاً : برای «خیر البریّه» شدن، قرآن دو صفت بیان کرده است که یکی از آن دو صفت ایمان به خدا و رسول اوست، و امیرالمؤمنین علیه السلام به خاطر ایمان به خدا و رسول به مقام «خیر البریّه» رسیده است.

ثالثاً : طبق برخی از روایات که اهل سنّت نیز نقل کرده اند، آیه به بهترین مخلوق بعد ار رسول خدا اشاره دارد؛ همان گونه که حسکانی در شواهد التّنزیل(1) نقل کرده است: «قال جابرُ فأنْزل اللهُ (إنّ الّذین آمنُوا و عملُوا

الصّالحات أُولئک هُمْ خیْرُ الْبریّه) فکان علیٌّ علیه السلام إذ أقْبل قال أصْحابُ مُحمّدٍ قدْ أتاکُمْ خیْرُ الْبریّه بعْد رسُول الله صلی الله علیه و آله»؛ «جابر می گوید: پس از آن که خداوند آیه "خیر البریّه" را نازل کرد، هر گاه مسلمانان علی(علیه السلام) را می دیدند، می گفتند: بهترین مخلوق خدا، پس از رسول الله صلی الله علیه و آله آمد.»

امیرمؤمنان علیه السلام بهترین بندگان

در بسیاری از متون حدیثی عامّه، روایات مستندی از رسول خدا نقل شده است به این معنا که امیرمؤمنان علی(علیه السلام) برترین مخلوقات و بهترین افراد بشر است.

مُتّقی هندی در کنز العمّال از رسول خدا نقل می کند که فرمود :

«علیٌّ علیه السلام خیْرُ الْبشر فمنْ أبی فقدْ کفر»؛

«علی(علیه السلام) بهترین افراد بشر است، هر که امتناع ورزد کافر شده است.»(2)

خطیب بغدادی در تاریخ بغداد از رسول خدا نقل می کند که فرمود :

«منْ لمْ یقُلْ علیٌّ علیه السلام خیْرُ النّاس فقدْ کفر.»

«هر که نگوید علی(علیه السلام) بهترین مردم است، به تحقیق کافر شده است.»(3)

قاضی ابوبکر بن الطیّب در مناقب الأئمّه از رسول خدا نقل می کند

1- . شواهد التّنزيل، ج 2، ص 467.
2- . كنز العمّال، ج 11، ص 625، ح 33045.
3- . تاريخ بغداد، ج 3، ص 192، ش 1234.

که فرمود: «خيْرُ منْ مشى على الاْرْض بعْدى عليُّ بْنُ أبى طالبٍ عليه السلام.» «پس از من بهترين كسى كه روى زمين راه مى رود، علىّ بن ابى طالب عليه السلام است.»(1)

نتيجه

طبق آيه «خير البريّه» و روايات بسيارى كه از شيعه و اهل تسنّن در تفسير آن، نقل شده، بهترين مردم پس از پيامبر اسلام صلى الله عليه و آله حضرت علىّ بن ابى طالب عليه السلام است. و بر هيچ عاقلى پوشيده نيست كه همواره بهترين مردم بايد امام و رهبر باشد. در نتيجه، اميرمؤمنان على(عليه السلام) كه بهترين مردم است بايد امام باشد.

«شيعه» كيست؟

واژه «شيعه» در لغت در دو معنا به كار رفته است :

1. موافقت و هماهنگى دو فرد يا دو گروه در عقيده يا عملى، بدون اين كه يكى تابع ديگرى باشد؛ چنان كه در لسان العرب آمده است: «شيعه جماعتى را گويند كه بر امرى اجتماع كنند. پس هر قومى را كه بر امرى اجتماع كنند شيعه نامند.»

2. متابعت و پيروى از ديگرى؛ چنان كه در قاموس المحيط آمده است : «شيعه رجل، اتباع و انصار اوست.»(2)

شيعه در اصطلاح به كسى اطلاق مى شود كه بخصوص از على(عليه السلام) پيروى كرده و به امامت و خلافت او بر اساس وصيّت و تصريح پيامبر -به صورت آشكار و نهان - معتقد است و باور دارد كه امامت هرگز از فرزندان او بيرون نمى رود.(3)

ص: 120

1- . احقاق الحقّ، ج 15، ص 212.
2- . ر.ک: دفاع از تشيّع، ج 1، ص 35.
3- . الملل و النّحل، ج 1، ص 47.

دانشمندان شیعه و بسیاری از اهل تسنّن معتقدند که لفظ «شیعه» توسّط رسول خدا و در زمان آن حضرت، درباره پیروان علیّ بن ابی طالب علیه السلام به کار برده شده است. از آن جمله می توان موارد زیر را برشمرد :

پیامبر خدا به علی(علیه السلام) فرمود :

«أنْت و شیعتُک فی الْجنّه»؛

«تو و شیعیانت در بهشت خواهید بود.»(1)

پیامبر خدا فرمود :

«شفاعتی لاُمّتی منْ أحبّ أهْل بیْتی و هُمْ شیعتی.»(2)

«شفاعت من برای امّتم مخصوص کسانی است که اهل بیت من را دوست دارند و آنها شیعیان و پیروان من هستند.»

رسول خدا فرمود :

«علیٌّ علیه السلام و شیعتُهُ هُمُ الْفائزُون یوْم الْقیامه.»(3)

«علی و شیعیان او فائزان و نجات یافتگان در روز قیامت هستند.»

1- . تاریخ بغداد، ج 12، ص 289.
2- . همان، ج 2، ص 146.
3- . ینابیع المودّه، ص 257.

11-آیه «هدایت»

اشاره

(إنّما أنْت مُنْذرٌ و لکُلّ قوْمٍ هادٍ)(1) .

«]ای پیامبر![تو فقط بیم دهنده ای! و برای هرگروهی هدایت کننده ای است.»

تفسیر آیه «هدایت» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

دانشمندان و عالمان شیعه و اهل تسنّن روایاتی در تفسیر این آیه نقل کرده اند که دلالت دارد بر این که «مُنذر» و بیم دهنده این امّت، رسول خدا و «هادی» آنان، امیرمؤمنان علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.

علامّه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام به هفت طریق از اهل سنّت و به بیست و سه طریق از شیعه روایات مربوط به این موضوع را نقل کرده است.

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) هدایت گر همه عالمیان

1) فخر رازی، از مفسّران اهل تسنّن، از ابن عبّاس نقل می کند :

«لمّا نزلتْ (إنّما أنْت مُنْذرٌ و لکُلّ قوْمٍ هادٍ) وضع رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله یدهُ علی صدْرهُ فقال: أنا الْمُنْذرُ و لکُلّ قوْمٍ هادٍ و أوْمأ بیده علی منْکب علیٍّ علیه السلام، فقال : أنْت الْهادی یا علیُّ، بک یهْتدی الْمُهْتدُون منْ بعْدی.»

«هنگامی که آیه (إنّما أنْت مُنْذرٌ) نازل شد، پیامبر خدا دست بر سینه خود نهاد و فرمود: "من بیم دهنده این امّتم، و برای هر قومی هدایت گری است." سپس دست بر شانه علی(علیه السلام) نهاد و فرمود: "ای علی! تو هادی و هدایت گر هستی؛ هدایت شدگان به وسیله تو بعد از من هدایت می شوند".»(2)

ص: 122

1- . سوره رعد، آیه 7.

2- . ر.ک: احقاق الحقّ، ج 3، ص 88؛ تفسیر کبیر، ج 19، ص 14؛ مستدرک علی الصّحیحین، ج 3، ص129؛ کفایه الطّالب، ص 109؛ الفُصول المهمّه، ص 5.

2) امام محمّد باقر علیه السلام در تفسیر این آیه شریفه فرمود :

«رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله الْمُنْذرُ و لکُلّ زمان منّا هادٍ یهْدیهُمْ إلی ما جاء به نبیُّ اللّه ثُمّ الْهُداهُ منْ بعْده علیٌّ علیه السلام ثُمّ الْاْوْصیاءُ واحداً بعْد واحدٍ.»(1)

«در این آیه "مُنذر" و هشدار دهنده، رسول خدا است و برای هر زمانی راهنما و هدایت گری از ما اهل بیت است که مردم را به آنچه پیغمبر خدا آورده است راهنمایی کند. راهنما بعد از پیغمبر 9، علی(علیه السلام) و بعد از آن حضرت جانشینان او یکی پس از دیگری هستند.»

نقد و بررسی کلام فخر رازی در تفسیر آیه «هدایت»

فخر رازی، از مفسّران بزرگ اهل تسنّن، در تفسیر آیه، سه قول نقل می کند :

اوّل: این که «مُنذر» و «هادی» هر دو به یک معنا است. بنابر این، مفهوم آیه چنین است: «ای پیامبر! تو فقط انذار دهنده و هدایت کننده هر قوم هستی.»

دوم: انذار کننده، پیامبر خدا و هدایت کننده، خداوند است.

سوم: انذار کننده، پیامبر اسلام و هدایت کننده، علی(علیه السلام) است؛ زیرا ابن عبّاس می گوید: پیامبر خدا دست مبارکش را به سینه خود گذارد و فرمود : «أنا الْمُنْذر»، سپس دست خود را بر شانه علی(علیه السلام) قرار داد و فرمود: «أنْت الْهادیُ یا علیّ! بک یهْتدی الْمُهْتدُون منْ بعْدی»؛ «تو هدایت کننده ای ای علی! و به وسیله تو بعد از من هدایت شوندگان هدایت می شوند.»

این تفسیرهای سه گانه را بعضی دیگر از مفسّران اهل تسنّن نیز نقل کرده اند و عدّه ای از آنان اصرار دارند که تفسیر آیه یکی از دو تفسیر اوّل است؛ زیرا تفسیر سوم با فکر آمیخته با تعصّب آنها مناسب نیست.

این در حالی است که تفسیر اوّل به یقین با ظاهر آیه سازگار نیست؛ زیرا

1- . بحارالأنوار، ج 16، ص 368، ح 50؛ کافی، ج 1، ص 211؛ تفسیر صافی، ج 3، ص 59.

اگر بنا بود هر دو وصف برای پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله باشد، باید بفرماید: «إنّما أنْت مُنْذرٌ و هادٍ لکُلّ قوْم»، و به تعبیر دیگر، نباید «لکُلّ قوْمٍ» که جار و مجرور است مقدّم بر «هادی» شود و اگر مقدّم شود باید بر هر دو وصف مقدّم گردد و گفته شود: «إنّما أنْت لکُلّ قوْمٍ مُنْذرٌ و هادٍ».

کوتاه سخن این که، هیچ وجهی برای مقدّم شدن «لکُلّ قوم» بر یکی از دو وصف و تأخیر از دیگری به نظر نمی رسد؛ یا باید بر هر دو مقدّم شود و یا از هر دو به تأخیر بیفتد (دقّت کنید).

تفسیر دوم نیز بسیار نامأنوس و نامناسب است؛ زیرا در هادی بودن خدا شکّ و تردیدی نیست که نیاز به بیان داشته باشد. به علاوه، ظاهر این جمله آن است که در هر عصر و زمانی هدایت گر خاصّی است، در حالی که خداوند یگانه و یکتا است، و این یگانگی با تعدّدی که از جمله «لکُلّ قوْمٍ هادٍ» استفاده می شود، سازگار نیست.

بنابر این، تنها تفسیری که برای آیه قابل قبول است، این است که پیامبر صلی الله علیه و آله «انذار کننده» است و برای هر قوم در عصر و زمان «هدایت گری» است.(1)

1- . پیام قرآن، ج 9، ص 44 - 45.

12-آیه «سابقون»

اشاره

(و السّابقُون السّابقُون * أُولئک الْمُقرّبُون * فی جنّات النّعیم)(1) .

«و پیشگامان پیشگامند، آنها مقرّبانند! در باغ های پُر نعمت بهشت]جای دارند[.»

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در آیه «سابقون»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«السُّبّقُ ثلاثةٌ: فالسّابقُ إلی مُوسی علیه السلام یُوشعُ بْنُ نُونٍ، و السّابقُ إلی عیسی علیه السلام صاحبُ یس، و السّابقُ إلی مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام.»(2)

رسول خدا فرمود :

«سبقت گیرندگان]به دین خدا[سه نفرند: 1-یوشع بن نون در آیین حضرت موسی علیه السلام؛ 2-صاحب یاسین در آیین حضرت عیسی علیه السلام؛ 3-و حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام در دین حضرت محمّد صلی الله علیه و آله.»

عنْ ابْنِ عبّاسٍ فی قوْله تعالی: (و السّابقُون السّابقُون)، نزلتْ فی حزْقیل مُؤْمن آل فرْعوْن و حبیب النّجار الّذی ذُکر فی «یس» و علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام و کُلّ رجُلٍ منْهُمْ سابقٍ أُمّتهُ و علی(علیه السلام) أفْضلُهُمْ سبْقاً.(3)

ابن عبّاس می گوید:آیه (والسّابقون السّابقون)، درباره «حزقیل»، مؤمن آل فرعون، و «حبیب نجّار» که در سوره یاسین به او اشاره شده، و علیّ بن ابی طالب علیه السلام نازل شده است و هریک از ایشان برترین افراد امّت خود هستند و علی(علیه السلام) در پیشی گرفتن در ایمان به خدا از همه ایشان برتر و بالاتر است.

1- . سوره واقعه، آیات 10 - 12.
2- . صواعق المحرقه، ص 123؛ فردوس الدیلمی، ج 2، ص 421، ح 3866؛ معجم طبرانی، ج 11، ص77، ح 1152.
3- . روح المعانی، ج 14، ص 132؛ درّالمنثور، ج 6، ص 154؛ المیزان، ج 19، ص 118.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام در تفسیر آیه «سابقون»، سه حدیث از طریق اهل تسنّن و سه حدیث از طریق شیعه نقل نموده است.

وجوه دلالت آیه «سابقون» بر امامت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

آیه شریفه دلالت دارد بر این که خلافت و امامت اختصاص به حضرت مولی الموحّدین امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) دارد. وجوه این دلالت به شرح زیر است :

اوّلاً: خداوند خبر داده است که آن حضرت پیش از همه به خدا و پیغمبر ایمان آورد، و کسی در این خصوص بر ایشان سبقت نگرفت و چون به کلمه (السّابقون) توصیف شده است، می رساند که علی(علیه السلام) در تمام موارد و از جمله مقام خلافت و پیشوایی مسلمانان بعد از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله جلوتر از سایر مسلمانان است. بنابر این، اگر کسی چنین فرد سبقت گیرنده و پیشقدم در تمام شؤون اسلامی را در احراز مقام خلافت پشت سر بگذارد و دیگری را که در ایمان به خدا و رسول او مسبوق بوده و چنین افتخاراتی نداشته است بر وی مقدّم بدارد، در حقیقت، قول خداوند را رد کرده است.

ثانیاً: خداوند خبر می دهد که علی(علیه السلام) و آن کس که از همه سبقت گرفت از همه به خدا نزدیک تر است: (أُولئک الْمُقرّبُون)، و چون آن سابقین در اسلام همان مقرّبین درگاه خداوند هستند، لذا خدا آنها را بر افرادی که بعد از آن ها اسلام آوردند مقدّم داشته است. بنابر این، مقدّم شدن افراد مسبوق بر ایشان و تصاحب منصب خلافت به معنی نزدیک کردن دور و دور کردن نزدیک است که عقلاً باطل است؛ زیرا امکان ندارد که محمول، موضوع را نفی کند.(1)

1- . ر.ک: فروغ هدایت، ص 288.

سبقت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در فضیلت ها

در روایات بسیاری که در کتاب های اهل تسنّن آمده، به سبقت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در خیرات و حسنات اشاره شده است، از آن جمله :

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین کسی بود که اسلام را پذیرفت.»(1)

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین مؤمن به خدا و رسول او بود.»(2)

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین کسی است که رسول خدا را در قیامت ملاقات می کند.»(3)

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین کسی که با گفتار و آیین رسول خدا را تصدیق نمود.»(4)

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین کسی است که وارد بهشت می شود.»(5)

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین کسی است که در قیامت با رسول خدا مصافحه می کند.»(6)

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین کسی است که پیامبر صلی الله علیه و آله را در کنار حوض کوثر ملاقات می کند.»(7)

1- . ارجح المطالب، ص 45.
2- . شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 3، ص 256.
3- . ترجمه الإمام علی، ج 3، ص 122.
4- . شرح نهج البلاغه، (ابن ابی الحدید) ج 3، ص 259.
5- . کشّاف، ج 3، ص 23.
6- . تاریخ بغداد، ج 9، ص 453.
7- . کنز العمّال، ج 15، ص 126.

13-آیه «صادقین»

اشاره

(یا أیُّها الّذین آمنُوا اتّقُوا اللّه و کُونُوا مع الصّادقین)(1) .

«ای کسانی که ایمان آورده اید، از]مخالفت فرمان[خدا بپرهیزید و با صادقان و راستگویان باشید.»

تفسیر آیه «صادقین» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

بسیاری از دانشمندان شیعه و سنّی بیان کرده اند که آیه صادقین درباره ائمّه اطهار علیهم السلام نازل شده است.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام این روایات را به هفت طریق از اهل تسنّن و ده طریق از شیعه نقل کرده است.

حاکم حسکانی از عبدالله بن عمر نقل کرده که می گوید :

«(اتّقُوا اللّه) قال: أمر اللّهُ أصْحاب مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله بأجْمعهمْ أنْ یخافُوا اللّه ثُمّ قال لهُمْ: (و کُونُوا مع الصّادقین) یعْنی مُحمّداً و أهْل بیْته.»(2)

«منظور از (اتّقُوا اللّه)، یعنی خداوند تمام اصحاب محمّد صلی الله علیه و آله را امر کرده که از خدا بترسند. آن گاه به آنان فرمود: (و کُونُوا مع الصّادقین)، یعنی با محمّد و اهل بیت او همراه باشید.»

معنا و مفهوم «صدق و صادقین»

از هر کار پسندیده ای که در ظاهر و باطن، خوب و پسندیده باشد به «صدق» تعبیر می شود و موصوف آن به کلمه صدق اضافه می شود.(3)

«صادقین» جمع «صادق»، اسم فاعل یا صفت مشبهه صدق است، و با

1- . سوره توبه، آیه 119.
2- . شواهد التّنزیل، ج 1، ص 345، ح 357.

3- . مفردات قرآن، ج 1، ص 479.

توجّه به این که واژه «صادقین» مطلق است، اختصاص به گفتار ندارد، بلکه بر اساس آیات و روایات، راست گویی، عمل صالح، کردار نیک و می تواند مصداق واژه صدق باشد.

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) «صدّیق اکبر»

در بسیاری از مدارک اهل تسنّن وارد شده که حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود :

«أنا الصّدّیقُ الاْکْبَرُ لایقُولُها بعدی إلّا کذّابٌ مُفْترٍ»(1) ؛ «من صدّیق اکبر هستم و پس از من کسی این جمله را نگوید مگر این که دروغگو و تهمت زننده است.»

با این وجود، دشمنان مکتب اهل بیت علیهم السلام در مقابل این سخن حضرت، جعل حدیث کرده و ابوبکر را «صدّیق» نامیده اند.

قاسم بن معاویه می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: در حدیثی که مردم در معراج رسول خدا روایت کرده اند آمده است که آن حضرت در شب معراج دید بر عرش خدا نوشته شده است: «لا إله إلاّ اللّه، مُحمّدٌ رسُولُ اللّه، أبُوبكْرُ الصّدّیق.» حضرت فرمود: «سبحان الله! همه چیز را تغییر دادند، حتّی این حدیث را؟»(2)

مراد از «صادقین» فقط اهل بیت علیهم السلام هستند

در احادیث نقل شده که آیه صادقین، اختصاص به ائمّه معصومین علیهم السلام دارد که در این جا به ذکر دو مورد آن می پردازیم :

سلمان می گوید: خدمت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بودیم که آیه «صادقین» نازل

1- . مستدرک علی الصحیحین، ج 3، ص 111؛ کنز العمّال، ج 15، ص 107؛ السّیره النّبویّه، ج 1، ص431؛ میزان الاعتدال، ج 2، ص 212.
2- . إحتجاج، ج 1، ص 158.

شد، از پیامبر صلی الله علیه و آله پرسیدم: آیا صادقین عامّ است یا افراد خاصّی منظور است؟

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «خطاب آیه عامّ است و مخاطب، همه مردم هستند، ولی "صادقین" خاصّ هستند و آن مخصوص برادرم علی(علیه السلام) و جانشینان من تا روز قیامت است.»(1)

بُرید بن معاویه عجلی می گوید: از امام باقر علیه السلام درباره قول خداوند: «از خدابترسید و با راستگویان باشید» سؤال کردم؟ حضرت فرمود: «إيّانا عنى؛ خداوند]از این آیه[فقط ما را قصد کرده است.»(2)

آنچه دلالت دارد که «صادقین» در آیه شریفه، اختصاص به ائمّه معصومین علیهم السلام از دودمان پیغمبر 9 دارد و همه راستگویان مراد نیست، گذشته از روایات مستفیضی که شیعه و سنّی نقل کرده اند، این است که اگر مقصود از «صدق و راستگویی»، صدق و راستگویی به طور مطلق بود که شامل هر مرتبه آن باشد و از هر شخص با ایمانی انتظار برود و منظور از «صادقین» هم معنی عامّ آن بود که یکی از مراتب راستگویی را دارا باشد، لازم بود که در آیه شریفه، به جای لفظ «مع»، کلمه «من» به کار رود؛ زیرا هر مؤمنی باید از دروغ اجتناب ورزد و از راستگویان باشد.

پس این که به جای کلمه «من» در آیه شریفه، «مع» به کار رفته است، می رساند که منظور مرتبه خاصّی از راستی است و راستگویان افراد معیّنی هستند.

این مرتبه خاصّ مرتبه کاملی است که دارندگان آن شایستگی می یابند که سایر مؤمنین از آنها پیروی کنند. این مرتبه کامل صداقت و راستی، چیزی جز عصمت و طهارت نیست، که با داشتن آن، در گفتار و کردار دروغ راه پیدا نمی کند. می دانیم که در میان امّت اسلام، کسانی که خداوند آنها را پاک

1- . احقاق الحق، ج 5، ص 37، به نقل از: فرائد السّمطین.
2- . بحارالأنوار، ج 24، ص 31، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 2، ص 863، ح 4788.

نموده و پلیدی را از آنان دور ساخته است، به نصّ آیه تطهیر و اتّفاق تمام مسلمانان، اهل بیت پیغمبر 9 هستند.

پس اگر «صادقین» در آیه شریفه غیر از ائمّه معصومین علیهم السلام باشند، طبق آیه مزبور باید ائمّه معصومین، از افراد غیر معصوم که دورغ و لو از روی نادانی و اشتباه در آنان راه پیدا می کند، پیروی نمایند. در صورتی که این کار در پیشگاه عقل قبیح است. بنابر این، مسلّم است که منظور از «صادقین» راستگویان پاک سرشتی هستند که دارای تمام مراتب راستی در گفتار و کردار باشند و این معانی جز بر اهل بیت پیغمبر که خداوند پلیدی ها را از آنان دور ساخته و پاک و پاکیزه نموده است، صادق نیست. امام رضا علیه السلام نیز به همین مطلب اشاره نموده و می فرماید: «منظور امامان هستند که در طاعت خدا سخت راستگو می باشند.»

دلیل بر این که اهل بیت عصمت، پیشوایان مسلمین هستند، چنان که حضرت رضا علیه السلام در روایت یادآوری فرموده است، این است که خداوند سبحان بعد از این که به تمام افراد با ایمان دستور می دهد که پرهیزکار باشند و از خدا بترسند، امر می کند که با راستگویان باشند. بودن با راستگویان نیز جز با قرار گرفتن در تحت فرمان آن ها و دوری از نافرمانی آنان، تحقّق پیدا نمی کند. معنی امامت و پیشوایی مسلمین هم چیزی جز وجوب پیروی امام بر مأموم از جانب خدا نیست، بلکه درباره معنی امامت تعبیری از این بهتر نیست که خداوند به مؤمنین امر کند با امام باشند؛ زیرا حقیقت پیروی، عبارت از پیروی نسبت به پیشوای خود و جدا نگشتن از او است.(1)

1- . فروغ هدایت، ص 90 - 91.

14-آیه «صلوات»

اشاره

(إنّ اللّه و ملائکتهُ یُصلُّون علی النّبیّ یا أیُّها الّذین آمنُوا صلُّوا علیْه و سلّمُوا تسْلیماً)(1) .

«خدا و فرشتگان بر پیامبر درود می فرستند، ای کسانی که ایمان آورده اید، بر او درود بفرستید و]سلام گویید و[کاملاً تسلیم]فرمان او[باشید.»

تفسیر آیه «صلوات» در مدارک معتبر شیعه و سنّی

محمّد بن اسماعیل بخاری، از محدّثین بزرگ اهل تسنّن، در صحیح خود از عبدالرّحمن بن ابی لیلی نقل می کند که گفت: «لقینی کعْبُ بْنُ عُجْره فقال: ألا أُهدی لک هدیّةً سمعْتُها من النّبیّ صلی الله علیه و آله؟ فقُلْتُ: بلی، فأهْدها لی.

فقال: سألْنا رسُول اللّه صلی اللّه علیه و آله فقُلْنا: یا رسُول اللّه، کیْف الصّلاةُ علیْکُمْ أهْل الْبیْت، فإنّ اللّه قدْ علّمْنا کیْف نُسلّمُ؟

قال: قُولُوا: اللّهُمّ صلّ علی مُحمّدٍ و علی آل مُحمّدٍ کما صلّیْت علی إبْراهیم و علی آل إبْراهیم إنّک حمیدٌ مجیدٌ.»(2)

کعب بن عُجره مرا ملاقات نمود و گفت: آیا می خواهی مطلبی را که از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم به تو هدیه کنم؟ ابن ابی لیلی گفت: بله، آن را به من هدیه کن! کعب گفت: از پیغمبر خدا پرسیدم: ای رسول خدا! چگونه بر شما اهل بیت درود بفرستم؟ چون خداوند به ما امر کرده که بر تو درود بفرستیم.

پیغمبر 9 فرمود: «بگویید: خدایا! بر محمّد و خاندان او درود بفرست، همچنان که بر ابراهیم و خاندان او صلوات فرستادی، که به راستی تو ستودنی و بزرگوار هستی.»

روایات و احادیث شیعه و سنّی در مورد کیفیّت صلوات فرستادن بر

1- . سوره احزاب، آیه 56.
2- . احقاق الحقّ، ج 3، ص 254، به نقل از: صحیح بخاری، ج 4، ص 146؛ سنن نسائی، ج 1، ص 190.

پیامبر و خاندان او :، بیشتر از آن است که برای احدی جای تردید باقی بگذارد. علاّمه سیّدهاشم بحرانی در غایه المرام در ذیل آیه صلوات، بیست و سه حدیث ازطریق اهل تسنّن و نوزده حدیث ازطریق شیعه نقل نموده است.

معنای «صلوات» در روایات

از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام درباره صلوات فرستادن خدا، فرشتگان و مؤمنان در آیه (إنّ اللّه و ملائکتهُ یُصلّون علی النّبیّ یا أیُّها الّذین آمنُوا صلّوا علیْه و سلّمُوا تسْلیماً) سؤال شد، حضرت فرمود :

«صلاهُ اللّه رحْمهٌ من اللّه، و صلاهُ الْملائکه تزْکیهٌ منْهُمْ لهُ و صلاهُ الْمُؤْمنین دُعاءٌ منْهُمْ لهُ.»

«صلوات فرستادن خداوند، رحمتی از جانب اوست، صلوات فرشتگان ستایشی از جانب آنان نسبت به رسول خدا و صلوات مؤمنان دعایی است از آنها برای پیامبر صلی الله علیه و آله.»(1)

کیفیّت صلوات بر رسول خدا صلی الله علیه و آله

از روایات فریقین (شیعه و سنّی) استفاده می شود کیفیّت صلوات، درود فرستادن بر پیامبر و آل او است.

ابن عبّاس می گوید: به پیامبر عرض کردیم: «کیفیّت سلام کردن بر تو را دانستیم، حال چگونه بر تو صلوات بفرستیم؟» فرمود :

«بگویید: اللّهُمّ صلّ علی مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ کما صلّیْت علی إبْراهیم و آل إبْراهیم إنّک حمیدٌ مجیدٌ و بارکْ علی مُحمّدٍ و علی آل مُحمّدٍ کما بارکْت علی إبْراهیم و آل إبْراهیم إنّک حمیدٌ مجیدٌ.»(2)

ص: 133

1- . بحارالأنوار، ج 86، ص 95، ح 3؛ ثواب الأعمال، ص 156؛ غایه المرام، ج 3، ص 254، ح 7.
2- . احقاق الحقّ، ج 9، ص 584، به نقل از: جامع البیان، ج 22، ص 43؛ تفسیر القرآن (ابن کثیر)، ج8، ص 118؛ القول البدیع، ص 28؛ الاعلام

(نميرى)، ص 25.

آل محمّد : در آیه «صلوات» چه کسانی اند؟

در بسیاری از روایات شیعه و سنّی نقل شده که مقصود از آل محمّد و اهل بیت علیهم السلام، امامان معصوم و جانشینان دوازده گانه رسول خدا هستند.

احادیث و روایات در ذیل آیه «تطهیر»، معنا و مصداق «اهل البیت» را به روشنی و تفصیل بیان کرده اند.

آثار و برکات صلوات

اشاره

برای صلوات آثار و برکات فراوانی ذکر شده است. برخی از آن آثار که در روایات به آنها تصریح شده، به قرار زیر است :

1) موجب صلوات خدا :

پیامبر خدا فرمود :

«منْ صلّی علیّ صلاةً، صلّی اللّهُ علیْه بها عشْراً.»(1)

«هر که بر من یک صلوات بفرستد، خداوند در برابر آن، ده درود بر او می فرستد.»

2) موجب صلوات فرشتگان

پیامبر خدا فرمود :

«منْ صلّی علیّ صلّی اللّهُ علیْه و ملائکتُهُ و منْ شاء فلْیُقلّ و منْ شاء فلْیُکْثر.»(2)

«هر که بر من صلوات فرستد، خداوند و فرشتگان بر او صلوات می فرستند. حال، هر که می خواهد کم بگوید و هر که می خواهد بسیار بگوید.»

1- . كنز العمّال، ج 7، ص 700، ش 20998.
2- . كافى، ج 2، ص 492، ح 7؛ وسائل الشّيعه، ج 7، ص 194، باب 34، ح 9092.

3) موجب آمرزش گناهان :

امام رضا علیه السلام فرمود :

«منْ لمْ يقْدرْ على ما يُكفّرُ به ذُنُوبهُ فلْيُكْثر من الصّلاه على مُحمّدٍ و آله، فإنها تهْدمُ الذُّنُوب هدْماً.»(1)

«هر كه توانايى پاک كردن گناهانش را ندارد، بر محمّد و خاندان او بسيار صلوات بفرستد؛ زيرا صلوات بر محمّد و آل او همه گناهان را از بين مى برد.»

4) موجب برآورده شدن حاجات :

اميرمؤمنان على(عليه السلام) مى فرمايد :

«منْ قال ثلاث مرّاتٍ: "اللّهُمّ صلّ على مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ"، قضى اللّهُ حاجتهُ.»(2)

«هر كه سه بار بگويد: "اللّهمّ صلّ على محمّد و آل محمّد"، خداوند حاجتش را برآورده مى سازد.»

5) موجب زدوده شدن نفاق :

پيامبر خدا فرمود: «الصّلاةُ علىّ و على أهْل بيْتى تذْهبُ بالنّفاق.»(3)

«صلوات فرستادن بر من و اهل بيت من، نفاق و دورويى را از بين مى برد.»

6) نور روز قيامت :

پيامبر خدا مى فرمايد: «أكْثرُوا الصّلاه علىّ فإنّ الصّلاه علىّ نُورٌ فى

1- . بحارالأنوار، ج 91، ص 47، ح 2؛ وسائل الشّيعه، ج 7، ص 194، باب 34، ح 9093؛ عيونأخبارالرّضا عليه السّلام، ج 1، ص 294، ح 52؛ أمالى

صدوق، ص 73، مجلس 17، ح 4.
2- . مستدرک الوسائل، ج 5، ص 227، ح 5754.
3- . کافی، ج 2، ص 492، ح 8؛ وسائل الشّیعه، ج 7، ص 193، باب 34، ح 9089.

الْقبْر و نُورٌ علی الصّراط و نُورٌ فی الْجنّه.»(1)

«بسیار بر من صلوات بفرستید؛ زیرا صلوات فرستادن بر من، نور در قبر و نور بر صراط و نور در بهشت است.»

همان گونه که از مدارک معتبر شیعه و سنّی نقل شد، صلوات باید همان گونه که ائمّه اطهار علیهم السلام فرموده اند، گفته شود. و همان طور که صلوات کامل آثار و برکات بسیار زیادی دارد، صلوات ناقص نیز موجب سخط و عذاب الهی می شود، چنانچه پیامبر خدا فرمود: «هرکس بر من صلوات بفرستد و بر خاندانم صلوات نفرستد، بوی بهشت را که از فاصله پانصد سال راه به مشام می رسد، استشمام نمی کند.»(2)

1- . بحارالأنوار، ج 79، ص 64، ح 8؛ مستدرک الوسائل، ج 5، ص 332.
2- . بحارالأنوار، ج 8، ص 186، ح 150.

فصل سوم

اشاره

ص: 137

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لیْلَهً أُسْری بی إلی السّماء کلّمنی ربّی جلّ جلالُه فقال: یا مُحمّدُ، قُلْتُ: لبّیْک ربّ و سعْدیْک، قال: إنّ علیّا علیه السلام حُجّتی بعْدک علی خلْقی و إمامُ أهْل طاعتی منْ أطاعهُ أطاعنی و منْ عصاهُ عصانی فانْصبْهُ علماً لأُمّتک یهْتدُون به بعْدک.»

رسول خدا فرمود :

«شبی که به سوی آسمان ها سیر داده شدم و به معراج رفتم، خداوند با من سخن گفت و فرمود: "ای محمّد!" گفتم: خداوندا! لبّیک و سعدیک، خداوند فرمود: "علی(علیه السلام) حجّت من است بعد از تو بر خلقم و امام کسانی است که بر من اطاعت می کنند، هر کس او را اطاعت کند، مرا اطاعت کرده و هر کس او را عصیان کند، نافرمانی مرا انجام داده است. پس تو او را نشانه برای امّت خود قرار بده تا بعد از تو]مردم[به وسیله او هدایت شوند".»(1)

1- . جواهر السّنیّه، باب الثّانی عشر ص 455، ح 41؛ بحارالأنوار، ج 18، ص 340؛ أمالی صدوق، ص479، مجلس 72، ح 27، ؛ غایه المرام، ج 1، ص 182.

نور دوّم

عنْ جعْفر بْن مُحمّدٍ عنْ أبی ه عنْ آبائه : قال :

«نزل جبْرئیلُ علی رسُول اللّه صلی الله علیه و آله فقال: یا مُحمّدُ السّلامُ یُقْرءُک السّلام و یقُولُ: «إنّی خلقْتُ السّموات السّبْع و ما فیهنّ و الْأرضین السّبْع و منْ علیْهنّ و ما خلقْتُ موْضعآ أعْظم من الرُّکْن و الْمقام و لوْ أنّ عبْدآ دعانی هُناک مُنْذُ خلقْتُ السّموات و الْأرضین ثُمّ لقینی جاحدآ لولایه علیٍّ علیه السلام لاکْببْتُهُ فی سقرٍ.»

امام جعفر صادق، از پدرش، از پدرانش : نقل کرده است :

«جبرئیل بر رسول خدا نازل شد و گفت: "ای محمّد! خداوند سلام می رساند و می فرماید: من هفت آسمان و آنچه را که در آنها هستند و هفت زمین و همه مخلوقاتی که روی آن هستند را خلق کردم، ولی مکانی بزرگ تر از رُکن و مقام نیافریدم. اگر بنده ام مرا در همان رُکن و مقام، از اوّل خلقت آسمان ها و زمین تاکنون بخواند ولی در حالی مرا ملاقات کند که منکر ولایت علیّ بن ابی طالب علیه السلام باشد، هر آینه او را در درون آتش جهنّم می اندازم".»(1)

نور سوّم

عنْ ابْن عبّاسٍ قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«قال اللّهُ عزّوجلّ: لو اجْتمع النّاسُ کُلُّهُمْ علی ولایه علیٍّ علیه السلام ما خلقْتُ النّار.»(2)

رسول خدا فرمود: «خداوند به من وحی کرد: اگر همه مردم روی زمین بر ولایت علی(علیه السلام) اجتماع می کردند و ولایت او را می پذیرفتند، من آتش جهنّم را خلق نمی نمودم.»

ص: 140

1- . جواهر السّنیّه، باب الثانی عشر، ص 457، ح 43؛ أمالی صدوق، ص 484، مجلس 73، ح 12؛وسائل الشّیعه، ج 1، ص 123، ح 311، باب 29؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 167، ح 3.

2- . جواهر السّنيّه، باب الثانى عشر، ص 467، ح 53؛ أمالى صدوق، ص 657، مجلس 94، ح 7؛بحارالأنوار، ج 39، ص 247، ح 4.

نور چهارم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «أتانی جبْرئیلُ فقال: إنّ ربّک یُقْرؤُک السّلام و یقُولُ: یا مُحمّدُ بشّر الْمُؤْمنین الّذین یعْملُون الصّالحات و یُؤْمنُون بک و بأهْل بیْتک بالْجنّه فإنّ لهُمْ عنْدی جزاء الْحُسْنی و سیدْخُلُون الْجنّه.»(1)

رسول خدا فرمود :

«جبرئیل بر من نازل شد و گفت: خداوند سلام می رساند و می فرماید : "ای محمّد! به مؤمنانی که عمل صالح انجام می دهند و به تو و اهل بیت تو ایمان می آورند، بهشت را مژده بده؛ زیرا برای آنها نزد من پاداش خوبی هست و به زودی آنها را داخل بهشت خواهم نمود".»

نور پنجم

عنْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله قال: «هبط علیّ جبْرئیلُ فقال: یا مُحمّدُ إنّ اللّه تعالی یقُولُ: لوْ لمْ أخْلُقْ علیّا علیه السلام ما کان لفاطمه علیها السلام کُفْوٌ منْ وُلْد آدم و منْ ذُرّیّته.»(2)

از رسول خدا نقل شده که فرمود: «جبرئیل بر من نازل شد و گفت : ای محمّد! خداوند متعال می فرماید: "اگر علی(علیه السلام) را خلق نمی کردم، برای فاطمه 3 همتایی از فرزندان آدم و نسل های آنها نبود".»

نور ششم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لمّا أُسْری بی إلی السّماء و انْتهیْتُ إلی سدْره الْمُنْتهی نُودیتُ: یا مُحمّدُ اسْتوص بعلیٍّ علیه السلام خیْرآ فإنّهُ سیّدُ الْمُسْلمین و إمامُ الْمُتّقین و قائدُ الْغُرّ الْمُحجّلین

1- . بحارالأنوار، ج 10، ص 367، ح 5؛ عیون اخبار الرّضا، ج 2، ص 33، ح 64، باب 21؛ جواهرالسّنیّه، باب الثّانی عشر، ص 482، ح 65.

2- . جواهر السّنيّه، باب الثّانی عشر، ص 497، ح 79؛ فصول المهمّه، ج 1، ص 408، ح 553، باب101.

يوْم الْقيامه.»(1)

رسول خدا فرمود: «وقتی که به سوی آسمان ها سیر داده شدم و به سدره المنتهی رسیدم، از جانب خداوند ندا آمد: "ای محمّد، درباره علی(علیه السلام) به مردم توصیه خیر کن، چون او آقای مسلمانان و امام متّقیان و رهبر سفیدرویان (شیعیان) در روز قیامت است.»

نور هفتم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لمّا أُسْری بی إلی السّماء کُنْتُ منْ ربّی کقاب قوْسیْن أوْ أدْنی فأوْحی إلیّ ربّی ما أوْحی ثُمّ قال: یا مُحمّدُ، اقْرأْ علی علیّ بْن أبی طالبٍ أمیرالْمُؤْمنین السّلام، فما سمّیْتُ بهذا أحداً قبْلهُ و لا أُسمّی به أحداً بعْدهُ.»(2)

رسول خدا فرمود :

«وقتی که به سوی آسمان ها سیر داده شدم و به معراج رفتم، فاصله من با خداوند، مانند دو کمان یا کمتر از آن بود. خداوند آنچه را که باید به من وحی کند، وحی فرمود. سپس فرمود: "ای محمّد، به علیّ بن ابی طالب امیر مؤمنان، سلام برسان." پس من هیچ کس را قبل از او "امیرالمؤمنین" نخواندم و بعد از او هم، این لقب را به کسی نخواهم داد.»

نور هشتم

عنْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله، عنْ جبْرئیل، عنْ میکائیل، عنْ إسْرافیل، عن اللّه تعالی أنّهُ قال: أنا اللّهُ لا إله إلّا أنا خلقْتُ الْخلْق بقُدْرتی واخْترْتُ منْهُمْ أنْبیاء واصْطفیْتُ

1- . أمالی شیخ مفید، ص 173، مجلس 25، ح 3؛ جواهر السّنیّه، باب الثّانی عشر، ص 515، ح 93؛بشاره المصطفی، ص 102؛ أمالی طوسی، ص 193، مجلس 8، ح 328.

2- . جواهر السّنیّه، باب الثّانی عشر، ص 516،؛ أمالی طوسی، ص 295، مجلس 11، ح 578؛مستدرک الوسائل، ص 10، ص 398، ح 12252؛

مدينه المعاجز، ج 1، ص 71، ح 20.

من الْكل مُحمّداً و جعلْتُهُ حبيباً و صفيّاً و رضيّاً و بعثْتُهُ إلى خلْقى واصْطفيْتُ لهُ عليّاً و أيّدْتُهُ به و جعلْتُهُ أمينى و أميرى و خليفتى على خلْقى و وليّى على عبادى يُبيّنُ لهُمْ كتابى و يسيرُ فيهمْ بحُكْمى و جعلْتُهُ الْعلم الْهادى عن الضّلاله و بابى الّذى منْهُ أُؤتى و بيْتى الّذى منْ دخلهُ كان آمناً منْ نارى و حصْنى الّذى منْ لجأ إليْه حصّنْتهُ منْ مكْرُوه الدُّنْيا و الْآخره، و وجْهى الّذى منْ توجّه إليْه لمْ أصْرفْ عنْهُ وجْهى و حُجّتى على أهْل سمواتى و أرْضى و على جميع منْ بيْنهُنّ منْ خلْقى فلا أقْبلُ عمل عاملٍ إلّا بالْأقْرار بولايته مع نُبُوّه أحْمد9 رسُولى و يدى الْمبْسُوطه فى عبادى بعزّتى خلفْتُ و بجلالى أقْسمْتُ إنّهُ لا يتولّى عليّاً عبْدٌ منْ عبادى إلّا زحْزحْتُهُ عنْ نارى و أدْخلْتُهُ جنّتى و لا يعْدلُ عنْ ولايته إلّا منْ أبْغضْتُهُ و أدْخلْتُهُ نارى.»(1)

رسول خدا ، از جبرئيل، از ميكائيل، از اسرافيل، از خداوند متعال نقل فرموده كه حضرت حقّ فرمود :

«من خدايى هستم كه هيچ خدايى جز من نيست. من همه مخلوقات را با قدرت خود خلق كردم، و از ميان آنها انبيا عليهم السلام را اختيار كردم، و از ميان همه انبيا، محمّد صلى الله عليه و آله را برانگيختم و او را دوست، انتخاب شده و راضى شده قرار دادم و او را بر خلقم مبعوث كردم، و على(عليه السلام) را جانشين او قرار دادم، و محمّد صلى الله عليه و آله را به كمك على(عليه السلام) تأييد نمودم و على(عليه السلام) را امين، امير و خليفه خود بر خلقم قرار دادم و او ولىّ من بر بندگان است، تا كتاب مرا براى آنان بيان كند و حُكم مرا در بين آنها اجرا كند. من على(عليه السلام) را نشانه هدايت از گمراهى قرار دادم و او را درى قرار دادم كه هر كس مى خواهد به سوى من بيايد بايد از آن در، وارد شود، و او خانه من است كه هر كه داخل آن شود از آتش جهنّم در امان است، و على(عليه السلام) در و قلعه محكم من است كه هر كس به آن پناه برد، از بدى هاى دنيا و آخرت او را حفظ مى كنم. على(عليه السلام) وجه من

1- . جواهر السّنيّه، باب الثانى عشر، ص 531، ح 113؛ أمالى صدوق، ص 222، مجلس 39، ح 10؛عيون اخبار الرّضا، ج 2، ص 49، باب 31، ح 191.

است که هر کس به سوی او توجّه کند، روی خود را از او برنمی گردانم. علی(علیه السلام) حجّت من بر اهل آسمان ها و زمین و مابین آنهاست. پس من عمل کسی را قبول نمی کنم، مگر با اقرار به ولایت او همراه با نبوّت احمد 9، فرستادام، و علی(علیه السلام) دست گشاده من در بین بندگان. به عزّت و جلالم سوگند، هر که ولایت علی(علیه السلام) را قبول کند او را از آتش جهنّم دور می کنم و وارد بهشت می نمایم، و هر که از ولایت علی(علیه السلام) عدول کند و ولایتش را قبول نکند، من او را دشمن می دارم و داخل جهنّم می نمایم.»

نور نهم

و روی ابْنُ عبّاسٍ من الْحدیث الْقُدْسیّ عن الرّبّ الْعلیّ أنّهُ یقُولُ :

«لوْلا علیٌّ علیه السلام ما خلقْتُ جنّتی.»(1)

ابن عبّاس از یک حدیث قدسی از جانب خداوند متعال نقل کرده که پروردگار بلندمرتبه فرمود: «اگر علی(علیه السلام) نبود، بهشت را خلق نمی کردم.»

نور دهم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لمّا عُرج بی إلی السّماء ودّعنی جبْرئیلُ فقُلْتُ: حبیبی جبْرئیلُ أفی مثْل هذا الْمقام تُفارقُنی؟ فقال: یا مُحمّدُ إنّی لا أجُوزُ هذا الْموْضع فتحْترق أجْنحتی ثُمّ زُجّ بی فی النُّور ما شاء اللّهُ فأوْحی اللّهُ إلیّ: یا مُحمّدُ! إنّی اطّلعْتُ إلی الْأرْض اطّلاعهً فاخْترْتُک منْها و جعلْتُک نبیّآ ثُمّ اطّلعْتُ ثانیآ فاخْترْتُ منْها علیّآ فجعلْتُهُ وصیّک و وارث علْمک و الْامام بعْدک و أخْرجُ منْ أصْلابکُما الذُّرّیّه الطّاهره و الْأئمّه الْمعْصُومین خُزّان علْمی فلوْلاکُمْ لما خلقْتُ الدُّنْیا و الْاخره و لا الْجنّه و لا النّار، یا مُحمّدُ، تُحبُّ أنْ تراهُمْ؟ قُلْتُ: نعمْ یا ربّ. فنُودیتُ: یا مُحمّدُ، ارْفعْ رأسک فرفعْتُ رأسی فإذا أنْوارُ علیٍّ و فاطمه و الْحسن و الْحُسیْن و علیّ بْن الْحُسیْن و

1- . جواهر السّنیّه، باب الثانی عشر، ص 536، ح 117.

مُحمّد بْن علیٍّ و جعْفر بْن مُحمّدٍ و مُوسی بْن جعْفرٍ و علیّ بْن مُوسی و مُحمّد بْن علیٍّ و علیّ بْن مُحمّدٍ و الْحسن بْن علیٍّ و الْحُجّهُ یتلأْلأُ بیْنهمْ کأنّهُ کوْکبٌ دُرّیٌّ، فقُلْتُ: یا ربّ منْ هؤُلاء و منْ هذا؟ فنُودیتُ: یا مُحمّدُ هُمُ الْائمّهُ بعْدک الْمُطهّرُون منْ صُلْبک و هذا الْحُجّهُ الّذی یمْلأُ الْارْض قسْطاً و عدْلاً و یشْفی صُدُور قوْمٍ مُؤْمنین.»(1)

رسول خدا فرمود :

«وقتی به آسمان ها عروج داده شدم، جایی رسیدم که جبرئیل می خواست مرا ترک کند، گفتم: دوست من! مرا در چنین جایگاهی تنها می گذاری؟ جبرئیل عرضه داشت: من نمی توانم از این مقام بالاتر بروم، چون اگر بالا بروم بال هایم می سوزد.

سپس نوری مرا احاطه کرد. پس خداوند بر من وحی فرمود: "ای محمّد! همانا من از همه بندگان روی زمینم آگاه شدم. از میان آنها تو را انتخاب نموده، و پیامبر قرار دادم. پس بار دوم هم که به زمین نگاه کردم، از میان همه مردم روی زمین، علی(علیه السلام) را انتخاب نموده، و او را جانشین تو قرار دادم و او بعد از تو امام و وارث علم تو است.

و از صُلب شما دو نفر، نسل های پاکی را بیرون می آورم که آنها امامان معصوم و وارثان علم من هستند.

اگر وجود شما دو نفر نبود، من نه دنیا را خلق می کردم، نه آخرت را و نه بهشت را و نه جهنّم را. ای محمّد! می خواهی آن فرزندانت را ببینی؟" گفتم : بلی، ای پروردگار! خطاب آمد که سرت را بلند کن. من سرم را بلند کردم. در آن هنگام، نور علی و فاطمه و حسن و حسین و علیّ بن الحسین و محمّد بن علی و جعفر بن محمّد و موسی بن جعفر و علیّ بن موسی و محمّد بن علی و علیّ بن محمّد و حسن بن علی : را دیدم، و حجّت 7 که در بین همه

1- . جواهر السّنیّه، باب الثانی عشر، ص 548، ح 127؛ ارشاد القلوب، ج 2، ص 416؛ کفایه الأثر، ص72.

آنان مانند ستاره ای درخشنده نورافشانی می نمود. عرضه داشتم: خدایا! این ها چه کسانی هستند (و چه مقامی دارند) و این نور، کیست؟ ندا آمد: "ای محمّد! اینان امامان پاک بعد از تو هستند و از صُلب تو و علی(علیه السلام) بیرون می آیند و این نور،]مهدی علیه السلام[حجّت من است که زمین را پُر از عدل و داد می کند و قلب مؤمنان را شفا می بخشد".»

نور یازدهم

عنْ ابْن عبّاس قال: جاء رجُلٌ إلی النّبیّ صلی الله علیه و آله فقال: هلْ ینْفعُنی حُبُّ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام؟

فقال صلی الله علیه و آله: «حتّی أسْأل جبْرئیل فسألهُ فقال: حتّی أسْأل إسْرافیل فارْتفع جبْرئیل فسألهُ فقال: أُناجی ربّ الْعزّه فأوْحی اللّهُ إلی إسْرافیل: قُلْ لجبْرئیل: یقْرأ علی مُحمّدٍ السّلامُ و یقُولُ لهُ: أنْت منّی حیْثُ شئْتُ أنا و علیٌّ منْک حیْثُ أنْت منّی و مُحبُّوا علیٍّ منْهُ حیْثُ علیٌّ منْک.»(1)

از ابن عبّاس نقل شده که گفت: مردی خدمت رسول خدا رسید و عرض کرد: آیا محبّت علیّ بن ابی طالب علیه السلام برای من منفعتی دارد؟

رسول خدا فرمود :

«از جبرئیل سؤال می کنم و جوابت را می دهم.» در همان هنگام، جبرئیل بر آن حضرت نازل شد. پیامبر صلی الله علیه و آله آن سؤال را از جبرئیل پرسید. جبرئیل گفت: باید از اسرافیل سؤال کنم. پس جبرئیل به آسمان رفت و آن سؤال را از اسرافیل پرسید. اسرافیل گفت: باید با پروردگار عزیز، مناجات کنم. آن گاه خداوند متعال به او وحی فرمود: "بگو به جبرئیل که بر محمّد صلی الله علیه و آله سلام برساند و بگوید: خداوند می فرماید: تو نسبت به من آن گونه هستی که من می خواهم و من و علی نسبت به تو آن گونه ایم که تو نسبت به من هستی و

1- . جواهر السّنیّه، باب الثانی عشر، ص 591، ح 13؛ مأه منقبه، المنقبه العشرون، ص 43؛ غایه المرام،ص 585، ح 76.

مقام محبّین علی نسبت به او همانند مقام علی نسبت به تو است".»

نور دوازدهم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لیْله أُسْری بی إلی السّماء و صِرْتُ کقاب قوْسیْن أوْ أدْنی أوْحی اللّهُ عزّوجلّ إلیّ: یا مُحمّدُ منْ أحبُّ خلْقی إلیْک؟ قُلْتُ: یا ربِّ أنْت أعْلمُ. فقال عزّوجلّ : أنا أعْلمُ و لکنْ أُریدُ أنْ أسْمعهُ منْ فیک، فقُلْتُ: ابْنُ عمّی علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام فأوحی اللّهُ عزّوجلّ إلیّ: أن الْتفتْ فالْتفتُّ فإذا بعلیٍّ علیه السلام واقفٌ معی و قدْ خُرقتْ حُجُبُ السّماوات و علیٌّ علیه السلام واقفٌ رافعٌ رأْسهُ یسْمعُ ما یقُولُ فخررْتُ للّه تعالی ساجداً.»(1)

رسول خدا فرمود :

«آن شب که به آسمان ها سیر داده شدم و به نزدیک ترین مرتبه قُرب پروردگار نایل گردیدم، از جانب خدا به من خطاب شد: "ای محمّد! محبوب ترین مخلوقات من نزد تو کیست؟" عرض کردم: خدایا! تو داناتر هستی. خداوند فرمود: "من داناترم، ولی می خواهم از زبان تو بشنوم." عرض کردم: پسر عمویم علیّ بن ابی طالب علیه السلام. خداوند عزّوجلّ به من وحی فرمود: "نگاه کن!" همین که التفات کردم، دیدم علی(علیه السلام) کنار من ایستاده و همه حجاب های آسمان ها پاره شده و سر خود را بلند کرده و گفت وگوی ما را گوش می کند. سپس بر خاک افتاده و برای خدا سجده کردم.»

نور سیزدهم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لقدْ أسْری بی ربّی عزّوجلّ أوْحی إلیّ منْ وراء الْحجاب ما أوْحی و کلّمنی فکان ممّا کلّمنی به أنْ قال: یا مُحمّدُ علیٌّ الأْوّلُ و علیٌّ الأْخرُ، و الظّاهرُ و الْباطنُ و

1- . بحارالأنوار، ج 25، ص 383، ح 37.

هُو بکُلّ شیْءٍ علیمٌ.

فقُلْتُ: یا ربّ ألیْس ذلک أنْت؟ ثُمّ فسّر سُبْحانهُ -بعْد توْصیف نفْسه - قال علیٌّ الاْوّلُ أی أوّلُ منْ أخذ میثاقی من الاْئمّه، و علیٌّ الاْخرُ أی آخرُ منْ أقْبضُ رُوحهُ من الائمّه، و هُو الدّابهُ الّتی یُکلّمهُمْ یا مُحمّدُ، علیٌّ الظّاهرُ أظْهرُ علیْه جمیع ما أوْحیْتُهُ إلیْک لیْس أنْ تکْتُم منْهُ شیْئاً یا مُحمّدُ علیٌّ الْباطنُ أبْطنْتُهُ سرّی الّذی أسْررْتُهُ إلیْک فلیْس فیما بیْنی و بیْنک سرٌّ دُونهُ، یا مُحمّدُ علیٌّ علیمٌ بکُلّ ما خلقْتُ منْ حلالٍ أوْ حرامٍ.»(1)

رسول خدا فرمود :

«هنگامی که خدا مرا به آسمان ها سیر داد و از پشت حجاب با من گفت وگو کرد، قسمتی از کلمات خداوند این بود که فرمود: "ای محمّد! علی اوّل است، علی آخر و ظاهر و باطن است و او به هر چیزی علم دارد."

عرض کردم: خداوندا! آیا این اوصاف تو نیست؟ آن گاه خداوند بعد از توصیف خودش این جملات را برایم تفسیر کرد و فرمود: "علی اوّل است؛ یعنی اوّل کسی است از امامان که از او میثاق گرفتم. علی آخر است؛ یعنی آخر کسی است که او را قبض روح می کنم و او جنبنده ای است که با مردم تکلّم خواهد کرد. ای محمّد! علی ظاهر است؛ یعنی همه آنچه را که به تو از طریق وحی گفتم برای او ظاهر کردم. ای محمّد! علی باطن است؛ یعنی آن سرّی است که تو را از آن باخبر کردم و تو پنهان کردی، در باطن علی هم قرار دادم و او در نهان دارد، پس هیچ سرّی بین من و تو نیست که او نداند. ای محمّد! علی به آنچه از حلال یا حرام آفریده ام عالم است و آن را می داند".»

نور چهاردهم

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أخْبرْنی جبْرئیلُ عن اللّه جلّ جلالُهُ أنّهُ قال: علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام حُجّتی

1- . القطره، ج 1، ص 197؛ بحارالأنوار، ج 18، ص 377، ح 82؛ بصائر الدّرجات، ص 514، ح 36.

علی خلْقی و دیّانُ دیْنی، أُخْرِجُ منْ صُلْبه أئمّةً یقُومُون بأمْری و یدْعُون إلی سبیلی بهمْ أدْفعُ الْعذاب عنْ عبادی و إمائی و بهمْ أُنْزل رحْمتی.»(1)

رسول خدا فرمود :

«جبرئیل از جانب خداوند به من خبر داد: "علیّ بن ابی طالب علیه السلام حجّت من بر مخلوقات و حکم کننده بر طبق دینم می باشد. از نسل او امامانی خارج می کنم که به امر من قیام کرده و به راه من]مردم را[فرامی خوانند، و به خاطر ایشان عذاب را از بندگان و کنیزانم دور می کنم و به برکت ایشان رحمت را نازل می نمایم".»

1- . أمالی صدوق، ص 544، مجلس 81، ح 7؛ عیون اخبار الرّضا، ج 2، ص 56، باب 31، ح 208.

فصل چهارم

اشاره

ص: 151

(إنّ فی ذلک لذکْری لمنْ کان لهُ قلْبٌ أوْ ألْقی السّمْع و هُو شهیدٌ)(1) ؛

«در این]کتاب[تذکری است برای آن کس که عقل دارد، یا گوش دل فرادهد در حالی که حاضر باشد.»

چرا باید نسبت به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) معرفت داشت؟

1) معرفت و محبّت امام علیه السلام منشأ همه برکات.

معرفت و محبّت اهل بیت علیهم السلام اساس همه خوبی ها و نیکی هاست و خداوند متعال هرگاه بخواهد تمام خیرات و مبرّات را به بنده ای عنایت کند، محبّت و معرفت اهل بیت علیهم السلام را در قلب او جای می دهد؛ همان گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به این مطلب تصریح نموده اند: «منْ منّ اللّهُ علیْه بمعْرفه أهْل بیْ-تی و ولای-تهمْ فقدْ جمع اللّهُ لهُ الْخیْر کُلّهُ»(2) ؛ «خداوند بر هر کس با معرفت

اهل بیت من و ولایت آنان منّت گذارد، تمام نیکی ها را برایش گرد آورده است.»

2) معرفت به خداوند بدون معرفت به امام علیه السلام ممکن نیست.

بندگی و اطاعت از خداوند فقط از طریق امام شناسی صورت می پذیرد؛

1- . سوره ق، آیه 37.
2- . بشاره المصطفی، ص 176.

لذا نمی توان پذیرفت که شخصی ادّعای معرفت خدا را داشته باشد امّا نسبت به ائمّه اطهار علیهم السلام بی تفاوت باشد. کسی که مطیع خداوند است باید پیامبرش را به پیامبری و امامش را به امامت قبول داشته باشد و اگر در این امر تردید کند، در حقیقت، در خداشناسی تردید کرده است. ابوحمزه ثمالی در حدیث بسیار زیبایی می گوید: امام محمّد باقر علیه السلام به من فرمود :

«همانا کسی بندگی خداوند را می کند که نسبت به او معرفت داشته باشد، ولی آن که اهل معرفت خداوند نیست، او را گمراهانه می پرستد.»

عرض کردم: «معرفت خدا چیست؟» فرمود :

«همانا معرفت خداوند، تصدیق او و پیامبر گرامی اش و دوستی با حضرت علی(علیه السلام)

و پذیرفتن امامت او و امامت ائمّه هدی : و بیزاری جستن از دشمنان ایشان است.»(1)

3) هیچ عملی بدون معرفت امام علیه السلام پذیرفته نیست.

اساس و پایه همه اعمال، محبّت و معرفت به خاندان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است؛ همان گونه که امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «برای هر چیزی پایه و اساسی است و اساس اسلام محبّت و معرفت ما اهل بیت است.»

خداوند متعال شرط قبولی اعمال را معرفت و محبّت اهل بیت قرار داده و هیچ عملی با فضیلت تر از معرفت نیست، و اگر کسی عملی مانند نماز به جا آورد، ولی معرفت و ولایت اهل بیت علیهم السلام را قبول نداشته باشد، آن عمل هیچ فایده ای برای او ندارد و مانند آن است که اصلاً نماز نخوانده است؛ همان طور که اگر کسی بدون وضو نماز گذارد، آن عمل در واقع نماز نیست (لا صلوه إلّا بطهُورٍ)؛ بنابر این، روح و اساس همه اعمال، قبول ولایت و داشتن معرفت نسبت به ائمّه هدی: است.

1- . کافی، ج 1، ص 180، ح 1.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در یکی از احادیث مربوط به معراج خود فرمودند :

«شبی که من به سوی پروردگار جلیل سیر داده شدم و به معراج رفتم، خداوند به من چنین وحی فرمود: "ای محمّد! اگر کسی از بندگان من آن قدر مرا عبادت کند تا آن که قطعه قطعه شود و همچون مشک پوسیده گردد و سپس در حالی که منکر ولایت شماست نزد من بیاید، از او نمی گذرم تا آن که به ولایت و معرفت شما اعتراف نماید".»(1)

در روایات بسیاری ذکر شده است که اگر بنده ای در بین صفا و مروه، هزار سال خداوند را عبادت کند، آن گاه هزار سال دیگر و پس از آن نیز هزار سال دیگر، تا آن که همچون مشک پوسیده شود، امّا محبّت اهل بیت علیهم السلام را نداشته باشد، خداوند او را با صورت در آتش می افکند. (2)

از بهر علی به نصّ ارباب عقول

کفوی نبود به غیر زهرای بتول

گر عُمر دو صد نوح، خدایت بخشد

بی عشق علی عبادتت نیست قبول

خلاصه این که، ارزش و مقام هر کسی به اندازه معرفت او به خداوند متعال و ائمّه اطهار علیهم السلام است. در حدیث بسیار زیبایی، اُسطوره علم و معرفت، امیر بیان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمودند: «إنّ قیمه کُلّ امْرِئٍ و قدْرهُ معْرفتُه»؛ «ارزش و منزلت هر کس به اندازه معرفت اوست.»(3)

امام محمّد باقر علیه السلام در تبیین معنای «معرفت» می فرماید :

«فإنّ الْمعْرفه هی الدّرایهُ للرّوایه و بالدّرایات للرّوایات یعْلُوا الْمُؤْمنُ إلی أقْصی درجات الْایمان.»

«همانا معرفت عبارت است از فهم روایت، و مؤمن از طریق فهم روایات، تا بلندترین درجات ایمان بالا می رود.»(4)

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 200، ح 67.
2- . مجمع البیان، ذیل آیه 23 سوره شوری.
3- . معانی الأخبار، ج 1، ص 1، ح 2؛ بحارالأنوار، ج 2، ص 184، ح 3.
4- . معانی الأخبار، ج 1، ص 1، ح 2؛ بحارالأنوار، ج 2، ص 184، ح 4.

پس به جاست که قبل از هر سخنی، در محضر خاتم پیامبران صلی الله علیه و آله بنشینیم و به فضایل علیّ بن ابی طالب علیه السلام از زبان آن بزرگوار گوش فرادهیم. به امید آن که به درجات بالای معرفت و ایمان دست یابیم.

علی را قدر پیغمبر شناسد

که هر کس خویش را بهتر شناسد

ص: 156

حدیث اوّل:امیرمؤمنان علی(علیه السلام) وصیّ و جانشین رسول خدا صلی الله علیه و آله

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «یا علیُّ! أنْت أخی و أنا أخُوک، یا علیُّ أنْت منّی و أنا منْک، یا علیُّ أنْت وصیّی و خلیفتی و حُجّهُ اللّه علی أُمّتی بعْدی، لقدْ سعد منْ تولّاک و شقی منْ عاداک.»(1)

رسول خدا فرمودند: «ای علی! تو برادر منی و من برادر توام. ای علی! تو از منی و من از توام. ای علی! تو وصیّ و جانشین منی و پس از من حجّت خدا بر امّتم خواهی بود. کسی که تو را دوست بدارد سعادت مند و کسی که با تو دشمنی کند شقی و بدبخت است.»

حدیث دوم: معرفت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به خدا و رسول صلی الله علیه و آله

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «یا علیُّ! ما عرف اللّه إلّا أنا و أنْت، و ما عرفنی إلاّ اللّهُ و أنْت، و ما عرفک إلاّ اللّهُ و أنا.»(2)

1- . أمالی صدوق، ص 360، مجلس 57، ح 12؛ بحارالأنوار، ج 38، ص 102، ح 25؛ اثبات الهداه، ج3، ص 66، ح 271.
2- . تأویل الآیات، ص 145 و 227.

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! خدا را جز من و تو کسی نشناخته، و مرا جز خدا و تو کسی نشناخته و تو را جز خدا و من کسی نشناخته است.»

حدیث سوم: امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، تقسیم کننده بهشت و دوزخ

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! أنْت منّی و أنا منْک، ولیُّک ولیّی و ولیّی ولیُّ اللّه، و عدُوُّک عدُوّی و عدُوّی عدُوُّ اللّه، یا علیُّ! أنا حرْبٌ لمنْ حاربک و سلْمٌ لمنْ سالمک، یا علیُّ! لک کنْزٌ فی الْجنّه و أنْت ذُو قرْنیْها، یا علیُّ أنْت قسیمُ الْجنّه و النّار، لایدْخُلُ الْجنّه إلّا منْ عرفک و عرفْتهُ و لایدْخُلُ النّار إلّا منْ أنْکرک و أنْکرْتهُ.»(1)

رسول خدا به حضرت علی(علیه السلام) فرمودند :

«ای علی! تو از منی و من از تو هستم، دوست تو دوست من است و دوست من دوست خداست، و دشمن تو دشمن من است و دشمن من دشمن خداست. ای علی! من با کسی که با تو در جنگ است در جنگم، و با کسی که با تو از در آشتی و صلح درآید، در صلح هستم. ای علی! برای تو در بهشت گنجی خواهد بود و تو صاحب اختیار آن هستی. ای علی! تو تقسیم کننده بهشت و جهنّمی، و جز کسی که تو را شناخته و تو نیز او را بشناسی و جز کسی که منکر تو باشد و تو نیز او را نپذیری وارد دوزخ نمی شود.»

حدیث چهارم:دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کافر است

رُوی عن النّبی صلی الله علیه و آله أنّهُ قال لعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام :

«یا علیُّ! لا یُحبُّک إلّا منْ طابتْ ولادتُهُ و لا یُبْغضُک إلّا منْ خبُثتْ ولادتُهُ و

1- . امالى مفيد، ص 213، ح 4، م 24؛ بحارالأنوار، ج 39، ص 206، باب 84، ح 25.

لایُوالیک إلّا مُؤْمنٌ و لا یُعادیک إلّا کافرٌ»(1)

از رسول خدا نقل شده که به حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام فرمود :

«ای علی! تنها کسی تو را دوست می دارد که ولادتش پاک باشد و دشمن تو کسی است که ولادتش خبیث و ناپاک باشد، و دوست نمی دارد تو را مگر مؤمن و با تو دشمنی نمی کند مگر کسی که کافر است.»

حدیث پنجم: اشتیاق ملائکه به دیدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال النّبیُّ صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! بخٍّ بخٍّ منْ مثْلک و الْملائکهُ لتشْتاقُ إلیْک و الْجنّهُ لک إنّهُ إذا کان یوْم الْقیامه یُنْصبُ لی منْبرٌ منْ نُورٍ و لابْراهیم علیه السلام منْبرٌ منْ نُورٍ و لک منْبرٌ منْ نُورٍ فیجْلسُ علیْها و إذاً مُنادیاً یُنادی: بخٍّ بخٍّ منْ وصیٍّ بیْن حبیبٍ و خلیلٍ ثُمّ أُوتی بمفاتیح الْجنّه و النّار فأدْفعُها إلیْک.»(2)

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! به به از کسی همچون تو که فرشتگان مشتاق تو هستند و بهشت برای توست. همانا زمانی که روز قیامت فرامی رسد، برای من منبری از نور می گذارند و برای ابراهیم علیه السلام نیز منبری از نور نصب می کنند و برای تو هم منبری از نور نصب می کنند و سپس ابراهیم علیه السلام بر منبر می نشیند. در این هنگام، منادی ندا می کند: به به از وصیّی که میان حبیب (حضرت رسول صلی الله علیه و آله) و خلیل (حضرت ابراهیم علیه السلام) قرار گرفته است. سپس کلید بهشت و دوزخ را می آورند و من آن را به تو می دهم.»

1- . بحارالأنوار، ج 36، ص 246، ح 59؛ کمال الدّین، ج 1، ص 261، ح 8، باب 23.
2- . احقاق الحق، ج 4، ص 101، به نقل از: مناقب المرتضویّه، ص 120.

حدیث ششم: امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، نخستین مسلمان

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! أنْت أوّلُ الْمُسْلمین اسْلاماً و أنْت أوّلُ الْمُؤْمنین إیماناً و أنْت منّی بمنْزله هارُون منْ مُوسی علیه السلام.»(1)

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! تو نخستین کسی بودی که اسلام را پذیرفتی و نخستین کسی بودی که ایمان آوردی و تو نسبت به من به منزله هارون نسبت به موسی علیه السلام هستی]و همان گونه که هارون جانشین موسی علیه السلام بود، تو جانشین من هستی[.»

حدیث هفتم: زمین، مهریّه همسر امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! إنّ اللّه عزّوجلّ زوّجک فاطمه علیها السلام و جعل صداقها الأرْض فمنْ مشی علیْها مُبْغضاً لک مشی حراماً.»(2)

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! همانا خداوند عزّوجلّ حضرت فاطمه زهرا علیها السلام را به ازدواج تو درآورده و زمین را مهریّه او قرار داده است. پس هر کس روی زمین راه برود، در حالی که دشمن تو باشد،]در زمین غصبی حرکت کرده و[قدم حرام برداشته است.»

1- . بحارالأنوار، ج 37، ص 267؛ مناقب آل ابی طالب، ج 2، ص 6.
2- . بحارالأنوار، ج 37، ص 70؛ نهج الحق، ص 358.

حدیث هشتم: هدیه های خداوند به امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام: «یا علیُّ! إنّک أُعْطیت ثلاثهً لمْ أُعْط (أنا).» قُلْتُ: «یا رسُول اللّه! ما أُعْطیتُ؟» فقال: «أُعْطیت صِهْرآ و لمْ أُعْط و أُعْطیت زوْجتک فاطمه علیها السلام و لمْ أُعْط و أُعْطیت الْحسن و الْحُسیْن علیه السلام و لمْ أُعْط.»(1)

رسول خدا به علی(علیه السلام) فرمودند :

«ای علی! سه چیز به تو داده شده که به من عطا نشده است.» گفتم: «ای پیامبر خدا! چه چیزهایی به من داده شده است؟» فرمود: «برادری مانند من به تو داده شده که به من داده نشده است، و همسری چون حضرت فاطمه 3 به تو عطا شده که به من عطا نشده است، و حسن و حسین علیهما السلام به تو داده شده که به من داده نشده است.»

حدیث نهم: مقام والای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در روز قیامت

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! لیْس فی الْقیامه راکبٌ غیْرُنا و نحْنُ أرْبعهٌ.» فقام إلیْه رجُلٌ من الأنْصار فقال: فداک أبی و أُمّی فمنْ هُمْ؟ قال: «أنا علی دابّه اللّه الْبُراق و أخی صالحُ 7 علی ناقه اللّه الّتی عُقرتْ و عمّی حمْزهُ 7 علی ناقتی الْغضْباء و أخی علیٌّ علیه السلام علی ناقهٍ منْ نُوق الْجنّه بیده لواءُ الْحمْد، یُنادی لا إله إلاّ اللّهُ و مُحمّدٌ رسُولُ اللّه فیقُولُ الآدمیُّون: ما هذا إلّا ملکٌ مُقرّبٌ أوْ نبیٌّ مُرْسلٌ أوْ حاملُ عرْشٍ، فیُجیبُهُمْ ملکٌ منْ بطْنان الْعرْش یا معْشر الآدمیّین لیْس هذا ملکٌ مُقرّبٌ و لا نبیٌّ مُرْسلٌ و لا حاملُ عرْشٍ، هذا الصّدّیقُ الأکْبرُ علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام.»(2)

1- . بحارالأنوار، ج 39، ص 89، ح 1؛ امالی طوسی، ص 344، مجلس 12، ح 708.
2- . بحارالأنوار، ج 36، ص 319، ح 171؛ کفایه الاثر، ص 100؛ عیون اخبار الرّضا، ج 2، ص 48، ح189، باب 31.

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! روز قیامت کسی جز ما چهار تن سواره نیست.» مردی از انصار برخاست و گفت: پدر و مادرم فدای تو باد، این چهار تن چه کسانی هستند؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «من بر بُراق سوارم، و برادرم حضرت صالح 7 بر ناقه ای که آن را کشتند و عمویم حمزه 7 بر ناقه من که غضباء نام دارد و برادرم علیّ بن ابی طالب علیه السلام بر ناقه ای از ناقه های بهشت سوار است، در حالی که "پرچم حمد" در دست اوست و صدا می زند: "لا إله إلّا الله، محمدٌ رسول الله". پس آدمیان می گویند: "این کسی نیست جز فرشته ای مقرّب یا پیامبری مرسل یا]از ملائکه [حامل عرش." در این میان، فرشته ای از درون عرش پاسخ می دهد: "ای گروه آدمیان! این نه فرشته مقرّب است و نه پیغمبر مُرسل و نه حامل عرش، بلکه این صدّیق اکبر، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است."»

حدیث دهم: پیروی از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، موجب رستگاری

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام :

«یا علیُّ! أنا و أنْت و ابْناک الْحسنُ و الْحُسیْنُ 8 و تسْعهٌ منْ وُلْد الْحُسیْن علیه السلام أرْکانُ الدّین و دعائمُ الْاسْلام منْ تبعنا نجا و منْ تخلّف عنّا فإلی النّار.»(1)

رسول خدا به علی(علیه السلام) فرمود :

«ای علی! من و تو و دو فرزندت حسن و حسین و نُه تن از فرزندان امام حسین علیه السلام، همگی، پایه های دین و استوانه های اسلام هستیم. هر کس از ما پیروی کند، نجات می یابد، و هر کس از ما تخلّف و سرپیچی کرد، در آتش است.»

1- . أمالی مفید، ص 217، ح 4، مجلس 25؛ بحارالأنوار، ج 36، ص 271، ح 93؛ بشاره المصطفی، ص48.

حدیث یازدهم: سؤال از ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پس از مرگ

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! إنّ أوّل ما یُسْألُ عنْهُ الْعبْدُ بعْد موْته شهادهُ أنْ لا إله إلاّ اللّهُ و أنّ مُحمّداً رسُولُ اللّه و أنّک ولیُّ الْمُؤْمنین بما جعلهُ اللّهُ و جعلْتُهُ لک فمنْ أقرّ بذلک و کان یعْتقدُهُ صار إلی النّعیم الّذی لا زوال لهُ.»(1)

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! نخستین چیزی که بنده پس از مرگش از آن سؤال می شود، شهادت به یگانگی خداوند و رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و به ولایت تو در چیزهایی که خدا و من برای تو قرار داده ایم. و هر که به این مطلب اقرار کند و معتقد باشد، به سوی نعیم جاودانه بهشت رهسپار می شود.»

حدیث دوازدهم: اثر عبادت بدون ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

عن النّبیّ صلی الله علیه و آله قال :

«یا علیُّ! لوْ أنّ عبْداً عبد اللّه مثْل ما قام نُوحٌ فی قوْمه و کان لهُ مثْلُ أُحُدٍ ذهباً فأنْفقهُ فی سبیل اللّه و مُدّ فی عُمْره حتّی حجّ ألْف عام علی قدمیْه ثُمّ قُتل بیْن الصّفا و الْمرْوه مظْلُوماً ثُمّ لمْ یُوالک یا علیُّ لمْ یشمَّ رائحه الْجنّه و لمْ یدْخُلْها.»(2)

رسول خدا فرمود :

«ای علی! اگر بنده ای به اندازه ای که حضرت نوح علیه السلام در میان قومش عمر کرد، خدا را عبادت کند و به اندازه کوه اُحُد طلا داشته باشد و آن را در راه خدا انفاق کند، و عمرش به قدری طولانی شود که هزار سال با پای پیاده

1- . بحارالأنوار، ج 24، ص 50، ح 1؛ عیون اخبار الرّضا، ج 2، ص 129، ح 8، باب 35.

2- . مناقب آل ابی طالب، ج 3، ص 198؛ بشاره المصطفی، ص 94؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 194، ح53.

حجّ انجام دهد و سپس میان صفا و مروه مظلومانه کشته شود ولی ای علی ولایت تو را قبول نداشته باشد، بوی بهشت به مشامش نخواهد رسید و داخل آن نخواهد شد.»

حدیث سیزدهم:امیرمؤمنان علی(علیه السلام) همانند سوره توحید در قرآن

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! إنّ فیک مثلاً منْ قُلْ هُو اللّهُ أحدٌ، منْ قرأها مرّةً فقدْ قرأ ثُلْث الْقُرآن و منْ قرأها مرّتیْن فقدْ قرأ ثُلْثی الْقُرآن و منْ قرأها ثلاث مرّاتٍ فکأنّما قرأ الْقُرْآن کُلّهُ، یا علیُّ منْ أحبّک بقلْبه کان لهُ مثْلُ أجْر ثلاث هذه الأُمّه و منْ أحبّک بقلْبه و لسانه کان لهُ مثْلُ أجْر ثُلْثی هذه الأُمّه و منْ أحبّک بقلْبه و أعانک بلسانه و نصرک بسیْفه کان لهُ مثْلُ أجْر هذه الأُمّه.»(1)

رسول خدا فرمودند :

«ای علی! همانا در تو شباهتی از "قُل هُو الله أحد" وجود دارد؛ زیرا کسی که یکبار سوره توحید را بخواند، یک سوم قرآن را خوانده و کسی که آن را دوبار بخواند، دو سوم قرآن را خوانده و کسی که آن را سه بار بخواند گویا تمام قرآن را خوانده است. ای علی! هر کس تو را به قلب دوست بدارد، پاداش یک سوم این امّت را خواهد داشت، و هر کس تو را در دل و زبان دوست بدارد، برای او پاداش دو سوم این امّت خواهد بود، و هر کس تو را در دل و قلب دوست بدارد و با زبان و شمشیرش یاری کند، پاداش تمام این امّت را خواهد داشت.»

1- . تأویل الآیات، ص 824؛ بحارالأنوار، ج 39، ص 288، ح 83.

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! مثلُک فی أُمّتی مثلُ الْمسیح عیسی بْن مرْیم علیه السلام افْترق قوْمُهُ ثلاث فرقٍ، فرْقةٌ مُؤْمنُون و هُمْ الْحواریُّون و فرْقةٌ عادُوهُ و هُمْ الْیهُودُ و فرْقةٌ غلوا فیه فخرجُوا عن الْأیمان و إنّ أُمّتی ستفْرُقُ فیک ثلاث فرقٍ، ففرْقةٌ شیعتُک و هُمْ الْمُؤْمنُون و فرْقةٌ عدُوُّک و هُمُ الشّاکُون و فرْقةٌ تغْلُو فیک و هُمْ الْجاحدُون و أنْت فی الْجنّه یا علیُّ و شیعتُک و مُحبُّ شیعتک، عدُوُّک و الْغالی فی النّار.»(1)

رسول خدا فرمود :

«ای علی! مثل تودر میان امّتم، مثل مسیح عیسی بن مریم 3 است که قوم او سه فرقه شدند: فرقه ای ایمان آوردند که همانا حواریون بودند، و فرقه ای با او دشمنی کردند که یهود بودند، و فرقه ای درباره او غُلُو نمودند و از دایره ایمان خارج شدند. امّت من نیز به زودی در مورد تو سه فرقه خواهند شد: فرقه ای شیعیان تو هستند که ایمان آورده اند، و فرقه ای دشمنان تو هستند که اهل شکّ و تردیدند، و فرقه ای درباره تو غُلُوّ می کنند که اهل انکار خواهند بود. ای علی! تو و پیروانت و دوستداران شیعیانت، همه، در بهشت خواهید بود، و دشمنان تو و غلوکنندگان در مورد تو در دوزخ خواهند بود.»

1- . بحارالأنوار، ج 25، ص 265، ح 4؛ مناقب (خوارزمی)، ص 317، ح 318؛ مأه منقبه، ص 18، منقبهالثامنه و الأربعون؛ احقاق الحق، ج 5، ص 113.

در این ضمیمه به پاره ای از احادیث در فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از زبان رسول خدا در کتب اهل تسنّن می پردازیم.(1)

1- «علیٌّ علیه السلام أوّلُ الْمُؤْمنین.»

«علی(علیه السلام) ، نخستین مؤمن است.»

2- «علیٌّ علیه السلام أعْلمُ النّاس علْماَ.»

«علی(علیه السلام) ، داناترین مردم است.»

3- «علیٌّ علیه السلام أفْضلُ النّاس حلْماَ.»

«علی(علیه السلام) ، بردبارترین مردم است.»

4- «علیٌّ علیه السلام صاحبُ حوْضی یوْم الْقیامه.»

«علی(علیه السلام) ، صاحب اختیار حوض من (کوثر) در روز قیامت است.»

5- «علیٌّ علیه السلام حُجّهُ اللّه یوْم الْقیامه.»

«علی(علیه السلام) ، حجّت خدا در روز قیامت است.»

6- «علیٌّ علیه السلام أفْضلُ أُمّتی عنْد اللّه.»

«علی(علیه السلام) ، برترین افراد امّت من، نزد خدا است.»

1- . ر.ک: احقاق الحقّ، ج 4.

7- «علیٌّ علیه السلام خیْرُ النّاس.»

«علی(علیه السلام) بهترین مردم است.»

8- «علیٌّ علیه السلام أفْضلُ رجال الْعالمین.»

«علی(علیه السلام) ، برترین مردان عالم است.»

9- «علیٌّ منّی و أنا منْ علیٍّ.»

«علی(علیه السلام) از من است و من از علی(علیه السلام) هستم.»

10- «علیٌّ علیه السلام منّی کنفْسی.»

«علی(علیه السلام) نسبت به من همچون خود من است.»

11- «علیٌّ علیه السلام أحبُّ النّاس إلیّ.»

«علی(علیه السلام) ، محبوب ترین مردم نزد من است.»

12- «علیٌّ علیه السلام سیّدُ الأوْصیاء.»

«علی(علیه السلام) ، سرور اوصیاست.»

13- «علیٌّ علیه السلام ولیُّ رسُول اللّه فی الدُّنْیا و الْآخره.»

«علی(علیه السلام) ، جانشین رسول خدا در دنیا و آخرت است.»

14- «علیٌّ علیه السلام خلیفتی فی أُمّتی.»

«علی(علیه السلام) ، جانشین من در میان امّتم است.»

15- «علیٌّ علیه السلام مع الْحقّ و الْحقُّ مع علیٍّ.»

«علی(علیه السلام) با حق است و حق با علی(علیه السلام)

است.»

16- «علیٌّ علیه السلام أمیرُالْمُؤْمنین.»

«علی(علیه السلام) ، امیرمؤمنان است.»

17- «علیٌّ ولیُّ اللّه.»

«علی(علیه السلام) ، ولیّ خداست.»

18- «علیٌّ علیه السلام خاتمُ الْوصیّین.»

«علی(علیه السلام) ، خاتم اوصیاست.»

19- «علیٌّ علیه السلام أتْقی النّاس.»

«علی(علیه السلام) ، پرهیزکارترین مردم است.»

20- «علیٌّ علیه السلام أمینی.»

«علی(علیه السلام) ، امین و مورد اطمینان من است.»

ص: 168

فصل پنجم

اشاره

ص: 169

منقبت اوّل

قال أميرُالْمُؤْمنين علیّ علیه السلام :

«إنّ کُلّ ما فی الْقُرآن فی الْفاتحه و کُلّ ما فی الْفاتحه فی "بسْم اللّه الرّحْمن الرّحیم" و کُلّ ما فیه فی الْباء و کُلّ ما فی الْباء فی النُّقْطه و أنا نُقْطهُ تحْت الْباء.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرمایند :

«تمام آنچه در قرآن است در سوره حمد می باشد، و تمام آنچه در سوره حمد است در "بسم الله الرّحمن الرّحیم" جمع شده، و آنچه در بسم الله است در "باء" آن است، و تمام آنچه در "باء" جمع شده در نقطه آن است، و من نقطه زیر باء هستم.»

و در روایت دیگر از آن حضرت نقل شده که فرمود :

«علم آنچه بوده و خواهد بود در قرآن است، و علم تمام قرآن در سوره فاتحه است، و علم تمام سوره فاتحه در بسم الله است، و علم تمام بسم الله در حرف باء آن است، و من نقطه زیر باء هستم.»

1- . القطره، ج 1، ص 119.

منقبت دوم

عنْ أميرالْمُؤْمنين عليه السلام قال :

«إنّ للّه بلْدةً خلْف الْمغْرب يُقالُ لها جابلْقا، و فى جابلْقا سبْعُون ألْف أُمّهٍ ليْس منْها أُمّهٌ إلّا مثْلُ هذه الأُمّه، فما عصوُا اللّه طرْفه عيْنٍ، فما يعْملُون عملاً و لا يقُولُون قوْلاً إلاّ الدُّعاء على الأوّلين و الْبراءه منْهُماً و الْولايه لاهْل بيْت رسُول اللّه صلى الله عليه و آله.»(1)

اميرمؤمنان على(عليه السلام) مى فرمايند :

«خداوند متعال را شهرى است در پشت مغرب كه به آن جابلقا گفته مى شود، كه در آن هفتاد هزار امّت اند كه همگى مثل اين امّت هستند كه اينان حتّى به اندازه يک چشم برهم زدن نافرمانى خدا را نكرده اند. هيچ كارى انجام نمى دهند و هيچ سخنى نمى گويند جز نفرين بر دو نفر اوّل و بيزارى جستن از آن دو، و اظهار ولايت و دوستى به خاندان رسول خدا .»

منقبت سوّم

سُئل أميرُالْمُؤْمنين عليه السلام كيْف أصْبحْت؟ فقال :

«أصْبحْتُ و أنا الصّدّيقُ الأكْبرُ و الْفارُوقُ الأعْظمُ و أنا وصىُّ خيْر الْبشر و أنا الأوّلُ و أنا الآخرُ و أنا الْباطنُ و أنا الظّاهرُ و أنا بكُلّ شىْءٍ عليمٌ و أنا عيْنُ اللّه، و أنا جنْبُ اللّه و أنا أمينُ اللّه على الْمُرْسلين، بنا عُبد اللّه، و نحْنُ خُزّانُ اللّه فى أرْضه و سمائه، و أنا أُحْيى و أُميتُ و أنا حىٌّ لا يمُوتُ.»

فتعجّب الأعْرابىُّ منْ قوْله فقال عليه السلام :

«أنا الأوّلُ، أوّلُ منْ آمن برسُول اللّه صلى الله عليه و آله، و أنا الآخرُ، آخرُ منْ نظر فيه لمّا كان فى لحده، و أنا الظّاهرُ، ظاهرُ الاسْلام، و أنا الْباطنُ، بطينٌ من الْعلْم، و أنا بكُلّ شىْءٍ عليمٌ، فإنّى عليمٌ بكُلّ شىْءٍ، أخْبر اللّهُ به نبيّهُ فأخْبرنى به، فأمّا عيْنُ اللّه، فأنا عيْنُهُ على الْمُؤْمنين و الْكفره، و أمّا جنْبُ اللّه، ف-(أنْ تقُول نفْسٌ يا حسْرتى

1- . بحارالأنوار، ج 54، ص 329، ح 11؛ بصائر الدّرجات، ص 490، باب 14، ح 1.

علی ما فرّطْتُ فی جنْب اللّه)(1) و منْ فرّط فیّ فقدْ فرّط فی اللّه، و لمْ یجُزْ

لنبیٍّ نُبُوّةً حتّی یأْخُذُ خاتماً منْ مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله فلذلک سُمّی خاتمُ النّبیّین، مُحمّدٌ سیّدُ النّبیّین و أناً سیّدُ الْوصیّین، و أمّا خُزّانُ اللّه فی أرْضه، فقدْ علمْنا ما علّمنا رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله بقُولٍ صادقٍ.

و أنا أُحْیی، أُحْیی سُنّه رسُول اللّه صلی الله علیه و آله، و أنا أُمیتُ، أُمیتُ الْبدْعه، و أنا حیٌّ لاأمُوتُ لقوْله تعالی: (و لا تحْسبنّ الّذین قُتلُوا فی سبیل اللّه أمْواتاً بلْ أحْیاءٌ عنْد ربّهمْ یُرْزقُون)(2) .»(3)

از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پرسیده شد: چگونه صبح کردی؟ حضرت فرمود :

«صبح کردم در حالی که صدّیق اکبر و فاروق اعظم و وصیّ بهترین انسان ها هستم. من اوّل و آخر و ظاهر و باطن هستم. من دانای همه چیزها، چشم خدا، و جنب خدا، و امین خدا بر پیامبرانم. به وسیله ما خداوند بندگی و عبادت شد. ما در روی زمین و آسمان ها گنجینه دار خدا هستیم. من زنده می کنم و می میرانم و من زنده ای هستم که نمی میرم.»

اعرابی از بیان امیرمؤمنان علیه السلام شگفت زده شد، حضرت فرمود :

«من اوّل هستم؛ یعنی من اوّلین کسی هستم که به پیامبر ایمان آوردم. من آخر هستم؛ یعنی آخرین کسی هستم که در لحد قبر به آن حضرت نظر کردم. من ظاهر هستم؛ یعنی ظاهرکننده اسلامم. من باطنم؛ یعنی سینه ام پر از علم و دانش است. و به همه چیز علم دارم؛ یعنی عالمم به هر چیزی که خدا به پیامبرش خبر داده است و پیامبر صلی الله علیه و آله آنها را به من اطّلاع داده است. امّا من چشم خدا هستم؛ یعنی ناظر او بر مؤمنان و کافران هستم. امّا من جنب الله هستم، "مبادا کسی روز قیامت بگود: افسوس بر من از کوتاهی هایی که در

1- . سوره زمر، آیه 56.
2- . سوره آل عمران، آیه 169.

3- . مناقب آل ابی طالب، ج 2، ص 385؛ بحارالأنوار، ج 39، ص 347، ح 20؛ مصباح البلاغه، ج 3، ص260.

اطاعت فرمان خدا کردم"، هر کس درباره]ولایت[من کوتاهی کند، درباره خداوند متعال کوتاهی کرده است. و به هیچ پیامبری اجازه نبوّت داده نشد مگر این که مُهری از محمّد صلی الله علیه و آله داشته باشد و به همین جهت خاتم النّبیّین نام گرفت. محمّد سیّد انبیا است و من سیّد اوصیا هستم. و ما گنجینه داران خدا در روی زمین و آسمان هستیم. ما دانستیم آنچه را رسول خدا به گفتار صحیح و صادق خود به ما آموخت. و من زنده ام؛ یعنی زنده می کنم سنّت پیامبر را. و من می میرانم؛ یعنی می میرانم بدعت را. و من زنده ای هستم که نمی میرم؛ برای این که خداوند می فرماید: "هرگز کسانی را که در راه خدا کشته شده اند، مرده مپندار، بلکه زنده اند و نزد خدای خود از روزی های او بهره مند می شوند".»

منقبت چهارم

قال سُلیْمُ بْنُ قیْسٍ (رضی الله عنه): سأل رجُلٌ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام فقال لهُ -و أنا أسْمعُ - أخْبرْنی بأفْضل منْقبهٍ لک، قال :

«ما أنْزل اللّهُ فی کتابه؟»

قال: و ما أنْزل اللّهُ فیک؟ قال :

«(أفمنْ کان علی بیّنهٍ منْ ربّه و یتْلُوهُ شاهدٌ منْهُ)(1) .» قال: «أنا الشّاهدُ

منْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله.

و قوْلُهُ: (و یقُولُ الّذین کفرُوا لسْت مُرْسلاً قُلْ کفی باللّه شهیداً بیْنی و بیْنکُمْ و منْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب)(2) ، إیّای عنی بمنْ عنْدهُ علْمُ الْکتاب، فلمْ یدعْ

شیْئاً أنْزلهُ اللّهُ فیه إلّا ذکرهُ.

مثْل قوْله: (إنّما ولیُّکُمُ اللّهُ و رسُولُهُ و الّذین آمنُوا الّذین یُقیمُون الصّلاه و یُؤْتُون الزّکاه و هُمْ راکعُون)(3) ، و قوْله: (أطیعُوا اللّه و أطیعُوا الرّسُول و

1- . سوره هود، آیه 17.

2- . سوره رعد، آیه 43.
3- . سوره مائده، آیه 55.

أُولی الْأمْر منْکُمْ)(1) و غیْر ذلک.»

قال: قُلْتُ: فأخْبرْنی بأفْضل منْقبهً لک منْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله؟ فقال :

«نصْبُهُ إیّای یوْم غدیر خُمٍّ، فقام لی بالْولایه بأمْر اللّه عزّوجلّ و قوْلُهُ: "أنْت منّی بمنْزله هارُون منْ مُوسی إلّا أنّهُ لا نبیّ بعْدی".»(2)

سلیم بن قیس می گوید: مردی خدمت امیرالمؤمنین علیه السلام آمد و در حالی که من هم می شنیدم عرض کرد: یا امیرالمؤمنین! بالاترین منقبت خود را به من خبر بده.

فرمود: «آنچه خداوند در کتابش درباره من نازل کرده است؟» عرض کرد: خداوند درباره تو چه نازل کرده است؟

حضرت فرمود: «کلام خداوند که می فرماید: "آیا آن کس که دلیل آشکاری از جانب پروردگار خویش دارد و به دنبال آن شاهدی از سوی او می باشد"، من شاهد نسبت به رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هستم.

و کلام خداوند که می فرماید: "آنها که کافر شدند می گویند: تو پیامبر نیستی! بگو: کافی است که خداوند، و کسی که علم کتاب]و آگاهی بر قرآن[نزد اوست، میان من و شما گواه باشند!" و خداوند از "کسی که علم کتاب نزد اوست"، مرا قصد کرده است. و هیچ آیه ای نازل نکرده مگر این که مرا نیز یاد فرموده است.

و مثل کلام خداوند: "سرپرست و ولیّ شما تنها خدا و رسول او و آن مؤمنانی هستند که نماز به پا داشتند و به فقیران در حال رکوع زکات می دهند"، و کلام خداوند متعال که می فرماید: "ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبران خدا و اولوا الأمر]اوصیای پیامبر[را!"»

1- . سوره نساء، آیه 59.
2- . إحتجاج، ج 1، ص 159؛ بحارالأنوار، ج 40، ص 1، ح 2.

سلیم می گوید: عرض کردم: بالاترین منقبت و فضیلت خود را از جانب پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به من خبر دهید. حضرت فرمود :

«منصوب کردن آن حضرت مرا در غدیر خم، که به امر خدای تبارک و تعالی ولایت را از جانب او برایم اقامه نمود، و دیگر سخن او که فرمود : "منزلت تو نسبت به من همانند منزلت هارون نسبت به موسی علیه السلام است، جز این که پیامبری بعد از من نیست".»

منقبت پنجم

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«منْ تمسّک بنا لحق و منْ سلک غیْر طریقنا غرق، لمُحبّینا أفْواجٌ منْ رحْمه اللّه و لمُبْغضینا أفْواجٌ منْ غضب اللّه.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود: «هر که به]ولایت[ما چنگ بزند، به ما ملحق می شود، و هر کس به جز راه ما به راه دیگری برود،]در فتنه ها و بلاها[غرق می شود، و برای دوستان ما فوج هایی از رحمت خدا و برای دشمنان ما فوج هایی از خشم و غضب الهی است.»

منقبت ششم

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«منْ أحبّنا بقلْبه و أعاننا بلسانه و قاتل معنا أعْداءنا بیده، فهُو معنا فی الْجنّه فی درجتنا، و منْ أحبّنا بقلْبه و أعاننا بلسانه و لمْ یُقاتلْ معنا أعْداءنا فهُو أسْفل منْ ذلک بدرجهٍ و منْ أحبّنا بقلْبه و لمْ یُعنّا بلسانه و لا بیده فهُو فی الْجنّه، و منْ أبْغضنا بقلْبه، و أعان علیْنا بلسانه و یده، فهُو مع عدُوّنا فی النّار، و منْ أبْغضنا بقلْبه و لمْ یُعنْ علیْنا بلسانه و لا بیده فهُو فی النّار.»(2)

1- . خصال، ج 2، ص 627؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 88، باب 4، ح 39.
2- . بحارالأنوار، ج 10، ص 106 و ج 27، ص 88؛ تحف العقول، ص 118.

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود :

«هر کس ما را با قلب دوست بدارد و با زبان یاری کند و همراه ما با دشمنان ما بجنگد، در بهشت هم درجه ما خواهد بود. و هر که ما را به قلب دوست بدارد و با زبان یاری کند و همراه ما با دشمنان ما جنگ نکند، از این مقام درجه ای پایین تر است. و هر که ما را به قلب دوست بدارد، ولی با زبان و دست خود ما را یاری نکند، او هم با ما در بهشت است. و هر که با قلب خود ما را دشمن بدارد و با زبان و دستش بر ضدّ ما یاری کند، همراه با دشمنان ما در آتش جهنّم است. و هر که ما را با قلب دشمن دارد، ولی با زبان و دست خود بر ضدّ ما یاری کند پس او هم در آتش دوزخ است.»

منقبت هفتم

رُوِی أنّ أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام قال یوْماً علی منْبر مسْجد الْبصْره: «سلُونی قبْل أنْ تفْقدُونی.» فقام إلیْه رجُلٌ منْ أهْل الْمسْجد و قال لهُ: أیْن جبْرئیلُ الْان یا أمیرالْمُؤْمنین؟ فنظر إلی السّماء و نظر یمیناً و شمالاً، فقال علیه السلام: «أنْت جبْرئیلُ.» فطار و شقّ سقْف الْمسْجد فصاح النّاسُ: اللّهُ أکْبرُ، یا أمیرالْمُؤْمنین! منْ أیْن علمْت أنهُ جبْرئیلُ؟»

فقال علیه السلام: «لمّا نظرْتُ إلی السّماء خرق نظری أطْباق السّموات حتّی الْعرْش و الْکُرْسیّ فما رأیْتُهُ، و نظرْتُ الأرْض کُلّها فلمْ أرهُ، فعلمْتُ أنّهُ جبْرئیلُ.»(1)

نقل شده که روزی امیر مؤمنان علی(علیه السلام) بر بالای منبر مسجد بصره فرمود: «از من بپرسید قبل از آن که مرا از دست بدهید.» مردی از میان جمعیّت برخاست و گفت: «ای امیر مؤمنان! جبرئیل هم اکنون کجاست؟» حضرت علی(علیه السلام) نگاهی به سوی آسمان نمود، آن گاه به سمت چپ و راست نگاه کرد و فرمود: «تو جبرئیل هستی.» در این هنگام، آن شخص به پرواز درآمد و سقف مسجد را شکافت و رفت. مردم فریاد "الله اکبر" سرداده و

1- . القطره، ج 2، ص 225؛ انوار النّعمانیّه، ج 1، ص 32؛ الفضائل (شاذان بن جبرئیل)، ص 98.

گفتند: «ای امیرمؤمنان! از کجا فهمیدی که او جبرئیل است؟» امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود: «وقتی به آسمان نگاه کردم، تمام طبقه های آسمان را تا عرش دیدم، ولی او را نیافتم، آن گاه به تمام اطراف زمین نگریستم و او را ندیدم، پس فهمیدم که او جبرئیل است.»

منقبت هشتم

عن الْأصْبغ بْن نُباته قال: قال علیٌّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام ذات یوْمٍ علی منْبر الْکُوفه :

«أنا سیّدُ الْوصیّین و وصیُّ سیّد النّبیّین و أنا إمامُ الْمُسْلمین و قائدُ الْمُتّقین و زوْجُ سیّده نساء الْعالمین أنا الْمُتختّمُ بالْیمین و الْمُعفّرُ للْجبین أنا الّذی هاجرْتُ الْهجْرتیْن و بایعْتُ الْبیْعتیْن، أنا صاحبُ بدْرٍ و حُنیْنٍ و أنا الضّاربُ بالسّیْفیْن و الْحاملُ علی فرسیْن و أنا وارثُ علْم الأوّلین و حُجّهُ اللّه عزّوجلّ علی الْعالمین بعْد الأنْبیاء و مُحمّد بْن عبْداللّه خاتم النّبیّین أهْلُ مُوالاتی مرْحُومُون و أهْلُ عداوتی ملْعُونُون و لقدْ کان حبیبی رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله کثیراً ما یقُولُ یا علیُّ حُبُّک تقْوی و بُغْضُک کُفْرٌ و نفاقٌ و أنا بیْتُ الْحکْمه و أنْت مفْتاحُهُ و کذب منْ زعم أنّهُ یُحبُّنی و یُبْغضُک.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) روزی بر بالای منبر کوفه فرمود :

«منم سیّد اوصیا، و جانشین سیّد انبیا. منم امام مسلمانان و پیشوای پرهیزکاران و ولیّ مؤمنان و شوهر سیّده زنان جهانیان. منم آن که انگشتر به دست راست کنم و پیشانی به خاک نهم. منم که دو هجرت کردم و دو بیعت نمودم. منم صاحب بدر و حنین. منم زننده با دو تیغ و جنگنده بر دو اسب. منم وارث علوم اوّلین و حجّت خدا بر جهانیان پس از پیغمبران و محمّد بن عبدالله خاتم انبیا 9. دوستدارانم مورد رحمت خدا و دشمنانم مشمول

1- . بحارالأنوار، ج 39، ص 341، باب 90، ح 12؛ أمالی صدوق، ص 25، مجلس 7، ح 2؛ روضهالواعظین، ج 1، ص 111؛ بشاره المصطفی، ص 155.

لعنت خدا می باشند. حبیبم رسول خدا صلی الله علیه و آله بسیار می فرمود: "ای علی! دوستی تو تقوا و ایمان، و دشمنی با تو کفر است و نفاق. منم خانه حکمت و تویی کلید آن. دورغ می گوید آن که گمان می برد مرا دوست دارد و با تو دشمن است".»

منقبت نهم

عنْ سلْمان الْفارْسی قال: قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«یا سلْمانُ! الْویْلُ کُلُّ الْویْل لمنْ لایعْرفُ لنا حقّ معْرفتنا و أنْکر فضْلنا، یا سلْمانُ! أیُّما أفْضلُ، مُحمّدٌ صلی الله علیه و آله أوْ سُلیْمانُ بْنُ داوُود 7؟»

قال سلْمانُ: «بلْ مُحمّدٌ صلی الله علیه و آله أفْضلُ.»

فقال علیه السلام: «یا سلْمانُ! فهذا آصفُ بْنُ برْخیا قدر أنْ یحْمل عرْش بلْقیْس منْ فارس إلی سبأ فی طرْفه عیْنٍ و عنْدهُ علْمٌ من الْکتاب و لا أفْعلُ أنا أضْعاف ذلک و عنْدی ألْفُ کتابٍ، أنْزل اللّهُ علی شیْث بْن آدم علیه السلام خمْسین صحیفةً و علی إدْریس 7 ثلاثین صحیفةً و علی إبْراهیم الْخلیل 7 عشْرین صحیفةً و التّوْراه و الأنْجیل و الزّبُور و الْفُرْقان.» فقُلْتُ: «صدقْت یا سیّدی.»

فقال الْامامُ علیه السلام :

«]اعْلمْ[یا سلْمانُ! إنّ الشّاکّ فی أُمُورنا و عُلُومنا کالْمُسْتهْزئُ فی معْرفتنا و حُقُوقنا و قدْ فرض اللّهُ ولایتنا فی کتابه فی غیْر موْضعٍ و بیّن ما أوْجب الْعمل به و هُو مکْشُوفٌ.»(1)

سلمان فارسی می گوید که امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به من فرمود :

«ای سلمان! بدبختی و تمام بدبختی بر آن کس که حقّ معرفت ما را نشناسد و فضایل ما را انکار کند. ای سلمان! کدام یک برتر است: محمّد صلی الله علیه و آله یا سُلیمان بن داود؟» عرض کردم: بلکه محمّد صلی الله علیه و آله برتر و بالاتر است.»

سپس فرمود: «آصف بن برخیا کسی بود که قدرت داشت در یک چشم

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 29، ح 10؛ ارشاد القلوب، ج 2، ص 416؛ تأويل الآيات، ص 244.

برهم زدن، تخت بلقیس را از فارس به سبأ حمل کند، در حالی که نزد او مقداری از علم کتاب بود. همانا چگونه من نتوانم چندین برابر او انجام دهم، در حالی که نزد من یک هزار کتاب است. خداوند از آسمان، بر شیث پسر آدم پنجاه صحیفه و بر ادریس پیامبر سی صحیفه، بر ابراهیم خلیل بیست صحیفه و تورات و انجیل و زبور و فرقان را فرستاده است.»

عرض کردم: «راست فرمودی ای مولای من.»

سپس فرمود: «بدان ای سلمان! همانا شکّ کننده در کارها و علوم ما، مانند کسی است که معرفت و حقوق ما را مسخره می کند. و همانا خداوند متعال در قرآن ولایت ما را واجب کرده است و در آن جا بیان فرموده آنچه را واجب است عمل کردن به آن و آن آشکار است و بر کسی پوشیده نیست.»

منقبت دهم

فی حدیث طویل الْمشْهُور «بالنُّورانیّه»: «یا سلْمانُ و یا جُنْدبُ!» قالا: لبّیْک یا أمیرالْمُؤْمنین صلواتُ اللّه علیْک!» قال: «کُنْتُ أنا و مُحمّدٌ صلی الله علیه و آله نُوراً واحداً منْ نُور اللّه عزّوجلّ، فأمر اللّهُ تبارک و تعالی ذلک النُّور أنْ یُشقّ فقال للنّصْف: کُنْ مُحمّداً، و قال للنّصْف کُنْ علیّا علیه السلام، فمنْها قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: علیٌّ منّی و أنا منْ علیٍّ و لا یُؤدّی عنّی إلّا علیٌّ و قدْ وجّه أبابکْرٍ ببراءه إلی مکّه فنزل جبْرئیلُ 7 فقال: یا مُحمّدُ! قال لبّیْک. قال: إنّ اللّه یأْمُرُک أنْ تُؤدّیها أنْت أوْ رجُلٌ عنْک فوجّهنی فی اسْترْداد أبی بکْرٍ فرددْتُهُ فوجد فی نفْسه و قال: یا رسُولُ اللّه أنْزل فیّ الْقُرْآنُ؟ قال: لا و لکنْ لا یُؤدّی إلّا أنا أوْ علیٌّ.

یا سلْمانُ و یا جُنْدبُ!» قالا: لبّیْک یا أخا رسُول اللّه! قال علیه السلام: «منْ لا یصْلُحُ لحمْل صحیفهٍ یُؤدّیها عنْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله کیْف یصْلُحُ للْامامه؟ یا سلْمانُ و یا جُنْدبُ! فأنا و رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله کُنّا نُوراً واحداً صار رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله مُحمّدٌ الْمُصْطفی، و صرْتُ أنا وصیّهُ الْمُرْتضی، و صار مُحمّدٌ النّاطق و صرْتُ أنا الصّامت و إنّهُ لا بُدّ فی کُلّ عصْرٍ من الْاعْصار أنْ یکُون فیه ناطقٌ و صامتٌ. یا

سلْمانُ! صار مُحمّدٌ صلى الله علیه و آله الْمُنْذر و صرْتُ أنا الْهادی و ذلک قوْلُهُ عزّوجلّ: (إنّما أنْت مُنْذرٌ و لکُلّ قوْمٍ هادٍ)(1) ، فرسُولُ اللّه صلى الله علیه و آله الْمُنْذرُ و أنا الْهادی.»(2)

در حدیثی که به حدیث «نورانیّت» مشهور است، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به سلمان و جندب فرمودند: «ای سلمان و ای جُنْدب!» عرض کردند: بلی، ای امیرمؤمنان! رحمت و درود خدا بر شما باد! فرمود :

«من و محمّد صلى الله علیه و آله یک نور از نور خدا بودیم، آن گاه خداوند به آن نور فرمود دو قسمت گردد، به نیمی از آن فرمود: محمّد باش، و به نصف دیگر آن فرمود: علی باش؛ لذا رسول خدا فرموده است: علی از من است و من از علی هستم، و دیْن مرا ادا نمی کند از طرف من مگر علی(علیه السلام) .

و هنگامی که ابوبکر را برای برائت از مشرکین]و ابلاغ سوره برائت[به طرف مکّه فرستاده بود، جبرئیل نازل شد و عرض کرد: "ای رسول خدا! پروردگارت فرموده است آن را خودت و یا شخصی از خودت ابلاغ کند"، مرا به دنبال ابوبکر فرستاد تا او را برگردانم. او به رسول خدا عرض کرد: آیا درباره من چیزی نازل شده است؟ فرمود: "نه، ولی این کار را انجام نمی دهد مگر من یا علی(علیه السلام) ."

ای سلمان و ای جُندب! کسی که شایستگی ندارد دستوری را از طرف رسول خدا ابلاغ کند، چگونه صلاحیّت امامت و پیشوایی مردم را دارد؟

ای سلمان و ای جُندب! پس من و رسول خدا یک نور بودیم، سپس او محمّد مصطفی شد و من وصیّ او علی مرتضی شدم، محمّد صلى الله علیه و آله سخنگو و ناطق گردید و من ساکت، و در هر زمانی باید یکی ناطق و دیگری صامت باشد.

ای سلمان! محمّد صلى الله علیه و آله بیم دهنده گردید و من هدایت کننده و این همان فرمایش خداوند است: (إنّما أنْت مُنْذرٌ و لکُلّ قوْمٍ هادٍ) مراد از "مُنْذر" در این آیه رسول خدا و مقصود از "هادی" من هستم.»

1- . سوره رعد، آیه 7.
2- . بحارالأنوار، ج 26، ح 1.

منقبت یازدهم

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«ذکْرُنا أهْل الْبیْت شفاءٌ من الْوعْک و الأسْقام و وسْواس الرّیْب و حُبُّنا رضی الرّبّ تبارک و تعالی.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود :

«یاد و ذکر ما اهل بیت، شفای از تب و دیگر بیماری ها و باعث از بین رفتن وسوسه های شیطانی است، و دوستی ما سبب خشنودی خداوند تبارک و تعالی است.»

منقبت دوازدهم

عنْ أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام قال :

«حدّثنی أخی و حبیبی رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله قال :

"منْ سرّهُ أنْ یلْقی اللّه عزّوجلّ و هُو مُقْبلٌ علیْه، غیْرُ مُعْرضٍ عنْهُ فلْیتوالک یا علیُّ.

و منْ سرّهُ أنْ یلْقی اللّه عزّوجلّ و هُو راضٍ عنْهُ فلْیتوال ابْنک الْحسن علیه السلام.

و منْ أحبّ أنْ یلْقی اللّه عزّوجلّ و لا خوْف علیْه فلْیتوال ابْنک الْحُسیْن علیه السلام.

و منْ أحبّ أنْ یلْقی اللّه عزّوجلّ و قدْ محا اللّهُ ذُنُوبهُ عنْهُ فلْیُوال علیّ بْن الْحُسیْن علیه السلام، فإنّهُ ممّنْ قال اللّهُ عزّوجلّ: (سیماهُمْ فی وُجُوههمْ منْ أثر السُّجُود)(2) .

و منْ أحبّ أنْ یلْقی اللّه عزّوجلّ و هُو قریرُ الْعیْن فلْیتوال مُحمّد بْن علیٍّ الْباقر علیه السلام.

و منْ أحبّ أنْ یلْقی اللّه عزّوجلّ و یُعْطیهُ کتابهُ بیمینه فلْیتوال جعْفر بْن مُحمّدٍ الصّادق علیه السلام.

1- . بحار الانوار، ج 2، ص 145، ح 10، باب 19؛ وسائل الشّیعه، ج 16، ص 348، باب 23؛ محاسنبرقی، ج 1، ص 62، باب 83، ح 107.
2- . سوره فتح، آیه 29.

و منْ أحبّ أنْ يلْقى اللّه عزّوجلّ طاهرآ مُطهّرآ فلْيتوال مُوسى بْن جعْفرٍ الْكاظم عليه السلام.

و منْ أحبّ أنْ يلْقى اللّه عزّوجلّ و هُو ضاحكٌ فلْيتوال علىّ بْن مُوسى الرّضا عليه السلام.

و منْ أحبّ أنْ يلْقى اللّه عزّوجلّ و قدْ رُفعتْ درجاتُهُ و بُدّلتْ سيّئاتُهُ حسناتٍ فلْيتوال مُحمّد بْن علىّ الْجواد 7.

و منْ أحبّ أنْ يلْقى اللّه عزّوجلّ و يُحاسبهُ حساباً يسيرآ و يُدْخلهُ جنّات عدْنٍ عرْضُها السّمواتُ و الْأرْضُ أُعدّتْ للْمُتّقين فلْيتوال علىّ بْن مُحمّدٍ الْهادى عليه السلام.

و منْ أحبّ أنْ يلْقى اللّه عزّوجلّ و هُو من الْفائزين فلْيتوال الْحسن بْن علىٍّ الْعسْكرىّ عليه السلام.

و منْ أحبّ أنْ يلْقى اللّه عزّوجلّ و قدْ كمُل إيمانُهُ و حسُن اسْلامُهُ فلْيتوال الْحُجّه بْن الْحسن الْمُنْتظر7 هؤُلاء أئمّهُ الْهُدى و أعْلامُ التُّقى منْ أحبّهُمْ و تولاهُمْ كُنْتُ ضامناً على اللّه عزّوجلّ الْجنّه".»(1)

حضرت موسى بن جعفر عليه السلام، از پدران خود، از اميرمؤمنان علىّ بن ابى طالب عليه السلام نقل مى كند كه فرمود :

«برادر و حبيبم رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود :

هر كس مى خواهد خداوند را ملاقات كند در حالى كه به او توجّه داشته باشد و از او روى نگرداند، بايد اى على تو را دوست داشته باشد.

و هر كس دوست دارد، خداوند را ملاقات كند در حالى كه از او راضى باشد، بايد فرزندت حسن عليه السلام را دوست بدارد.

و هر كس دوست دارد خداوند را ملاقات كند در حالى كه هيچ ترسى نداشته باشد، بايد فرزندت حسين عليه السلام را دوست داشته باشد.

و هر كس دوست دارد خداوند را ملاقات كند در حالى كه گناهانش از بين رفته باشد، بايد علىّ بن الحسين عليه السلام را دوست بدارد؛ زيرا او از كسانى

ص: 183

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 107، ح 80، باب 4.

است که خداوند درباره آنها فرموده: (سیماهُمْ فی وُجُوههمْ منْ أثر السُّجُود)؛ نشانه آنها در صورتشان از اثر سجده ها نمایان است.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که چشمش روشن است، باید محمّد بن علی(علیه السلام) را دوست داشته باشد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که نامه عملش را به دست راستش بدهند، باید جعفر بن محمّد صلی الله علیه و آله را دوست بدارد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که پاک و پاکیزه باشد، باید موسی بن جعفر علیه السلام را دوست بدارد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که شاد و خندان است، پس باید علیّ بن موسی الرّضا علیه السلام را دوست بدارد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که گناهانش تبدیل به حسنات شده باشد، باید محمّد بن علی(علیه السلام) را دوست بدارد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که حسابرسی او آسان باشد و داخل بهشتی شود که عرض آن به اندازه آسمان ها و زمین است که برای پرهیزکاران آماده شده، باید امام هادی علیه السلام را دوست بدارد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که از رستگاران باشد، باید حسن بن علی(علیه السلام) را دوست بدارد.

و هر کس دوست دارد خداوند را ملاقات کند در حالی که با ایمان کامل و اسلام نیکو باشد، پس حجّه بن الحسن علیه السلام را دوست بدارد.

ایشان پیشوایان هدایت و راهنمای تقوا هستند، هر که آنها را دوست بدارد، من از جانب خداوند بهشت را برای او ضامن می شوم".»

منقبت سیزدهم

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«كان لی عشْرٌ منْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله لمْ یُعْطهُنّ أحدٌ قبْلی و لایُعْطاهُنّ أحدٌ

بعْدی. قال لی: "یا علیُّ! أنْت أخی فی الدُّنْیا و الْآخره و أنْت أقْربُ النّاس منّی موْقفاً یوْم الْقیامه و منْزلی و منْزلُک فی الْجنّه متواجهیْن کمنْزل الْأخویْن و أنْت الْوصیُّ و أنْت الْولیُّ و أنْت الْوزیرُ و عدُوُّک عدُوّی و عدُوّی عدُوُّ اللّه و ولیُّک ولیّی و ولیّی ولیُّ اللّه".»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود :

«من از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ده خصلت دارم که به هیچ کس پیش از من و بعد از من داده نشده است. پیامبر صلی الله علیه و آله به من فرمود: "ای علی! تو برادر من در دنیا و آخرت هستی و تو نزدیک ترین کس برای من در موقف روز قیامت هستی. منزل من و تو در بهشت مانند دو برادر، روبه روی هم است. و تو وصیّ و دوست و وزیر من هستی. دشمن تو دشمن من و دشمن من دشمن خداست. دوست تو دوست من و دوست من دوست خداست.»

منقبت چهاردهم

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«أنا حُجّهُ اللّه و أنا خلیفهُ اللّه و أنا صراطُ اللّه و أنا بابُ اللّه و أنا خازنُ علْم اللّه و أنا الْمُؤْتمنُ علی سرّ اللّه و أنا إمامُ الْبریّه بعْد خیْر الْخلیقه مُحمّدٍ نبیّ الرّحْمه صلی الله علیه و آله.»(2)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود :

«منم حجّت خدا، خلیفه خدا و باب خدا. منم گنجینه علم الهی و امانت دار سرّ خدا. منم امام خلق پس از بهترین مردم، حضرت محمّد، پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله.»

1- . خصال، ج 2، ص 429، ح 7؛ أمالی صدوق، مجلس 18، ح 8، ص77؛ بحارالأنوار، ج 39، ص337، باب 90.
2- . بحارالأنوار، ج 39، ص 335، باب 90؛ أمالی صدوق، مجلس 9، ح 9، ص 35؛ روضه الواعظین، ج1، ص 101.

فصل ششم

اشاره

ص: 187

(یُریدُون لیُطْفئُوا نُور اللّه بأفْواههمْ ویأْبی اللّهُ إلّا أنْ یُتمّ نُورهُ ولوْ کره الْکافرُون)(1)

«آنها می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند، ولی خدا جز این نمی خواهد که نور خود را کامل کند؛ هر چند کافران ناخشنود باشند.»

حضرت علی مرتضی علیه السلام؛ آفتاب عالم آرا

فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) چونان خورشید تابناکی است که نور آن مشرق و مغرب عالم را پُر کرده است؛ آن چنان که حتّی دشمنان هم به فضایل و مناقب او اقرار کرده و در برابر عظمت او سر تعظیم فرو آورده اند.

شافعی، از پیشوایان اهل تسنّن، درباره آن حضرت می گوید :

«اگر مرتضی علی(علیه السلام) حقیقت حال و باطن امر خویش را ظاهر سازد، مردم کافر می شوند؛ زیرا همه به شبه خدایی نزد او به سجده می افتند. از فضل و منقبت وی همین بس که درباره او بعضی شکّ کرده اند که آیا از خداست یا از خلق.»(2)

1- . سوره توبه، آیه 32.
2- . امام علی علیه السّلام، خورشید بی غروب، ص 270.

ابن ابی الحدید معتزلی، از دانشمندان بزرگ اهل تسنّن، درباره عظمت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می گوید :

«چه بگویم درباره مردی که دوستان و دشمنانش همگی به فضل او اقرار کرده اند و نتوانسته اند منقبتی از مناقب او را انکار و یا فضیلتی از فضایل او را پنهان کنند.

تو می دانی که بنی امیّه در شرق و غرب عالم بر حکومت اسلام تسلّط یافتند و با تمام دسیسه های شیطانی شان در خاموش نمودن نور آن حضرت و نسبت دادن دروغین عیب ها و کارهایی که موجبات سرزنش را برای او فراهم می آورد، درباره وی کوشیدند و او را در بالای همه منابر سبّ و دشنام می دادند و ثناگویان او را تهدید می نمودند، بلکه آنان را حبس نموده و به کشتار آنان پرداختند و از هر حدیثی که دربردارنده فضیلتی برای او باشد و یا مقام او را بالا برد، جلوگیری کردند و ممنوع نمودند که نام کسی را علی بگذارند. با این همه، همواره مقام و عظمت او در میان مردم آن چنان بالا رفت، که چونان مُشکی که روی آن را بپوشانند عطرش بیشتر پخش می شد و هر قدر پرده پوشی از آن به عمل آوردند بیشتر منتشر گردید. او مانند خورشیدی است که با کف دست ها نمی توان آن را از دیده ها پنهان ساخت.»(1)

با این که دشمنان تلاش داشتند فضایل و مناقب آن بزرگوار را کتمان کنند، ولی هیبت، صلابت، شجاعت، شهادت، عفّت، حکمت، علم، عدالت و عظمت آن حضرت چنان آنان را مجذوب خود کرده بود که حتّی مخالفان و بیگانگان نیز به مقامات عالی و کمالات انسانی آن بزرگوار اقرار نموده اند.

از امام شافعی سؤال کردند: درباره علیّ بن ابی طالب علیه السلام چه سخنی

1- . شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 1، ص 16 س آخر.

می گویی؟ گفت: «چه بگویم درباره کسی که دوستانش از ترس و دشمنانش از روی حسد و کینه، فضایل او را مخفی کردند. با این حال، درباره او به قدری فضایل روایت شده که مابین آسمان ها و زمین ها را پُر کرده است.»(1)

ما در این بخش به بیان قسمتی از فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از زبان دشمنان و مخالفان می پردازیم.

هرگز حدیث وصل تو کوته نمی شود این گفت وگوئ تا به قیامت مسلسل است

1- . کشف الغطاء، ج 1، ص 13.

سخن اوّل

عنْ أبی بکْر بْن أبی قُحافه سمعْتُ رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله یقُولُ :

«إنّ اللّه خلق منْ نُور وجْه علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام ملائکهً یُسبّحُون و یُقدّسُون و یکْتُبُون ثواب ذلک لمُحبّیه و مُحبّی وُلْده.»(1)

ابوبکر می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود :

«همانا خداوند متعال از نور صورت حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام فرشتگانی آفرید که خدا را تسبیح و تقدیس می کنند و ثواب آن را برای دوستان علی(علیه السلام) و دوستان فرزندانش می نویسند.»

عنْ أنسٍ قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «خلق اللّهُ تعالی منْ نُور وجْه علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام سبْعین ألْف ملکٍ یسْتغْفرُون لهُ و لمُحبّیه إلی یوْم الْقیامه.»(2)

انس از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود :

«خداوند متعال از نور صورت علیّ بن ابی طالب علیه السلام هفتاد هزار ملک خلق فرمود که برای او و دوستانش، تا روز قیامت استغفار می کنند.»

1- . بحارالأنوار، ج 40، ص 125، باب 92؛ مقتل الحسین علیه السّلام (خوارزمی)، ج 1، ص 97؛ مأهمنقبه، ص 148، المنقبه الثمانون.
2- . بحارالأنوار، ج 39، ص 275، باب 87؛ مأه منقبه، ص 42، المنقبه التاسعه عشر؛ مدینه المعاجز، ج3، ص 36، ح 700؛ ارجح المطالب، ص 463 و 525.

سخن دوّم

عنْ أبی بکْر بْن أبی قُحافه سمعْتُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله یقُولُ :

«إنّ علی الصّراط لعقبهٌ لا یجُوزُها أحدٌ إلّا بجوازٍ منْ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام.»

ابوبکر می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود :

«به درستی که بر پُل صراط گردنه ای است که احدی از آن عبور نمی کند مگر با جواز عبور از علیّ بن ابی طالب علیه السلام.»(1)

سخن سوّم

قال أبُوبکْر: أیُّها النّاسُ! علیْکُمْ بعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام فإنّی سمعْتُ رسُول اللّه یقُولُ :

«علیٌّ خیْرُ منْ طلعتْ علیْه الشّمْسُ و غرُبتْ بعْدی.»

ابوبکر می گوید: ای مردم! بر شما باد به دوستی و پیروی از علیّ بن ابی طالب علیه السلام، پس همانا شنیدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله که می فرمود :

«علی(علیه السلام) بعد از من بهترین کسی است که خورشید بر او تابیده و غروب نموده است.»(2)

سخن چهارم

عمر بن خطّاب می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«لو اجْتمع النّاسُ علی حُبّ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام لما خلق اللّهُ النّار.»

«اگر همه مردم بر دوستی علیّ بن ابی طالب علیه السلام اجتماع می کردند، خداوند آتش را خلق نمی کرد.»(3)

1- . احقاق الحق، ج 17، ص 161، به نقل از: مناقب العشره، ص 17؛ وسیله المآل، ص 122؛ مناقبعلی، ص 45؛ وسیله النّجاه، ص 135؛

2- . احقاق الحق، ج 4، ص 250، به نقل از: لسان المیزان، ج 6، ص 87.

3- . احقاق الحق، ج 7، ص 151، حدیث الرابع، به نقل از: ینابیع المودّه، ص 251.

سخن پنجم

ابن عساکر با ذکر دو سند و دیگران با اسناد مختلف نقل کرده اند که در دوران حکومت عمر بن الخطّاب، دو نفر مرد نزد او رفتند و از تعداد طلاق کنیز (که مانع رجوع می شود) از وی سؤال کردند. عمر از جا برخاست و همراه آنها نزد حلقه ای از مردان که در مسجد نشسته بودند رفت و بالای سر مردی اصلع(1) ایستاد و گفت: «ای اصلع نظر تو درباره طلاق کنیز چیست؟»

آن مرد سر بلند کرد و دو بار با اشاره به دو انگشت سبّابه و وُسطی پاسخ داد. عمر هم به آن دو مرد گفت: «با دو مرتبه طلاق نمی توان به کنیز رجوع کرد.» پس یکی از آنها گفت: «سبحان الله! ما آمده ایم از تو که امیرمؤمنان هستی نظرخواهی و سؤال کنیم، و تو سراغ این مرد رفتی و از وی سؤال کردی و او هم بدون آن که با تو حرف بزند با اشاره انگشتانش پاسخ داد و تو به این جواب گویی راضی شدی!» عمر گفت: «آیا شناختید که او کیست؟» گفتند: «نه.»

گفت: «این علیّ بن ابی طالب علیه السلام است، گواهی می دهم از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود :

"لوْ أنّ السّموات السّبْع و الأرضین (السّبْع) وُضعْن فی کفّه میزانٍ و وُضع إیمانُ علیٍّ فی کفّه میزانٍ لرجح بها إیمانُ علیٍّ علیه السلام."

"اگر طبقات هفتگانه آسمان و زمین را در یک کفّه ترازو قرار دهند و ایمان علی(علیه السلام) را در کفّه دیگر، پس ایمان علی(علیه السلام) برتری و سنگینی کند".»(2)

سخن ششم

عمر بن خطّاب می گوید که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به علی(علیه السلام) فرمود :

1- . أصْلع کسی است که موی جلوی سر یا پیشانی او ریخته شده باشد.

2- . امام امیرالمؤمنین علی علیه السّلام از دیدگاه خلفا، به نقل از تاریخ دمشق، ج2، ص 364 - 365به شماره های 871 - 872.

«لوْ کان الْبحْرُ مداداً و الرّیاضُ أقْلاماً و الانْسُ کُتّاباً و الْجنُّ حُسّاباً ما أحْصُوا فضائلک یا أبا الْحسن.»(1)

«اگر دریاها مرکّب و روییدنی ها]از جمله درختان[قلم و انسان ها نویسنده و جنّیان همه حسابگر شوند، نمی توانند فضایل تو را حساب کنند و به شمارش درآورند، ای اباالحسن!»

سخن هفتم

عمر بن خطّاب می گوید: «لقدْ أُعْطی علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام ثلاثُ خصالٍ لانْ تکُون لی خصْلةٌ منْها أحبّ إلیّ منْ أنْ أُعْطی حُمُرُ النّعم.» قیل: «و ما هُنّ یا أمیرالْمُؤْمنین؟»

قال: «تزوُّجه فاطمه بنْت رسُول اللّه صلی الله علیه و آله و سُکْناهُ الْمسْجد مع رسُول اللّه صلی الله علیه و آله، یُحلُّ لهُ فیه ما یُحلُّ لهُ و الرّایةُ یوْم خیْبرٍ.»(2)

«سه خصلت به علیّ بن ابی طالب علیه السلام اعطا گردیده است که اگر یکی از آنها به من داده می شد، در نزد من از شتران سرخ موی محبوب تر بود (که در آن زمان بسیار زیبا و ارزشمند بودند).» به او گفته شد: «آن سه چیز کدام است، ای امیرالمؤمنین؟»

عمر گفت: «1- همسری فاطمه زهرا دختر پیامبر صلی الله علیه و آله؛ 2- سکونت او با پیامبر در مسجد و حلال شدن برای وی، آنچه را که بر پیامبر حلال بود، همانند آزادی رفت و آمد و توقّف در مسجد؛ 3- پرچم داری او در جنگ خیبر]که پیروزی مسلمانان را بر یهودیان خیبر به همراه داشت و سبب افتخار و سرافرازی علی(علیه السلام) گردید[.»

1- . احقاق الحق، ج15، ص 610، به نقل از: مودّه القربی،مودّه پنجم،ص 55؛ ینابیع المودّه،ص 249.
2- . احقاق الحق، ج 4، ص 468، به نقل از: تاریخ الخلفاء، ص 66؛ کنز العمال، ج 6، ص 393؛المستدرک، ج 3، ص 125؛ مجمع الزّوائد، ج 9، ص 120؛ تلخیص المستدرک المطبوع بذیلالمستدرک، ج 3، ص 125.

سخن هشتم

ابوبکر گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله]گویا هنگامی که ندایی از درخت خرمایی به گوش حضرتش رسید[فرمود: «آیا می دانید نخله]صیحانی[چه گفت؟»

ما گفتیم: «خدا و رسولش بدان آگاه تر باشند.» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود :

«صاحتْ: "هذا مُحمّدٌ رسُولُ اللّه و وصیُّهُ علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام."»

«درخت خرمای صیحانی فریاد زد: این محمّد رسول الله و وصیّش علیّ بن ابی طالب است 7.»(1)

سخن نهم

از عمر بن خطّاب نقل شده که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز جنگ خیبر فرمود :

«لأُعْطینّ الرّایه غدآ رجُلاً یُحبُّ اللّهُ و رسُولهُ و یُحبُّهُ اللّهُ و رسُولُهُ، کرّارآ غیْر فرّارٍ یفْتحُ اللّهُ علیْه جبْرئیلُ عنْ یمینه و میکائیل عنْ یساره.» فبات الْمُسْلمُون کُلُّهُمْ یسْتشْرفُون لذلک فلمّا أصْبح قال: «أیْن علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام؟»

قالُوا: «أرْمدُ الْعیْن.» قال: «آتُونی به.» فلمّا أتاهُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله: «أُدْنُ منّی.» فدنا منْهُ فتفل فی عیْنیْه و مسحهُما بیده فقام علیُّ بْنُ أبی طالب علیه السلام منْ بیْن یدیْه و کأنّهُ لمْ یرْمُدْ و أعْطاهُ الرّایه فقتل مرْحب و أخذ مدینهُ خیْبر.(2)

«فردا پرچم را به دست مردی خواهم داد که خدا و رسولش را دوست دارد و خدا و رسولش هم او را دوست دارند. او بسیار به دشمن حمله می برد، نه این که فرار کند. خداوند به وسیله او پیروزی عنایت فرماید. جبرئیل طرف راستش باشد و میکائیل سمت چپش.»

پس مسلمانان شب را گذراندند، در حالی که آرزوی تشرّف بدین مقام و

1- . امام امیرالمؤمنین علی علیه السّلام از دیدگاه خلفا، ص 30، به نقل از مناقب علی، ج 1، ص 151.

2- . احقاق الحق، ج 5، ص 369، به نقل از: المناقب (خوارزمی)، ص 102؛ نفحات اللّاهوت (کرکی)،ص 91؛ کنز العمّال، ج 6، ص 975؛ منتخب کنز العمّال المطبوع بهامش المسند، ج 5، ص 45.

مأموریّت را در سر می پروراندند.

چون صبح شد، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «علیّ بن ابی طالب علیه السلام کجاست؟»

گفتند: «او دچار چشم درد شده است.»

پیامبر فرمود: «وی را بیاورید.» پس هنگامی که حضرتش را آوردند، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «نزدیک من بیا.» و چون نزدیک پیامبر شد به آب دهان، چشمانش را مسح نمود. در این هنگام، علی(علیه السلام) با دیدگان سالم از جا برخاست آن چنان که گویا سابقه چشم درد نداشته است. پس پیامبر صلی الله علیه و آله پرچم را به او داد، او هم مرْحب (جنگجوی بزرگ یهود) را کشت و خیبر را فتح نمود.

سخن دهم

محبّ الدّین طبری در روایتی نقل نموده که عمر در حال طواف بود و علی(علیه السلام) هم در جلوی او مشغول طواف بود که مردی به عمر گفت: «ای امیرالمؤمنین! حقّ مرا از علیّ بن ابی طالب بگیر.»

عمر گفت: «حقّ تو از چه قرار است؟» آن مرد گفت: «بر چشم من سیلی زد.»

پس عمر قدری توقّف نمود تا علی(علیه السلام)

به وی ملحق شد و به او گفت : «ای ابوالحسن! آیا تو به چشم این مرد سیلی زده ای؟» علی(علیه السلام) فرمود: «آری.»

عمر گفت: «به چه علّت؟» علی(علیه السلام) فرمود: «رأیْتُهُ یتأمّل حُرُم الْمُؤْمنین فی الطّواف؛ دیدم او در حال طواف به ناموس مؤمنین چشم چرانی می کند.»

عمر گفت: «أحْسنْت یا أبا الْحسن؛ کار خوبی کردی ای ابوالحسن.»

آن گاه رو به آن مرد کرد و گفت: «وقعْت علیْک عیْنٌ منْ عُیُون اللّه؛ چشمی از چشمان الهی تو را دیده و بر تو سیلی زد. پس حقّی به گردن علی(علیه السلام) نداری که من از او مطالبه کنم.»(1)

1- . امام امیرالمؤمنین علی علیه السّلام از دیدگاه خلفا، به نقل از: الرّیاض النّضره، ج 2، ص 145.

سخن یازدهم

عمر بن خطّاب می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود :

«فضْلُ علیٍّ علیه السلام علی هذه الاُمّه کفضْل شهْر رمضان علی سائر الشُّهُور و فضْلُ علیٍّ علیه السلام علی هذه الاُمّه کفضْل لیْله الْقدْر علی سائر اللّیالی و فضْلُ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام علی هذه الاُمّه کفضْل الْجُمُعه علی سائر الاْیّام، فطُوبی لمنْ آمن به و صدّق بولایته و الْویْلُ لمنْ جحدهُ و جحد حقّهُ حقّاً علی اللّه أنْ لا یُنیلهُ شیْئاً منْ روْحه یوْم الْقیامه و لا تنالُهُ شفاعهُ مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله.»(1)

«برتری علی(علیه السلام) بر این امّت مانند برتری ماه رمضان بر ماه های دیگر است. برتری علی(علیه السلام)

بر این امّت همچون برتری شب قدر بر شب های دیگر است. برتری علیّ بن ابی طالب علیه السلام بر این امّت مانند برتری روز جمعه بر روزهای دیگر است. و خوشا به حال کسی که به وی ایمان آورد و ولایتش را تصدیق کند، و وای بر کسی که منکر حقّ او شود، و بر عهده خداست که در روز قیامت چنین کسی را از رحمت خود برخوردار نسازد و شفاعت حضرت محمّد صلی الله علیه و آله به وی نرسد.»

سخن دوازدهم

معاویه از دشمنان سرسخت علی(علیه السلام) ، روزی در کنار پسرش یزید و مشاورش عمرو عاص بود که شخصی بر آنها وارد شد و هدیه نفیسی به او اهدا کرد. معاویه به آن دو نفر گفت: هر یک از ما یک بیت شعر در شأن علی(علیه السلام) بگوییم، هر که شعرش از نظر ظاهر و معنی جالب تر و زیباتر بود، صاحب این هدیه باشد.

یزید و عمرو عاص پیشنهاد او را پذیرفتند، ابتدا معاویه گفت :

خیْرُ الْوری منْ بعْد أحْمد حیْدرُ و النّاسُ أرْضٌ و الْوصیُّ سماءُ

1- . احقاق الحق، ج 5، ص 70، به نقل از: دُر بحرالمناقب، ص 107؛ الاربعین (ابی الفوارس)، ص 14.

یعنی: «بهترین موجودات پس از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، علی(علیه السلام) است. انسان ها در مقایسه با آن حضرت چون زمین هستند و آن وصیّ پیامبر چون آسمان.»

عمرو عاص گفت :

هذا الّذی شهد الْعدُوُّ بفضْله

و الْفضْلُ ما شهدتْ به الأعْداءُ

یعنی: «علی(علیه السلام) کسی است که دشمن به فضیلت و آقایی او گواهی می دهد، کمال فضیلت آن است که دشمنان به آن گواهی دهند.»

یزید گفت :

کملیحهٍ شهدتْ بها ضُرّائُها

و الْحُسْنُ ما شهدتْ به ضُرّاءُ

یعنی: «او مانند نمکینی است که حسودان برای برتریش گواهی داده اند و حُسن و خوبی در واقع آن است که حسودان به وجود آن شهادت دهند.»

شعر عمرو عاص از نظر شیدایی عبارت، برنده تشخیص داده شد و آن هدیه نفیس نصیب او گردید.(1)

سخن سیزدهم

از شافعی، پیشوای فقهی فرقه شافعی، نقل کرده اند که گفته است :

یا أهْل بیْت رسُول الله حُبُّکُمْ

فرْضٌ من الله فی الْقُرآن أنْزلهُ

کفاکُمْ منْ عظیم الْفضْل إنّکُمْ

منْ لمْ یُصلّ علیْکُمْ لا صلاه لهُ(2)

«ای خاندان رسول اکرم صلی الله علیه و آله، محبّت به شما، از سوی خداوند واجب شده است، که خداوند آن را در قرآن ذکر فرموده است.

در عظمت فضیلت شما کفایت می کند که هر شخصی بر شما صلوات نفرستد، نماز او قبول نخواهد شد.»

1- . پُرستاره ترین آسمان، به نقل از: پندهای جاویدان، ج 3، ص 14.
2- . ینابیع المودّه، ج 2، ص 434، ش 197.

و در شعر دیگری می گوید :

لوْ أنّ الْمُرْتضی أبدی محلّهُ

لصار النّاسُ طُرّآ سُجّدآ لهُ

کفی فی فضْل موْلانا علیٌّ

وُقُوعُ الشّکّ فیه أنّهُ اللهُ

و مات الشّافعی و لیْس یدْری

علیٌّ ربُّهُ أمْ ربُّهُ الله(1)

«اگر مقام و منزلت علی(علیه السلام) آشکار می شد و مردم آن حضرت را می شناختند، همه در مقابلش به سجده می افتادند.

و در فضیلت مولایمان علی(علیه السلام) همین بس، که در مورد خدا بودن او شکّ وجود است.

و شافعی در حالی مُرد که ندانست و نفهمید که علی علیه السلام خدای اوست یا الله خدای اوست.»

سخن چهاردهم

عمر بن عبدالعزیز می گوید :

«پدرم فرماندار مدینه و از گویندگان توانا و سخن سرایان نیرومند بود و خطبه نماز را با کمال فصاحت و بلاغت ایراد می کرد، ولی از آن جا که طبق بخشنامه حکومت شام، ناچار بود در میان خطبه نماز، علی(علیه السلام) و خاندان او را لعن کند، هنگامی که سخن به این مرحله می رسید، ناگهان، در بیان خود دچار لکنت می شد و چهره او دگرگون می گشت و سلاست سخن را از دست می داد. من از پدرم علّت را پرسیدم، گفت: "اگر آنچه را که من از علی(علیه السلام) می دانم، دیگران نیز می دانستند، کسی از ما پیروی نمی کرد و من با توجّه به مقام منیع علی به او ناسزا می گویم؛ زیرا برای حفظ موقعیّت آل مروان ناچارم چنین کنم".»(2)

1- . مناقب مرتضوی (صالح کشفی حنفی)، ص 15.
2- . فروغ ولایت (سبحانی)، ص 35، به نقل از: شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 13، ص 221.

فصل هفتم

اشاره

ص: 201

«خداوند بزرگ، هیچ پیامبری را مبعوث نکرد، مگر این که این روز را عید گرفت و عظمت و مقام آن را شناخت.»(1) امام صادق علیه السلام

پیشینه تاریخی روز عید غدیر

1- در این روز، خداوند توبه حضرت آدم علیه السلام را پذیرفت.(2)

2- در این روز، حضرت شیث، وصیّ حضرت آدم علیه السلام شد.(3)

3- در این روز، خداوند حضرت ابراهیم علیه السلام را از آتش نجات داد.(4)

4- در این روز، حضرت سلیمان علیه السلام از مردم بر جانشینی آصف بن برخیا گواهی گرفت.(5)

5- در این روز، حضرت موسی علیه السلام بر جادوگران پیروزی یافت.(6)

6- در این روز، حضرت موسی علیه السلام هارون را وصیّ خویش قرار داد.(7)

7- در این روز، حضرت موسی علیه السلام یوشع بن نون را به خلافت و جانشینی خویش برگزید.(8)

1- . تهذیب، ج 3، ص 143، ح 1.
2- . وسائل الشّیعه، ج 10، ص 445، ح 13805.
3- . عوالم العلوم، ج 15 / 3، ص 309.
4- . وسائل الشّیعه، ج 10، ص 445، ح 13805.
5- . بحارالأنوار، ج 95، ص 194.
6- . همان.
7- . إقبال الاعمال، ص 466.
8- . بحارالأنوار، ج 95، ص 194.

8- در این روز، حضرت عیسی علیه السلام اعلان کرد که شمعون الصّفا وصیّ من است.(1)

9- در این روز، کشتی نوح علیه السلام بر کوه جودی قرار گرفت.(2)

عظمت غدیر در کلام معصومین علیهم السلام

غدیر در کلام پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به امیرالمؤمنین علیه السلام وصیّت فرمود که این روز را عید بگیرد و فرمود: «پیامبران هم چنین می کردند و به جانشینان خود وصیّت می کردند که این روز را عید بگیرند.»(3)

غدیر در کلام حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در سالی که عید غدیر با روز جمعه همزمان شد، خطبه ای ایراد فرمودند و مطالب بسیار مهمّی درباره عید غدیر فرمودند. از جمله فرمودند :

«و یوْمُ الْبیانِ عنْ حقائق الأیمان و یوْمُ دحْر الشّیْطان و یوْمُ الْبُرْهان. (هذا یوْمُ الْفصْل الّذی کُنْتُمْ به تُکذّبُون).(4) »(5)

«امروز، روز بیان حقایق ایمان و روز رانده شدن شیطان و روز دلیل استوار و برهان است. "امروز، همان روز جدایی (حقّ از باطل) است که آن را تکذیب می کردید"!»

غدیر در کلام حضرت فاطمه زهرا علیها السلام

حضرت زهرا علیها السلام در روزهای پایانی عمر خود، هنگامی که عدّه ای از

1- . بحارالأنوار، ج 95، ص 194.
2- . همان، ج 45، ص 202، ح 4.
3- . عوالم العلوم ج 15 / 3 ص 208.
4- . سوره صافّات، آیه 21.

5- . مصباح کفعمی، ص 698؛ مصباح المتهجّد، ص 755.

زنان مهاجر و انصار به عیادت آن حضرت آمدند و گفتند: «ای بانوی بزرگ! اگر ابوالحسن این مطالب را قبل از بیعت با اهل سقیفه برای ما می گفت، هرگز با دیگری به جای او بیعت نمی کردیم»، فرمود :

«از من دور شوید که عذری از شما پذیرفته نیست فما جعل اللّهُ لاحدٍ بعْد غدیر خُمٍّ منْ حُجّهٍ و لا عُذْرٍ؛ بعد از روز غدیر خم، خداوند هیچ دلیل و عذری برای احدی باقی نگذاشته است.»(1)

غدیر در کلام امام حسن مجتبی علیه السلام

امام حسن مجتبی علیه السلام بعد از شهادت امیرالمؤمنین علیه السلام روزی بر فراز منبر رفتند و فرمودند: «و قدْ رأوْا رسُول اللّه صلی الله علیه و آله نصب أبی یوْم غدیر خُمٍّ و أمرهُمْ أنْ یُبلّغ الشّاهدُ منْهُمُ الْغائب.»

«این امّت، پدرم را رها کردند و با غیر او بیعت کردند، در حالی که خودشان دیدند که پیامبر صلی الله علیه و آله پدرم را در روز غدیر خم منصوب فرمود و به آنان دستور داد حاضرانشان به غایبان خبر دهند.»(2)

غدیر در کلام امام حسین علیه السلام

حضرت سیّدالشّهداء علیه السلام یک سال پیش از مرگ معاویه، در موسم حجّ در منی، بیش از هفتصد نفر، که حدود دویست نفرشان از اصحاب پیامبر بودند، را در خیمه خود جمع کرد و در خطابه ای بر جنایات معاویه و فضایل پدرش امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از آنان اقرار گرفت. از جمله فرمود :

«أُنْشدُکُمُ اللّه! أتعْلمُون أنّ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله نصبهُ یوْم غدیر خُمٍّ فنادی لهُ بالْولایه و قال: لیُبلّغ الشّاهدُ الْغائب؟» قالُوا: اللّهُمّ نعمْ.(3)

ص: 205

1- . بحارالأنوار، ج 43، ص 161.
2- . بحارالأنوار، ج 44، ص 62، ح 12؛ أمالی طوسی، مجلس 20، ص 559، ح 1173.
3- . کتاب سلیم، ص 791، ح 26؛ بحارالأنوار، ج 33، ص 182، باب 17.

«شما را به خدا قسم می دهم آیا می دانید که پیامبر در روز غدیر او را منصوب کرد و ولایت را برای او اعلام نمود و فرمود: باید حاضرین به غایبین خبر دهند؟» همه جمعیّت گفتند: «آری، به خدا قسم!»

غدیر در کلام امام سجّاد علیه السلام

هنگامی که از حضرت سجّاد علیه السلام پرسیدند: «معنای کلام پیامبر صلی الله علیه و آله چیست که فرمود: "منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ؟"»، فرمود :

«أخْبرهُمْ أنّهُ الْامامُ بعْدهُ؛ به مردم خبر داد که علیّ بن ابی طالب علیه السلام امام بعد از اوست.»(1)

غدیر در کلام امام محمّد باقر علیه السلام

ابان بن تغلب از امام محمّد باقر علیه السلام پرسید: «معنای کلام پیامبر صلی الله علیه و آله چیست که فرمود: "منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ؟"». حضرت فرمود :

«یا أبا سعیدٍ! تسْألُ عنْ مثْل هذا؟! أعْلمهُمْ أنّهُ یقُومُ فیهمْ مقامهُ.»(2)

«آیا چنین مطلبی جای سؤال دارد؟ آن حضرت به مردم فهمانید که جانشین او خواهد بود.»

غدیر در کلام امام جعفر صادق علیه السلام

امام صادق علیه السلام پس از نقل واقعه غدیر، آیه (یعْرفُون نعْمه اللّه ثُمّ یُنْکرُونها)(3) ؛ «آنها نعمت خدا را می شناسند سپس آن را انکار می کنند»،

تلاوت کرد و فرمود :

«یعْرفُونها یوْم الْغدیر، و ینْکرُونها یوْم السّقیفه.»

1- . اثبات الهداه، ج 3، ص 37، ح 139.

2- . اثبات الهداه، ج 3، ص 37، ح 140؛ بحارالأنوار، ج 37، ص 223، ح 97.
3- . سوره نحل، آیه 83.

«در روز غدیر آن نعمت (ولایت) را می شناسند و در روز سقیفه آن را انکار می کنند.»(1)

غدیر در کلام امام کاظم علیه السلام

زمانی که هارون، حضرت کاظم علیه السلام را احضار کرد و مسائلی را از جمله درباره ولایت اهل بیت علیهم السلام از ایشان پرسید، حضرت فرمودند :

«ما می گوییم ولایت همه خلایق با ماست ما این ادّعا را از کلام پیامبر در غدیر خم داریم که فرمود: منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ.»(2)

غدیر در کلام امام رضا علیه السلام

امام رضا علیه السلام حدیث غدیر را با سند متصل، از پدرش موسی بن جعفر، از امام صادق، از امام باقر، از امام سجّاد، از امام حسین، از امیرالمؤمنین :، از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نقل کردند که فرمود :

«منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ، اللّهُمّ وال منْ والاهُ و عاد منْ عاداهُ، واخْذُلْ منْ خذلهُ وانْصُرْ منْ نصرهُ.»

«هر که من مولای او بوده ام، علی(علیه السلام) مولای اوست. خدایا! دوست بدار آن که او را دوست بدارد، و دشمن بدار آن را که با وی دشمنی کند، و خوار کن هر که او را خوار کند و یاری کن هر که او را یاری کند.»(3)

غدیر در کلام امام عسکری علیه السلام

حسن بن ظریف به امام عسکری علیه السلام نامه ای نوشت و معنای «منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ» را سؤال کرد. حضرت در جواب او فرمودند :

1- . جامع الأخبار، ص 11، فصل الخامس؛ اثبات الهداه، ج 3، ص 172، ح 736.

2- . بحارالأنوار، ج 48، ص 147.

3- . اثبات الهداه، ج 3، ص 107، ح 425؛ عيون اخبار الرّضا، ج 2، ص 47، ح 183، و ص 59، ح 227.

«أراد بذلک أنْ یجْعلهُ علماَ یُعْرفُ به حزْبُ اللّه عنْد الْفُرْقه.»

«پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می خواست با این کلام او را علامت و نشانه ای قرار دهد که هنگام تفرقه و اختلافات، حزب خداوند با او شناخته شوند.»(1)

مدارک و اسناد متن خطبه غدیر

بسیاری از بزرگان و دانشمندان اسلامی، خطبه غدیر را نقل کرده و این میراث بزرگ را به نسل های بعدی رسانده اند، از جمله آنان می توان به دانشمندان زیر اشاره نمود :

- علاّمه ابن فتال نیشابوری (متوفای 508 ه .ق) در: روضه الواعظین، جلد اوّل، صفحه 89.

- شیخ طبرسی (متوفّای 548 ه .ق) در: الاحتجاج، جلد اوّل، صفحه 56.

- سیّد بن طاووس (متوفّای 664 ه .ق) در: الإقبال، صفحه 454.

- علاّمه شیخ حرّ عاملی (متوفّای 1104 ه .ق) در: اثبات الهداه، جلد دوّم، صفحه 114 و جلد سوّم، صفحه 558.

- علاّمه مجلسی (متوفّای 1111 ه .ق) در: بحارالأنوار، جلد 37، صفحه 201.

- علاّمه سیّدهاشم بحرانی (متوفّای 1107 ه .ق) در: کشف المهم، صفحه 190.

- علاّمه علیّ بن یوسف حلّی (متوفّای قرن 8 هجری) در: العُدد القویه، صفحه 169.

ص: 208

1- . بحارالأنوار، ج 37، ص 223، ح 95؛ اثبات الهداه، ج 3، ص 145، ح 606؛ کشف الغمّه، ج 2، ص423.

الْحمْدُ للّه الّذی جعل کمال دینه و تمام نعْمته بولایه أمیرالْمُؤْمنین علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام.(1)

تحلیل و بررسی معنای حدیث غدیر

منظور پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از بیان جمله «منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ»، چیزی جز تعیین خلافت و جانشینی حضرت علی(علیه السلام) نبوده است. آنان که با حرف های بی اساس از این فرمان الهی سرمی پیچند و می پندارند معانی «مولی» در کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله، «دوست»، «یاور»، است، به معنای دقیق و حقیقی سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله توجّه نداشته و می خواهند بر پندار نادرست خویش تعصّب ورزند. با کمی تأمّل در خطبه رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز غدیر پی می بریم که غدیر، فقط یک واقعه و رویداد تاریخی نیست. غدیر، روزی است که خداوند به وسیله آن دین خود را کامل کرد. غدیر، روز آشکار شدن حقیقت، روز بیان حقایق ایمان و روز منصوب شدن امیرمؤمنان علیه السلام به خلافت و جانشینی رسول اکرم صلی الله علیه و آله به امر الهی است.

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله با جمله معروف و مشهور خود در روز غدیر، نه فقط امامت، خلافت و وصایت حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام، بلکه ولایت مطلقه الهیّه آن حضرت را برای عالمیان بیان فرموده است. به این مطلب در روایات نیز اشاره شده است؛ همان گونه که سلمان در غدیر خم از پیامبر صلی الله علیه و آله

1- . فرازی از دعای عید غدیر: شکر خدای را که کمال دینش و تمام نعمتش را همراه با ولایتامیرالمؤمنین علیّ بن ابی طالب علیه السّلام قرار داد.

پرسید: ولایت علی(علیه السلام) همانند کدام ولایت است؟ حضرت فرمود: «ولایت او همچون ولایت من است. هر کس را که من نسبت به او از خودش بیشتر اختیار دارم، علی هم نسبت به او از خودش صاحب اختیارتر است.»(1)

ما در این جا با استفاده از قرینه هایی که در خطبه غدیر وجود دارد روشن خواهیم نمود که منظور پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از حدیث غدیر، تعیین خلیفه بلافصل بعد از خود بوده است.

قراین اثبات ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در حدیث غدیر

قرینه اوّل

رسول خدا صلی الله علیه و آله در آغاز سخن خویش فرمود: «ألسْتُ أُولی بکُمْ منْ أنْفُسکُمْ؛ آیا من سزاوارتر به شما از خودتان نیستم؟» همگان پاسخ دادند : «خدا و رسولش آگاه تر است.» سپس فرمود: «خداوند ولی و صاحب اختیار من است و من نیز ولی و صاحب اختیار مؤمنان هستم.» آن گاه بلافاصله این جمله را فرمودند: «منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ.»

اگر رسول خدا صلی الله علیه و آله در حدیث غدیر، معنایی دیگر غیر از معنایی که در مقدّمه سخن خود -ألسْتُ أُولی بکُمْ منْ أنْفُسکُمْ- برای کلمه «مولی» منظور داشته، اراده فرموده بود، رشته ارتباط فرمایش آن حضرت گسیخته می گردید و قسمتی از آن با قسمت دیگر بی ارتباط می گشت و سخن آن جناب از مرز فصاحت و بلاغت خارج می شد، در حالی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از بلیغ ترین کسانی است که به زبان عربی سخن گفته است. بنابر این، جز اعتراف به ارتباط اجزای سخن پیامبر راهی نداریم.

بر همین اساس، از مقدّمه سخن پیامبر صلی الله علیه و آله در این خطبه درمی یابیم که آن حضرت خواسته است همان ولایت و رهبری و صاحب اختیاری خودش را بر مؤمنین که همه حاضران بدان اعتراف و اقرار نمودند، برای حضرت

1- . عوالم العلوم، ج 15 / 3، ص 261.

علی(علیه السلام) ثابت کند، لذا ولیّ بودن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) از همان سنخ مولا بودن خدا و پیامبر است و آن چیزی جز ولایت و رهبری حضرت علی(علیه السلام) نیست.

سبط ابن جوزی، از دانشمندان اهل تسنّن، پس از آن که ده معنی برای کلمه «مولی» برمی شمرد و معنای «اولی» را معنای دهم بیان می کند، می گوید :

«مراد از کلمه "مولی" در حدیث غدیر همان اطاعت مخصوص است که این همان معنی دهم (یعنی اولی) است و معنای حدیث این چنین می شود که هر کس من اولی بر او از خودش هستم، پس علی هم بر او اولی است.»(1)

قرینه دوّم

بنابر قول جمع زیادی از علمای شیعه و سنّی، آیه شریفه «(یا أیُّها الرّسُولُ بلّغْ ما أنْزل إلیْک منْ ربّک و إنْ لمْ تفْعلْ فما بلّغْت رسالتهُ)(2) ؛ ای

پیامبر! آنچه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً به مردم برسان و اگر انجام ندهی، رسالت او را انجام نداده ای»، درباره واقعه غدیر خم نازل شده است.(3)

این خطاب مؤکّد که خداوند می فرماید: «اگر ابلاغ نکنی در حقیقت رسالت الهی را ابلاغ نکرده ای»، قطعآ مربوط به ابلاغ حکمی از احکام شرعی نیست؛ زیرا سابقه ندارد که خداوند در مورد ابلاغ حکمی از احکام شرعی، حتّی نماز و روزه و جهاد، چنین تأکید و تهدیدی کرده باشد، چه رسد به احکام دیگر.

واقعآ این چه امر مهمّ و خطیری است که اگر پیامبر آن را انجام ندهد، آن همه رنج و سختی که در راه رسالت دین خدا در مدّت بیست و سه سال، چه

1- . تذکره الخواص، ص 25.
2- . سوره مائده، آیه 67.

3- . ر.ک: الغدیر، ج 1، ص 423.

در مکّه و چه در مدینه، به جان خویش خرید، جملگی از بین خواهد رفت. آیا عقل سلیم جز این حکم می کند که این امر باید تداوم بخش رسالت نبوی و ضامن بقای آن باشد که همان ولایت و پیشوایی امّت اسلام است؟

قرینه سوّم

در بسیاری از منابع شیعه و سنّی آمده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله در دنباله حدیث فرمودند: «اللّهُمّ وال منْ والاهُ و عاد منْ عاداهُ؛ خدایا! دوستدار علی(علیه السلام) را دوست بدار و با دشمن او دشمنی کن.»

این سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله خود، دلیل روشنی است بر آن که مقصود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از معنای کلمه «مولی» چیزی جز ولایت و رهبری نبوده است؛ چرا که لازمه سخن حضرت، با توجّه به عام و فراگیر بودن محتوای آن که فرامکانی و فرازمانی است آن است که حضرت علی(علیه السلام) در هر زمان و هر مکان موصوف به عصمت و مصون از هر گناه و خطا باشد و جز بر محور حقّ و حقیقت عمل نکند. در غیر این صورت، یعنی در صورتی که حضرت علی(علیه السلام) در معرض گناه و اشتباه قرار گیرد، لازم است که بر او اعتراض شود و به خاطر عمل نادرستش از او اعراض و دوری شود، در حالی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به طور عام و بدون استثنا کردن زمان و مکان فرموده است : «پروردگارا! دوست بدار دوست علی را و دشمن بدار دشمن علی را.» بر این اساس، کسی که دارای چنین مقامی باشد، واجب است که امام بر حقّ باشد؛ چرا که امامت کسی که پایین تر از اوست بر طبق موازین استدلالی قبیح و ناروا است. پس باید گفت که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله جز معنای امامت و رهبری از کلمه «مولی» چیز دیگری اراده نفرموده است.

قرینه چهارم

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آغاز خطبه خویش فرمودند: «به سرای آخرت

فراخوانده شده ام و نزدیک است دعوت حقّ را لبّیک بگویم و به جهان آخرت بروم»(1)

از این سخن این حقیقت معلوم می شود که از وظایف تبلیغی آن حضرت موضوع مهمّی باقی است که نگرانند مبادا رحلتشان فرارسد و آن را اعلام نکرده باشند. باید گفت که انتظار طبیعی مردم که این خبر سنگین و اندوه بار و اضطراب آور را می شنیدند آن بوده که پیامبر تکلیف آنان را برای زمان پس از ارتحالشان روشن کند. از درایت و عطوفت پیغمبر 9 نسبت به امّت نیز انتظاری غیر از تعیین تکلیف آینده نمی رود.

با توجّه به این مطالب، آیا پیغمبر جز معنای ولایت و رهبری، معنای دیگری از کلمه «مولی» اراده کرده بود؟

قرینه پنجم

رسول خدا صلی الله علیه و آله بعد از بیان حدیث فرمودند: «ألا فلْیُبلّغ الشّاهدُ الْغائب؛(2)

حاضران به غایبان اطّلاع دهند.» آیا با این تأکید پیامبر صلی الله علیه و آله، که حاضران این خبر را به غایبان ابلاغ کنند، می توان گفت که منظور آن حضرت، فقط دوستی حضرت علی(علیه السلام) بوده است؟ دوستی حضرت علی(علیه السلام) و سایر مؤمنان چیز پنهانی نبوده است. این مسأله پیش از این نیز بر اساس آیات قرآن مجید برای هر فردی روشن و ظاهر بوده است؛ چنان که در قرآن می خوانیم: «مؤمنان با هم برادرند»(3) و «مؤمنان نباید کافران را به سرپرستی خود برگزینند، که هر که چنین کند، هیچ رابطه ای با خدا ندارد.»(4)

آیا پیامبر صلی الله علیه و آله انبوه جمعیّت را در آن گرمای سوزان جمع کرد تا مطالب آشکار و بدیهی را بازگو کند؟ آیا مسلمانان وضعیّت خویش را نسبت به دوستی با حضرت علی(علیه السلام) نمی دانستند؟ بی تردید، مقصود اصلی پیامبر صلی الله علیه و آله

1- . الغدیر، ج 1، ص 34.
2- . همان، ج 1، ص 35.

3- . سوره حجرات، آیه 10.
4- . سوره آل عمران، آیه 28.

از این امر، آن هم با چنان تأکید و اصراری که به گوش همگان برسد، چیزی جز ولایت و پیشوایی حضرت علی(علیه السلام) نبوده است.

قرینه ششم

از قرینه های دیگر، اشعار حسان بن ثابت است که در همان روز و همان جا بلافاصله پس از خطبه رسول خدا صلی الله علیه و آله برخاست و پس از کسب اجازه از رسول خدا صلی الله علیه و آله اشعاری سرود. از آن جمله گفت :

فقال لهُ قُمْ یا علیُّ و إنّنی

رضیتُک منْ بعْدی إماماً و هادیاً

فمنْ کُنْتُ موْلاهُ فهذا ولیُّهُ

فکُونُوا لهُ اتْباعُ صدْق مُوالیاً(1)

«پیامبر فرمود: یا علی! برخیز! خشنودم که تو بعد از من امام و هادی باشی. پس هر که من مولای او هستم، این (علی(علیه السلام)) مولای اوست. ای مردم! فرمان بردار و پیرو راستین او باشید.»

این اشعار را حسان در محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله سرود و خواند، پس اگر پیامبر صلی الله علیه و آله چیزی غیر از ولایت و رهبری از معنای کلمه «مولی» لحاظ کرده بود، حتماً هنگامی که حسان در شعر خود از فهم و درک خویش به عنوان پیشوا و رهبر تعبیر کرد، به او اعتراض می نمودند و جلوی خطایش را می گرفتند؛ چرا که پیامبر صلی الله علیه و آله برای هدایت انسان ها آمده است و باید جلوی انحرافات و کج روی ها را بگیرد.

امّا می بینیم که نه تنها رسول خدا صلی الله علیه و آله به این تعبیر حسان نسبت به امیر مؤمنان علیه السلام اعتراض نکردند، بلکه او را تأیید و تشویق نمودند و فرمودند : «ای حسان! تا زمانی که با زبانت ما را یاری می نمایی، روح القدس یاریت کند.»(2)

1- . الغدير، ج 2، ص 63.
2- . تذكره الخواص، ص 32؛ كفايه الطّالب، ص 64.

قرینه هفتم

پس از آن که پیامبر صلی الله علیه و آله حدیث غدیر را بیان فرمودند، به مسلمانان دستور دادند که به حضرت علی(علیه السلام) به خاطر این مقام و منصب تبریک و تهنیت گویند.

مردم گروه گروه به خدمت آن حضرت می رسیدند و با ایشان بیعت می کردند و به آن حضرت تبریک می گفتند.(1) این مراسم سه روز به طول

انجامید.(2) بیان این نکته ضروری است که خود این تهنیت و بیعت کردن، دلالت بر این معنی می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله از کلمه «مولی» جز خلافت و رهبری، چیز دیگری در نظر نداشته و آنچه معمول بوده است برای امر خلافت بیعت می گرفتند.

ابوبکر و عمر نیز قبل از همه پیش آمدند و گفتند: «بخٍّ بخٍّ لک یابْن أبی طالب! أَصْبحْت موْلی کُلّ مُؤْمنٍ و مُؤْمنهٍ؛ آفرین بر تو ای پسر ابی طالب که مولای همه مؤمنان -مرد و زن - شدی.»(3) تعبیر «أصْبحْت» که آن دو گفتند،

حکایت از رُخ دادن یک رویداد جدید است که پیش از آن برای حضرت علی(علیه السلام) نبوده است.

اگر کلمه «مولی» را به معنای دوست بگیریم، در آن صورت، بدین معنا خواهد بود: «از این پس حضرت علی(علیه السلام) دوست همه مؤمنان -زن و مرد- شده است»، در حالی که قبلاً آیاتی نظیر: «مؤمنان دوستان یکدیگرند.»(4) و یا

«مؤمنان برادر یکدیگرند»(5) ، نازل نشده بود، و این معنی، به ویژه در مورد

1- . الغدیر، ج 1، ص 508.
2- . همان، ج 1، ص 658.
3- . همان، ج 1، ص 508 تا 528، نام شصت تن از علمای اهل تسنن را بیان نموده که جریان تهنیتو تبریک ابوبکر و عمر را نقل کرده اند.

4- . سوره توبه، آیه :71 «والْمُؤْمنُون والْمُؤْمناتُ بعْضُهُمْ أوْلیاءُ بعْضٍ».
5- . سوره حجرات، آیه :10 «إنّما الْمُؤْمنُون إخْوةٌ».

حضرت علی(علیه السلام) که سرآمد مؤمنان بود، یک مسأله محقّق و قطعی بود و دیگر یک امر جدید به حساب نمی آمد تا ابوبکر و عمر این گونه به آن حضرت تبریک بگویند.

همچنین باید افزود که از شأن و منزلت پیامبر صلی الله علیه و آله به دور است که این واضحات و بدیهیّات را در آن هنگامه حساس و نفس گیر برای مردم بیان کند و به خاطر آن، مردم را در آن گرمای سوزان بایستاند.

قرینه هشتم

در تفاسیر فراوانی از عالمان شیعه و سنّی(1) آمده است که شأن نزول آیه

شریفه (الْیوْم أکْملْتُ لکُمْ دینکُمْ و أتْممْتُ علیْکُمْ نعْمتی و رضیتُ لکُمُ الْأسْلام دیناً)(2) ؛ «امروز دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان آیین (جاودان) شما پذیرفتم»، واقعه غدیر خم بوده است.

حال، این سؤال مطرح می شود که این چه امر خطیر و مهمّی بوده است که با ابلاغ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آن روز، خدا دین خویش را کامل کرد و نعمتش را بر مردم به حدّ تمام رسانید؟

اگر بگوییم این امر مهمّ، دوستی و یاری حضرت امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) است، که با لحاظ کردن آیات و روایات، قبل از آن ثابت گردیده بود. دیگر آن که، بسیاری از اصحاب و یاران پیامبر صلی الله علیه و آله پیش از آن رویداد حضرت علی(علیه السلام) را دوست می داشتند. پس دیگر چه جای آن بود که روز غدیر خم دین خدا کامل و نعمتش تمام شود؟

لذا باید گفت که این امر چیزی نیست جز تعیین پیشوایی و رهبری امّت اسلامی پس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تا تکلیف بقای دستاوردهای رسالت نبوی

1- . ر.ک: الغدیر، ج 1، ص 447 - 459.
2- . سوره مائده، آیه 3.

مشخّص گردد. آری، بدین وسیله است که نعمت خداوند بر مردم تمام و کامل می شود. در حقیقت، بدون این امر، دین و رسالت پیغمبر 9 کامل نمی گردید؛ چرا که هیچ تضمینی برای حفظ آیین پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از حیات ایشان وجود نمی داشت. از همین روست که پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از نزول این آیه فرمودند : «اللّهُ أكْبرُ علی إكْمال الدّین و إتْمام النّعْمه و رضا الرّبّ برسالتی و الْولایه لعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام منْ بعْدی؛ الله اکبر که دین خود را کامل و نعمت خویش را تمام کرد و از رسالت من و ولایت حضرت علی(علیه السلام) پس از من راضی و خشنود شد.»(1) بر این پایه، با توجّه به واضح بودن این کلام پیامبر صلی الله علیه و آله و نیز لفظ «من بعدی»، جای شکّ و تردید برای کسی باقی نمی ماند که معنای سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله، خلافت و ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بوده است؛ چرا که هر معنایی غیر از ولایت و رهبری برای این کلام تصوّر نماییم، معنا و مفهوم کلام اشتباه خواهد بود و در آن صورت باید بگوییم پیامبر صلی الله علیه و آله مسلمانان را امر کرد که بعد از خودش حضرت علی(علیه السلام) را دوست داشته باشند و او را یاری نمایند و این مستلزم آن است که در زمان حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله دوستی و یاری حضرت علی(علیه السلام)

واجب نبوده است!

هم چنین اگر «مولی» را در حدیث به معنی محبّت و نصرت بگیریم، سیاق کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله واژگون می گردد و به جای آن که مایه مباهات و فخر باشد، یک نوع نقص و ضعف محسوب می شود.

قرینه نهم

بزرگان اهل تسنّن در کتاب های خود آورده اند که رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز غدیر، عمامه مخصوص خود را که «سحاب» نام داشت بر سر مبارک حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) گذاشتند.(2)

1- . الغدیر، ج 1، ص 447 - 459.
2- . ر.ک: الغدیر: 1 / 539.

این حرکت رسول خدا صلی الله علیه و آله معنای خاصّی دارد؛ زیرا از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده است: «العمائم، تیجانُ العرب؛ عمّامه ها تاج های عرب هستند.»(1)

مرتضی حنفی زبیدی در کتاب تاج العروس می گوید: «عمامه در فرهنگ عرب مانند تاج های پادشاهان است؛ چرا که بیشتر اعراب در بیابان ها و صحراها سربرهنه اند و یا نوعی پوشش غیر از عمامه بر سر دارند، لذا عمامه در میان آنها کم است.(2) در جایی دیگر آمده است: عمّم (عمامه بر سر او

نهاد) به معنی سوّد (سروری یافت)، است(3) . پس همان گونه که در زبان فارسی گفته می شود: «تاج گذاری کرد»، در زبان عربی گفته می شود: «عمامه بر سر نهاد».

بنابر این، این که رسول خدا صلی الله علیه و آله در آن روز عمامه خویش را بر سر حضرت علی(علیه السلام) گذاشت، اشاره به این است که آن حضرت به مقام خلافت نایل شده است و پیامبر پس از خود ولایت و حکومت بر مردم را به ایشان سپرده است.

قرینه دهم

نزول آیه شریفه (سئل سائلٌ بعذابٍ واقعٍ)(4) ؛ «کسی از خدا عذابی

حتمی خواست»، به قول مفسّران شیعه و سنّی، در مورد واقعه غدیر خم و درباره شخصی به نام «حارث بن نعمان فهری» بوده است(5) .

1- . جامع الصّغیر، ج 2، ص 193؛ النهایه، ج 1، ص 199.
2- . تاج العروس، ج 2، ص 12.
3- . همان، ج 8، ص 410.
4- . سوره معارج، آیه 1.
5- . علّامه امینی در کتاب الغدیر، ج 1، ص 460 تا 471، نام 31 نفر از بزرگان اهل تسنن را برشمردهاست که این مطالب را در آثار خود آورده اند.

همین که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در غدیر خم در برابر مسلمانانی که از مراسم حجّ برمی گشتند، حدیث شریف غدیر را بیان نمودند، خبر آن در همه شهرها پخش شد. پس از این رویداد، حارث بن نعمان فهری، پیش پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: «ای محمّد! از طرف پروردگار به ما دستور دادی تا به وحدانیّت خدا شهادت دهیم و این که تو فرستاده اویی، ما هم قبول کردیم. دستور دادی نماز بگزاریم و زکات دهیم و ماه رمضان را روزه بگیریم، ما نیز پذیرفتیم و انجام دادیم. حال، به این مقدار راضی نشدی تا این که دست پسر عمویت را بلند کردی و او را بر ما برتری دادی؟ و گفتی "هر کس من مولای او هستم، پس علی مولای اوست"، این سخن را از خودت گفتی یا از خدا؟»

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «به آن که جانم در دست اوست و جز او معبودی نیست سوگند می خورم که این فرمان از سوی پروردگار است.»

حارث برگشت و گفت: «خدایا! اگر این که محمّد می گوید حقّ است، از آسمان سنگی بر من بینداز و یا به عذابی دردناک گرفتارم کن.» حارث اندک زمانی حرکت نکرده بود که عذاب الهی بر سرش فرو ریخت و در دم هلاک شد و آیه مذکور نازل شد.(1)

حال، شما قضاوت کنید؛ اگر مقصود پیامبر صلی الله علیه و آله از حدیث غدیر، محبّت یا یاوری امام علی(علیه السلام) بود، این چنین مورد اعتراض این شخص متعصّب و جاهل قرار می گرفت؟

آری، این همان ولایت مطلقه ای بود که کافران قریش درباره خود پیامبر صلی الله علیه و آله بدان ایمان نیاوردند، تا این که معجزات فراوان یا نبردهای پی در پی روی داد(2) .

علی بعد احمد به نصّ جلی

بود بر تمام خلایق ولی

چنین گفت سالار پیغمبران

علی از من است و منم از علی

ص: 219

1- . طرائف، ص 320.

2- . ر.ک: قطره ای از دریای غدیر، ص 68.

فرازهایی از خطبه غدیر

اشاره

همان گونه که پیش تر گفتیم، خطبه عظیم رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز غدیر به تفصیل در کتب معتبر حدیثی -شیعه و سنّی - نقل شده است. آن حضرت در فرازهایی از سخنان خود، فضیلت های امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و فرزندان پاک او را بیان فرموده که در این بخش، ما چهارده فراز آن را بیان خواهیم کرد.(1)

فراز اوّل

«فأوْحی إلیّ: (بسْم اللّه الرّحْمن الرّحیم، یا أیُّها الرّسُولُ بلّغْ ما أُنْزل إلیْک منْ ربّک -فی علیٍّ یعْنی فی الْخلافه لعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام- و إنْ لمْ تفْعلْ فما بلّغْت رسالتهُ و اللّهُ یعْصمُک من النّاس)(2) .»

«خداوند به من چنین وحی کرده است: "بسم الله الرّحمن الرّحیم، ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است کاملاً (به مردم) برسان." -درباره علی(علیه السلام) ، یعنی خلافت علیّ بن ابی طالب - "و اگر انجام ندهی رسالت او را نرسانده ای و خداوند تو را از]شرّ[مردم حفظ می کند".»

1- . برای مشاهده نسخه ای جامع از خطبه غدیر، به اسرار غدیر، مراجعه شود.
2- . سوره مائده، آیه 67.

فراز دوّم

«معاشر النّاس! فضّلُوهُ ما منْ علْمٍ إلّا و قدْ أحْصاهُ اللّهُ فیّ و کُلُّ علْمٍ عُلّمْتُ فقدْ أحْصیْتُهُ فی إمام الْمُتّقین و ما منْ علْمٍ إلّا و قدْ علّمْتُهُ علیّا علیه السلام و هُو الامامُ الْمُبینُ الّذی ذکرهُ الله فی سُوره یس: (وکُلّ شیْءٍ أحْصیْناهُ فی إمامٍ مُبینٍ)(1) .»

«ای مردم! علی(علیه السلام) را]بر دیگران[فضیلت دهید. هیچ علمی نیست مگر آن که خداوند آن را در من جمع کرده است و هر علمی را که آموخته ام در امام متّقین جمع نموده ام، و هیچ علمی نیست مگر آن که آن را به علی(علیه السلام) آموخته ام. اوست امام مبین که خداوند در سوره یاسین ذکر کرده است: "(و کُلّ شیْءٍ أحْصیْناهُ فی إمامٍ مُبینٍ)؛ و همه چیز را در امام آشکار جمع کردیم".»

فراز سوّم

«معاشر النّاس! لاتضلُّوا عنْهُ و لاتنْفرُوا منْهُ و لاتسْتنْکفُوا منْ ولایته فهُو الّذی یهْدی إلی الْحقّ و یعملُ به، و یُزْهقُ الْباطل و ینْهی عنْهُ و لاتأْخُذُهُ فی اللّه لوْمةُ لائم، أوّلُ منْ آمن باللّه و رسُوله لمْ یسْبقْهُ إلی الْایمان بی أحدٌ, و الّذی فدی رسُول اللّه بنفْسه و الّذی کان مع رسُول اللّه و لا أحد یعْبُدُ اللّه مع رسُوله من الرّجال غیْرُهُ، أوّلُ النّاس صلاةً و أوّلُ منْ عبد اللّه معی، أمرْتُهُ عن اللّه أنْ ینام فی مضْجعی ففعل فادیآ لی بنفْسه.»

«ای مردم! از او (علی(علیه السلام)) به سوی دیگری گمراه نشوید و از او روی برمگردانید و از ولایت او سر باز نزنید. اوست که به حقّ هدایت نموده و به آن عمل می کند، و باطل را ابطال نموده و از آن نهی می نماید، و در راه خدا سرزنش ملامت کننده ای او را مانع نمی شود.

او (علی(علیه السلام)) نخستین کسی است که به خدا و رسولش ایمان آورد و هیچ کس در ایمان به من بر او سبقت نگرفت. اوست که با جان خود در راه

1- . سوره یس، آیه 12.

رسول خدا فداکاری کرد. اوست که با پیامبر خدا بود، در حالی که هیچ کس از مردان همراه او خدا را عبادت نمی کرد؛ اوّلین مردم در نماز گزاردن و نخستین کسی است که با من خدا را عبادت کرد. از طرف خداوند به او امر کردم تا در خوابگاه من بخوابد، او هم در حالی که جانش را فدای من کرده بود در جای من خوابید.»

فراز چهارم

«معاشر النّاس! إنّهُ إمامٌ من اللّه و لنْ یتُوب اللّهُ علی أحدٍ أنْکر ولایتهُ و لنْ یغْفر لهُ، حتْماً علی اللّه أنْ یفْعل ذلک بمنْ خالف أمْرهُ و أنْ یُعذّبهُ عذاباً نُکْراً أبد الْآباد و دهْر الدُّهُور، فاحْذرُوا أنْ تُخالفُوهُ فتصْلُوا ناراً وُقُودُها النّاسُ و الْحجارةُ أُعدّتْ للْکافرین.»

«ای مردم! او از طرف خداوند امام است و هر کس ولایت او را انکار کند، خداوند هرگز توبه اش را نمی پذیرد و او را نمی بخشد. حتمی است بر خداوند که با کسی که با او مخالفت نماید چنین کند و او را به عذابی شدید تا ابدیّت و تا آخر روزگار معذّب نماید. پس بپرهیزید از این که با او مخالفت کنید و گرفتار آتشی شوید که آتشگیره آن مردم و سنگ ها هستند و برای کافران آماده شده است.»

فراز پنجم

«معاشر النّاس! فضّلُوا علیّاً فإنّهُ أفْضلُ النّاس بعْدی منْ ذکرٍ و أُنْثی ما أنْزل اللّهُ الرّزْق و بقی الْخلْقُ، ملْعُونٌ ملْعُونٌ، مغْضُوبٌ مغْضُوبٌ منْ ردّ علیّ قوْلی هذا و لمْ یُوافقْهُ، ألا إنّ جبْرئیل خبّرنی عن اللّه تعالی بذلک و یقُولُ: "منْ عادی علیّا علیه السلام و لمْ یتولّهُ فعلیْه لعْنتی و غضبی (ولْتنْظُرْ نفْسٌ ما قدّمتْ لغدٍ و اتّقُوا اللّه)(1) -أنْ تُخالفُوهُ فتزلّ قدمٌ بعْد ثُبُوتها- (إنّ اللّه خبیرٌ بما تعْملُون)".»

1- . سوره حشر، آیه 18.

«ای مردم! علی(علیه السلام) را برتری دهید که همانا او برترین مردم بعد از من از هر مرد و زن است تا آن هنگام که خداوند رزق و روزی را نازل می کند و خلق باقی هستند. ملعون است، ملعون است، مورد غضب است، مورد غضب است کسی که این گفتار را رد کند و با آن موافق نباشد.

بدانید که جبرئیل از جانب خداوند این خبر را برای من آورده است و می گوید: "هر کس با علی دشمنی کند و ولایت او را نپذیرد، لعنت و غضب من بر او باد. و هر کس باید بنگرد تا برای فردایش چه چیز از پیش فرستاده است". از خدا بترسید که با علی(علیه السلام) مخالفت کنید، و در نتیجه، قدمی بعد از ثابت بودن آن بلغزد. "خداوند از آنچه انجام می دهید آگاه است".»

فراز ششم

«معاشر النّاس! إنّما أكْمل اللّهُ عزّوجلّ دینكُمْ بإمامته، فمنْ لمْ یأْتمّ به و بمنْ یقُومُ مقامهُ منْ وُلْدی منْ صُلْبه إلی یوْم الْقیامه و الْارْض علی اللّه عزّوجلّ فأُولئک الّذین حبطتْ أعْمالُهُمْ فی الدُّنْیا و الْآخره و فی النّار هُمْ خالدُون (لا یُخفّفُ عنْهُمُ الْعذابُ و لا هُمْ یُنْظرُون)(1) .»

«ای مردم! خداوند دین شما را با امامت او کامل نمود. پس آنان که به او و به کسانی که جانشین او از فرزندان من و از نسل او هستند اقتدا نکند، تا روز قیامت و در پیشگاه خداوند عزّوجلّ، اعمالشان در دنیا و آخرت از بین رفته و در آتش دائمی خواهند بود، مجازاتشان تخفیف نمی یابد، و به آنها مهلت داده نمی شود.»

فراز هفتم

«ألا و إنّهُ لا یُبْغضُ علیّا علیه السلام إلّا شقیٌّ و لا یُوالی علیّا علیه السلام إلّا تقیٌّ، و لا یُؤْمنُ به إلّا مُؤْمنٌ مُخْلصٌ و فی علیٍّ علیه السلام -واللّه - نزلتْ سُورةُ الْعصْر: (بسْم اللّه

1- . سوره آل عمران، آیه 88.

الرّحْمن الرّحیم، والْعصْر * إنّ الاْنْسان لفی خُسْرٍ)(1) إلّا علیٌّ علیه السلام الّذی آمن

و رضی بالْحقّ و الصّبْر.»

«بدانید که با علی(علیه السلام) دشمنی نمی کند مگر شقی، و با علی(علیه السلام) دوستی نمی کند مگر باتقوا، و به او ایمان نمی آورد مگر مؤمن مخلص. به خدا سوگند سوره "والعصر" درباره علی(علیه السلام) نازل شده است: "قسم به عصر، همانا که انسان در زیان است" مگر علیّ بن ابی طالب علیه السلام که ایمان آورد و به حقّ و صبر راضی شد.»

فراز هشتم

«معاشر النّاس! ألا و إنّی أنا النّذیرُ و علیٌّ علیه السلام الْبشیرُ، معاشر النّاس! ألا و إنّی مُنْذرٌ و علیٌّ علیه السلام هادٍ، معاشر النّاس! ألا و إنّی نبیٌّ و علیٌّ علیه السلام وصیّی، معاشر النّاس! ألا و إنّی رسُولٌ و علیٌّ علیه السلام الاْمامُ و الْوصیُّ منْ بعْدی و الاْئمّهُ منْ بعْده وُلْدُهُ، ألا و إنّی والدُهُمْ و هُمْ یخْرُجُون منْ صُلْبه.»

«ای مردم! بدانید که من نذیر و ترساننده ام و علی بشارت دهنده است. ای مردم! بدانید که من منذر و برحذر دارنده ام و علی(علیه السلام) هدایت کننده است. ای مردم! من پیامبرم و علی(علیه السلام) جانشین من است. ای مردم! بدانید که من پیامبرم و علی(علیه السلام) امام و وصیّ بعد از من است، و امامان بعد از او فرزندان او هستند، بدانید که من پدر آنانم و آنها از صلب او به وجود می آیند.»

فراز نهم

«معاشر النّاس! إنّی أدعُها إمامهً و وراثهً فی عقبی إلی یوْم الْقیامه و قدْ بلّغْتُ ما أُمرْتُ بتبْلیغه حُجّهً علی کُلّ حاضرٍ و غائبٍ و علی کُلّ أحدٍ ممّنْ شهد أوْ لمْ یشْهدْ، وُلد أوْ لمْ یُولدْ، فلْیُبلّغ الْحاضرُ الْغائب و الْوالدُ الْولد إلی یوْم الْقیامه.»

1- . سوره عصر، آیات 1 - 2.

«ای مردم! من امر خلافت را به عنوان امامت و وراثت در نسل خودم تا روز قیامت به ودیعه می سپارم. و آنچه را مأمور به ابلاغش بودم]به شما[رساندم تا حجّت باشد بر حاضر و غایب و بر همه کسانی که حضور دارند یا ندارند و به دنیا آمده اند یا نیامده اند. پس]این پیام را[حاضران به غایبان و پدران به فرزندان تا روز قیامت برسانند.»

فراز دهم

«معاشر النّاس! إنّ اللّه قدْ أمرنی و نهانی و قدْ أمرْتُ علیّا علیه السلام و نهیْتُهُ بأمْره، فعلم أمْرهُ و النّهْی لدیْه، فاسْمعُوا لامْره تسْلمُوا و أطیعُوهُ تهْتدُوا و انْتهُوا لنهْیه ترْشُدُوا و صیّرُوا إلی مُراده و لاتتفرّقُ بکُمُ السُّبُلُ عنْ سبیله.»

«ای مردم! خداوند مرا امر و نهی نموده است، و من هم به امر الهی علی(علیه السلام) را امر و نهی نموده ام و علم امر و نهی نزد اوست. پس امر او را گوش دهید تا سالم و سلامت بمانید، و او را اطاعت کنید تا هدایت شوید، و نهی او را قبول کنید تا در راه درست باشید، و به سوی مقصد و مراد او بروید، و راه های بیگانه شما را از راه او منحرف نکند.»

فراز یازدهم

«معاشر النّاس! الْقُرآنُ یُعرّفُکُمْ أنّ الأئمّه منْ بعْده وُلْدُهُ، و عرّفْتُکُمْ إنّهُمْ منّی و منْهُ، حیْثُ یقُولُ اللّهُ فی کتابه: (و جعلها کلمةً باقیةً فی عقبه)(1) ، و قُلْتُ :

لنْ تُضلُّوا ما إنْ تمسّکْتُمْ بهما.»

«ای مردم! قرآن به شما می شناساند که امامان بعد از حضرت علی(علیه السلام) فرزندان او هستند و من هم به شما شناساندم که آنان از نسل من و از نسل اویند، آن جا که خداوند در کتابش می فرماید: "او کلمه توحید را کلمه

1- . سوره زخرف، آیه 28.

پاینده ای در نسل های بعد از خود قرار داد"، و من نیز به شما گفتم: اگر به آن دو]قرآن و اهل بیت[تمسّک کنید، هرگز گمراه نمی شوید.»

فراز دوازدهم

«معاشر النّاس! إنّ فضائل علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام عنْد اللّه عزّوجلّ -و قدْ أنْزلها فی الْقُرآن - أکْثرُ منْ أنْ أُحْصیها فی مقامٍ واحدٍ، فمنْ أنْبأکُمْ بها و عرفهْا فصدّقُوهُ.»

«ای مردم! فضایل علیّ بن ابی طالب علیه السلام نزد خداوند -که آن را در قرآن نازل کرده - بیش از آن است که همه را در یک مجلس بشمارم. پس هر کس درباره آنها به شما خبر داد و معرفت آن را داشت، او را تصدیق کنید.»

فراز سیزدهم

«معاشر النّاس! فبایعُوا اللّه و بایعُونی و بایعُ علیّآ أمیرالْمُؤْمنین و الْحسن و الْحُسیْن و الأئمّه منْهُم فی الدُّنْیا و الْآخره کلمةً باقیةً، یُهْلکُ اللّهُ منْ غدر و یرْحمُ منْ وفی، (فمنْ نکث فإنّما ینْکُثُ علی نفْسه و منْ أوْفی بما عاهد علیْهُ اللّه فسیُؤْتیه أجْرآ عظیمآ)(1) .»

«ای مردم! با خدا بیعت کنید و با من بیعت نمایید و با علی امیرمؤمنان و حسن و حسین و امامان از]نسل[ایشان در دنیا و آخرت، به عنوان امامتی که در نسل ایشان باقی است بیعت کنید. خداوند غدر کنندگان (بیعت شکنان) را هلاک می کند و وفاداران را مورد رحمت قرار می دهد. پس هر کس پیمان شکنی کند، تنها به زیان خود پیمان شکسته است. و آن کس که نسبت به عهدی که با خدا بسته وفا کند، خداوند به او اجر عظیمی عنایت می فرماید.»

1- . سوره فتح، آیه 10.

فراز چهاردهم

«معاشر النّاس! منْ یُطع اللّه و رسُولهُ و علیّآ و الأئمّه الّذین ذکرْتُهُمْ فقدْ فاز فوْزآ عظیمآ، معاشر النّاس! السّابقُون إلی مُبایعته و مُوالاته و التّسْلیم علیْه بإمْره الْمُؤْمنین أُولئک هُمُ الْفائزُون فی جنّات النّعیم، معاشر النّاس! قُولُوا ما یرْضی اللّهُ به عنْکُمْ من الْقوْل، فإنْ تکْفُرُوا أنْتُمْ و منْ فی الأرْض جمیعآ فلنْ یضُرّ اللّه شیْئآ.

اللّهُمّ اغْفرْ للْمُؤْمنین و الْمُؤْمنات و اغْضبْ علی الْکافرین و الْحمْدُ للّه ربّ الْعالمین.»

«ای مردم! هر کس خدا و رسولش و علی و امامانی را که ذکر کردم اطاعت کند، به رستگاری بزرگ دست یافته است. ای مردم! کسانی که برای بیعت با او و قبول ولایتش و سلام به او به عنوان "امیرالمؤمنین"، سبقت بگیرند، آنان رستگارانند و در باغ های نعمت خواهند بود. ای مردم! سخنی بگویید که به خاطر آن خداوند از شما راضی شود، و اگر شما و همه کسانی که در زمین هستند کافر شوند به خدا ضرری نمی رسانند.

خدایا! مردان و زنان مؤمن را بیامرز و بر کافران غضب نما، و حمد و سپاس مخصوص خداوند عالم است.»

ص: 227

آداب و اعمال عید غدیر

غدیر، روز خشنودی خداوند رحمان، روز آزمایش بندگان، روز رانده شدن شیطان، روز پذیرفته شدن اعمال شیعیان، روز ریزش گناهان، روز آسایش مؤمنان، روز ناامید شدن کافران، روز منصوب شدن امیرمؤمنان به جانشینی خاتم پیامبران و روز عید اهل بیت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله می باشد.

برای این روز، آداب و سنّت های ویژه و ثواب های عظیم بیان شده است، که به مقداری از آنها اشاره می کنیم.

فضیلت روزه داری

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«ثواب روزه روز غدیر، برابر با روزه عمر دنیاست، اگر انسان به اندازه عمر دنیا زنده بماند و پیوسته روزه بگیرد، ثواب آن معادل ثواب روزه عید غدیر است. روزه روز غدیر نزد خدا برابر با ثواب یکصد حجّ و یکصد عمره قبول شده است»(1)

ص: 228

1- . تهذیب، ج 3، ص 143؛ بحارالأنوار، ج 95، ص 321، ح 6؛ جامع الأخبار، ص 81؛ عُدد القویه،ص 166.

فضیلت افطاری دادن

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود :

«کسی که روز عید غدیر، به یک مؤمن افطاری دهد، گویا یک میلیون نفر از پیامبران، شهیدان و صدّیقان را افطاری داده است.»(1)

فضیلت اطعام دادن

امام رضا علیه السلام فرمود: «کسی که مؤمنی را]روز غدیر[طعام دهد، مانند کسی است که همه پیامبران و صدّیقان را طعام داده باشد.»(2)

فضیلت دیدار با مؤمنان

امام رضا علیه السلام فرمود :

«هر که در روز غدیر، به دیدار مؤمنی رود، خداوند متعال، هفتاد هزار نور در قبرش داخل می کند و قبرش را وسعت می بخشد و هر روز هفتاد هزار فرشته به زیارت قبر او می آیند و به او مژده بهشت می دهند.»(3)

فضیلت صلوات فرستادن

امام رضا علیه السلام فرمود: «این روز (غدیر)، روز بسیار صلوات فرستادن بر محمّد و آل محمّد : است.»(4)

فضیلت نماز و عبادت

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند :

«نیم ساعت قبل از ظهر برای تشکّر از خداوند، دو رکعت نماز بخوان؛ در هر رکعت سوره حمد ده مرتبه، سوره توحید ده مرتبه، سوره قدر ده

1- . مصباح کفعمی، ص 700.
2- . إقبال الأعمال، ص 465.
3- . همان، ص 465.
4- . عوالم العلوم، 15 / 3، ص 223.

مرتبه، و آیه الکرسی ده مرتبه. هر کس این نماز را بخواند، خداوند ثواب صد هزار حجّ و صد هزار عمره به او عطا فرماید، و هر حاجتی از حوایج دنیا و آخرت را از خدا درخواست کند، خداوند به آسانی برمی آورد.»(1)

فضیلت بیزاری از دشمنان اهل بیت علیهم السلام

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«در این روز بسیار این جمله را بگو: "اللّهُمّ الْعنْ الْجاحدین و النّاکثین والْمُغیّرین و الْمُبدّلین و الْمُکذّبین الّذین یُکذّبُون بیوْم الدّین من الاْوّلین و الاْخرین"؛ یعنی: "خدایا! منکران و عهدشکنان و تغییردهندگان و تبدیل کنندگان سنّت خدا و تکذیب کنندگان روز قیامت، از اوّلین و آخرین را لعنت فرما".»(2)

فضیلت عید گرفتن

امام رضا علیه السلام فرمود: «هر کس این روز (غدیر) را عید بگیرد، خداوند مال او را زیاد می کند.»(3)

فضیلت عیدی دادن

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «انفاق کردن یک درهم در روز (غدیر) برابر با یک میلیون درهم است.»(4)

آداب تبریک گفتن

امام رضا علیه السلام فرمود :

«روز غدیر، روز تهنیت و تبریک گفتن است و بعضی از شما به بعضی

1- . عوالم العلوم، ج 15 / 3، ص 214.
2- . همان، ج 15 / 3، ص 217.
3- . همان، ج 15 / 3، ص 223.
4- . تهذیب، ج 3، ص 144.

دیگر تبریک بگویید، و هر گاه مؤمنی با برادرش ملاقات کرد، بگوید: الْحمْدُ للّه الّذی جعلنا من الْمُتمسّکین بولایه أمیرالْمُؤْمنین و الائمّه :.»(1)

آداب عقد برادری

سزاوار است در این روز، مؤمن دست راست خود را در دست راست برادر مؤمن خود بگذارد و بگوید :

«واخیْتُک فی اللّه و صافیْتُک فی اللّه و صافحْتُک فی اللّه و عاهدْتُ اللّه و ملائکتهُ و کُتُبهُ و رُسُلهُ و أنْبیائهُ و الائمّه الْمعْصُومین علیْهمُ السّلامُ علی أنّی إنْ کُنْتُ منْ أهْل الْجنّه و الشّفاعه و أُذن لی بأنْ أدْخُل الْجنّه لا أدْخُلُها إلّا و أنْت معی.»

«با تو در راه خدا برادری و باصفایی می نمایم و دست می دهم، و با خدا و ملائکه اش و رسولان و انبیائش و امامان معصوم علیهم السلام پیمان می بندم که اگر من از اهل بهشت و اهل شفاعت بودم و به من اجازه ورود به بهشت داده شد، وارد نشوم مگر آن که تو نیز همراه من باشی.»

آن گاه برادر دیگر در جواب او بگوید: «قبول کردم»، و سپس بگوید :

«أسْقطْتُ عنْک جمیع حُقُوق الاُخُوّه ما خلا الشّفاعه و الدُّعاء و الزّیاره؛ همه حقوق برادری را به جز شفاعت و دعا و زیارت از تو ساقط کردم.»(2)

1- . إقبال الأعمال، ص 464.
2- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 279.

فصل هشتم

اشاره

ص: 233

(و من النّاس منْ یتّخذ منْ دُون اللّه أنْدادآ یُحبُّونهُمْ کحُبّ اللّه و الّذین آمنُوا أشدُّ حُبّآ للّه)(1) .

«بعضی از مردم، معبودهایی غیر از خداوند برای خود انتخاب می کنند و آنها را همچون خدا دوست می دارند، امّا آنها که ایمان دارند، عشقشان به خدا (از مشرکان نسبت به معبودشان) شدیدتر است.»

کیمیای محبّت

محبّت عبارت است از احساس میل نسبت به چیزی که برای انسان لذّت بخش است. محبّت، طُرفه اکسیری است که مس وجود عاشق را به طلای ناب تبدیل می کند.

محبّت نوری است که انسان را از ظلمت های دنیا می رهاند و به حقیقت نور که اللّهُ نُورُ السّموات و الاْرْض می رساند.

محبّت، باران رحمتی است که بر وجود عاشق می بارد و به واسطه رحمهُ اللّه الّتی وسعت کُلّ شیء به او وسعت می بخشد.

محبّت چون آب زلال و گوارایی است که سینه تفدیده عاشق را صفا می دهد و به حیات جاودانه و جعلْنا من الْماء کُلّ شیْءٍ حیّ می رساند.

1- . سوره بقره، آیه 165.

محبّت به خدا و اولیای او اساس همه خوبی هاست و آدمی را از ثری به ثُریا، از زمین به سما، از ادنی به اعلی، از فقر به غنی، از یأس به رجا، از عصیان به غفران، از سخط به رضوان، از کفر به ایمان و از شقاوت به سعادت می رساند.

امیر بیان امیرمؤمنان علیه السلام در عظمت این اکسیر اعظم می فرماید: «محبّت خدا آتشی است که بر چیزی نمی گذرد مگر این که آن می سوزد، و نور خدا بر چیزی نمی تابد مگر این که آن را روشنایی می بخشد، و از زیر ابر پُرباران خدایی چیزی عبور نمی کند مگر این که آن را به برکت خود می پوشاند، و نسیم الهی بر چیزی نمی وزد مگر این که آن را به حرکت درمی آورد، و آب الهی به هر چیزی حیات می دهد، و از زمین آفریدگار هر چیزی می روید. پس هر که خدا را دوست بدارد، خداوند به او همه چیز می دهد؛ از مال و ملک.»(1)

قبل از شناخت آثار محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، لازم است گذری کوتاه به عوامل و موانع محبّت داشته باشیم.

عوامل محبّت

الف) انجام کارهای نیک

ابوذر می گوید به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کردم:]چرا[انسان کاری را می کند و مردم بر اثر آن، او را دوست می دارند؟ فرمود: «این مژدگانی دنیایی مؤمن است.»(2)

ب) خوش گمانی

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «هر که به مردم خوش گمان گردد،

1- . بحارالأنوار، ج 67، ص 23، ح 23.
2- . سنن ابن ماجه، ج 2، ص 1412، ح 4225.

دوستی آنان را به دست می آورد.»(1)

ج) خوش رفتاری

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «هر که خوش رفتاری پیشه کند، دوستانش فراوان شوند.»(2)

د) گشاده رویی

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «گشاده رویی، عامل دوستی و محبّت است.»(3)

ه) اظهار دوستی

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: «یکی از اعراب قبیله بنی تمیم نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و به ایشان گفت: مرا سفارشی کن. از جمله سفارش های ایشان به او این بود: "با مردم اظهار دوستی کن، تا دوستت بدارند".»(4)

و) وفاداری

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «وفاداری، عامل الفت گرفتن]مردم با شخص [است.»(5)

ز) انصاف

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «شخص باانصاف، یاران و دوستان بسیاری دارد.»(6)

1- . غرر الحکم، ح 5331.
2- . همان، ح 9799.
3- . همان، ح 9937.
4- . کافی، ج 2، ص 642، ح 1.
5- . غرر الحکم، ح 9958.
6- . همان، ح 9100.

ح) کرامت

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «شخص کریم و بزرگوار، نزد خداوند، خرّم و باپاداش، و نزد مردم، محبوب و باشکوه است.»(1)

ط) بخشندگی

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «سخاوت و بخشندگی دوستی را در دل ها می کارد.»(2)

ی) نیکی کردن به مردم

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «هر که بسیار نیکی کند، برادرانش دوستش خواهند داشت.»(3)

ک) صله رحم

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «صله رحم، سبب دوستی می شود.»(4)

ل) هدیه دادن

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «هدیه دادن، دوستی و محبّت به بار می آورد، برادری را تازه می سازد و کینه را می زداید.»(5)

م) سجده کردن میان اذان و اقامه

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید: «امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به یارانش می فرمود: هر که میان اذان و اقامه سجده کند و بگوید: "ربّ لک سجدْتُ

1- . غرر الحکم، ح 8820.
2- . همان، ح 8521.
3- . همان، ح 8812.
4- . همان، ح 9309.
5- . عوالی اللالی، ج 1، ص 294، ح 183.

خاضعآ خاشعآ ذليلاً"، خداوند متعال می گويد: ای ملائكه من! به عزّت و جلالم سوگند كه محبّت او را در دل های مؤمنان، و شكوه او را در دل های منافقان، خواهم نهاد.»(1)

موانع محبّت

الف) بدخويی

اميرمؤمنان علی(عليه السلام) می فرمايد: «هر كه بدخو شود، دوست و رفيقش ناياب گردند.»(2)

ب) پريشانی

اميرمؤمنان علی(عليه السلام) می فرمايد: «پريشانی، خوی ها را زشت می كند و دوستان را می پراكند.»(3)

ج) تكبّر داشتن

اميرمؤمنان علی(عليه السلام) می فرمايد: «هر كه با برادران بزرگی و تكبّر داشته باشد، هيچ شخصی با او صميمی نخواهد شد.»(4)

د) كينه توزی

اميرمؤمنان علی(عليه السلام) می فرمايد: «هيچ كينه توزی را دوستی نيست.»(5)

ه) حسادت

اميرمؤمنان علی(عليه السلام) می فرمايد: «حسود را دوستی نيست.»(6)

1- . بحارالأنوار، ج 81، ص 152، ح 48؛ فلاح السّائل، ص 152.
2- . غرر الحكم، ح 5716.
3- . همان، ح 8222.
4- . همان، ح 9605.
5- . همان، ح 6785.
6- . همان، ح 6848.

و) گناه

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «سوگند به آن که جان محمّد در دست اوست، هرگز دو دوست از یکدیگر جدا نشده اند، مگر بر اثر گناهی که از یکی از آنان سرزده است.»(1)

ن) بی انصافی

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرماید: «هر که بی انصافی کند، کسی با او دوست نشود.»(2)

ح) فریب دادن

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید: «مردم را فریب مده که بی دوست می مانی.»(3)

همه عوامل و موانع محبّت منحصر در آنچه گفته شد نیست، بلکه این موارد از مهمّترین علل و موانع محبّت هستند.

سخن خود را در این بخش با نقل حدیثی بسیار زیبا از امام رضا علیه السلام به پایان می بریم. آن حضرت فرمود :

«زندانبان به یوسف علیه السلام گفت: "من تو را دوست دارم." یوسف علیه السلام پاسخ داد: "هر بلایی که به من رسیده، از دوستی است! عمّه ام مرا دوست می داشت، لذا مرا دزدید، پدرم مرا دوست می داشت، در نتیجه، برادرانم به من حسادت کردند، و زن عزیز]مصر[مرا دوست می داشت، پس به زندانم افکند".»(4)

1- . مسند احمد بن حنبل، ج 2، ص 348، ح 5357.
2- . غرر الحکم، ح 9121.
3- . مشکاه الأنوار، ص 104؛ کافی، ج 2، ص 651.
4- . تفسیر قمّی، ج 1، ص 354.

1-الحُبُّ فی الله و الْبُغْضُ فی الله

اشاره

عنْ علیّ بْن الْحُسیْن علیه السلام قال :

«إذا جمع اللّهُ عزّوجلّ الاْوّلین و الاْخرین قام مُنادٍ فنادی یُسْمعُ النّاس فیقُولُ: أیْن الْمُتحابُّون فی اللّه، قال: فیقُومُ عُنُقٌ من النّاس فیُقالُ لهُمْ: إذْهبُوا إلی الْجنّه بغیْر حسابٍ. قال: فتلقّاهُمُ الْملائکهُ فیقُولُون: إلی أیْن؟ فیقُولُون: إلی الْجنّه بغیْر حسابٍ. قال: فیقُولُون: فأیُّ ضرْبٍ أنْتُمْ من النّاس؟ فیقُولُون: نحْنُ الْمُتحابُّون فی اللّه. قال: فیقُولُون: و أیُّ شیْءٍ کانتْ أعْمالُکُمْ؟ قالُوا: کُنّا نُحبُّ فی اللّه و نُبْغضُ فی اللّه. قال: فیقُولُون: نعْم أجْرُ الْعاملین.»(1)

دوستی و دشمنی برای خدا

امام سجّاد علیه السلام فرمود :

«هنگامی که خدای عزّوجلّ همه مردم از اوّلین و آخرین را]در قیامت[جمع می کند، منادی با صوتی که همه مردم بشنوند، ندا می کند: "دوستی کنان در راه خدا کجا هستند؟" گروهی از مردم برمی خیزند، به آنها گفته

1- . وسائل الشّیعه، ج 16، ص 167، باب 15؛ کافی، ج 2، ص 136، ح 8، بحارالأنوار، ج 66، ص 245،ح 19؛ محاسن برقی، ج 1، ص 264، باب 34، ح 336.

می شود: "بدون حساب وارد بهشت شوید".

فرشتگان با آنها ملاقات می کنند و می گویند: "به کجا می روید؟" گویند : "بدون حساب به سوی بهشت می رویم." ملائکه گویند: "شما جزء چه گروهی از مردم هستید؟" گویند: "ما دوستی کنان در راه خداییم." ملائکه می گویند: "اعمال شما چه بوده است؟" گویند: "برای خدا دوستی می کردیم و در راه خدا دشمنی می ورزیدیم." ملائکه می گویند: "چه خوب است پاداش کسانی که اهل عمل هستند."»

2-حُبُّ علیٍّ علیه السلام أساسُ الأْسْلام

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: قال لی رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! إنّ الأْسْلام عُرْیانٌ، لباسُهُ التّقْوی، و ریاشُهُ الْهُدی، و زینتُهُ الْحیاءُ، و عمادُهُ الْورعُ، و ملاکُهُ الْعملُ الصّالحُ و أساسُ الأْسْلام حُبّی و حُبُّ أهْل بیْتی.»(1)

محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ستون اسلام است

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود :

«ای علی! اسلام]به منزله پیکری[برهنه است که لباس آن تقوا، و اثاث خانه اش هدایت، و زیورش حیا، و ستونش پارسایی، و قوامش عمل صالح است و بنیاد اسلام، دوست داشتن من و دوست داشتن اهل بیت من است.»

3-حُبُّ علیٍّ علیه السلام علامهُ طیب الْولاده

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! منْ أحبّنی و أحبّک و أحبّ الأئمّه منْ وُلْدک فلْیحْمد اللّه علی طیب

1- . كنز العمال، ج 12، ص 105، ح 34206.

مؤْلده، فإنّهُ لا یُحبُّنا إلّا منْ طابتْ ولادتُهُ و لا یُبْغضُنا إلّا منْ خبُثتْ ولادتُهُ.»(1)

و فی حدیثٍ آخرٍ عنْهُ صلی الله علیه و آله :

«یا أباذرٍّ! منْ أحبّنا أهْل الْبیْت فلْیحْمد اللّهِ علی أوّل النّعم.» قال: «یا رسُول اللّه، و ما أوّلُ النّعم؟» قال: «طیبُ الْولاده، إنّهُ لا یُحبُّنا إلّا منْ طاب مؤْلدُهُ.»(2)

محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نشانه حلال زادگی

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«ای علی! هر که مرا و تو را و امامان از نسل تو را دوست بدارد، پس خداوند را بر حلال زادگی و پاک بودن ولادت سپاس گوید؛ زیرا ما را دوست ندارد مگر حلال زاده، و ما را دشمن ندارد مگر حرام زاده.»

و در روایت دیگر فرمود :

«ای اباذر! هر که ما اهل بیت را دوست بدارد، پس خداوند را بر اوّلین نعمت سپاس گوید.» ابوذر پرسید: «ای رسول خدا! اوّلین نعمت کدام است؟» فرمود: «حلال زادگی؛ ما را دوست نمی دارد مگر کسی که حلال زاده باشد.»

4-حُبُّ علیٍّ علیه السلام علامهُ الْأیمان

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«حُبُّک إیمانٌ و بُغْضُک نفاقٌ و أوّلُ منْ یدْخُل الْجنّه مُحبُّک و أوّلُ منْ یدْخُل النّار مُبْغضُک.»(3)

1- . بشاره المصطفی، ص 177؛ معانی الأخبار، ص 161، ح 3؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 146، باب 5.

2- . امالى طوسى، ص 445، ح 1018، مجلس 16؛ كشف الغمّه، ج 1، ص 401؛ بحارالأنوار، ج 27، ص150، باب 5.
3- . احقاق الحق، ج 7، ص 247، به نقل از: فصول المهمّه، ص 109؛ نور الابصار، ص 74؛ أرجحالمطالب، ص 514.

محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نشانه ایمان

رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی(علیه السلام) فرمود :

«دوستی با تو نشانه ایمان و دشمنی با تو نشانه نفاق است، و دوستدار تو اوّلین کسی است که وارد بهشت می شود، و دشمن تو اوّلین کسی که داخل دوزخ می شود.»

5-منْ أحبّ علیّآ فهُو مُؤْمنٌ

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله ذات یوْمٍ لاصْحابه :

«معاشر أصْحابی! إنّ اللّه جلّ جلالُهُ یأْمُرُکُمْ بولایه علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام و الْاقْتداء به، فهُو ولیُّکُمْ و إمامُکُمْ منْ بعْدی، لا تُخالفُوهُ فتکْفُرُوا، و لا تُفارقُوهُ فتضلُّوا.

إنّ اللّه جعل علیّا علیه السلام علمآ بیْن الْایمان و النّفاق، فمنْ أحبّهُ کان مُؤْمنآ، و منْ أبْغضهُ کان مُنافقآ، إنّ اللّه جلّ جلالُهُ جعل علیّا علیه السلام وصیّی، و منار الْهُدی بعْدی فهُو موْضعُ سرّی، و عیْبهُ علْمی، و خلیفتی فی أهْلی، إلی اللّه أشْکُوا ظالمیه منْ أُمّتی.»(1)

دوستدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام) مؤمن است

رسول خدا صلی الله علیه و آله روزی خطاب به اصحابش فرمود :

«ای گروه اصحاب من! همانا خداوند شما را به ولایت علیّ بن ابی طالب علیه السلام و پیروی از او دستور می دهد که پس از من او امام و پیشوای شماست. او را مخالفت نکنید تا کافر نشوید و از او جدا نشوید تا گمراه نگردید.

1- . بحارالأنوار، ج 38، ص 97، باب 61، ح 15؛ معالم الزلفی، ج 1، ص 102، باب 30، ح 7؛ أمالیصدوق، ص 284، مجلس 47، ح 19.

همانا خداوند علی(علیه السلام) را علامت جدایی نفاق و ایمان قرار داده است؛ هر که او را دوست بدارد مؤمن است و هر کس با او دشمنی کند منافق است. به درستی که خداوند متعال، علی(علیه السلام) را جانشین من و جایگاه نور هدایت بعد از من قرار داده است. او جایگاه سرّ من و گنجینه علم من است. او خلیفه بعد از من در خاندانم می باشد. من به خداوند متعال از ظالمان امّتم به وی شکایت می کنم.»

6-حُبُّ علیٍّ علیه السلام میزانُ الأعْمال

اشاره

فقال ابْنُ عبّاسٍ (رضی الله عنه): فقُلْتُ: یا رسُول اللّه! أوْصنی. فقال :

«علیْک بمودّه علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام و الّذی بعثنی بالْحقّ نبیّآ لا یقْبلُ اللّهُ تعالی منْ عبْدٍ حسنةً حتّی یسْألهُ عنْ حُبّ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام وهُو یقُولُ: اعْلمْ فمنْ مات علی ولایته قُبل عملُهُ علی ما کان منْهُ، و إنْ لمْ یأْت بولایته لا یُقْبلُ منْ عمله شیْءٌ، ثُمّ یُؤْمرُ به إلی النّار.»(1)

محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) میزان سنجش اعمال

ابن عبّاس می گوید: به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کردم: توصیه ای به من بفرما! حضرت فرمود :

«بر تو باد به دوستی با علیّ بن ابی طالب علیه السلام. سوگند به خدایی که مرا به حقّ به پیامبری برانگیخت، خداوند هیچ حسنه ای را از بنده قبول نمی کند، تا این که از محبّت علیّ بن ابی طالب علیه السلام از او سؤال می کند. و هر که بر ولایت آن حضرت بمیرد خداوند اعمال گذشته او را می پذیرد، و اگر محبّت آن حضرت را نداشته باشد خداوند هیچ یک از اعمال او را نمی پذیرد و دستور می دهد که او را در آتش اندازند.»

1- . بحارالأنوار، ج 39، ص 159، باب 82، ح 3؛ الفضائل، ص 5؛ امالی طوسی، م 4، ص 104، ح 161.

7-يُسْئلُ عنْ حُبّ عليٍ عليه السلام يوْم الْقيامه

اشاره

عنْ أبی برزه قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لا تزُولُ قدما عبْدٍ حتّی یُسْأل عنْ أرْبعهٍ: عنْ جسده فیما أبْلاهُ و عُمْره فیما أفْناهُ وماله منْ أیْن اكْتسبهُ وفیما أنْفقهُ، عنْ حُبّ أهْل الْبیْت.» فقیل: «یا رسُول اللّه! فما علامهُ حُبّكُمْ؟» فضرب صلی الله علیه و آله بیده علی منْكب علیٍّ علیه السلام.(1)

سؤال از محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در قیامت

ابی برزه نقل می كند كه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«]در روز قیامت[هیچ بنده ای قدم از جای برنمی دارد تا این كه درباره چهار چیز از او سؤال می شود: از جسمش كه در چه راهی آن را فرسوده كرده است، از عمرش كه در چه راهی صرف كرده است، از مالش كه از كجا آورده و در چه راهی خرج كرده است، و از محبّت ما اهل بیت.» عرض كرد: ای رسول خدا! نشانه دوست داشتن شما چیست؟ حضرت دست خود را بر شانه امیرالمؤمنین علیه السلام زد.

و فی حدیثٍ آخرٍ عنْهُ صلی الله علیه و آله :

«أوّلُ ما یُسْألُ عنْهُ الْعبْدُ حُبُّنا أهْل الْبیْت.»(2)

و در روایت دیگر، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود :

«نخستین چیزی كه درباره آن از بنده سؤال می شود، محبّت نسبت به ما اهل بیت است.»

در روایاتی معتبر از فریقین در تفسیر آیه 8 سوره تكاثر: (ثُمّ لتُسْألُنّ

1- . ر.ک: مناقب (خوارزمی)، ص 77؛ مجمع الزّوائد، ج 1، ص 346؛ مناقب المرتضویّه، ص 99؛بحارالأنوار، ج 7، ص 258، ح 1، و ج 36، ص

79؛ أمالى صدوق، ص 39، ح 9، مجلس 10؛ خصال،ج 1، ص 253، ح 125.
2- . عيون اخبار الرّضا، ج 2، ص 62، ح 258.

یوْمئذٍ عن النّعیم) «سپس در آن روز (همه شما) از نعمت هایی که داشته اید بازپرسی خواهید شد»، نقل شده که منظور از «نعیم»، محبّت و دوستی اهل بیت علیهم السلام است.(1)

8-حُبُّ علیٍّ علیه السلام أفْضلُ الأعْمال

اشاره

عنْ أبی علْقمه -موْلی بنیهاشمٍ - قال: صلّی بنا رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله الصُّبْح، ثُمّ الْتفتْ إلیْنا فقال :

«معاشر أصْحابی! رأیْتُ الْبارحه عمّی حمْزه بْن عبْد الْمُطّلب و أخی جعْفر بْن أبی طالبٍ و بیْن أیْدیهما طبقٌ منْ نبقٍ فأکلا ساعهً ثُمّ تحوّل النّبقُ عنباً فأکلا منْهُ فتحوّل الْعنبُ رُطباً فأکلا ساعهً، فدنوْتُ منْهُما فقُلْتُ: بأبی أنْتُما، أیُّ الأعْمال وجدْتُما أفْضلُ؟ قالا: فدیْناک بالآباء و الأُمّهات، وجدنا أفْضل الأعْمال: الصّلاه علیْک، و سقْی الْماء و حُبّ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام.»(2)

دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) برترین اعمال

ابی علقمه غلام بنی هاشم - می گوید: نماز صبح را با رسول خدا صلی الله علیه و آله به جای آوردیم، بعد از آن، رسول خدا صلی الله علیه و آله به طرف ما توجّه نمود و فرمود :

«ای گروه یاران من! دیشب در خواب دیدم که عمویم حمزه بن عبدالمطّلب و برادرم جعفر بن ابی طالب در جایی نشسته اند و در مقابل ایشان طبقی از "کُنار" قرار داده اند. زمانی از آن خوردند، سپس آنها تبدیل به انگور شد. زمانی از آن نیز تناول کردند، آن انگور تبدیل به رطب شد. از آن نیز

1- . ر.ک: شواهد التّنزیل، ج 2، ص 476؛ تأویل الآیات، ص 816؛ أمالی طوسی، ص 272، ح 510،مجلس 10؛ بحارالأنوار، ج 24، باب 29.
2- . مناقب (خوارزمی)، ص 74، ح 53؛ کشف الغمّه، ج 1، ص 95؛ مستدرک الوسائل، ج 5، ص 331؛باب 31؛ ح 6016؛ بحارالأنوار، ج 71،

ص 369، ح 61، و ج 39، ص 274.

مدّتی تناول کردند، پس نزدیک آن دو رفتم و گفتم: پدر و مادرم فدای شما! چه اعمالی را شما بهتر یافتید؟ گفتند: پدران و مادران ما فدای تو باد! همانا ما بافضیلت ترین اعمال را صلوات فرستادن بر تو و آب دادن]به تشنگان[و دوستی علیّ بن ابی طالب علیه السلام یافتیم.»

در روایات آمده که برترین اعمال و بالاترین عبادات، محبّت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و ائمّه اطهار علیهم السلام است؛ همان طور که از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند: «إنّ فوْق کُلّ عبادهٍ عبادهٌ، و حُبُّنا أهْل الْبیْت أفْضلُ عبادهٍ.»(1)

«همانا بالای هر عبادتی، عبادتی است و محبّت به ما اهل بیت، برترین عبادات است.»

9-حُبُّ علیٍّ علیه السلام فریضهٌ

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«جاءنی جبْرئیلُ منْ عنْد اللّه عزّوجلّ بورقه آسٍ خضْراء مکْتُوبٌ فیها ببیاضٍ: إنّی افْترضْتُ محبّه علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام علی خلْقی عامّهً، فبلّغْهُمْ ذلک عنّی.»(2)

دوستی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فریضه ای الهی است

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«جبرئیل با ورقه ای سبز که در آن، این نوشته سفید رنگ بود، از سوی خدا نزد من آمد: "به درستی که دوستی علیّ بن ابی طالب علیه السلام را بر همه مخلوقاتم واجب گردانیدم، پس این پیام مرا به همه آنان برسان".»

1- . محاسن برقی، ج 1، ص 150، ح 67؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 91، ح 48.

2- . مناقب (خوارزمی)، ص 66، ح 37؛ بحارالأنوار، ج 39، ص 275؛ أمالی طوسی، ص 619، ح1276، مجلس 29؛ کشف الغمّه، ج 1، ص 99.

10-ینْفعُ حُبُّ علیٍّ علیه السلام فی مواطنٍ عظیمهٍ

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«حُبّی و حُبُّ أهْل بیْتی نافعٌ فی سبْعه مواطن أهْوالُهُنّ عظیمهٌ: عنْد الْوفاه، و فی الْقبْر و عنْد النُّشُور و عنْد الْکتاب و عنْد الْحساب و عنْد الْمیزان و عنْد الصّراط.»(1)

محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، راه رهایی از خطرات

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید :

«محبّت من و اهل بیت من در هفت جایگاه -که ترس و وحشت آن زیاد است - سود می بخشد: 1- هنگام مرگ؛ 2- در میان قبر؛ 3- هنگام رستاخیز؛ 4- زمانی که نامه اعمال را به دست انسان ها می دهند؛ 5- هنگام محاسبه اعمال؛ 6- در نزد میزان؛ 7-هنگام عبور از صراط.»

در روایات معتبره از اهل بیت علیهم السلام نقل شده که محبّت اهل بیت علیهم السلام در مکان های عظیم و هولناک انسان را نجات می دهد و او را به جایگاه صدق نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام می رساند؛ همچنان که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«هر که من و اهل بیتم را دوست داشته باشد، ما و او مانند این دو]حضرت انگشت اشاره و میانه خود را نشان داد[خواهیم بود.»(2)

و دوستی حقیقی اهل بیت علیهم السلام اکسیری است که در وجود هر که قرار گیرد، تمام خیرات دنیا و آخرت را برای او جمع می کند و اگر گناهکار باشد، او را از مهلکه گناهان رهایی می دهد و وجودش را نورانی می گرداند. در

1- . أمالی صدوق، ص 10، ح 3، مجلس 3؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 158، ح 3؛ روضه الواعظین، ج 2،ص 271؛ خصال، ج 2، ص 360، ح 49.
2- . کفایه الاثر، ص 35.

روایتی از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نقل شده که فرمود :

«هر که دوست دارد خداوند متعال تمام خیرها را برای او جمع کند، پس باید -بعد از من - ولایت علی(علیه السلام) و فرزندانش را بپذیرد و با دشمنان او دشمنی کند.»(1)

11-منْ أحبّ علیّا علیه السلام فقدْ أدْرک الأیمان

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا أبا الْحسن! مثلُک فی أُمّتی مثلُ سُوره "قُلْ هُو اللّهُ أحدٌ"، فمنْ قرأها مرّةً فقدْقرأ ثُلْث الْقُرآن، و منْ قرأها مرّتیْن فقدْ قرأ ثُلْثی الْقُرآن، و منْ قرأها ثلاثآ فقدْ ختم الْقُرآن. فمنْ أحبّک بلسانه فقدْ کمل ثُلْثُ الْایمان، و منْ أحبّک بلسانه و قلْبه فقدْکمل لهُ ثُلْثا الْأیمان، و منْ أحبّک بلسانه و قلْبه و نصرک بیده فقدْ اسْتکْمل الْأیمان و الّذی بعثنی بالْحقّ یا علیُّ لوْ أحبّک أهْلُ الْأرْض کمحبّه أهْل السّماء لک لما عُذّب أحدٌ بالنّار.»(2)

دوستدار امیرمؤمنان علی(علیه السلام) تمام ایمان را داراست

رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی(علیه السلام) فرمود :

«ای اباالحسن! مثل تو در امّتم مثل سوره توحید است؛ هر که یک بار آن را بخواند، یک سوم قرآن را خوانده؛ و هر که دوبار بخواند، دو سوم قرآن را خوانده؛ و هر که سه مرتبه بخواند، همه قرآن را قرائت کرده است.]ای علی![هر که تو را به زبانش دوست بدارد، یک سوم ایمان را دارد؛ و هر که به

1- . بشاره المصطفی، ص 150.
2- . أمالی صدوق، ص 33، ح 5، مجلس 9؛ بحارالأنوار، ج 39، ص 270، ح 48؛ تفسیر برهان، ج 5،ص 798؛ روضه الواعظین، ج 2، ص 280؛ معانی الأخبار، ص 234، ح 1؛ مناقب آل ابی طالب، ج 3،ص 199.

زبان و دلش تو را دوست بدارد، دو سوم ایمان را داراست؛ و هر که به زبان و دل دوستت بدارد و با دستش تو را یاری کند، ایمانش کامل است. سوگند به آن که مرا به حقّ فرستاده، ای علی! اگر همه اهل زمین تو را دوست می داشتند آن گونه که اهل آسمان دوستت دارند، خداوند احدی را به آتش جهنّم عذاب نمی کرد.»

12-حُبُّ علیٍّ علیه السلام حسنهٌ

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«حُبُّ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام حسنهٌ لا یضُرُّ معها سیّئهٌ مع أداء الْفرائض و بُغْضُهُ سیّئهٌ لا ینْفعُ معها حسنهٌ و لوْ أدّی الْفرائض.»(1)

محبّت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بهترین نیکی هاست

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«محبّت حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام حسنه ای است که با انجام فرایض، هیچ گناهی به او ضرر نمی رساند، و دشمنی با علی(علیه السلام) ، گناهی است که هیچ حسنه ای با آن فایده ندارد، اگر چه همه فرایض نیز انجام داده شود.»

علّامه سیّد هاشم بحرانی در کتاب ارزشمند معالم الزّلفی، جلد دوّم، باب 81، در تفسیر آیه (منْ جاء بالْحسنه فلهُ خیْرٌ منْها و هُمْ منْ فزعٍ یوْمئذٍ آمنُون * و منْ جاء بالسّیّئه فکُبّتْ وُجُوهُهُمْ فی النّار هلْ تُجْزوْن إلّا ما کُنْتُمْ تعْلمُون)(2) ؛ «کسانی که کار نیکی انجام دهند، پاداشی بهتر از آن خواهند

داشت و آنان از وحشت آن روز در امانند. و آنها که کار بدی انجام دهند، با صورت در آتش افکنده می شوند؛ آیا جزایی جز آنچه عمل می کردید

1- . غُرر الأخبار، ص 49.
2- . سوره نمل، آیات 89 - 90.

خواهید داشت؟»، یازده روایت نقل فرموده است که منظور از «حسنه» در آیه شریفه، معرفت و ولایت و محبّت اهل بیت علیهم السلام و منظور از «سیّئه»، بغض و دشمنی با اهل بیت علیهم السلام است.

13-معْرفهُ علیٍّ علیه السلام أوْلیائهُ

اشاره

عنْ أبی عبْداللّه علیه السلام :

«أنّ رجُلاً جاء إلی أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام و هُو مع أصْحابه، فسلّم علیْه ثُمّ قال لهُ : أنا واللّه أُحبُّک و أتولّاک، و قال لهُ أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: کذبْت، قال بلی واللّه إنّی أُحبُّک و أتولّاک فکرّر ثلاثآ، فقال لهُ أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: کذبْت، ما أنْت کما قُلْت إنّ اللّه خلق الْأرْواح قبْل الْأبْدان بألْفی عامٍ ثُمّ عرض علیْنا الْمُحبّ لنا، فواللّه ما رأیْتُ رُوحک فیمنْ عُرض، فأیْن کُنْت؟ فسکت الرّجُلُ عنْد ذلک و لمْ یُراجعْهُ.» و فی روایهٍ أُخْری، قال أبُوعبْداللّه علیه السلام: «کان فی النّار.»

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، دوستان خود را می شناسد

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«مردی خدمت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) آمد، در حالی که آن حضرت همراه اصحابشان بودند. بر آن حضرت سلام کرد و گفت: "به خدا سوگند، من ولایت و محبّت تو را دارم." امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود: "دروغ می گویی." مرد گفت: "به خدا سوگند، من ولایت و محبّت تو را دارم." و تا سه بار]این جمله را[تکرار کرد. امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود: "دروغ می گویی، این طور که می گویی نیستی، همانا خداوند روح های همه مردم را دو هزار سال پیش از بدن هایشان آفرید و آن گاه دوستان ما را بر ما عرضه کرد، به خدا سوگند! من روح تو را در زمره کسانی که به ما عرضه شده ندیدم، پس تو کجا بودی؟" آن گاه مرد ساکت شد و جوابی نگفت.» و در روایت دیگر است که امام

صادق علیه السلام فرمود: «او در آتش است.»(1)

14-آثارُ حُبّ علیٍّ علیه السلام فی الدُّنْیا و الآْخره

اشاره

عنْ ابْن عُمر قال: سألنا رسُول اللّه صلی الله علیه و آله عنْ علیّ بْن أبی طالبٍ7 فغضب 9 و قال :

«ما بال قوْمٌ یذْکُرُون منْ لهُ منْزلهٌ عنْد اللّه کمنْزلتی و مقامٌ کمقامی إلاّ النُّبُوّه.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام فقدْ أحبّنی و منْ أحبّنی رضی اللّهُ عنْهُ و منْ رضی اللّهُ عنْهُ کافاهُ بالْجنّه.

]فی بشاره الْمُصْطفی 9 ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام تقبّل اللّهُ صلاتهُ و صیامهُ و قیامهُ واسْتجاب اللّهُ لهُ دُعائهُ[.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام اسْتغْفرتْ لهُ الْملائکهُ و فُتحتْ لهُ أبْوابُ الْجنّه یدْخُلُ منْ أیّ بابٍ شاء بغیْر حسابٍ.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام أعْطاهُ اللّهُ کتابهُ بیمینه و حاسبهُ حساب الأنْبیاء.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام لا یخْرُجُ من الدُّنْیا حتّی یشْرب من الْکوْثر و یأْکُل منْ شجره طُوبی یری مکانهُ من الْجنّه.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام یُهوّنُ اللّهُ علیْه سکرات الْموْت و جعل قبْرهُ روْضهً منْ ریاض الْجنّه.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام أعْطاهُ اللّهُ فی الْجنّه بکُلّ عرْقٍ فی بدنه حوْراء و شفّعهُ فی ثمانین منْ أهْل بیْته و لهُ بکُلّ شعْرهٍ علی بدنه حدیقهٌ فی الْجنّه.

ألا و منْ عرف علیّا علیه السلام و أحبّهُ بعث اللّهُ إلیْه ملک الْموْت، کما بعث اللّهُ إلی الأنْبیاء و دفع عنْهُ الأهْوال مُنْکرٍ و نکیرٍ و نوّر قبْرهُ و فسّحهُ مسیره سبْعین عامّآ و بیّض وجْههُ یوْم الْقیامه.

1- . كافى، ج 1، ص 438، ح 1؛ بصائر الدّرجات، ص 86، ح 1؛ بحارالأنوار، ج 58، ص 138، ح 15.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام أظلّهُ اللّهُ فى ظلّ عرْشه مع الصّدّيقين و الشُّهداء و الصّالحين، و آمنهُ من الْفزع الأكْبر و أهْوال يوْم الصّاخّه.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام تقبّل اللّهُ منْهُ حسناته و تجاوز عنْ سيّئاته و كان فى الْجنّه رفيق حمْزه سيّد الشُّهداء.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام أثْبت اللّهُ الْحكْمه فى قلْبه و أجْرى على لسانه الصّواب و فتح اللّهُ لهُ أبْواب الرّحْمه.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام سُمّى أسير اللّه فى الأرْض و باهى اللّهُ به ملائكتهُ و حمله عرْشه.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام ناداهُ ملكٌ منْ تحْت الْعرْش: أنْ يا عبْد اللّه اسْتأْنف الْعمل فقدْ غفر اللّهُ لك الذُّنُوب كُلّها.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام جاء يوْم الْقيامه و وجْهُهُ كالْقمر ليْله الْبدْر.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام وضع اللّهُ على رأْسه تاج الْكرامه، و ألْبسهُ حُلّه الْعزّه.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام مرّ على الصّراط كالْبرْق الْخاطف، و لمْ ير صُعُوبةً.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام كتب اللّهُ لهُ براءةً من النّار و براءةً من النّفاق و جوازاً على الصّراط و أماناً من الْعذاب.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام لا يُنْشرُ لهُ ديوانٌ، و لا يُنْصبُ لهُ ميزانٌ و قيل لهُ: أُدْخُل الْجنّه بغيْر حسابٍ.

ألا و منْ أحبّ عليّا عليه السلام أمن من الْحساب و الْميزان و الصّراط.

ألا و منْ مات على حُبّ آل مُحمّدٍ : صافحتْهُ الْملائكهُ و زارتْهُ أرْواحُ الأنْبياء و قضى اللّهُ لهُ كُلّ حاجهٍ كانتْ لهُ عنْد اللّه تعالى.

ألا و منْ مات على بُغْض آل مُحمّدٍ : مات كافراً.

ألا و منْ مات على حُبّ آل مُحمّدٍ : مات على الاْيمان و كُنْتُ أنا كفيلهُ بالْجنّه.»(1)

ص: 254

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 114، ح 89؛ مأه منقبه، ص 64، المنقبه السابعه و الثلاثون؛ فضائلالشّيعه، ص 3، ح 1؛ بشاره المصطفی، ص 36؛ تأویل الآیات، ص 824.

ابن عمر می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره علیّ بن ابی طالب علیه السلام سؤال کردیم، پس آن حضرت غضبناک شد و فرمود :

«چه می شود گروهی را که کسی را یاد می کنند که منزلت او نزد خداوند مانند منزلت من، و مقام او مانند مقام من است، به جز نبوّت.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد مرا دوست داشته، و هر که مرا دوست بدارد خداوند از او راضی است، و هر کس خدا از او راضی شود بهشت او را کفایت می کند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند نماز و روزه و قیام او را قبول می کند و دعایش را مستجاب می گرداند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، فرشتگان برای او استغفار می کنند و درهای بهشت برای او باز شده و بدون حساب از هر دری که بخواهد، داخل می شود.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند نامه اعمال او را به دست راستش می دهد و حساب رسی او مانند حساب رسی پیامبران علیهم السلاماست.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، از دنیا خارج نمی شود تا این که از آب حوض کوثر بیاشامد و از میوه های درخت طوبی بخورد و جایگاه خود را در بهشت ببیند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند سختی جان کندن را برای او آسان می گرداند و قبر او را باغی از باغ های بهشت قرار می دهد.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند به تعداد رگ های بدن او، حوریه ای در بهشت به او عطا می فرماید و شفاعت او را در مورد هشتاد نفر از خانواده اش می پذیرد و به تعداد هر مویی که در بدن او باشد، شهری در بهشت به او عنایت می فرماید.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را بشناسد و او را دوست بدارد، خداوند ملک الموت را به سوی او می فرستد آن گونه که به سوی پیامبران علیهم السلاممی فرستد، و اضطراب و نگرانی منکر و نکیر را از او دور می کند و قبر او را نورانی می کند و به اندازه راه هفتاد سال قبرش را وسعت می دهد، و صورتش در روز قیامت سفید و نورانی می شود.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند او را در سایه عرش خود همراه با صدّیقین و شهدا و صالحین قرار می دهد و او را از وحشت روز قیامت ایمن می دارد.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند کارهای نیک او را قبول می کند و از گناهانش صرف نظر می نماید و در بهشت رفیق حضرت حمزه سیّدالشّهدا خواهد بود.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند حکمت را در قلبش استوار و بر زبانش گفتار درست جاری می کند و درهای رحمت را برای او باز می نماید.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، در زمین، اسیر خدا نامیده می شود و خداوند به وجود او بر فرشتگان و حاملان عرش، مباهات و افتخار می کند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، ملکی از زیر عرش او را ندا می دهد: ای بنده خدا! اعمالت را از سر بگیر، زیرا خداوند همه گناهانت را بخشید.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، در روز قیامت در حالی وارد می شود که صورتش مانند ماه کامل و تمام، می درخشد.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند بر سر او تاجی از کرامت می گذارد، و لباس عزّت بر او می پوشاند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، مانند برق جهنده از روی

پل صراط عبور می کند و سختی پل صراط را نمی بیند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند رهایی از آتش جهنّم و دوری از نفاق را برای او می نویسد و جواز عبور از پل صراط و امان نامه عذاب الهی به او داده می شود.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، پرونده اعمالی برای او باز نمی شود و برای او میزان اعمالی نصب نمی گردد و به او گفته می شود: بدون حساب وارد بهشت شو.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، از]سختی و نگرانی[حساب و میزان و صراط در امان است.

آگاه باشید! هر کس با محبّت آل محمّد : بمیرد، فرشتگان با او مصافحه می کنند و ارواح همه انبیا به زیارت او می آیند و خداوند تعالی همه حاجات او را برآورده می کند.

آگاه باشید! هر کس با بغض و دشمنی آل محمّد : بمیرد، کافر از دنیا رفته است.

آگاه باشید! هر کس با محبّت آل محمّد : بمیرد، با ایمان از دنیا رفته و من بهشت را برای او ضمانت می کنم.»

ص: 257

فصل نهم

اشاره

ص: 259

(أمْ يحْسُدُون النّاس على ما آتاهُمُ اللّهُ منْ فضْله)(1)

«یا این که نسبت به مردم (یعنی پیامبر و خاندانش) و بر آنچه خدا از فضلش به آنان بخشیده، حسد می ورزند؟»

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین مظلوم دوران

حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام تنها مولودی است که در خانه کعبه به دنیا آمد، و قبل از او هیچ فرزندی در درون خانه خدا متولّد نشده است.

اوّل کسی است که نامش از جانب پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به دستور خداوند، «علی» انتخاب شد و هیچ کس قبل از او بر این اسم، نامگذاری نشده بود.

اوّل کسی است که در کودکی به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله ایمان آورد و گفتار آن حضرت را تصدیق نمود.

تنها کسی است که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در روز غدیر در بین جمعیّتی بیش از یکصد و بیست هزار نفر، دست او را بالا برد و فرمود: «هر کس من مولای اویم، این علی مولای اوست.»

اوّل کسی است که در کنار حوض کوثر بر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله وارد می شود و شیعیان و دوستانش را از آن حوض، سیراب می کند.

1- . سوره نساء، آیه 54.

و اوست اوّل مظلوم عالم. آنچه خداوند متعال از فضیلت ها به امیرالمؤمنین علی(علیه السلام)

عطا فرموده است، موجب شد که بسیاری بر آن حضرت حسادت بورزند و با او دشمنی کنند، که زبان را قدرت گفتن و قلم را یارای نوشتن آن همه ظلم ها و ستم ها نیست. هم چنان که امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «به اندازه ریگ های بیابان به من ظلم شده است.»

در این مقدّمه به چند مورد از ظلم هایی که به آن حضرت شده است اشاره می کنیم.

به آتش کشیدن کتاب های فضائل امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

ذهبی، از دانشمندان بزرگ اهل تسنّن، در این باره چنین نقل می کند :

عایشه می گوید: پدرم (ابوبکر) پانصد حدیث از احادیث پیامبر را در کتابی جمع کرده بود، آنها را به من سپرده بود، پس شب تا به صبح در بسترش آرام نداشت. چون صبح شد آن احادیث را از من گرفت، آن گاه آتش طلبید و همه را به آتش سوزانید. گفتم: «چرا احادیث را سوزاندی؟» گفت : «ترسیدم بمیرم و این احادیث نزد تو بماند، در حالی که من به راویان آنها اعتماد نموده و از آنان نقل حدیث کرده ام، امّا حقیقت آن نبوده که آنان برای من روایت نموده اند»(1)

پیشگیری از نقل فضایل امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

شیخ مفید(2) ، از علمای بزرگ شیعه، در بیان مظلومیّت امیرمؤمنان

1- . تذکره الحفاظ، ج 1، ص 5؛ کنز العمّال، ج 10، ص 285.
2- . محمّد بن محمّد بن نعمان، معروف به شیخ مفید، در سال 336 هجری در حوالی بغداد به دنیا آمدو در سال 413 هجری از دنیا رفت، بنابر نقل شیخ طوسی، شاگرد برجسته شیخ مفید، وی بالغ بر200 عنوان کتاب تألیف نموده که مهم ترین آنها، المقنعه، الکلام فی دلائل القرآن، الإفصاح،الأمالی، الإرشاد و الإختصاص می باشد.

می گوید: «زمامداران ستمکار، کسانی را که از آن حضرت به نیکی یاد می کردند، به زیر شلّاق می گرفتند و حتّی به خاطر آن، گردنشان را می زدند و مردم را به اعلام بیزاری از وی وامی داشتند.

رسم بر آن شده بود که به هیچ شکل از علی(علیه السلام) به خوبی یاد نشود، چه برسد به این که از فضایل او یاد شود یا مناقب او گزارش گردد و یا درباره حقّانیّت او استدلالی صورت گیرد.»(1)

جلوگیری از نام گذاری به «علی»

از ابوعبّاس درباره علیّ بن ابی طالب نقل شده که وی در هنگام نماز ظهر، عبدالله بن عبّاس را ندید، به یاران خود گفت: «چرا ابن عبّاس نیامده است؟»

گفتند: «بچّه دار شده است.» هنگامی که علی(علیه السلام) نماز را خواند، فرمود : «نزد ابن عبّاس برویم.» آن گاه نزد وی رفت و به وی تبریک گفت و فرمود : «خداوند بخشاینده را شکر می گذارم. خداوند در آنچه به تو داده است برای تو برکت قرار دهد. نامش را چه گذاشته ای؟»

ابن عبّاس گفت: «آیا رواست که من قبل از شما وی را نام گذاری کنم؟»

ابن عبّاس، بچّه را خواست و نزد علی(علیه السلام) آورد، علی(علیه السلام) بچّه را گرفت و کام وی را برداشت و برایش دعا کرد، سپس او را به ابن عبّاس برگرداند و فرمود: «آن را بگیر ای پدر پادشاهان! او را "علی" نامیدم و کنیه اش را "ابوالحسن" قرار دادم.»

هنگامی که معاویه به قدرت رسید، به ابن عبّاس گفت: «حقّ گذاشتن]نام و کنیه علی را بر فرزندانتان[ندارید، من این]فرزندت[را "ابومحمّد" کنیه دادم.» و عادت بر همین جاری گشت.(2)

1- . إرشاد، ج 1، ص 311.
2- . دانشنامه امیرالمؤمنین علیه السّلام، ج 11، ص 406، ح 6312، به نقل از: الکامل، ج 2، ص 756.

علیّ بن جهْم بن بدر بن محمّد بن مسعود بن اسد بن ادینه ساجی (شاعر روزگار متوکّل)، مشهور به بدگویی بود و از علی(علیه السلام) و اهل بیت علیهم السلام بسیار عیب جویی می کرد.

گفته اند که وی پدرش را به خاطر آن که او را «علی» نامیده بود، لعن می کرد.(1)

گسترش مخالفت و بدگویی به امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

معاویه جار زد که تعهّد]حکومت[را از کسی که حدیثی از فضایل علی(علیه السلام) را نقل کند، برداشته است؛ به گونه ای که عبدالله بن شدّاد لیثی گفت : «دوست داشتم مرا رها می کردند که یک روز تا شب فضایل علیّ بن ابی طالب علیه السلام را نقل کنم و آن گاه گردنم زده می شد.»

شرایط، چنان بود که اگر محدّثی در موضوع «فقه» حدیث نقل می کرد، یا حدیثی درباره «مبارزات]علی(علیه السلام) [» می آورد، می گفت: «مردی از قریش گفت»]و جرأت نمی کرد نام علی(علیه السلام) را بیاورد[.

عبدالرّحمان بن ابی لیلی]هنگامی که حدیثی را از زبان علی(علیه السلام) نقل می کرد [می گفت: «یکی از یاران پیامبر خدا صلی الله علیه و آله برایم نقل کرد.» و حسن بصری می گفت: «ابوزینب گفت.»(2)

از عبدالله بن فائد و سُحیم بن حفص نقل شده که: معاویه به مغیره بن شعبه نوشت: «بدگویی به علی و تحقیر وی را آشکار کن.»(3)

واقدی نقل می کند: عمر بن ثابت سوار می شد و در روستاهای شام می چرخید و هر گاه وارد روستایی می شد، مردم آن روستا را جمع می کرد و می گفت: «ای مردم! علیّ بن ابی طالب علیه السلام مردی منافق بود، او قصد داشت

1- . دانشنامه امیرالمؤمنین علیه السّلام، ج 11، ص 407، ح 6313، به نقل از: لسان المیزان، ج 4، ص210، شماره 558.

2- . همان، ج 11، ص 402، ح 6302، به نقل از: مناقب آل ابی طالب، ج 2، ص 351؛ بحارالأنوار، ج42، ص 38، ح 12.
3- . أنساب الاشراف، ج 5، ص 23، ش 75.

در شب عقبه، پیامبر خدا را]از مرکبش[سرنگون کند، او را لعن کنید!.»

مردم آن روستا نیز علی(علیه السلام) را لعن می کردند، سپس، وی به روستایی دیگر می رفت و همین کار را انجام می داد.(1)

بدگویی به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر فراز منبرها

دشنام گویی و بدگویی به امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بیش از چهل سال به عنوان یک سنّت رواج یافت و بر روی منبرها و در بین همه جوامع اسلامی در زمان معاویه و کارگزارانش به اجرا درآمد، تا جایی که ابن ابی الحدید سنّی معتزلی از عبّاس بن بکّار ضبّی روایت کرده است که ابوبکر هُذلی از زُهری برایم نقل کرد که ابن عبّاس به معاویه گفت: «آیا از بدگویی این مرد (علی(علیه السلام)) دست نمی کشی؟» معاویه پاسخ داد: «به این کار، همچنان ادامه خواهم داد تا کوچک ترها با کینه او پرورش یابند و بزرگ ترها با آن پیر گردند»(2)

مورّخین و دانشمندان اهل تسنّن، از جمله زمخشری در ربیع الابرار، نقل کرده اند در زمان بنی امیّه در بیش از هفتاد هزار منبر در کشورها و مناطق اسلامی، به پیروی از معاویه بر علیّ بن ابی طالب علیه السلام سبّ می کردند و دشنام می دادند.(3)

با مطالعه تاریخ اسلام به این مطلب می رسیم که گروهی خفّاش صفت، کورکورانه از هوای نفس خود پیروی کرده و در ظلمت جهل خویش مانده، و به دشمنی و مخالفت با نور خدا حضرت علی مرتضی علیه السلام برخواسته اند.

ما در این بخش به چهارده اثر از آثار دشمنی با حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اشاره خواهیم کرد.

1- . دانشنامه امیرالمؤمنین علیه السّلام، ج 11، ص 420، ح 6330، به نقل از: الغارات، ج 2، ص581؛ شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 4، ص 103.
2- . شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 13، ص 222.
3- . الغدیر، ج 2، ص 159.

1-منْ أبْغض عليّا علیه السلام فقدْ أبْغض الله و رسُولهُ

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«منْ أحبّنی فلْیُحبّ علیّا علیه السلام، و منْ أبْغض علیّا علیه السلام فقدْ أبْغضنی و منْ أبْغضنی فقدْ أبْغض اللّه عزّوجلّ و منْ أبْغض اللّه أدْخلهُ النّار.»(1)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دشمن خدا و رسول است

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «هر کس مرا دوست بدارد باید علی(علیه السلام) را نیز دوست بدارد، و هر کس علی(علیه السلام) را دشمن بدارد مرا دشمن داشته است، و هر کس مرا دشمن بدارد خدا را دشمن داشته، و هر کس خدا را دشمن بدارد خداوند او را وارد آتش جهنّم می کند.»

2-منْ أبْغض علیّا علیه السلام لمْ یشُمّ رائحه الْجنّه

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! لوْ أنّ عبْدآ عبد اللّه عزّوجلّ مثْل ما قام نُوحٌ فی قوْمه، و کان لهُ مثْلُ

1- . تاریخ مدینه دمشق، ج 42، ص 284؛ تاریخ بغداد، ج 13، ص 33، ح 6988.

أُحُدٍ ذهباً فأنْفقهُ فی سبیل اللّه و مُدّ فی عُمْره حتّی حجّ ألْف عامٍ علی قدمیْه، ثُمّ قُتل بیْن الصّفا و الْمرْوه مظْلُوماً، ثُمّ لمْ یُوالک یا علیُّ، لمْ یشمّ رائحه الْجنّه و لمْ یدْخُلها.»(1)

بوی بهشت به مشام دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نمی رسد

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «ای علی! اگر بنده ای به اندازه ای که نوح علیه السلام در میان قومش عمر کرد، خدا را عبادت کند و به اندازه کوه احد طلا داشته باشد و در راه خدا انفاق نماید و عمرش آن قدر طولانی شود که هزار سال با پای پیاده حجّ بگزارد و سپس بین کوه صفا و مروه مظلومانه کشته شود، ولی ای علی تو را قبول نداشته باشد، بوی بهشت به مشامش نخواهد رسید و داخل آن نخواهد شد.»

3-منْ أبْغض علیّا علیه السلام مات میتهً جاهلیّهً

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«إنّ مُحمّداً صلی الله علیه و آله أخذ بیدی ذات یوْمٍ فقال: منْ مات و هُو یُبْغضُک ففی میتهٍ جاهلیّهٍ، یُحاسبُ بما عمل فی الْاسْلام، و منْ عاش بعْدک و هُو یُحبُّک ختم اللّهُ لهُ بالْأمْن و الْایمان کُلّها طلعتْ شمْسٌ و غربتْ حتّی یرد علیّ الْحوْض.»(2)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) به مرگ جاهلی می میرد

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود :

«روزی حضرت محمّد صلی الله علیه و آله دستم را گرفت و فرمود: هر که بمیرد در

1- . بشاره المصطفی، ص 94؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 194، ح 53؛ مناقب (خوارزمی)، ص 67، ح 40.
2- . احقاق الحقّ، ج 17، ص 311؛ امالی مفید، ص 120، م 14، ح 4؛ تاریخ دمشق، ج 42، ص 292، ح8824؛ بحارالأنوار، ج 72، ص 409، ح 53.

حالی که با تو دشمنی داشته باشد به مرگ جاهلی مرده است و به آنچه در دوران اسلام انجام داده، مؤاخذه خواهد شد. و هر که پس از تو زندگی کند و دوستت بدارد، خداوند تا زمانی که خورشید طلوع و غروب می کند، آرامش و ایمان را بر وی تمام می کند تا این که در کنار حوض کوثر بر من وارد شود.»

4-منْ أبْغض علیّا علیه السلام فهُو فی النّار

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ أبْغضنا بقلْبه و أعان علیْنا بلسانه و یده فهُو مع عدُوّنا فی النّار، و منْ أبْغضنا بقلْبه و أعان علیْنا بلسانه فهُو فی النّار و منْ أبْغضنا بقلْبه و لمْ یُعنْ علیْنا بلسانه و لا بیده فهُو فی النّار.»(1)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در آتش است

امیرمؤمنان علیه السلام می فرماید: «هر آن کس که در دلش ما را دشمن بدارد و با زبان و دستش علیه ما اقدام نماید، همراه دشمنان ما وارد آتش می شود. و کسی که ما را به قلبش دشمن بدارد و با زبانش علیه ما اقدام کند در آتش جهنّم است. و کسی که با قلبش ما را دشمن بدارد و با زبان و دستش علیه ما کاری نکند، باز هم در آتش جهنّم جای دارد.»

5-منْ أبْغض علیّا علیه السلام فهُو فی أسْفل درک النّار

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «فی الْجنّه ثلاثُ درجاتٍ و فی النّار ثلاثُ درکاتٍ، فأعْلی درجات الْجنّه لمنْ أحبّنا بقلْبه و نصرنا بلسانه و یده، و فی الدّرجه الثّانیه منْ أحبّنا بقلْبه و نصرنا بلسانه و فی الدّرجه الثّالثه منْ أحبّنا بقلْبه.

و فی أسْفل الدّرک من النّار منْ أبْغضنا بقلْبه و أعان علیْنا بلسانه و یده و فی

1- . خصال، ج 2، ص 629، ح 10؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 89، ح 39، باب 4.

الدّرک الثّانیه من النّار منْ أبْغضنا بقلْبه و أعان علیْنا بلسانه و فی الدّرک الثّالثه من النّار منْ أبْغضنا بقلْبه.»(1)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در پایین ترین درجه جهنّم است

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«در بهشت سه درجه است و جهنّم سه طبقه دارد؛ بالاترین درجه بهشت برای کسی است که در دل، ما را دوست بدارد و با زبان و دستش ما را یاری رساند. در درجه دوّم بهشت کسی جای دارد که در دل ما را دوست بدارد و با زبانش ما را یاری رساند. و در درجه سوّم کسی جای دارد که در دل ما را دوست بدارد.

و در پایین ترین طبقه جهنّم کسی جای می گیرد که در دلش ما را دشمن بدارد و با زبان و دستش علیه ما یاری رساند. در طبقه دوم جهنّم کسی جای می گیرد که ما را در دلش دشمن بدارد و با زبانش به زیان ما کار کند. و در طبقه سوم جهنّم کسی جای می گیرد که در دلش ما را دشمن بدارد.»

6-منْ أبْغض علیّا علیه السلام فهُو مُنافقٌ

اشاره

عنْ أبی ذرٍّ قال: سمعْتُ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله یقُولُ لعلیٍّ علیه السلام :

«إنّ اللّه أخذ میثاق الْمُؤْمنین علی حُبّک و أخذ میثاق الْمُنافقین علی بُغْضک و لوْ ضُربتْ خیْشُومُ الْمُؤْمن ما أبْغضُک و لوْ نُثرت الدّنانیر علی الْمُنافق ما أحبّک، یا علیُّ! لا یُحبُّک إلّا مُؤْمنٌ و لا یُبْغضُک إلّا مُنافقٌ.»(2)

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 93، ح 53، باب 4؛ محاسن برقی، ج 1، ص 153، ح 76، باب 21.
2- . شرف المصطفی صلّی اللّه علیه و آله، ج 5، ص 512؛ تاریخ دمشق (ترجمه الإمام علی علیهالسّلام)، ج 42، ص 277.

هر که با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دشمنی کند، منافق است

ابوذر می گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی(علیه السلام) می فرمود :

«خداوند]در عالم الست[از مؤمنان بر محبّت تو و از منافق بر بُغض تو پیمان گرفته است.

و اگر بینی مؤمن را قطع کنی با تو دشمنی نمی کند، و اگر دنیا را به پای منافق بریزی باز هم دوستت نخواهد داشت. ای علی! تو را دوست ندارد مگر مؤمن و با تو دشمنی نمی کند مگر منافق.»

7-منْ أبْغض عليّا عليه السلام حشرهُ اللهُ يوْم الْقيامه أعْمى

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلى الله عليه و آله - للْمُهاجرين و الأنْصار- :

«أُحبُّوا عليّا عليه السلام لحُبّى و أُكْرمُوهُ لكرامتى، واللّه ما قُلْتُ لكُمْ هذا منْ قبلى و لكنّ اللّه تعالى أمرنى بذلك. و يا معْشر الْعرب! منْ أبْغض عليّا عليه السلام منْ بعْدى حشرهُ اللّهُ يوْم الْقيامه أعْمى ليْس لهُ حُجّهٌ.»(1)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کور و نابینا محشور می شود

رسول خدا صلی الله علیه و آله خطاب به مهاجران و انصار فرمود :

«علی(علیه السلام) را به خاطر محبّت به من دوست بدارید و به خاطر گرامی داشتن من گرامی بدارید. به خدا سوگند، این مطلب را از جانب خود نگفتم، بلکه خداوند متعال مرا به گفتن این مطلب فرمان داده است.

ای جماعت عرب! هر کس پس از من علی(علیه السلام) را دشمن بدارد، خداوند در روز قیامت او را نابینا محشور می کند و حجّتی نخواهد داشت.»

1- . شواهد التّنزيل، ج 1، ص 495، ح 523؛ احقاق الحق، ج 17، ص 331.

8-عدُوُّ علیٍّ علیه السلام عدُوُّ الله و رسُوله

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«ولیُّک ولیّی، و ولیّی ولیُّ اللّه، و عدُوُّک عدُوّی و عدُوّی عدُوُّ اللّه.»(1)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) دشمن خدا و رسول اوست

رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی(علیه السلام) فرمود :

«دوست تو دوست من است و دوست من دوست خداست و دشمن تو دشمن من است و دشمن من دشمن خداست.»

وفی حدیثٍ آخر عنْهُ صلی الله علیه و آله: «ولیُّ علیٍّ علیه السلام ولیُّاللہ وعدُوُّ علیٍّ علیه السلام عدُوُّالله.»(2)

و در حدیث دیگری فرمود :

«دوست علی(علیه السلام) دوست خداست و دشمن علی(علیه السلام)

دشمن خداست.»

9-عدُوُّ علیٍّ علیه السلام فی الْقُرآن

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یقُولُ اللّه تبارک و تعالی یوْم الْقیامه لی و لعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام: أدْخلا الْجنّه منْ أحبّکُما و أدْخلا النّار منْ أبْغضکُما؛ و ذلک قوْلُهُ تعالی: (ألْقیا فی جهنّم کُلّ کفّارٍ عنیدٍ)(3) .»(4)

ص: 271

1- . أمالی مفید، ص 213، مجلس 24، ح 4؛ خصال، ج 2، ص 652، ح 53؛ بشاره المصطفی، ص216.

2- . خصال، ج 2، ص 496، ح 5؛ أمالى صدوق، ص 89، مجلس 20، ح 1؛ بشاره المصطفى، ص 19.
3- . سوره ق، آيه 24.
4- . إرشاد القلوب، ج 2، ص 255؛ بشاره المصطفى، ص 144؛ أمالى طوسى، ص 290، مجلس 11، ح563؛ بحارالأنوار، ج 39، ص 196؛ احقاق الحقّ، ج 6، ص 210؛ غايه المرام، ج 4، ص 165.

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در جهنّم افکنده می شود

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«خداوند در روز قیامت به من و علیّ بن ابی طالب علیه السلام می فرماید: هر که شما دو نفر را دوست داشته وارد بهشت کنید، و هر که با شما دو بزرگوار دشمنی کرده است وارد جهنّم کنید، و این معنای سخن خداوند متعال است که می فرماید: "هر کافر متکبّر و لجوج را در آتش جهنّم افکنید".»

10-الحُبُّ و الْبُغْضُ سببُ قبُول الأعْمال

اشاره

قال الْباقرُ علیه السلام :

«لوْ صُمْتُ النّهار و لا أفْطرُ و صلّیْتُ اللّیْل لا أفتُرُ و أنْفقْتُ مالی فی سبیل اللّه علْقآ علْقآ، ثُمّ لمْ تکُنْ فی قلْبی محبّةٌ لاوْلیائه و لا بُغْضةٌ لاعْدائه ما نفعنی ذلک شیْئآ.»(1)

دوستی و دشمنی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) سبب قبولی اعمال

امام محمّد باقر علیه السلام می فرماید :

«اگر تمام روزها را روزه بگیرم و شب ها را یکسره نماز بخوانم و همه اموال خود را در راه خدا انفاق کنم، امّا محبّت دوستان خدا و دشمنی دشمنان خدا در قلبم نباشد، این اعمال کمترین سودی برایم نخواهد داشت.»

در این روایت صریحآ بیان شده است که محبّت و ولایت اهل بیت علیهم السلام میزان سنجش اعمال و سبب قبولی افعال بندگان است، و هیچ عملی بدون ولایت آنها پذیرفته نیست.

و در بسیاری از روایات معتبر از شیعه و سنّی نقل شده که شرط قبولی

1- . تاريخ يعقوبى، ج 2، ص 321.

اعمال، محبّت و ولایت ائمّه اطهار علیهم السلام و اقرار به امامت آن بزرگواران و همچنین برائت و بیزاری از دشمنان ایشان است.

یکی از زیباترین آنها روایتی است که در آن چنین نقل شده است: روزی امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) به مسجد کوفه رفتند، در حالی که قنبر در خدمت حضرت حضرت بود. در این هنگام، چشم قنبر به مردی افتاد که در حال نماز خواندن بود، به حضرت عرضه داشت: یا امیرالمؤمنین! مردی که زیباتر از این شخص نماز بخواند، ندیده ام!

حضرت فرمود: «ساکت باش ای قنبر! به خدا سوگند، اگر کسی به ولایت ما اهل بیت یقین پیدا کند از کسی که هزار سال عبادت کند بالاتر است. و اگر شخصی خداوند را هزار سال عبادت کند، عبادتش پذیرفته نمی شود مگر آن که ولایت ما را بشناسد]و بپذیرد[. و اگر شخصی خدا را هزار سال عبادت کند و عبادت هفتاد و دو پیغمبر را انجام دهد، خداوند قبول نخواهد کرد مگر آن که ما را بشناسد]و ولایت ما را بپذیرد[. و اگر ولایت ما را قبول نکند، خداوند او را با صورت به آتش جهنّم خواهد افکند.»(1)

11-بُغْضُ علیٍّ علیه السلام علامهُ خُبْث الْولاده

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! منْ أحبّنی و أحبّک و أحبّ الأئمّه منْ وُلْدک فلْیحْمد اللّه علی طیب موْلده، فإنّهُ لا یُحبُّنا إلّا منْ طابتْ ولادتُهُ و لا یُبْغضُنا إلّا منْ خبُثتْ ولادتُهُ.»(2)

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 196، ح 57؛ مستدرک الوسائل، ج 1، ص 168، ح 273، باب 27.
2- . أمالی صدوق، ص 457، مجلس 72، ح 14؛ معانی الأخبار، ص 161، ح 3؛ بشاره المصطفی، ص177؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 146، ح 5؛ علل الشّرایع، ج 1، ص 141، ح 3.

دشمنی با امیرمؤمنان علی(علیه السلام) نشانه پلیدی ولادت

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «ای علی! هر که من و تو را و امامان از نسل تو را دوست بدارد، پس باید خداوند را به خاطر حلال زادگی خود سپاس گوید؛ زیرا ما را دوست ندارد مگر حلال زاده و ما را دشمن ندارد مگر حرام زاده.»

12-أحبُّ الأعْمال الحُبُّ فی الله و الْبُغْضُ فی الله

اشاره

عنْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله :

«أوْحی اللّهُ تعالی إلی مُوسی علیه السلام: هلْ عملْت لی عملاً قطُّ؟ قال: إلهی صلّیْتُ لک و صُمْتُ و تصدّقْتُ و ذکرْتُ لک.

فقال: إنّ الصّلاه لک بُرْهانٌ و الصّوْم جُنّهٌ و الصّدقه ظلٌّ و الذّکْر نُورٌ، فأیُّ عملٍ عملْت لی؟ فقال مُوسی علیه السلام: دُلّنی علی عملٍ هُو لک.

فقال: یا مُوسی! هلْ والیْت لی ولیّآ و هلْ عادیْت لی عدُوّآ قطُّ؟! فعلم مُوسی علیه السلام إنّ أحبّ الأعْمال الْحُبُّ فی اللّه و الْبُغْضُ فی اللّه.»(1)

محبوب ترین اعمال، دوستی و دشمنی در راه خدا

از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده که فرمود :

«خداوند به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد: آیا هرگز برای من عملی انجام داده ای؟ حضرت موسی علیه السلام پاسخ داد: خدایا! برایت نماز خوانده ام، روزه گرفته ام، صدقه داده ام، و ذکر تو را گفته ام.

خداوند متعال فرمود: نماز برایت برهان و راهنماست، روزه سپر است، صدقه سایه سرت]در روز قیامت[است و یاد من برای تو نور است.]این ها همه برای خودت بوده است[پس برای من چه عملی به جا آورده ای؟

1- . جامع الأخبار، ص 128، فصل 86؛ بحارالأنوار، ج 66، ص 252، ح 33؛ مستدرک الوسائل، ج12، ص 234، ح 13975؛ الدعوات، فصل الثانی، ص 28، ح 50.

حضرت موسی علیه السلام گفت: مرا به کاری که برای توست راهنمایی کن. خداوند متعال فرمود: ای موسی! آیا هرگز با یکی از دوستانم دوستی کرده ای و آیا با یکی از دشمنانم، دشمنی ابراز نموده ای؟

پس حضرت موسی علیه السلام فهمید که محبوب ترین عمل، دوستی در راه خدا و دشمنی در راه خداست.»

13-منْ أبْغض علیّا علیه السلام آیسٌ منْ رحْمه الله

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام قبل اللّهُ منْهُ صلاتهُ و صیامهُ و قیامهُ واسْتجاب دُعاءهُ.

ألا و منْ أحبّ علیّا علیه السلام أعْطاهُ اللّهُ بکُلّ عرْقٍ فی بدنه مدینهً فی الْجنّه.

ألا و منْ أحبّ آل مُحمّدٍ : أمن من الْحساب و الْمیزان و الصّراط.

ألا و منْ مات علی حُبّ آل مُحمّدٍ : فأنا کفیلُهُ بالْجنّه مع الأنْبیاء.

ألا و منْ أبْغض آل مُحمّدٍ : جاء یوْم الْقیامه مکْتُوبٌ بیْن عیْنیْه: آیسٌ منْ رحْمه اللّه.»(1)

دشمن امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ناامید از رحمت الهی

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند متعال نماز و روزه و قیام او را قبول فرماید و دعایش را مستجاب گرداند.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد، خداوند متعال به تعداد

1- . مأه منقبه، ص 170، المنقبه الخامسه و التسعون؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 120، ح 100؛ فرائدالسّمطين، ج 2، ص 258؛ مناقب (خوارزمی)، ص 72، ح 51؛ احقاق الحق، ج 7، ص 161؛ کشفالیقین، ص 227.

رگ های بدنش، شهری در بهشت به او عطا فرماید.

آگاه باشید! هر کس علی(علیه السلام) را دوست بدارد از حساب و میزان و صراط ایمن است.

آگاه باشید! هر کس بر محبّت آل محمّد : بمیرد، من بهشت را]همراه هم نشینی[با انبیا برای او ضمانت می کنم.

آگاه باشید! هر کس بر بغض و دشمنی آل محمّد : بمیرد، روز قیامت در حالی محشور می گردد که بین دو چشمانش نوشته شده: این شخص از رحمت خدا ناامید است.»

14-أیْن الْمُبْغضُون لعلیٍّ علیه السلام

اشاره

فقال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«یا أبا الْحسن! إنّ اللّه عزّوجلّ أوْجب لک بذلک من الْفضائل و الثّواب ما لا یعْرفُهُ غیْرُهُ، یُنادی مُنادٍ یوْم الْقیامه: أیْن مُحبُّوا علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام؟ فیقُومُ قوْمٌ من الصّالحین، فیُقالُ لهُمْ: خُذُوا بأیْدی منْ شئْتُمْ منْ عرصات الْقیامه فأدْخلُوهُمُ الْجنّه، فأقلُّ رجُلٍ منْهُمْ ینْجُو بشفاعته منْ أهْل [تلْک] الْعرصات ألْفُ ألْف رجُلٍ. ثُمّ یُنادی مُنادٍ: أیْن الْبقیّهُ منْ مُحبّی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام؟ فیقُومُ قوْمٌ مُقْتصدُون، فیُقالُ لهُمْ: تُمنُّوا علی اللّه عزّوجلّ ما شئْتُمْ فیتمنّون فیفْعلُ بکُلّ واحدٍ [منْهُمْ] ما تمنّی ثُمّ یُضعّفُ لهُ مأهُ ألْف ضعْفٍ.

ثُمّ یُنادی مُنادٍ: أیْن الْبقیّهُ منْ مُحبّی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام، فیقُومُ قوْمٌ ظالمُون لانْفُسهمْ مُعْتدُون علیْها، فیُقالُ: أیْن الْمُبْغضُون لعلیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام؟ فیُؤْتی بهمْ جمٌّ غفیرٌ و عددٌ کثیرٌ، فیُقالُ: ألا نجْعلُ کُلّ ألْفٍ منْ هؤُلاء فداءٌ لواحدٍ منْ مُحبّی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام لیدْخُلُوا الْجنّه، فیُنجّی اللّهُ عزّوجلّ مُحبّیک و یجْعلُ أعْداءک فداءهُمْ.»

ثُمّ قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«هذا الأفْضلُ الأکْرمُ، مُحبُّهُ مُحبُّ اللّه و]مُحبُّ [رسُوله، و مُبْغضُهُ مُبْغضُ

اللّه و]مُبْغضُ[رسُوله هُمْ خيارُ خلْق اللّه منْ أُمّه مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله.»(1)

دشمنان امیرمؤمنان علی(علیه السلام) کجایند؟!

رسول خدا صلی الله علیه و آله خطاب به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود :

«ای اباالحسن! خداوند به خاطر آن فداکاری که انجام دادی به اندازه ای پاداش و ثواب به تو عطا می فرماید که هیچ کس جز او نمی داند. هنگامی که روز قیامت فرامی رسد، فریادکننده ای فریاد می زند: "دوستان علیّ بن ابی طالب علیه السلام کجا هستند؟" گروهی از صالحین و نیکوکاران به پا خیزند، به آنها گفته می شود: "از این عرصات قیامت دست هر که را می خواهید بگیرید"، و وارد بهشت کنید و کمترین تعدادی که به شفاعت یک نفر از این صالحین نجات پیدا می کند و وارد بهشت می شود، یک میلیون نفر می باشد.

سپس آن نداکننده فریاد می زند: "بقیّه دوستان علیّ بن ابی طالب علیه السلام کجایند؟" پس گروهی میانه]که هم حسنات دارند هم سیّئات[برخیزند، به آنها گفته می شود: "آنچه می خواهید از خداوند عزّوجلّ درخواست کنید"، پس به هر یک از آنها آنچه را که درخواست کند، عطا می نماید و سپس آن را صد هزار برابر می کند.

بار دیگر آن نداکننده فریاد می زند: "بقیّه دوستان علیّ بن ابی طالب علیه السلام کجایند؟" پس گروهی که با گناه کردن به خود ظلم کرده اند برمی خیزند، سپس گفته می شود: "دشمنان علیّ بن ابی طالب علیه السلام کجایند؟" جمعیّت بسیار زیادی برمی خیزند، ندا می رسد: "هر هزار نفر از این ها را در مقابل یک نفر از دوستان علیّ بن ابی طالب علیه السلام قرار دهید]و اعمال خوب و حسنات آنها را برای دوستان علیّ بن ابی طالب علیه السلام بنویسید[، و دوستان حضرت را از آتش نجات داده و وارد بهشت کنید." پس خداوند عزّوجلّ دوستان تو را

1- . تفسیر امام حسن عسکری علیه السّلام، ص 108، ح 57؛ بحارالأنوار، ج 42، ص 28؛ تفسیربرهان، ج 1، ص 58، ح 2.

نجات می دهد و دشمنان تو را فدای آنها می کند.»

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«مقام علی(علیه السلام) برتر و والاتر از این ها است. هر که تو را دوست بدارد خدا و رسولش را دوست داشته، و آن که با تو دشمنی کند با خدا و رسولش دشمنی نموده است، و ایشان برترین خلق خدا از امّت محمّد صلی الله علیه و آله هستند.»

ص: 278

فصل دهم

اشاره

ص: 279

(وعد اللّهُ الّذین آمنُوا منْکُمْ و عملُوا الصّالحات لیسْتخْلفنّهُمْ فی الأرْض کما اسْتخْلف الّذین منْ قبْلهم)(1)

«خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند وعده می دهد که قطعاً آنان را جانشین خود در زمین قرار دهد، همان گونه که به پیشینیان آنها خلافت روی زمین را بخشید.»

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) پیشوای پیامبران علیهم السلام

خداوند علم اسماء را به آدم علیه السلام آموخت: (و علّم آدم الأسْماء)، و او را خلیفه خود در زمین نامید: (إنّی جاعلٌ فی الأرْض خلیفةً).

ابراهیم علیه السلام را خلیل درگاه خود قرار داد: (و اتّخذ اللّهُ إبْراهیم خلیلاً)، و آتش نمرود را برای او گلستان نمود: (یا نارُ کُونی برْداً و سلاماً).

اسماعیل علیه السلام را در کتاب خود ستود و او را «صادق الوعد» نامید: (و اذْکُرْ فی الْکتاب إسْماعیل إنّهُ کان صادقُ الْوعْد).

یوسف علیه السلام را صدّیق: (یُوسُفُ أیُّها الصّدّیقُ) نامید و تمام حسن و زیبایی را به او عنایت فرمود.

1- . سوره نور، آیه 55.

دعای زکریّا علیه السلام: (ربّ هبْ لی منْ لدُنْک ذُرّیّهً طیّبهً) را اجابت فرمود و او را به یحیی علیه السلام بشارت داد.

یحیی علیه السلام را در کودکی به پیامبری مبعوث نمود: (إنّی عبْدُ اللّه آتانی الْکتابُ و جعلنی نبیّآ)، و وجود او را موجب برکت قرار داد: (و جعلنی مُبارکآ أیْن ما کُنْتُ).

حکمت را به لقمان علیه السلام عطا فرمود: (و لقدْ آتیْنا لُقْمان الْحکْمه).

کتابی آسمانی برای داود علیه السلام فرستاد: (و آتیْنا داوُد زبُورآ)، و فرزندی چون سلیمان علیه السلام به او هبه فرمود: (وهبْنا لداوُد سُلیْمان).

پادشاهی و ملک عظیم را به سلیمان علیه السلام عطا فرمود: (هبْ لی مُلْکآ لاینْبغی لاحدٍ)، و جن و انس و پرندگان را مطیع او ساخت: (و حُشر لسُلیْمان جُنُودُهُ من الْجنّ و الانْس و الطّیْر).

ید بیضاء را به موسی علیه السلام عنایت کرد: (و أدْخلْ یدک فی جیْبک تخْرُجْ بیْضاء)، و او را هم کلام خویش قرار داد: (و کلّم اللّهُ مُوسی تکْلیمآ).

عیسی علیه السلام را از روح خود آفرید: (فنفخْنا فیه منْ رُوحنا)، و روح القُدس را به یاری او فرستاد: (و أیّدْناهُ برُوح الْقُدُس).

و همه آنچه که خداوند متعال به صد و بیست و چهار هزار پیامبر خود عنایت کرده است، همه را به امام پیامبران حضرت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) عطا فرمود و تمامی صفات پیامبران را در او جمع نمود. همان گونه که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود :

«هر که می خواهد به آدم در حلمش، به نوح در فهمش، به موسی در مناجاتش، به ادریس در کمالش، به یوسف در جمالش، به ابراهیم در خلیل بودنش و به یحیی در زُهدش نگاه کند، پس به سیمای علیّ بن ابی طالب علیه السلام بنگرد.»

ما نیز در این بخش به چهارده مورد از حکایت های پیامبران علیهم السلامبا امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اشاره می کنیم.

حکایت اوّل

اشاره

عنْ علیّ بْن مُوسی الرّضا علیه السلام قال :

«لمّا أشْرف نُوحٌ علیه السلام علی الْغرق دعا اللّهُ بحقّنا فدفع اللّهُ عنْهُ الْغرق و لمّا رُمی إبْراهیمُ 7 فی النّار دعا اللّه بحقّنا فجعل اللّهُ النّار علیْه برْداً و سلاماً و إنّ مُوسی علیه السلام لمّا ضرب طریقاً فی الْبحْر دعا اللّه بحقّنا فجعلهُ اللّهُ یبساً و إنّ عیسی علیه السلام لمّا أراد الْیهُودُ قتْلهُ دعا اللّه بحقّنا فنُجّی من الْقتْل فرفعهُ إلیْه.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) یاور پیامبران علیهم السلام

امام رضا علیه السلام فرمودند :

«هنگامی که حضرت نوح علیه السلام نزدیک به غرق شدن بود، خداوند را به حقّ ما اهل بیت خواند، پس خداوند بلای غرق شدن را از او دور نمود.

هنگامی که حضرت ابراهیم علیه السلام در آتش افکنده شد، خداوند را به حقّ ما خواند، پس خداوند آتش را بر او سرد و سلامت نمود.

هنگامی که حضرت موسی علیه السلام عصا را به دریا زد تا راه عبور بگشاید، خداوند را به حقّ ما خواند، پس خداوند آب دریا را برای او خشک گردانید.

1- . بحارالأنوار، ج 26، ص 325، ح 7؛ وسائل الشّیعه، ج 7، ص 103، ح 8853؛ قصص الأنبیاء(راوندی)، ص 105، ح 99.

هنگامی که یهودیان قصد کشتن حضرت عیسی علیه السلام را نمودند، خداوند را به حقّ ما خواند، لذا از کشته شدن نجات یافت و خداوند او را به سوی خود بالا برد.»

حکایت دوّم

اشاره

عنْ مُفضّل بْن عمر قال: قال لی أبُوعبْدالله علیه السلام :

« یا مُفضّلُ! واللّه ما اسْتوْجب آدمُ علیه السلام أنْ یخْلُقهُ اللّهُ بیده و ینْفُخ فیه منْ رُوحه إلّا بولایه علیٍّ علیه السلام و ما کلّم اللّهُ مُوسی علیه السلام تکْلیماً إلّا بولایه علیٍّ علیه السلام و لا أقام اللّهُ عیسی بْن مرْیم علیه السلام آیهً للْعالمین إلّا بالْخُضُوع لعلیٍّ علیه السلام.»

تکمیل نبوّت پیامبران، به ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

مُفضّل می گوید: امام جعفر صادق علیه السلام به من فرمود :

«ای مُفضّل! به خدا سوگند، آدم علیه السلام لیاقت پیدا نکرد که خداوند او را به دست خود بیافریند و از روح خود در او بدمد، مگر به ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام. و خداوند حضرت موسی علیه السلام را هم صحبت خود قرار نداد، مگر به خاطر ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام. و خداوند عیسی علیه السلام را نشانه برای عالمیان قرار نداد، مگر به جهت این که]در مقابل ولایت[امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) کوچکی و تواضع نمود.»(1)

حکایت سوّم

اشاره

عنْ أبی عبْدالله علیه السلام قال: «لمّا أُلْقی یُوسُفُ علیه السلام فی الْجُبّ نزل علیْه جبْرئیلُ فقال لهُ: یا غُلامُ ما تصْنعُ هاهُنا؟ منْ طرحک فی هذا الْجُبّ؟ فقال: إخْوتی لمنْزلتی منْ أبی حسدُونی و لذلک فی هذا الْجُبّ طرحُونی. فقال لهُ جبْرئیلُ: أتُحبُّ أنْ تُخْرج منْ هذا الْجُبّ؟ فقال: ذلک إلی إله إبْراهیم و إسْحاق و یعْقُوب فقال لهُ

1- . بحارالأنوار، ج 26، ص 294، باب 6، ح 56؛ إختصاص، ص 250.

جبْرئیلُ: فإنّ إله إبْراهیم و إسْحاق و یعْقُوب یقُولُ لک قُلْ :

اللّهُمّ إنّی أسْئلُک بأنّ لک الْحمْد لا إله إلّا أنْت الْمنّانُ بدیعُ السّموات و الأرْض ذُوالْجلال و الاْکْرام أنْ تُصلّی علی مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ و أنْ تجْعل لی منْ أمْری فرجآ و مخْرجآ و ترْزُقنی منْ حیْثُ أحْتسبُ و منْ حیْثُ لا أحْتسبُ.

فدعا یُوسُف علیه السلام، فجعل اللّهُ لهُ من الْجُبّ یوْمئذٍ فرجآ و منْ کیْد الْمرْأه مخْرجآ و أتاهُ مُلْک مصْرٍ منْ حیْثُ لمْ یحْتسب.»(1)

نجات یوسف علیه السلام به خاطر ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند :

«هنگامی که حضرت یوسف علیه السلام را در درون چاه افکندند، جبرئیل بر او نازل شد و گفت: "ای پسر! این جا چه می کنی؟ چه کسی تو را درون این چاه افکنده است؟" یوسف علیه السلام گفت: "برادرانم به خاطر محبّتی که پدرم نسبت به من داشت، بر من حسد ورزیدند و مرا در چاه افکندند."

پس جبرئیل گفت: "آیا دوست می داری از این چاه خارج شوی؟" گفت : "این را واگذار می کنم به خدای ابراهیم و اسحاق و یعقوب." جبرئیل گفت : "پس بدان که خدای ابراهیم و اسحاق و یعقوب به تو می گوید که بگو :

خداوندا! من از تو که سزاوار حمد و ستایشی و خدایی جز تو نیست و نعمت دهنده و آفریدگار آسمان ها و زمین و صاحب جلال و اکرامی می خواهم که بر محمّد و آل محمّد درود فرست، و برای کار من گشایش و رهایی قرار بده و روزی مرا از طریقی که گمان می رود و از طریقی که گمان نمی رود عطا فرما."

پس یوسف آن دعا را خواند، آن گاه خداوند همان روز او را از چاه نجات داد و از حیله آن زن (همسر عزیز مصر) رهانید و حکومت مصر را از راه بی گمان به او ارزانی داشت.»

1- . تفسیر برهان، ج 3، ص 163؛ تفسیر عیاشی، ج 2، ص 170، ح 6؛ درّ المنثور، ج 4، ص 9.

حکایت چهارم

اشاره

عنْ ابْن عبّاس قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لمّا عُرج بی إلی السّماء انْتهی بی الْمسیرُ مع جبْرئیل إلی السّماء الرّابعه، فرأیْتُ بیْتاً منْ یاقُوتٍ أحْمر فقال لی جبْرئیلُ: یا مُحمّدُ صلی الله علیه و آله! هذا هُو الْبیْتُ الْمعْمُورُ، خلقهُ اللّهُ تعالی قبْل خلْق السّموات و الْأرضین بخمْسین ألْف عامٍ، قُمْ یا مُحمّدُ فصلْ إلیْه.» قال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «ثُمّ أمر اللّهُ تعالی حتّی اجْتمع جمیع الرُّسُل و الْأنْبیاء : فصفّهُمْ جبْرئیلُ ورائی صفّاً فصلّیْتُ بهمْ فلمّا فرغْتُ من الصّلاه أتانی آتٍ منْ عنْد ربّی فقال لی یا مُحمّدُ ربُّک یُقْرئُک السّلام و یقُولُ لک سل الرُّسُلً علی ماذا أرْسلْتُهُمْ منْ قبْلک، فقُلْتُ: معاشر الرُّسُل! علی ما ذا بعثکُمْ ربّی قبْلی؟ فقالت الرُّسُلُ: علی ولایتک و ولایه علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام و هُو قوْلُهُ تعالی: (وسْئلْ منْ أرْسلْنا منْ قبْلک منْ رُسُلنا)(1) .»(2)

پیامبران ابلاغ کننده ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

ابن عبّاس می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«هنگامی که مرا به آسمان بالا بردند، همین که همراه جبرئیل از آسمان چهارم گذشتیم، خانه ای دیدم که از یاقوت قرمز بود، پس جبرئیل به من گفت: "ای محمّد! این بیت المعمور است که خداوند متعال آن را خلق نموده پنجاه هزار سال قبل از آن که آسمان ها و زمین ها را خلق کند آفریده است. ای محمّد به پا خیز و به سوی او نماز گزار."»

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «سپس خداوند تعالی امر فرمود تا همه رسولان و انبیا گرد آمدند، پس جبرئیل همه آنها را در پشت سر من در یک صف نظم داد، پس با آنها نماز گزاردم. آن گاه که از نماز فارغ شدم، پیامی از جانب پروردگارم

1- . سوره زخرف، آیه 45.
2- . مأه منقبه، المنقبه الثانیه و الثمانون، ص 149؛ بحارالأنوار، ج 26، ص 307، ح 69؛ تفسیر برهان،ج 3، ص 55؛ تأویل الآیات، ص 547.

به من رسید، به من گفت: "ای محمّد! پروردگارت سلامت می رساند و می فرماید: از پیامبران سؤال کن که به چه منظور آنها را قبل از تو فرستادم." پس گفتم: "ای فرستادگان خدا! به چه منظور خداوند شما را قبل از من برانگیخت؟" گفتند: "خداوند ما را برای ابلاغ ولایت تو و ولایت علیّ بن ابی طالب علیه السلام برانگیخت و گفتار خداوند که می فرماید: "ای پیامبر! از رسولانی که پیش از تو فرستادیم بپرس"، اشاره به همین مطلب است.»

حکایت پنجم

اشاره

رُوی أصْحابُ التّواریخ: أنّ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله کان جالساً و عِنْدهُ جنّی یسْألهُ عنْ قضایا مُشْکله فأقْبل أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام تصاغر الْجنّی حتّی صار کالْعُصْفُور ثُمّ قال: «أجرْنی یا رسُول اللّه.» فقال: «ممّنْ؟» قال: «منْ هذا الْفتی الْمُقْبل.»

فقال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «و ما ذاک؟» فقال الْجنّی: «أتیتُ سفینه نُوح لاغْرقها یوْم الطُّوفان فلمّا تناولتها ضربنی هذا، فقطع یدی.» ثُمّ أخْرج یدهُ مقْطُوعه، فقال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «هُو ذلک.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، ناجی حضرت نوح علیه السلام

روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله نشسته بودند و یکی از جن ها نزد آن حضرت بود و از قضایای مشکل از رسول خدا سؤال می کرد، در این هنگام، امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شد. وقتی آن جنّ، حضرت را دید، کوچک شد تا اندازه یک گنجشک درآمد و به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرضه داشت: «ای رسول خدا! مرا پناه بده!» رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «از چه کسی؟» عرضه داشت: «از این جوانی که در مقابل ماست.» پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «چرا تو را از این جوان پنهان کنم؟» جواب داد: «هنگامی که من به کشتی نوح علیه السلام آمدم و خواستم آن را در روز طوفان، غرق کنم، وقتی آن را گرفتم، این جوان آمد و

1- . مشارق الأنوار، ص 132؛ مدينه المعاجز، ج 1، ص 142، ح 81.

دستم را قطع کرد.» سپس دست قطع شده خود را به رسول خدا نشان داد، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «آری، این همان جوان است.»

حکایت ششم

اشاره

عن الصّادق علیه السلام قال :

«أتی یهُودیٌّ إلی النّبیّ صلی الله علیه و آله فقام بیْن یدیْه یُحدُّ النّظر إلیْه. فقال: ما حاجتُک یا یهُودیُّ؟

قال: أنْت أفْضلُ أمْ مُوسی بْنُ عمْران علیه السلام الّذی کلّمهُ اللّهُ و أنْزل علیْه التّوْراه و الْعصا و فلق لهُ الْبحْر و أظلّهُ بالْغمام؟

فقال لهُ النّبیُّ صلی الله علیه و آله: إنّهُ یُکْرهُ للْعبْد أنْ یُزکّی نفْسهُ و لکنّی أقُولُ: إنّ آدم علیه السلام لمّا أصاب الْخطیئه کانتْ توْبتُهُ أنْ قال: اللّهُمّ إنّی أسْئلُک بحقّ مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ لمّا غفرْت لی؛ فغفرها اللّهُ لهُ.

و إنّ نُوحاً علیه السلام لمّا رکب السّفینه و خاف الْغرقُ قال: اللّهُمّ إنّی أسْئلُک بحقّ مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ لمّا أنْجیْتنی من الْغرق؛ فنجاهُ اللّهُ منْهُ.

و إنّ إبْراهیم علیه السلام لمّا أُلْقی فی النّار قال: اللّهُمّ إنّی أسْئلُک بحقّ مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ لمّا أنْجیْتنی منْها؛ فجعلها اللّهُ علیْه برْداً و سلاماً.

و إنّ مُوسی علیه السلام لمّا أُلْقی عصاهُ و أوْجس فی نفْسه خیفهً قال: اللّهُمّ إنّی أسْئلُک بحقّ مُحمّدٍ و آل مُحمّدٍ لمّا أمّنْتنی؛ فقال اللّهُ تعالی: (لا تخفْ إنّک أنْت الأعْلی.)(1)

یا یهُودیُّ! إنّ مُوسی علیه السلام لوْ أدْرکنی ثُمّ لمْ یُؤْمنْ بی و بنبُوّتی ما نفعهُ إیمانُهُ شیْئاً و لانفعتْهُ النُّبُوّهُ، یا یهُودیُّ و منْ ذُرّیّتی الْمهْدیُّ 7 إذا خرج نزل عیسی بْنُ مرْیم لنُصْرته فقدّمهُ و صلّی خلْفهُ.»

1- . سوره طه، آیه 68.

افضليّت اميرمؤمنان و فرزندان او بر پيامبران

امام جعفر صادق عليه السلام فرمود :

«يک نفر يهودی خدمت پيامبر اکرم صلی الله عليه و آله رسيد و در مقابل آن حضرت که قرار گرفت، خيره خيره به ايشان نگاه کرد. رسول خدا به او فرمود: "ای يهودی! چه کاری با من داری و حاجت تو چيست؟"

عرض کرد: "می خواهم سؤال کنم آيا تو افضل هستی يا موسی بن عمران7 که خداوند با او تکلّم کرده و تورات را بر او نازل نمود و عصا به او مرحمت کرد و دريا را برايش شکافت و دستور داد ابرها بر او سايه افکنند؟"

پيامبر اکرم صلی الله عليه و آله فرمود: "شايسته نيست کسی از خودش تعريف کند، ولی در جواب تو می گويم :

وقتی حضرت آدم عليه السلام آن خطا را مرتکب شد، برای توبه کردن چنين گفت: خداوندا! از تو می خواهم که به حقّ محمّد و آل محمّد گناه مرا بيامرزی؛ و خدا او را آمرزيد.

وقتی حضرت نوح عليه السلام در ميان کشتی از غرق شدن ترسيد، گفت : خداوندا! از تو درخواست می کنم به حقّ محمّد و آل محمّد مرا از غرق شدن نجات دهی؛ و خداوند او را نجات داد.

وقتی حضرت ابراهيم عليه السلام به آتش افکنده شد، گفت: خداوندا! از تو درخواست می کنم به حقّ محمّد و آل محمّد مرا از اين آتش نجات بخشی؛ و خداوند آتش را بر او سرد و بی آزار قرار داد.

وقتی حضرت موسی عليه السلام عصا را رها کرد و در وجود خود ترسی احساس نمود، گفت: خداوندا! از تو درخواست می کنم به حقّ محمّد و آل محمّد مرا ايمن گردانی و از وحشت رها سازی؛ خداوند تبارک و تعالی فرمود: (لا تخفْ إنّک أنْت الْأعْلی)؛ نترس زيرا تو برتر هستی.

ای يهودی! اگر موسی عليه السلام مرا درک کند و سپس به من و نبوّت من ايمان نياورد، هرگز ايمانش برای او نفعی ندارد و از نبوّتش سودی نمی برد.

ای یهودی! مهدی علیه السلام از ذریّه و نسل من است که وقت ظهورش، عیسی بن مریم علیها السلام از آسمان برای یاری او حاضر می شود و هنگام نماز او را مقدّم می دارد و به او اقتدا می کند".»(1)

حکایت هفتم

اشاره

عنْ أميرالْمُؤْمنين عليه السلام قال: قال رسُولُ اللّه صلى الله عليه و آله :

«ما خلق اللّهُ عزّوجلّ خلْقآ أفْضل منّى و لا أكْرم عليْه منّى.»

قال علىٌّ عليه السلام: «فقُلْتُ يا رسُولُ اللّه: فأنْت أفْضلُ أمْ جبْرئيلُ؟»

فقال صلى الله عليه و آله: «يا علىُّ! انّ اللّه تبارک و تعالى فضّل أنْبياءهُ الْمُرْسلين على ملائكته الْمُقرّبين، و فضّلنى على جميع النّبيّين و الْمُرْسلين و الْفضْلُ بعْدى لک يا علىُّ، و للأئمّه منْ بعْدک و إنّ الْملائكه لخُدّامُنا و خُدّامُ مُحبّينا، يا علىُّ الّذين يحْملُون الْعرْش و منْ حوْلهُ يُسبّحُون بحمْد ربّهمْ و يسْتغْفرُون للّذين آمنُوا بولايتنا.

يا علىُّ! لوْلا نحْنُ ما خلق اللّهُ آدم و لا حوّاء، و لا الْجنّه و لا النّار و لا السّماء و لاالأرْض و كيْف لا تكُونُ أفْضلُ من الْملائكه و قدْ سبقْناهُمْ إلى معْرفه ربّنا و تسْبيحه و تهْليله و تقْديسه؟ لانّ أوّل ما خلق اللّهُ عزّوجلّ أرْواحنا، فأنْطقنا بتوْحيده و تحْميده، ثُمّ خلق الْملائكه فلمّا شاهدُوا أرْواحنا نُورآ واحدآ اسْتعْظمتْ أمْرنا فسبّحْنا لتعْلم الْملائكهُ أنا خلْقٌ مخْلُوقُون و أنّهُ مُنزّهُ عنْ صفاتنا فسبّحت الْملائكه بتسْبيحنا و نزّهتهُ عنْ صفاتنا.

فلمّا شاهدُوا أعْظم شأْننا، هلّلْنا لتعْلم الْملائكهُ أنْ لا إله إلاّ اللّهُ، و أنا عبيدٌ و لسْنا بآلههٍ يجبُ أنْ نعْبُد معهُ أوْ دُونهُ فقالُوا: لا إله إلاّ اللّه.

فلمّا شاهدُوا كبر محلّنا كبّرْنا لتعْلم الْملائكه أنّ اللّه أكْبرُ منْ أنْ ينال عظم

1- . امالی صدوق، ص 218، مجلس 39، ح 4؛ تأویل الآیات، ص 53؛ بحارالأنوار، ج 16، ص 366، ح72؛ إحتجاج، ج 1، ص 47؛ روضه الواعظین،

ج 2، ص 272؛ وسائل الشّيعه، ج 7، ص 100، ح8846؛ جامع الأخبار، الفصل الرابع، ص 8.

الْمحلّ إلّا به، فلمّا شاهدُوا ما جعلهُ لنا من الْعزّه و الْقُوّه، فقُلْنا: لا حوْل و لا قُوّه إلّا باللّه لتعْلم الْملائكهُ أنْ لا حوْل لنا و لا قُوّه إلّا باللّه، فقالت الْملائكهُ: لا حوْل و لا قُوّه إلّا باللّه. فلمّا شاهدُوا ما أنْعم اللّهُ به عليْنا و أوْجبهُ لنا منْ فرْض الطّاعه، قُلْنا : الْحمْدُ للّه لتعْلم الْملائكهُ ما يسْتحقُ للّه تعالى ذكْرُهُ عليْنا من الْحمْد على نعْمته فقالت الْملائكهُ: الْحمْدُ للّه، فبنا اهْتدُوا إلى معْرفه توْحيد اللّه عزّوجلّ و تسْبيحه و تهْليله و تمْحيده و تمْجيده ثُمّ إنّ اللّه تبارك و تعالى خلق آدم فأوْدعْنا صُلْبهُ و أمر الْملائكه بالسُّجُود لهُ تعْظيماً لنا و إكْراماً و كان سُجُودُهُمْ للّه عزّوجلّ عُبُوديّةً و لادم إكْراماً و طاعةً، لكوْننا فى صُلْبه فكيْف لا نكُونُ أفْضل من الْملائكه؟ و قدْ سجدُوا لادم كُلُّهُمْ أجْمعُون»(1)

آفرینش امیرمؤمنان علی(علیه السلام) قبل از آدم علیه السلام

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«خداوند نیافریده خلقی که بهتر از من باشد، و نزد او گرامی تر از من باشد.»

علی(علیه السلام) فرمود: عرض کردم: «یا رسول الله! تو برتری یا جبرئیل؟» پیامبر فرمود: «خدای تبارک و تعالی پیغمبران مرسل خود را بر فرشتگان مقرّب برتری داده و مرا بر همه پیغمبران و رسولان برتری داده و پس از من ای علی! برتری از آن تو و امامان بعد از توست؛ زیرا فرشتگان، خادمین ما و خادمان دوستان ما هستند.

ای علی! کسانی که عرش را حمل می کنند و کسانی که اطراف آنها هستند، به واسطه ولایت ما حمد الهی را به جا می آورند و برای کسانی که مؤمن هستند طلب آمرزش می کنند.

ای علی! اگر ما نبودیم خداوند آدم و حوّا و بهشت و جهنّم، و آسمان و

1- . عیون اخبار الرّضا، ج 1، ص 262، ح 22؛ کمال الدّین، ج 1، ص 254، ح 4؛ بحارالأنوار، ج 26، ص335، ح 1؛ تأویل الآیات، ص 835؛ علل الشّرایع، ج 1، ص 5، باب 7.

زمین را نمی آفرید. و چگونه برتر از ملائکه نباشیم، در حالی که در معرفت پروردگارمان و تسبیح و تهلیل و تقدیس او بر آنها سبقت گرفته ایم؛ زیرا خداوند اوّلین چیزی را که خلق فرمود، ارواح ما بود، و او ما را به توحید و تمجید خود، گویا ساخت.

سپس ملائکه را آفرید و آنان چون ارواح ما را در حالی که نور واحدی بود مشاهده نمودند، امر (ولایت) ما را بزرگ شمردند.

پس ما تسبیح خدا را گفتیم تا ملائکه بدانند که ما مخلوق خدا هستیم و او از صفات ما منزّه است. بعد از آن، ملائکه نیز تسبیح او را گفتند و او را از صفات ما تنزیه کردند. و چون بزرگی مقام و شأن ما را مشاهده کردند، تهلیل گفتیم تا ملائکه بدانند که هیچ معبودی جز خدا نیست و بدانند ما بندگانی هستیم و نه خدایانی که با او یا در کنار او پرستیده شویم، و ملائکه گفتند: "لا اله الّا الله". و هنگامی که بزرگی منزلت و جایگاه ما را مشاهده کردند، تکبیر خدا گفتیم تا ملائکه بدانند که خدا بزرگ تر از آن است که در دسترس باشد و جایگاه او بزرگ و عظیم است. و هنگامی که آن عزّت و قدرتی را که خدا به ما داده است مشاهده کردند، ما گفتیم: لا حول و لا قوّه الّا بالله، تا فرشتگان بدانند که برای ما هیچ قدرت و قوّتی نیست مگر به واسطه خدا، و ملائکه گفتند: "لا حول و لا قوّه الّا بالله". و هنگامی که مشاهده کردند آن نعمتی را که خدا بر ما ارزانی داشته و طاعت ما را واجب شمرده، گفتیم: "الحمد لله"، تا به ملائکه بیاموزیم آنچه را خداوند از حمد ما بر نعمت هایش سزاوار است، ملائکه هم گفتند: "الحمد لله". پس ملائکه به وسیله ما به شناخت توحید خدای متعال و تسبیح و تهلیل و تحمید او راهنمایی شدند. سپس خدای متعال آدم را آفرید و نور ما را در صُلب او قرار دارد و به ملائکه دستور داد برای تعظیم و احترام ما به او سجده کنند؛ و سجده آنها برای خدا بندگی و برای آدم، احترام و طاعت بود؛ و این برای آن بود که ما در صُلب او بودیم. چگونه ما از ملائکه بهتر نباشیم با آن که همه آنها برای آدم سجده کردند»

حکایت هشتم

اشاره

عنْ سلْمان الْفارْسىّ قال: کُنْتُ أنا و الْحسنُ و الْحُسیْنُ و مُحمّدُ بْنُ حنفیّه و مُحمّدُ بْنُ أبى بکْرٍ و عمّارُ بْنُ یاسرٍ و الْمقْدادُ بْنُ الْاسْود الْکنْدىّ جُلُوساً عنْد أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام بمنْزله لمّا بُویع عُمر بْنُ الْخطّاب.

فقال لهُ ابْنُهُ الْحسنُ علیه السلام: «یا أمیرالْمُؤْمنین! إنّ سُلیْمان سئل ربّهُ مُلْکاً لاینْبغى لاحدٍ منْ بعْده فأعْطاهُ ذلک، فهلْ ملکْت ممّا ملکتْ سُلیْمانُ بْنُ داوُد؟ 8»

فقال علیه السلام: «و الّذى فلق الْحبّه و برأ النّسمه، إنّ سُلیْمان بْن داوُد علیه السلام سئل اللّه عزّوجلّ الْمُلْک فأعْطاهُ و إنّ أباک ملک ما لمْ یمْلکْهُ -بعْد جدّک رسُولُ اللّه - أحدٌ قبْلهُ و لا یمْلکُهُ أحدٌ بعْدهُ.»

فقال الْحسنُ علیه السلام: «نُریدُ أنْ تُرینا ممّا فضّلک اللّهُ به من الْکرامه.» فقال علیه السلام : «أفْعلُ إنْ شاء اللّهُ تعالى.»

فقام أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام فتوضّأ و صلّى رکْعتیْن و دعا اللّه عزّوجلّ بدعواتٍ لمْ یفْهمْها أحدٌ، ثُمّ أوْمأ بیده إلى جهه الْمغْرب فما کان بأسْرع منْ أنْ جاءتْ سحابهٌ فوقفتْ على الدّار و إذا بجانبها سحابهٌ أُخْرى.

فقال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: «أیّتُها السّحابهُ اهْبطى بإذْن اللّه تعالى فهبطتْ و هى تقُولُ: أشْهدُ أنْ لا إله إلاّ اللّه و أنّ مُحمّداً رسُولُ اللّه و أنّک خلیفتُهُ و وصیُّهُ منْ شکّ فیک فقدْ ضلّ عنْ سبیل النّجاه.»

قال: ثُمّ إنْبسطت السّحابهُ على الأرْض کأنّها بساطٌ مبْسُوطٌ.

فقال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: «إجْلسُوا على الغمامه فجلسْنا و أخذْنا مواضعنا فأشار إلى السّحْابه الأُخْرى فهبطتْ و هى تقُول کمقاله الأوْلى و جلس أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام علیْها مُفْردهً ثُمّ تکلّم بکلامٍ و أشار إلیْها بالْمسیر نحْو الْمغْرب و إذا بالرّیح قدْ دخلتْ تحْت السّحابتین فرفعتْهُما رفْعاً رفیقاً، فتمایلتْ نحْو أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام و إذا به على کُرْسىٍّ و النُّورُ یسْطعُ منْ وجْهه یکادُ یخْطفُ الأبْصار.»

فقال اَلحسنُ علیه السلام: یا أمیراَلمُؤْمنین علیه السلام إنّ سُلیْمان بْن داوُد علیهما السلام کان مُطاعاً

ص: 293

بخاتمه و أميرُالْمُؤْمنين بهذا يُطاعُ؟

فقال عليه السلام: أنا عيْنُ اللّه فى أرْضه، أنا لسانُهُ النّاطقُ فى خلْقه، أنا نُورُ اللّه الّذى لايُطْفى، أنا بابُ اللّه الّذى يُؤْتى منْهُ و حُجّتُهُ على عباده، ثُمّ قال: أتُحبُّون أنْ أُريكُمْ خاتم سُليْمانُ بْنُ داوُد عليهما السلام؟ قُلْنا: نعمْ، فأدْخل يدهُ إلى جيْبه فأخْرج خاتماً منْ ذهبٍ فصُّهُ منْ ياقُوتهٍ حمْراء عليْه مكْتُوبٌ: «مُحمّدٌ و عليٌّ».(1)

خاتم سليمان عليه السلام نزد اميرمؤمنان على(عليه السلام)

از سلمان فارسى روايت شده كه گفت: من و امام حسن و امام حسين عليهما السلام و محمّد بن حنفيّه و محمّد بن ابى بكر و عمّار بن ياسر و مقداد بن اسود كندى نزد اميرالمؤمنين عليه السلام نشسته بوديم -زمانى كه با عمر بن خطّاب بيعت شده بود-.

امام حسن عليه السلام به پدر بزرگوارش عرض كرد: «اى اميرمؤمنان! همانا سليمان بن داود عليه السلام از خداوند متعال ملک و سلطنتى درخواست كرد كه هيچ كس بعد از او آن ملک را نداشته باشد، پس خداوند آن ملک را به او عطا فرمود. آيا از آن چيزهايى كه خداوند به سليمان داده به شما هم عطا فرموده است؟»

اميرالمؤمنين عليه السلام پاسخ دادند: «سوگند به خدايى كه دانه را شكافت و مردم را آفريد، همانا سليمان عليه السلام از خداوند خواست و خداوند نيز به او داد،]امّا[همانا خداوند تبارک و تعالى به پدرت مُلكى عطا فرموده كه بعد و قبل از جدّت رسول خدا صلى الله عليه و آله هيچ كس صاحب آن نيست.»

پس امام حسن عليه السلام عرضه داشت: «دوست داريم به ما نشان بدهى، از آن كرامت هاى كه خداوند به وسيله آنها تو را برترى داده است.» اميرالمؤمنين فرمود: «انجام مى دهم ان شاء الله.»

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 33، ح 5؛ مدينه المعاجز، ج 1، ص 244، ح 155، و ص 549، ح 351؛تفسير برهان، ج 3، ص 675، ح 6788.

سپس امیرالمؤمنین علیه السلام برخاست و وضو گرفت و دو رکعت نماز به جای آورد و خدای عزّوجلّ را با دعایی که هیچ کس مفهوم آن را نمی دانست دعا کردند، سپس به طرف مغرب اشاره نمودند. تکّه ابری از طرف مغرب بالای منزل حضرت آمد و بعد از آن، تکّه ابر دیگری به دنبال آن آمد.

امیرالمؤمنین علیه السلام خطاب به آن ابر فرمود: «ای ابر! به اذن خدا، پایین بیا.» پس به اذن خدا تکّه ابر اوّلی پایین آمد، در حالی که می گفت: «شهادت می دهم که خدایی جز الله نیست و محمّد صلی الله علیه و آله فرستاده اوست و همانا تو جانشین و وصیّ او هستی و هر که به تو شکّ کند، همانا از راه راست و نجات، گمراه خواهد شد.»

سپس تکّه ابر مانند فرش بر زمین پهن شد.

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «روی ابر سوار شوید.» ما نیز سوار شدیم. سپس به ابر دوّم اشاره فرمود، آن هم پایین آمد و همان کلماتی را که ابر اوّلی گفته بود، او نیز اقرار کرد، سپس حضرت تنهایی بر آن سوار شدند و کلماتی فرمودند و اشاره فرمود ابر را که به طرف مغرب برود، ناگهان باد زیر آن دو ابر آمد و آنها را بالا برد. ابری که بر آن سوار شده بودیم به طرف ابری که امیرمؤمنان علیه السلام سوار شده بودند تمایل پیدا کرد و نزدیک شد. ناگهان حضرت را بر روی کرسی از نور دیدیم، در حالی که از جمال آن حضرت نوری ساطع بود که چشم ها را به خود خیره می کرد.

پس امام حسن علیه السلام عرضه داشت: «ای امیرمؤمنان! همانا سلیمان بن داود 8 به واسطه انگشترش اطاعت می شد، و امیرالمؤمنین علیه السلام به چه وسیله اطاعت می شود؟» حضرت فرمود: «من چشم خداوند در زمین هستم. من زبان گویای خداوند در بین مخلوقات می باشم. من نور خدایم؛ نوری که خاموش نمی شود. من باب خدایم؛ بابی که از آن وارد می شوند]و به خدا تقرّب پیدا می کنند[، و حجّت خدا بر بندگان می باشم.»

سپس فرمود: «آیا دوست دارید انگشتر سلیمان علیه السلام را ببینید؟» گفتیم :

«آری.» حضرت دست مبارک خود را در گریبان فرو برد و انگشتری بیرون آورد از طلا که نگین آن، یاقوت سرخی بود که روی آن «محمّد» و «علی» نوشته شده بود.

حکایت نهم

اشاره

عنْ أبی عبْدالله جعْفر بْن مُحمّدٍ علیهما السلام قال :

«إذا کان یوْمُ الْقیامه نادی مُنادٍ منْ بطْنان عرْش: "أیْن خلیفهُ اللّه فی أرْضه؟" فیقُومُ داوُدُ النّبیُّ علیه السلام. فیأْتی النّداءُ منْ عنْد اللّه عزّوجلّ: "لسْنا إیّاک أردْنا و إنْ کُنْت للّه تعالی خلیفهً."

ثُمّ یُنادی ثانیهً: "أیْن خلیفهُ اللّه فی أرْضه؟" فیقُومُ أمیرُالْمُؤْمنین علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام فیأْتی النّداءُ منْ قبل اللّه عزّوجلّ: یا معْشر الْخلائق! هذا علیُّ بْنُ أبی طالبٍ خلیفهُ اللّه فی أرْضه و حُجّتُهُ علی عباده فمنْ تعلّق بحبْله فی دار الدُّنْیا فلْیتعلّقْ بحبْله فی هذا الْیوْم یسْتضیءُ بنُوره ولْیتّبعْهُ إلی الدّرجات الْعُلی من الْجنّات."» قال: «فیقُومُ النّاسُ الّذین قدْ تعلّقُوا بحبْله فی الدُّنْیا فیتّبعُونهُ إلی الْجنّه.

ثُمّ یأْتی النّداءُ منْ عنْد اللّه جلّ جلالُهُ: ألا منْ ائْتمّ بإمامٍ فی دار الدُّنْیا فلْیتّبعْهُ إلی حیْثُ یذْهبُ به، فحینئذٍ تبرّأ الّذین اتّبعُوا من الّذین اتّبعُوا و رأوُا الْعذاب و تقطّعتْ بهمُ الْأسْبابُ و قال الّذین اتّبعُوا لوْ أنّ لنا کرّهً فنتبرّأ منْهُمْ کما تبرّؤُا منّا کذلک یُریهمُ اللّهُ أعْمالهُمْ حسراتٍ علیْهمْ و ما هُمْ بخارجین من النّار(1) .»(2)

ص: 296

1- . سوره بقره، آیات 166 - 167.
2- . بحارالأنوار، ج 40، ص 3 ح 4؛ أمالی مفید، ص 285، مجلس 34، ح 3؛ أمالی طوسی، ص 63،مجلس 3، ح 92؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 368، ح 751؛ تأویل الآیات، ص 89؛ تفسیر نورالثقلین، ج1، ص 151، ح 485.

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) اوّلین جانشین خدا در زمین

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند :

«چون روز قیامت فرا رسد، منادی از میان عرش ندا می دهد که: "خلیفه خدا در زمین کجاست؟" در این هنگام، داود پیامبر دعوت حق را لبّیک می گوید و برمی خیزد. از ناحیه خداوند ندا داده می شود که ما تو را اراده نکردیم، هرچند تو نیز خلیفه خدا هستی.

بار دوم ندا رسد: خلیفه خدا در زمین کجاست؟ پس امیر مؤمنان علیّ بن ابی طالب علیه السلام برمی خیزد. از جانب خدا ندا می رسد: "ای مخلوقات! این علیّ بن ابی طالب علیه السلام خلیفه خدا در زمین و حجّتش بر بندگان اوست. پس هر که در دنیا به ریسمان]ولایت[او آویخته، امروز نیز به ریسمان او بیاویزد تا از نور او روشنی گیرد و به دنبال او به درجات بالای بهشت راه یابد". پس گروهی از مردم که در دنیا به ریسمان ولایت او آویخته بودند، بلند می شوند و به دنبال آن حضرت به بهشت می روند.

سپس از جانب خداوند ندا می رسد: "آگاه باشید! هر کس در دنیا به پیشوایی اقتدا کند، امروز نیز به هر جا او را ببرد، راهی شود." در این هنگام، پیروان می گویند: "کاش بار دیگر به دنیا برمی گشتیم تا از آنها (پیشوایان گمراه) بیزاری جوییم، آن چنان که آنان (امروز) از ما بیزاری جستند." خداوند این چنین اعمال آنان را به صورت حسرت زایی به آنان نشان می دهد، و هرگز از آتش]دوزخ[خارج نخواهند شد.»

حکایت دهم

اشاره

عنْ یُوسُف بْن أبی سعیدٍ قال: کُنْتُ عنْد أبی عبْدالله علیه السلام ذات یوْمٍ فقال لی :

«إذا کان یوْمُ الْقیامه و جمع اللّهُ تبارک و تعالی الْخلائق کان نُوحُ علیه السلام أوّل منْ یُدْعی به فیُقالُ لهُ: هلْ بلّغْت؟ فیقُولُ: نعمْ، فیُقالُ لهُ: منْ یشْهدُ لک؟ فیقُولُ: مُحمّدُ بْنُ عبْداللّه علیه السلام قال: فیخْرُجُ نُوحٌ علیه السلام فیتخطّی النّاس حتّی یجیء إلی مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله و

هُو علی کثیب الْمسْک و معهُ علیٌّ علیه السلام و هُو قوْلُ اللّه عزّوجلّ: (فلمّا رأوْهُ زُلْفةً سیئتْ وُجُوهُ الّذین کفرُوا)(1) ، فیقُولُ نُوحٌ علیه السلام لمُحمّدٍ صلی الله علیه و آله: إنّ اللّه تبارک و تعالی سألنی هلْ بلّغْت؟ فقُلْتُ: نعمْ، فقال: منْ یشْهدُ لک؟

فقُلْتُ: مُحمّدٌ صلی الله علیه و آله، فیقُولُ: یا جعْفرُ! یا حمْزةُ! إذْهبا واشْهدا لهُ إنّهُ قدْ بلّغ.»

فقال أبُوعبْداللّه علیه السلام: «فجعْفرُ و حمْزةُ هُما الشّاهدان للأنْبیاء : بما بلّغُوا.» فقُلْتُ: جُعلْتُ فداک! فعلیٌّ علیه السلام أیْن هُو؟ فقال: «هُو أعْظمُ منْزلةً منْ ذلک.»(2)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) شاهد رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در قیامت

یوسف بن ابوسعید می گوید: روزی نزد امام جعفر صادق علیه السلام بودم، به من فرمود :

«هنگامی که قیامت برپا می شود و خداوند همه مخلوقات را جمع می کند، نخستین کسی را که صدا می زنند، حضرت نوح علیه السلام است. به او گفته می شود: "آیا دین الهی را به مردم رسانده ای؟" می گوید: "بلی." به او گفته می شود: "چه کسی به این عمل تو شهادت و گواهی می دهد؟" می گوید : "محمّد بن عبدالله صلی الله علیه و آله"، سپس در طلب حضرت محمّد صلی الله علیه و آله به راه می افتد و مردم را کنار می زند و از بین آنها عبور می کند تا خود را به آن حضرت می رساند، در حالی که حضرت بر روی منبری از مشک نشسته است و علی(علیه السلام) در کنار اوست. و این همان کلام خداوند متعال است: "هنگامی که او را از نزدیک می بینند، صورت کافران زشت و سیاه می گردد."

حضرت نوح علیه السلام به پیامبر صلی الله علیه و آله عرضه می دارد: "خداوند متعال از من سؤال کرده است آیا پیام و فرامین الهی را به مردم رساندی؟ گفتم: بلی، فرمود: چه کسی شاهد تو است؟ عرض کردم: حضرت محمّد صلی الله علیه و آله." در این

1- . سوره ملک، آیه 27.

2- . كافى، ج 8، ص 267، ح 392؛ بحارالأنوار، ج 7، ص 282، ح 4؛ تفسير برهان، ج 5، ص 445، ح10925.

هنگام، پیامبر صلی الله علیه و آله به جعفر بن ابی طالب و حمزه می فرماید: بروید و شهادت بدهید که نوح علیه السلام وظیفه خود را انجام داده است.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «پس جعفر و حمزه دو شاهدند برای پیامبران که ابلاغ رسالت نموده اند.» عرض کردم: «فدای شما شوم، پس علی(علیه السلام) کجاست و چه می کند؟» حضرت فرمود: «مقام و مرتبه او بالاتر از این هاست.»

حکایت یازدهم

اشاره

عنْ عبْد السّلام بْن صالح الْهروی عن الرّضا علیه السلام قال: إنّ آدم لمّا أکْرم اللّهُ تعالی ذکْرهُ بإسْجاد ملائکته لهُ و بإدْخال الْجنّه، قال فی نفْسه: هلْ خلق اللّهُ بشراً هُو أفْضل منّی؟

فناداهُ اللّهُ: إرْفعْ رأْسک یا آدم! وانْظُرْ إلی ساق الْعرْشی، فرفع رأْسهُ آدمُ فنظر إلی ساق الْعرْش فإذا علیْه مکْتُوبٌ: لا إله إلاّ اللّهُ مُحمّدٌ رسُولُ اللّه و علیُّ بْنُ أبی طالبٍ أمیرُالْمُؤْمنین و زوْجُهُ فاطمه سیّده نساء الْعالمین و الْحسنُ و الْحُسیْنُ سیّدا شباب أهْل الْجنّه، فقال آدمُ علیه السلام: یا ربّ منْ هؤُلاء؟ فقال اللّهُ: هؤُلاء منْ ذُرّیّتک و هُمْ خیْرٌ منْک و منْ جمیع خلْقی، و لوْلاهُمْ ما خلقْتُک و لا خلقْتُ الْجنّه و النّار و لا السّماء و لا الأْرْض فإیّاک أنْ تنْظُر إلیْهمْ بعیْن الْحسد فأُخْرجک منْ جواری»(1)

دیدن آدم علیه السلام نور امیرمؤمنان علی(علیه السلام) را در عرش

امام رضا علیه السلام فرمود: «هنگامی که خداوند متعال حضرت آدم علیه السلام را به وسیله سجده نمودن ملائکه بر او و داخل کردن او به بهشت کرامت بخشید، آدم علیه السلام با خود گفت: آیا خداوند بشری را برتر از من خلق فرموده است؟ پس

1- . جواهر السّنیّه، ص 252، الباب الثّانی عشر؛ معانی الأخبار، ص 124، ح 1؛ عیون أخبار الرّضاعلیه السّلام، ج 1، ص 306؛ ح 67؛ بحار الانوار، ج 26،

ص 273، ح 15.

خداوند او را ندا کرد: "ای آدم! سرت را بلند کن و به ساق عرش نظر بیفکن." پس آدم علیه السلام سرش را بلند کرده و به پایه عرش الهی نگاه کرد، دید بر آن نوشته شده: "لا اله الّا الله، محمّد رسول الله، علیّ بن ابی طالب امیرالمؤمنین و همسرش فاطمه 3 سرور زنان عالم و دو فرزندش حسن و حسین علیهما السلام آقای جوانان اهل بهشت."

آدم علیه السلام عرض کرد: "خداوندا این ها کیستند؟" خطاب آمد: "این ها از نسل تو هستند و از تو و از همه مخلوقات برتر و بهترند، اگر ایشان نبودند، تو را نمی آفریدم و بهشت و جهنّم و آسمان و زمین را خلق نمی کردم. پس مبادا که بر آنان به نظر حسد نگاه کنی که در آن صورت تو را از جوار خودم بیرون می رانم.»

حکایت دوازدهم

اشاره

عنْ أبی عقال، عنْ رسُول اللّه صلی الله علیه و آله، سأل أبُوعقال النّبیّ صلی الله علیه و آله فقال: یا رسُول اللّه! منْ سیّدُ الْمُسْلمین؟ فقال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «منْ تظُنّ یا أباعقال؟» فقال: آدمُ. فقال صلی الله علیه و آله: «ههُنا منْ أفْضلُ منْ آدم.» فقال: یا رسُول اللّه! ألیْس اللّهُ خلقهُ بیده، و نفخ فیه منْ رُوحه و زوّجهُ حوّاء أمته و أسْکنهُ جنّته؟ فمنْ یکُونُ أفْضل منْهُ؟ فقال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «منْ فضّلهُ اللّهُ عزّوجلّ.» فقال: شیث؟ فقال: «أفْضلُ منْ شیْثٍ.» فقال : إدْریسُ؟ فقال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ إدْریس و نُوح.» فقال: هود؟ فقال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ هُود و صالح و لوط.» فقال: مُوسی و هارُون؟ فقال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ مُوسی و هارُون.» قال: فإبْراهیم اذن. قال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ إبراهیم و إسماعیل و إسحاق.» قال: فیعْقُوب. قال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ یعْقُوب و یُوسُف.» قال: فداوُد. قال صلی الله علیه و آله : «أفْضلُ منْ داوُد و سُلیْمان.» قال: «فأیُّوب اذن. قال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ أیُّوب و یونس.» قال: زکریّا اذن. قال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ منْ زکریّا و یحْیی.» قال: فالیسع اذن. قال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ من الْیسع و ذیالکفل.» قال: فعیسی اذن. قال صلی الله علیه و آله: «أفْضلُ من عیسی.»

قال أبُوعقال: ما علمْتُ منْ هُو، یا رسُول اللّه! ملکٌ مُقرّبٌ؟ فقال النّبیُّ :

«مُکلِّمُک، یا أباعقال]یعْنی نفْسهُ[.»

فقال أبُوعقال: سورتنی واللّه یا رسُول اللّه! فقال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «أزیدُک یا أباعقال؟» قال: نعمْ. فقال صلی الله علیه و آله: «اعْلمْ یا أباعقال، أنّ الأنْبیاء و الْمُرْسلین ثلاثُمأه و ثلاثه عشْر نبیّآ، أوْ جعلُوا فی کفّه و صاحبک فی کفّه لرجع علیْهمْ.»

فقُلْتُ: ملأتنی سُرُورآ یا رسُول اللّه، فمنْ أفْضلُ النّاسُ بعْدک؟ فذکر لهُ نفرآ منْ قُریْش، ثُمّ قال: «ابْن أبی طالبٍ.»

فقُلْتُ: یا رسُول اللّه! فأیُّهُمْ أحبُّ إلیْک؟ قال: «علیُّ بْنُ أبی طالبٍ.» فقُلْتُ: لم ذلک؟ فقال صلی الله علیه و آله: «خلقْتُ أنا و علیّ بْن أبی طالبٍ منْ نُورٍ واحدٍ -إلی أنْ قال:- یا أباعقال! فضْلُ علیٍّ علی سائر النّاس کفضْل جبْرئیل علی سائر الْملائکه.»

ثُمّ قال الْکنْجی: هذا حدیثٌ حسنٌ عال.(1)

برتری امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر مردم، مانند برتری جبرئیل بر فرشتگان

از ابی عقال روایت شده که از رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسید: «ای رسول خدا! سرور مسلمانان کیست؟» فرمود: «به نظر تو کیست؟» گفت: «آدم.» حضرت فرمود: «در این جا کسی هست که از آدم برتر است.» گفت: «ای رسول خدا! مگر نه این است که آدم را خداوند با دست خود آفرید و از روح خود در او دمید و کنیز خود حوّا را به همسری او درآورد و او را در بهشت جای داد؟ پس چه کسی می تواند از او برتر باشد؟» حضرت فرمود: «کسی هست که خداوند او را]بر همه عالمیان [برتری داده است.» گفت: «شیث است؟» فرمود: «برتر از شیث است.» گفت: «ادریس است؟» حضرت فرمود: «از ادریس و نوح برتر است.» گفت: «هود است؟» حضرت فرمود: «از هود و صالح و لوط برتر است.» گفت: «هارون و موسی هستند؟» حضرت فرمود : «از هارون و موسی برتر است.» گفت: «ابراهیم است؟» فرمود: «از ابراهیم و

1- . الإمام علیّ ابی طالب علیه السّلام (رحمانی همدانی)، ص 329، ح 10، به نقل از: کفایه الطّالب،ص 316.

اسماعیل و اسحاق برتر است.» گفت: «پس یعقوب است؟» فرمود: «از یعقوب و یوسف برتر است.» گفت: «پس داود است؟» فرمود: «از داود و سلیمان برتر است.» گفت: «ایّوب است؟» فرمود: «از ایّوب و یونس برتر است.» گفت: «زکریّا است؟» فرمود: «از زکریّا و یحیی برتر است.» گفت : «یسع است؟» فرمود: «از یسع و ذی الکفل برتر است.» گفت: «پس عیسی است؟» حضرت فرمود: «از عیسی برتر است.»

ابوعقال گفت: «ای رسول خدا! من نمی دانم او کیست؟ آیا ملک مقرّبی است؟» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «همین کسی است که اکنون با تو سخن می گوید -یعنی خود پیامبر اکرم -.»

ابوعقال گفت: «ای رسول خدا! به خدا سوگند مرا شاد نمودی.» حضرت فرمود: «آیا بیشتر بگویم؟» گفت: «آری.» حضرت فرمود: «بدان که پیامبران و رسولان الهی سیصد و سیزده نفرند، اگر همه آنها را در یک کفّه ترازو قرار دهند و صاحب تو را در کفّه دیگر، کفّه صاحب تو بر آنان برتری دارد.»

ابوعقال گفت: «سرور و شادی مرا زیاد کردی ای رسول خدا، امّا برترین مردم پس از شما کیست؟» حضرت چند نفر از قریش را نام برد، سپس فرمود: «فرزند ابی طالب.»

گفتم: «ای رسول خدا! کدامین آنها نزد تو محبوب ترند؟» فرمود: «علیّ بن ابی طالب علیه السلام.» گفتم: «به چه دلیل؟» فرمود: «من و علی از یک نور خلق شدیم»، تا آن جا که فرمود: «ای ابوعقال! برتری علی(علیه السلام) بر سایر مردم، مثل برتری جبرئیل بر سایر فرشتگان است.»

گنجی شافعی(1) می گوید: «این حدیثی حسن و با سند عالی است.»

1- . حافظ ابوعبدالله، محمّد بن یوسف گنجی شافعی، در سال 658 از دنیا رفت. از مهم ترین آثار وی :البیان فی أخبار صاحب الزّمان علیه السّلام، کفایه الطّالب فی مناقب علیّ بن ابی طالب علیهالسّلام می باشد.

حکایت سیزدهم

استمداد حضرت سلیمان علیه السلام از امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

در جنگ جهانی اوّل (1916 م) هنگامی که عدّه ای از سربازان انگلیسی در چند کیلومتری بیت المقدس مشغول سنگرگیری و حمله بودند، در دهکده کوچکی به نام «اونتره» یک لوح نقره ای پیدا کردند که حاشیه اش به جواهرات گرانبها مرصّع، و در وسطش خطوطی به حروف طلایی نگارش یافته بود.

هنگامی که آن را نزد فرمانده خود «میجرای این گریندل» بردند، هر چه کوشید نتوانست از آن چیزی بفهمد، ولی دریافت که این نوشته به زبان اجنبی بسیار قدیمی است.

بالاخره این لوح، به وسیله وی دست به دست گردید تا به دست فرماندهان ارتش انگلیس «لیفتونانت» و «گلدستون» رسید، و ایشان هم آن را به دست باستان شناسان انگلستان سپردند.

پس از پایان جنگ (1918 م) درباره لوح مذکور به تحقیق و بررسی پرداختند و کمیته ای تشکیل دادند که اساتید شناخت زبان های باستانی انگلستان، آمریکا، فرانسه، آلمان وسایر کشورهای اروپایی درآن عضو بودند.

پس از چند ماه بررسی و تحقیق، در سوم ژانویه 1920 م، معلوم شد که این لوح مقدّسی است به نام «لوح سلیمانی»، و سخنانی از حضرت سلیمان علیه السلام در بردارد که به الفاظ عبرانی قدیم نگارش یافته است.

ما اکنون خود الفاظ لوح را با ترجمه اش در این جا می آوریم.

ترجمه لوح سلیمانی :

الله

احمدایلی (علی)

باهتول (بتول)

حاسن (حسن)حاسین (حسین)

یاه احمد! مقذا = ای احمد! به فریادم رس.

یاه ایلی! انصطاه = یا علی! مرا مدد فرمای.

یاه باهتول! اکاشئی = ای بتول! نظر مرحمت فرمای.

یاه حاسن! اضو مظع = ای حسن! کرم فرمای.

یاه حاسین! بارفو = یا حسین! خوشی بخش.

امو سلیمان صوه عئخب زالهلاد اقتا = این سلیمان اکنون به این پنج بزرگوار استغاثه می کند.

بذت الله کم ایلی = و «علی» قدرت الله است.

اعضای کمیته چون بر مضمون نوشته لوح مقدّس اطّلاع یافتند، هر یک با دیده تعجّب به دیگری نگریستند و انگشت حیرت به دندان گزیدند و پس از تبادل نظر، قرار بر این شد که لوح در موزه سلطنتی بریطانیا گذاشته شود.

امّا چون این خبر به اسقف اعظم انگلستان (pohsiB droL) رسید،

ص: 304

فرمان محرمانه ای به کمیته نوشت که خلاصه اش این است :

«اگر این لوح در موزه گذاشته شود و در دیدگاه مردم قرار گیرد، اساس مسیحیّت متزلزل خواهد شد، و سرانجام خود مسیحیان، جنازه مسیحیّت را بر دوش بلند نموده، در قبر فراموشی دفن خواهند کرد، لذا بهتر آن است که لوح مذکور، در رازخانه کلیسای انگلستان گذارده شود و جز اسقف و اهل سرّ، کسی آن را نبیند.»

برای کسب اطّلاع بیشتر در این باره، مراجعه شود به: کتاب lufrednoW malsI fo seirotS، صفحه 249، چاپ لندن.

کسانی که این لوح را دیدند و بینشی داشتند، گرایشی عجیب به اسلام پیدا کردند و همان وقت بین دو نفر از دانشمندان به نام «ولیم» و «تامس» پیرامون لوح گفت وگوهایی شد که به اسلام آوردن هر دو انجامید. سپس ولیم، نام خود را به «کرم حسین»، و تامس، به «فضل حسین» تغییر دادند.

برای اطّلاع بیشتر در این زمینه، مراجعه شود به: مجلّه الاسلام، دهلی، فوریه 1927 م، و مسلم کرانیکل، لندن، 30 دسامبر 1926 م.(1)

حکایت چهاردهم

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و کشتی حضرت نوح علیه السلام

در ژوئیه 1951 میلادی، گروهی از دانشمندان معدن شناس روسی، برای اکتشاف معدن، مشغول زمین کاوی بودند که ناگهان به تخته چوب هایی پوسیده برخوردند و پس از کاوش بیشتر معلوم شد که در آن جا چوب های بسیاری در زیر زمین وجود دارد که گذشت زمان، آنها را کهنه و پوسیده ساخته است. آنان دریافتند که باید این چوب ها غیر عادی و مشتمل بر راز نهفته ای باشد.

ص: 305

1- . رساله علی و پیامبران، ص 21.

این بود که با دقّت کامل، زمین را شکافتند، و در نتیجه، تخته چوب های پوسیده و چیزهای دیگری از آن جا درآوردند و در آن میان تخته چوب مستطیلی یافتند که همه را به حیرت انداخت؛ زیرا در اثر گذشت زمان، کهنگی و پوسیدگی به تمام چوب ها راه یافته بود، جز این تخته که چهارده اینچ طول، و ده اینچ عرض داشت و حروفی چند بر آن منقّش بود.

دولت روس، برای تحقیق و بررسی درباره این تخته چوب، در 27 فوریه 1953 میلادی، کمیته ای تشکیل داد که اعضای آن، باستان شناسان و استادان شناخت زبان های عتیق بودند و ما اکنون نام و عنوان آنها را در این جا می آوریم :

1- سولی نوف، استاد دانشگاه مسکو (بخش زبان ها).

2- ایفاهان خینوا، استاد شناخت زبان های باستانی در دانشکده رچاینا.

3- میثانن لوفارتگ، رییس اداره باستان شناسی.

4- تانمول گورت، استاد زبان ها در دانشکده کیفزو.

5- دی راکن، عتیقه شناس و استاد دانشگاه لنین.

6- ایم احمد کولاد، ناظم اداره تحقیق زتکومن.

7- میجر کولتوف، ناظر دفتر تحقیقات دانشکده استالین.

بالاخره پس از هشت ماه تحقیق و کاوش، اسرار آن تخته چوب برای کمیته کشف گردید و معلوم شد که این تخته چوب از کشتی حضرت نوح علیه السلام است که برای تیمّن و مددخواهی چیزهایی بر آن نوشته و بر کشتی نصب شده است.

در وسط تخته، یک تصویر پنجه نمایی وجود داشت که عبارتی چند به زبان سامانی بر آن نگاشته بود و اکنون آن تخته را در دیدگاه خوانندگان محترم قرار می دهیم تا تصویر و نوشته ها را چنان که در زمان حضرت نوح علیه السلام بود، مشاهده کنند :

از راست به چپ خوانده می شود :

تصویر

کمیته تحقیق، پس از هشت ماه فکر و دقّت و زحمت، نوشته مذکور را خواندند و به حروف روسی درآوردند، بدین صورت :

ص: 307

تصویر

سپس استاد زبان باستان شناس بریتانیا MR. N. F. skaM، الفاظ مذکور را به انگلیسی چنین ترجمه کرد :

htiw dnA ycreM htiw dnaH yM peeK .repleH yM dog yM .O :seidobyloh ruoy

ametaF .ribbahs .rabbahs .ailA .damahoM.

selbar uonoH dnA stseggiB erA llA yehT.

mehT roF dehsilbatsE dlrow ehT.

semaN riehT yB eM pleH.

thgiR ot mrfeR nac uoy.

ای خدای من! ای مددکار من!

به لطف و مرحمت خود و به طفیل ذوات مقدّس :

محمّد، ایلیا، شبر، شبیر و فاطمه[علیهم السلام]، دست مرا بگیر.

این پنج نور مقدّس از همه باعظمت تر و واجب الاحترام هستند و تمام دنیا برای آنان برپا شده است.

پروردگارا! به واسطه نامشان، مرا مدد فرمای.

تو می توانی همه را به راه راست هدایت نمایی.(1)

ص: 308

1- . رساله علی و پیامبران، ص 35.

فصل یازدهم

اشاره

ص: 309

(یا زکریّا إنّا نُبشّرُک بغُلامٍ اسْمُهُ یحْیی لمْ نجْعلْ لهُ منْ قبْلُ سمیّآ)(1)

«از زکریّا! ما تو را به فرزندی بشارت می دهیم که نامش "یحیی" است و پیش از این، همنامی برای او قرار نداده ایم.»

آثار و برکات نام زیبای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و ائمّه اطهار علیهم السلام

انتخاب نام خوب برای فرزندان، یکی از حقوق دینی آنان است که بر عهده والدین می باشد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود :

«یا علیّ! حقُّ الْولد علی والده أنْ یحْسُن اسْمهُ و أدّبهُ و یضعهُ موْضعآ حسنآ.»

«ای علی! از حقوقی که فرزند بر پدر دارد این است که نام خوبی برای او انتخاب کند و او را نیکو تربیت کند و به کارهای خوب بگمارد.»(2)

و امام رضا علیه السلام می فرماید: «اوّلین نیکی پدر به فرزند خود این است که او را به نام نیک نام گذاری کند؛ پس باید اسم خوبی را برای فرزند خود انتخاب کنید.»(3)

برای نام های نیک، به ویژه نام های نورانی ائمّه اطهار علیهم السلام آثار فراوانی

1- . سوره مریم، آیه 7.
2- . من لایحضره الفقیه، ج 4، ص 371.
3- . تهذیب، ج 7، ص 437، ح 1475.

ذکر شده است که به چند نمونه آنها اشاره می کنیم :

امام رضا علیه السلام فرمود :

«هر خانه ای که در آن شخصی به نام "محمّد" باشد، اهل آن خانه، صبح و شام در خیر و خوشی هستند.»(1)

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید :

«إذا کان یوْم الْقیامه نادی مُنادٍ ألا لیقُمْ کُلُّ من اسْمُهُ مُحمّدٌ فلْیدْخُل الْجنّه لکرامه سمیّه مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله.»(2)

«هنگامی که قیامت برپا می شود، منادی ندا می دهد: آگاه باشید! هر کس که نامش "محمّد" است، قیام کند و به احترام و بزرگی همنام بودن با پیامبر صلی الله علیه و آله وارد بهشت شود.»

امام رضا علیه السلام می فرماید :

«در منزلی که نام "محمّد، احمد، علی، حسن، حسین، جعفر، طالب، عبدالله" و از زنان "فاطمه" باشد، هیچ گاه فقر راه نخواهد یافت.»(3)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله می فرماید :

«همیشه برکات خداوند بر اهل خانه ای که یک نام از نام های پیامبران الهی در آن باشد، نازل خواهد گشت.»(4)

در روایت است که: «در روز قیامت افرادی را می آورند که اسم های آنها "محمّد" است. خداوند متعال به آنها می فرماید: شما که نامتان "محمّد" بود، حیا نکردید و از گناه دست برنداشتید، امّا من از این که همنام حبیبم هستید، شرم دارم شما را عذاب کنم.»(5)

1- . بحارالأنوار، ج 10، ص 131، ح 27.
2- . وسائل الشّیعه، ج 21، ص 395، ح 27393، باب 24.
3- . بحارالأنوار، ج 101، ص 131، ح 25.

4- . مستدرک الوسائل، ج 15، ص 129، ح 17751.
5- . همان، ج 15، ص 130، ح 17757.

شخصی خدمت امام جعفر صادق علیه السلام عرضه داشت: مدّتی از ازدواجم می گذرد، ولی بچّه دار نمی شویم. امام علیه السلام به او فرمود: «پس از آمیزش این دعا را بخوان: "اللّهُمّ إنْ رزقْتنی ولدآ سمّیْتُهُ مُحمّدآ]؛ خدایا! اگر فرزندی به من عطا فرمودی، او را محمّد می نامم["، خداوند به تو فرزندی عنایت خواهد کرد.» آن شخص، دستور امام را انجام داد، خداوند نیز به او پسری روزی فرمود.(1)

آثار و برکات نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر درهای بهشت

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«هنگامی که وارد بهشت شدم، مشاهده کردم که بر درب آن با طلا نوشته شده بود: لا إله إلاّ اللّهُ، مُحمّدٌ حبیبُ اللّه، علیُّ بْنُ أبی طالبٍ ولیُّ اللّه، فاطمهُ أمهُ اللّه و الْحسنُ و الْحُسیْنُ صفْوهُ اللّه علی مُحبّیهمْ رحْمهُ اللّه و علی مُبْغضیهمْ لعْنهُ اللّه.»(2)

«خدایی جز الله نیست، محمّد صلی الله علیه و آله حبیب خدا، علیّ بن ابی طالب علیه السلام ولیّ خدا، و فاطمه 3 کنیز خدا و حسن و حسین علیهما السلام برگزیدگان خدا هستند و رحمت خدا بر دوستانشان و لعنت او بر دشمنانشان باد.»

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر روی خورشید

عبدالله بن مسعود می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «همانا خورشید دو طرف دارد که یکی از آنها برای آسمانی ها نورافشانی می کند و طرف دیگرش اهل زمین را روشن می کند و بر هر دو روی آن چیزی نوشته شده است.»

1- . وسائل الشّیعه، ج 21، ص 377، ح 27348، باب 14.
2- . بحارالأنوار، ج 27، ص 3، ح 6؛ مأه منقبه، المنقبه الرّابع و الخمسون؛ احقاق الحقّ، ج 22، ص262.

سپس حضرت فرمود: «آیا می دانید بر آنها چه نوشته شده است؟» عرض کردیم: «خدا و رسول او بهتر می دانند.» حضرت فرمود: «بر آن طرفی که به سوی اهل آسمان است نوشته شده است: "اللّهُ نُورُ السّموات"، و بر طرفی که برای اهل زمین نورافشانی می کند، نوشته شده است: "علیٌّ نُورُ الأرضین".»(1)

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) بر بال جبرئیل

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«روزی جبرئیل امین نزد من آمد و بال هایش را باز کرده در حالی که روی یکی از بال هایش "لا إله إلاّ الله مُحمّدٌ النّبی"، و بر بال دیگرش "لا إله إلاّ الله علیٌّ الْوصیّ" نوشته شده بود.»(2)

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در آسمان ها

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«شبی که مرا به آسمان ها بالا بردند، هیچ دری و پرده ای و درختی و برگی و میوه ای ندیدم، مگر این که بر روی آن نوشته شده بود: "علی علی"، و همانا نام علی(علیه السلام) بر هر چیزی]در آسمان ها[نوشته شده بود.»(3)

نام امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، اسم اعظم الهی

روزی امیرمؤمنان علی(علیه السلام) در راهی می گذشت، یک نفر یهودی از اهل خیبر با حضرت همراه شد. در بین راه به درّه ای که در آن آب زیادی جمع

1- . بحارالأنوار، ج 27، ص 9، ح 21؛ مأه منقبه، ص 77، المنقبه الخامسه و الأربعون؛ مدینه المعاجز،ج 2، ص 406، ح 631.
2- . بحارالأنوار، ج 27، ص 9، ح 19؛ غایه المرام، ج 2، ص 149؛ کشف الغمّه، ج 1، ص 297؛ کشفالیقین، ص 10.
3- . مشارق الأنوار، ص 236.

شده بود رسیدند. یهودی فورآ پارچه ای را که نخی یا پشمی بود به خود پیچید و روی آب به راه افتاد، مقداری که رفت، علی(علیه السلام) را صدا زد و گفت : «اگر آنچه را من می دانم، تو می دانستی، از آب عبور می کردی همان طور که من عبور کردم.» امیرالمؤمنین علیه السلام به او فرمود: «قدری توقّف کن.» سپس اشاره ای فرمود، فورآ آب مُنجمد شد، و روی آن به راه افتاد. یهودی که چنین دید، خود را بر روی قدم های علی(علیه السلام) انداخت و عرض کرد: «ای جوان مرد! چه چیزی گفتی که آب را به سنگ تبدیل کردی؟»

حضرت فرمود: «تو چه چیزی گفتی که بر روی آب عبور کردی؟» عرض کرد: «من خدا را به اسم اعظم او خواندم.» حضرت فرمود: «اسم اعظم خدا چیست؟» عرض کرد: «اسم جانشین حضرت محمّد صلی الله علیه و آله.» حضرت فرمود : «من همان جانشین حضرت محمّد صلی الله علیه و آله هستم.» یهودی به مقام آن حضرت اعتراف کرد و اسلام آورد.(1)

1- . مشارق الأنوار، ص 271.

نام های قرآنی امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

اشاره

اسم های بسیاری در قرآن از زبان معصومین علیهم السلام برای امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ذکر شده و در این زمینه، کتاب های متعدّدی نگارش یافته است که از جمله آنها می توان به کتاب ارزشمند لوامعُ النُّورانیّه، نوشته علّامه بحرانی اشاره کرد که به یک هزار و صد و پنجاه و چهار اسم از حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام در قرآن اشاره نموده است. همچنین علّامه دیلمی در کتاب غُرر الأخبار(1) به یکصد اسم حضرت در قرآن کریم، اشاره نموده است، که در این مختصر، مجال بیان آنها نیست، ولی از باب «ما لایُدْرک کُلُّه لایُتْرک کُلُّه»، به مختصری از آنها اشاره می کنیم.

1- منفق

المُنْفق: لقوْله تعالی: (الّذین یُنْفقُون أمْوالهُمْ باللّیْل و النّهار سرّآ و علانیةً) (2) ؛ «آنهاکه اموال خود را، شب و روز، پنهان و آشکار انفاق می کنند.»

ص: 316

1- . ابومحمّد، حسن بن ابی الحسن دیلمی، از علمای قرن هشتم هجری است. بنابر نقل سیّد محسنامین در اعیان الشّیعه، وفات او در سال 841 هجری بوده است و از جمله تألیفات او می توان به :ارشاد القلوب، غُرر الأخبار، و اعلام الدّین اشاره کرد.
2- . سوره بقره، آیه 274.

ابن عبّاس در تفسیر این آیه می گوید: علی(علیه السلام) چهار درهم داشت، درهمی از آن را روز، درهم دیگری را شب، درهم سومی را پنهانی و چهارمین درهم را به صورت آشکار در راه خدا انفاق نمود. آن گاه این آیه در شأن او نازل شد.

2- حسنه

الحسنه: لقوْله تعالی: (منْ جاء بالْحسنه فلهُ خیْرٌ منْها و هُمْ منْ فزعٍ یوْمئذٍ آمنُون)(1) ؛ «کسانی که کار نیکی انجام دهند، پاداشی بهتر از آن

خواهند داشت و آنان از وحشت آن روز (قیامت) در امان خواهند بود.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«منظور از "حسنه"، ولایت علی(علیه السلام) است.»

3- صالح المؤمنین

صالحُ الْمُؤْمنین: فی قوْله تعالی: (و إنْ تظاهرا علیْه فإنّ اللّه هُو موْلاهُ و جبْرئیلُ و صالحُ الْمُؤْمنینُ)(2) ؛ «و اگر بر ضدّ او دست به دست هم دهید

]کاری از پیش نخواهید برد[؛ زیرا خداوند یاور اوست و همچنین جبرئیل و مؤمنان صالح، و فرشتگان بعد از آنان پشتیبان اویند.»

ابن عبّاس می گوید: منظور از «صالح المؤمنین»، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.

4- جنب الله

جنْبُ اللّه: فی قوْله تعالی: (أنْ تقُول نفْسٌ یا حسْرتی علی ما فرّطْتُ فی جنْب اللّه)(3) ؛ «این که روز رستاخیز کسی بگوید: "افسوس بر من"، به خاطر

کوتاهی کردن در مورد جنب خدا.»

1- . سوره نمل، آیه 89.
2- . سوره تحریم، آیه 4.
3- . سوره زمر، آیه 56.

حضرت امام ابی الحسن علیه السلام فرمود :

«منظور از "جنب الله"، امیر مؤمنان علی(علیه السلام) است.»

5- شاهد

الشّاهد: فی قوْله تعالی: (أفمنْ کان علی بیّنهٍ منْ ربّه و یتْلُوهُ شاهدٌ منْهُ) (1) ؛ «آیا کسی که دلیل آشکاری از پروردگار خویش دارد و به دنبال آن

شاهدی از سوی او می باشد.»

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «من دلیل و برهان از سوی پروردگار هستم و علی(علیه السلام) شاهد و گواه از سوی من است.»

6- مؤمن

المُؤْمن: فی قوْله تعالی: (أفمنْ کان مُؤْمناً کمنْ کان فاسقاً لا یسْتوُون)(2) ؛ «آیا کسی که مؤمن است همچون کسی است که فاسق است؟ نه، هرگز این دو با هم برابر نیستند.»

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود :

«مراد از "مؤمن"، در آیه شریفه، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»

7- علیّ

العلیّ: فی قوْله تعالی: (و إنّهُ فی أُمّ الْکتاب لدیْنا لعلیٌّ حکیمٌ)(3) ؛ «و او

در امّ الکتاب]لوح محفوظ[نزد ما بلندمرتبه و استوار است.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«منظور از "علیٌّ حکیمٌ"، امیرمؤمنان علی(علیه السلام)

است.»

1- . سوره هود، آیه 17.
2- . سوره سجده، آیه 18.
3- . سوره زخرف، آیه 4.

8- نور

النُّور: فی قوْله تعالی: (قدْ جاءکُمْ بُرْهانٌ منْ ربّکُمْ و أنْزلْنا إلیْکُمْ نُوراً مُبیناً) (1) ؛ «دلیل روشنی از جانب پروردگارتان برای شما آمد و نور آشکاری

به سوی شما نازل کردیم.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «"برهان و دلیل"، رسول خدا، و منظور از "نور مبین"، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»

9- عروه الوثقی

العُرْوهُ الْوُثْقی: فی قوْله تعالی: (فقد اسْتمْسک بالْعُرْوه الْوُثْقی)(2) ؛ «در

واقع، به دستگیره محکم الهی چنگ زده.»

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: «منظور از "عروه الوثقی"، امیر مؤمنان علی(علیه السلام) و امامان از فرزندان آن حضرت است.»

10- احسان

الإحْسان: فی قوْله تعالی: (إنّ اللّه یأْمُرُ بالْعدْل والأحْسان وإیتاء ذی الْقُرْبی)(3) ؛ «خدا به عدل و احسان و بخشش به نزدیکان فرمان می دهد.»

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود :

«منظور از "عدل"، شهادت به یگانگی خداوند متعال و این که حضرت محمّد فرستاده اوست، و منظور از "احسان"، ولایت امیرمؤمنان علیه السلام و پذیرش اطاعت آن دو بزرگوار است.»

11- رحمت

الرّحْمه: فی قوْله تعالی: (یُدْخلُ منْ یشاءُ فی رحْمته)(4) ؛ «هر کس را

1- . سوره نساء، آیه 174.

2- . سوره بقره، آیه 256.
3- . سوره نحل، آیه 90.
4- . سوره انسان، آیه 31.

بخواهد]و شایسته بداند[در رحمت]وسیع[خود وارد می کند.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) ، همان رحمت خدا بر بندگان است؛ هر که ولایت او را بپذیرد، نجات یابد و از مقرّبان گردد و کسی که ولایت او را نپذیرد، از هلاک شوندگان خواهد شد.»

12- کلمه تامّه

الکلمهُ التّامّه: فی قوْله تعالی: (و تمّتْ کلمهُ ربّک صدْقآ و عدْلاً)(1) ؛ «و

کلمه پروردگار تو با صدق و عدل به حدّ تمام رسید.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«همانا امام در شکم مادر می شنود، وقتی از مادر متولّد می شود، بر بازوی راستش نوشته شده: "و تمّتْ کلمهُ ربّک صدْقآ و عدْلاً".»

13- حق الیقین

الحقُّ الْیقین: فی قوْله تعالی: (و إنّهُ لحقُّ الْیقین)(2) ؛ «و آن یقین خالص

است.»

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید :

«مقصود از "حقّ الیقین"، همان ولایت علیّ بن ابی طالب علیه السلام است؛ کسی که آن را تکذیب کند، در حسرت خواهد بود و در واقع "حقّ الیقین" را تکذیب نموده که ولایت آن حضرت واجب است.»

14- انسان

الإنْسان: فی قوْله تعالی: (الرّحْمنُ * علّم الْقُرْآنُ * خلق الْانْسانُ)(3) ؛

1- . سوره انعام، آیه 115.

2- . سوره حاقّه، آیه 51.
3- . سوره رحمن، آیات 1 - 3.

«خدای رحمان، قرآن را تعلیم فرمود، انسان را آفرید.»

امام رضا علیه السلام فرمود: «منظور از "انسان"، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) است که خداوند متعال همه آنچه مردم به آن احتیاج دارند را به حضرتش آموخت.»

15- سلم

السّلْم: فی قوْله تعالی: (یا أیُّها الّذین آمنُوا ادْخُلُوا فی السّلْم کافّه)(1) ؛

«ای کسانی که ایمان آوردید! همگی در صلح و آشتی درآیید!»

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود :

«منظور از "سلم"، ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و ولایت امامان از فرزندان آن حضرت است، پس همگی به ولایت آنان روی آورید و آن را انکار نکنید.»

16- یمین

الیمین: فی قوْله تعالی: (و أمّا إنْ کان منْ أصْحاب الْیمین)(2) ؛ «و امّا اگر

از اصحاب یمین باشد.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «منظور از "یمین"، امیرمؤمنان علیه السلام و "اصحاب یمین"، همان شیعیان آن حضرت هستند.»

17- ایمان

الإیمان: فی قوْله تعالی: (و منْ یکْفُرْ بالْإیمان فقدْ حبط عملُهُ)(3) ؛ «و

کسی که انکار کند آنچه را باید به آن ایمان بیاورد، اعمال او تباه می گردد.»

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود :

«منظور از "ایمان"، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»

1- . سوره بقره، آیه 208.
2- . سوره واقعه، آیه 90.
3- . سوره مائده، آیه 5.

18- کلمه تقوا

کلمهُ التّقْوی: فی قوْله تعالی: (و ألْزمْهُمْ کلمه التّقْوی و کانُوا أحقّ بها و أهْلها)(1) ؛ «و آنان را به حقیقت تقوا ملزم نمود و آنان از هر کس شایسته تر و

اهل آن بودند.»

امام رضا علیه السلام در تفسیر آیه شریفه فرمود :

«]منظور از "کلمه التقوی"[همان ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) است.»

19- حق

الحقّ: فی قوْله تعالی: (قُلْ إنّ ربی یقْذفُ بالْحقّ علّامُ الْغُیُوب)(2) ؛

«بگو: پروردگار من حق را]بر دل پیامبران خود[می افکند، که او دانای غیب ها]و اسرار نهان[است.»

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: «]منظور از "حق" در آیه شریفه[امیرمؤمنان علی(علیه السلام) و پیشوایان از فرزندان آن حضرت هستند.»

20- امام

الإمام: فی قوْله تعالی: (یوْم ندْعُوا کُلّ أُناسٍ بإمامهمْ)(3) ؛ «]به یاد

آورید [روزی که ما همه گروه ها را با پیشوایانشان دعوت می کنیم.»

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«این آیه در شأن علیّ بن ابی طالب علیه السلام و فرزندان او نازل شده است.»

21- امانت

الأمانه: فی قوْله تعالی: (إنّ اللّه یأْمُرُکُمْ أنْ تُؤدُّ الْأمانات إلی أهْلها)(4) ؛

«خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانش برسانید.»

ص: 322

1- . سوره فتح، آیه 26.
2- . سوره سبأ، آیه 48.
3- . سوره اسراء، آیه 71.
4- . سوره فتح، آیه 26.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«سوگند به خدا، "امانت"، همان ولایت امیرمؤمنان علی(علیه السلام) است.»

22- هدی

الهُدی: فی قوْله تعالی: (و أنّا لمّا سمعْنا الْهُدی آمنّا به)(1) ؛ «و این که ما

هنگامی که هدایت قرآن را شنیدیم به آن ایمان آوردیم.»

23- تجاره

التّجاره: فی قوْله تعالی: (یا أیُّها الّذین آمنُوا هلْ أدُلُّکُمْ علی تجارهٍ تُنْجیکُمْ منْ عذابٍ ألیمٍ)(2) ؛ «ای کسانی که ایمان آورده اید! آیا شما را به

تجارتی راهنمایی کنم که شما را از عذاب دردناک رهایی می بخشد؟»

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود :

«منم آن تجارت بزرگ سودآوری که به وسیله آن از عذاب دردناک خدای متعال رهایی می یابید؛ تجارتی که خداوند در قرآن به آن راهنمایی و اشاره فرموده است.»

ص: 323

1- . سوره جنّ، آیه 13.
2- . سوره صفّ، آیه 10.

نام اوّل: «علی(علیه السلام) »

(حم * والْكتاب الْمُبين * إنّا جعلْناهُ قُرْآناً عربيّاً لعلّكُمْ تعْقلُون * و إنّهُ فى أُمّ الْكتاب لديْنا لعليٌّ حكيمٌ)(1) .

«حم * سوگند به كتاب مبين]و روشنگر[* كه ما آن را قرآنى فصيح و عربى قرار داديم، تا شما]آن را به خوبى[درك كنيد * و آن در "امّ الكتاب" (لوح محفوظ) نزد ما بلندپايه و استوار است.»

علىّ: فعيل، بمعنى فاعل، از «علا يعلو» از مادّه «عُلُو» است كه به معناى رفعت و بلندى است. و العلىّ؛ يعنى: رفيع و والا.

العُلْو : ضدّ واژه «سُفل» است. «عُلوىّ» و «سُفْلىّ» (بالايى و پايينى) صفتى منسوب به آنها است.

عُلُوّ به معناى ارتفاع و برافراشتگى است؛ گاهى از علا يعْلُو عُلُوّاً است كه اسمش «عالٍ» مى باشد. و گاهى از على يعْلى علاءً كه اسمش «علىٌّ» است. على بيشتر درباره اجسام و مكان ها است.(2)

ص: 324

1- . سوره زخرف، آيه 1 - 4.
2- . مفردات قرآن، ماده «علا»، ص 582. العُلْوُ: ضدُّ السُّفْل و الْعُلْوىُّ و السُّفْلىُّ الْمنْسُوبُ إليْهما و الْعُلُوُّ :الإرْتفاعُ و قدْ علا يعْلُو عُلُوّاً و هُو عالٍ و على يعْلى علاءً فهُو علىٌّ فعلا بالْفتْح فى الأمْكنه و الأجْساماكْثرُ.

در قرآن صفت «العلیّ» پنج بار با صفت «الکبیر» آمده و دوبار با صفت «العظیم» و یکبار با صفت «الحکیم» به کار رفته و صفت «المتعال» یکبار ذکر شده است.

علیّ بن ابراهیم می گوید: «منظور از کلام خداوند: (و إنّهُ فی أُمّ الْکتاب لدیْنا لعلیٌّ حکیمٌ)؛ "و او در أمّ الکتاب (لوح محفوظ) نزد ما بلندپایه و استوار است" امیرمؤمنان علیه السلام است که در سوره حمد در آیه (اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم) ذکر شده است.»

عنْ حمّاد بْن عیسی عنْ أبی عبْداللّه علیه السلام فی قوْله تعالی: (الصّراط الْمُسْتقیم) قال: «هُو أمیرُالْمُؤْمنین صلواتُ اللّه علیْه و معْرفتُهُ، و الدّلیلُ علی أنّهُ أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام منْ قوْله تعالی: (و إنّه فی أُمّ الْکتاب لدیْنا لعلیٌّ حکیمٌ)، و هُو أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام فی أُمّ الْکتاب فی قوْله: (اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم).»(1)

امام جعفر صادق علیه السلام در مورد آیه (اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم) فرمودند : «منظور، امیرالمؤمنین علیه السلام و معرفت او است، و دلیل بر این که منظور این آیه، امیرالمؤمنین علیه السلام است، این آیه است: "و آن در امّ الکتاب نزد ما بلندپایه و استوار است" که امیرالمؤمنین در امّ الکتاب (سوره حمد)، یعنی همان (اهدنا الصّراط المستقیم)، ذکر شده است.»

عنْ أبی عبْداللّه علیه السلام و قدْ سألهُ سائلٌ عنْ قوْل اللّه عزّوجلّ: (و إنّه فی أُمّ الْکتاب لدیْنا لعلیٌّ حکیمٌ)، قال: «هُو أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام.»(2)

شخصی از امام جعفر صادق علیه السلام درباره آیه «و او در امّ الکتاب (لوح محفوظ) نزد ما بلندپایه و استوار است» سؤال کرد، حضرت فرمود: «منظور، امیرالمؤمنین علیه السلام است.»

1- . معانی الأخبار، ص 33؛ بحارالأنوار، ج 24، ص 11، ح 4؛ تفسیر قمی، ج 1، ص 28؛ تفسیر برهان،ج 4، ص 345، ح 9565؛ تفسیر نورالثقلین، ج 1، ص 21، ح 90.
2- . تأویل الآیات، ص 527.

نام دوم: «أبُوتُراب»

(إنّا أنْذرْناكُمْ عذاباً قريباً يوْم ينْظُرُ الْمرْءُ ما قدّمتْ يداهُ و يقُولُ الْكافرُ يا ليْتنى كُنْتُ تُراباً)(1) .

«و ما شما را از عذاب نزدیکی بیم دادیم، این عذاب در روزی خواهد بود که انسان آنچه را از قبل با دست های خود فرستاده می بیند، و کافر می گوید: "ای کاش خاک بودم]و گرفتار عذاب نمی شدم[".»

عنْ سُليْمان بْنِ مهْران عنْ عبايه بْن ربْعىٍّ قال: قُلْتُ لعبْداللّه بْن الْعبّاس: «لم كنّى رسُولُ اللّه صلى الله عليه و آله عليّا عليه السلام أباتُرابٍ؟» قال: «لانّهُ صاحبُ الأرْض و حُجّهُ اللّه على أهْلها بعْدهُ و به بقاءُها و إليْه سُكُونُها و لقدْ سمعْتُ رسُول اللّه صلى الله عليه و آله يقُولُ: "إنّهُ إذا كان يوْم الْقيامه و رأى الْكافرُ ما أعدّ اللّهُ تبارک و تعالى لشيعه علىٍّ عليه السلام من الثّواب و الزُّلْفى و الْكرامه، قال: يا ليْتنى كُنْتُ تُراباً، أىْ منْ شيعه علىٍّ عليه السلام و ذلک قوْلُ اللّه عزّوجلّ: (و يقُولُ الْكافرُ يا ليْتنى كُنْتُ تُراباً)".»(2)

عبایه بن ربعی می گوید: به عبدالله بن عبّاس گفتم: «به چه دلیلی رسول خدا صلی الله علیه و آله علی(علیه السلام) را ابوتراب نامید؟» گفت: «به خاطر این که علی(علیه السلام) صاحب زمین و حجّت خدا بر اهل آن، پس از رسول خداست، و بقای زمین و آرامش آن به اوست، و از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم می فرمود: "هنگامی که روز قیامت شود و شخص کافر، پاداش و نزدیکی و کرامتی را که خداوند متعال برای شیعیان علی(علیه السلام) آماده نموده، ببیند، گوید: ای کاش من تُرابی بودم؛ یعنی کاش از شیعیان علی (ابوتراب) بودم. و این است معنای این آیه: و کافر گوید : ای کاش من تُراب بودم."»

ص: 326

1- . سوره نبأ، آیه 40.
2- . بحارالأنوار، ج 65، ص 123، ح 50؛ علل الشّرایع، ج 1، ص 156، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 5، ص572، ح 4؛ بشاره المصطفی، ص 9؛ تفسیر نورالثقلین، ج 5، ص 497، ح 36؛ معانی الأخبار، ص120؛ غایه المرام، ج 1، ص 60.

و فی تفْسیر الْقُمّیّ: (و یقُولُ الْکافرُ یا لیْتنی کُنْتُ تُرابآ)، أیْ علویّآ و ذلک أنّ رسُول اللّه کنّی أمیرالْمُؤْمنین أباتُرابٍ.»(1)

در تفسیر قمّی می گوید: «و کافر می گوید: "ای کاش خاک بودم"، یعنی : علوی بودم؛ زیرا رسول خدا صلی الله علیه و آله امیرمؤمنان را ابوتراب نامید.»

عنْ أبی بصیر عنْ أبی عبْداللّه علیه السلام قال: «قوْلُهُ تعالی: (یوْم ینْظُرُ الْمرْءُ ما قدّمتْ یداهُ و یقُولُ الْکافرُ یا لیْتنی کُنْتُ تُرابآ)، یعْنی علویّآ یُوالی أباتُرابٍ.»(2)

ابی بصیر از امام جعفر صادق علیه السلام نقل می کند که حضرت درباره آیه "روزی که آدمی آنچه را از قبل با دست های خود فرستاده می بیند و کافر می گوید: ای کاش خاک بودم" فرمود: «یعنی روزی که کافر می گوید: ای کاش علوی بودم و ابوتراب علیه السلام را دوست می داشتم.»

نام سوم: «جنْبُ الله»

(أنْ تقُول نفْسٌ یا حسْرتی علی ما فرّطْتُ فی جنْب اللّه و إنْ کُنْتُ لمن السّاخرین)(3) .

«مبادا کسی روز قیامت بگوید: افسوس بر من از کوتاهی هایی که در "جنْب خدا" کردم و از مسخره کنندگان]آیات او[بودم.»

شیخ صدوق می فرماید: «جنب» در زبان عربی به معنای «اطاعت» است، گفته می شود: "این در جنب خدا ناچیز است"؛ یعنی "در برابر اطاعت خداوند ناچیز است"، خداوند عزّوجلّ که فرموده: «این که بگوید افسوس بر آنچه در جنب الله کوتاهی کردم»، یعنی در اطاعت خدا کوتاهی کردم.

عنْ عبْداللّه بْن سُلیْمان قال: قُلْتُ لابی عبْداللّه علیه السلام قوْل اللّه عزّوجلّ: (أنْ تقُول نفْسٌ یا حسْرتی علی ما فرّطْتُ فی جنْب اللّه)، قال علیه السلام: «علیٌّ علیه السلام

ص: 327

1- . بحارالأنوار، ج 36، ص 71، ح 19.

2- . بحارالأنوار، ج 24، ص 262، ح 10؛ تأويل الآيات الظّاهره، ص 736.
3- . سوره زمر، آيه 56.

جنْبُ اللّه.»(1)

عبدالله بن سلیمان می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره آیه شریفه (أن تقول نفس یا حسرتی علی ما فرّطت فی جنب اللّه) پرسیدم، فرمود : «علی(علیه السلام) جنب الله است.»

عنْ عطاء الْهمْدانیّ عنْ أبی جعْفرٍ علیه السلام فی قوْل اللّه عزّوجلّ: (یا حسْرتی علی ما فرّطْتُ فی جنْبِ اللّه)، قال: «قال علیٌّ علیه السلام: أنا جنْبُ اللّه و أنا حسْرةٌ للنّاس یوْم الْقیامه.»(2)

امام محمّد باقر علیه السلام در مورد گفتار خداوند متعال: «مبادا کسی روز قیامت بگوید: افسوس بر من از کوتاهی هایی که در مورد جنب الله کردم» فرمودند :

حضرت علی(علیه السلام) فرمود: «من جنب خدا هستم، و من موجب حسرت در روز قیامت می باشم]هر که ولایت مرا قبول نکند در قیامت دچار حسرت می شود[.»

عنْ علیّ بْن سُویْد السّائیّ عنْ أبی الْحسن علیه السلام فی قوْل اللّه عزّوجلّ: (یا حسْرتی علی ما فرّطْتُ فی جنْب اللّه)، قال: «جنْبُ اللّه أمیرُالْمُؤْمنین علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام و کذلک منْ کان بعْدهُ من الْأوْصیاء بالْمکان الرّفیع حتّی ینْتهی إلی الْأخیر منْهُمْ واللّهُ أعْلمُ بما هُو کائنٌ بعْدهُ.»(3)

علی سائی می گوید: حضرت اباالحسن علیه السلام درباره گفتار خداوند: «ای وای بر من که در مورد "جنب الله" کوتاهی کردم» فرمود :

«منظور از "جنب الله"، امیرمؤمنان علیّ بن ابی طالب علیه السلام و همچنین آنهایی است که بعد از او از اوصیای الهی هستند که در جایگاه بلندی قرار دارند تا آن که این وصایت منتهی شود به آخرین ایشان (حضرت مهدی علیه السلام)

ص: 328

1- . بصائر الدّرجات، ص 62، باب 3.

2- . تفسير برهان، ج 4، ص 719، ح 8؛ تأويل الآيات الظّاهره، ص 509؛ بحارالأنوار، ج 36، ص 150،ح 128.
3- . بحارالأنوار، ج 24، ص 192، ح 10؛ تأويل الآيات، ص 509.

و خدا بهتر می داند که بعد از آخرین وصی، چه خواهد شد.»

الصّادقُ و الْباقرُ و السّجّادُ : فی هذه الآیه قالُوا: «جنْبُ اللّه علیٌّ علیه السلام و هُو حُجّهُ اللّه علی الْخلْق یوْم الْقیامه.»(1)

امام صادق و امام باقر و امام سجّاد : در تفسیر آیه فرمودند :

«منظور از "جنب الله"، علی(علیه السلام)

است و او در روز قیامت حجّت خدا بر بندگانش خواهد بود.»

نام چهارم: «حبْلُ الله»

(واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعآ و لا تفرّقُوا)(2) .

«همگی به ریسمان خدا، چنگ بزنید و پراکنده نشوید.»

حبل: کلمه ای است که برای وصل یا هر چیزی که وسیله اتصال به چیزی است، استعاره گرفته شده است.(3)

عنْ ابْن یزید قال: سألْتُ أباالْحسنُ علیه السلام عنْ قوْله: (واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعآ)، قال :

«علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام حبْلُ اللّه الْمتینُ.»(4)

ابن یزید می گوید: از حضرت ابوالحسن علیه السلام درباره گفتار خداوند : «همگی به ریسمان خدا چنگ زنید» سؤال کردم، حضرت فرمود :

«ریسمان محکم خدا، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»

عنْ عبْداللّه بْن عبّاس قال: کُنّا عنْد رسُول اللّه صلی الله علیه و آله إذْ جاء أعْرابیٌّ فقال: یا رسُول اللّه! سمعْتُک تقُولُ: (واعْتصمُوا بحبْل اللّه)، فما حبْلُ اللّه الّذی نعْتصمُ

1- . بحارالأنوار، ج 24، ص 191، ح 3.

2- . سوره آل عمران، آیه 103.
3- . مفردات قرآن، ص 217.
4- . تفسیر برهان، ج 1، ص 306، ح 6؛ تفسیر عیّاشی، ج 1، ص 194، ح 122؛ تفسیر نورالثّقلین، ج 1،ص 377.

به؟ فضرب النّبیُّ صلی الله علیه و آله یدهُ فی ید علیٍّ علیه السلام و قال :

«تمسّکُوا بهذا! فهذا هُو الْحبْلُ الْمتینُ.»(1)

از عبدالله بن عبّاس نقل شده که گوید: خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله بودیم که یک نفر اعرابی وارد شد و عرضه داشت: «یا رسول الله! از شما شنیدیم که فرمودید: "همگی به ریسمان محکم الهی چنگ بزنید و متفرّق نشوید"، منظور از حبل الله چیست که ما به آن توسّل و تمسّک بجوییم؟» رسول خدا صلی الله علیه و آله دست مبارک خود را بر دست علی(علیه السلام) زد و فرمود :

«به این آقا تمسّک جویید که او ریسمان محکم الهی است.»

عنْ جابر عنْ أبی جعْفرٍ علیه السلام قال :

«آلُ مُحمّدٍ : هُمْ حبْلُ اللّه الّذی أمرنا بالاْعْتصام به، فقال: (واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعاً و لا تفرّقُوا).»(2)

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود :

«حبل الله و ریسمان محکم خداوند که مردم به توسّل به آن امر شده اند، آل محمّد می باشند؛ همان گونه که خداوند متعال در قرآن فرموده: "و همگی به ریسمان محکم الهی چنگ بزنید و پراکنده نشوید".»

قال علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام :

«أنا حبْلُ اللّه الْمتینُ الّذی أمر اللّهُ تعالی خلْقهُ أنْ یعْتصمُوا به فی قوْله تعالی: (واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعاً).»(3)

حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام فرمود :

«منم آن ریسمان استوار الهی که خداوند متعال، مخلوقات را به تمسّک به آن فرمان داده، آن جا که فرموده است: "همگی به ریسمان خدا چنگ زنید".»

1- . تفسیر برهان، ج 1، ص 672، ح 6؛ غایه المرام، ج 3، ص 32؛ احقاق الحقّ، ج 20، ص 204.
2- . تفسیر عیّاشی، ج 1، ص 194، ح 123؛ بحارالأنوار، ج 24، ص 85، ح 9، باب 31.
3- . الفضائل، ص 83.

قال جعْفر بْن مُحمّد صلی الله علیه و آله فی قوْله تعالی: (واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعاً و لا تفرّقُوا) :

«نحْنُ حبْلُ اللّه الّذی قال اللّهُ: (واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعاً و لا تفرّقُوا).»(1)

امام جعفر صادق علیه السلام در تفسیر آیه (واعْتصمُوا بحبْل اللّه جمیعاً و لا تفرّقُوا) می فرماید :

«ما همان ریسمان خدای متعال هستیم که در قرآن فرموده: "همگی به ریسمان خدا چنگ بزنید و پراکنده نشوید".»

نام پنجم: «فضْلُ الله»

(قُلْ بفضْل اللّه و برحْمته فبذلک فلْیفْرحُوا هُو خیْرٌ ممّا یجْمعُون)(2) .

«بگو که به فضل و رحمت خدا باید خوشحال شوید که این، از تمام آنچه گردآوری کرده اند، بهتر است!»

فضْل : زیادت؛ راغب می گوید: «الفضل: الزّیاده من الاقتصار.» در مصباح گفته شده: «فضْل فضْلاً»، یعنی: «زیادت یافت». «خُذ الفضل»؛ یعنی: «زیادت را بگیر». در قاموس آن را ضدّ نقص گفته است.

هر گاه در آیات قرآن دقّت شود، خواهیم دید که فضْل به دو معنی به کار رفته :

1- برتری؛ 2- عطیّه و احسان و رحمت.

اگر در معنای اوّل (برتری) به کار رود ممکن است معنوی باشد، مثل : (فما کان لکُمْ علیْنا منْ فضْلٍ)(3) ؛ «شما را بر ما برتری و فضیلتی نبود.» و

ص: 331

1- . العمده، ص 288، ح 467؛ بحارالأنوار، ج 24، ص 84، باب 31، ح 3؛ فضائل الخمسه، ج 2، ص68؛ صواعق المحرقه، ص 90؛ نورالأبصار، ص

.101
2- . سوره یونس، آیه 58.
3- . سوره اعراف، آیه 39.

نیز مانند: (و لقدْ آتیْنا داوُد منّا فضْلاً)(1) ؛ «و ما به داود از سوی خود فضیلتی بزرگ بخشیدیم.»

و ممکن است مادّی باشد، مثل: (واللّهُ فضّل بعْضکُمْ علی بعْضٍ فی الرّزْق) (2) .

گاهی نیز در معنای دوم به کار رفته است، مثل: (و لکنّ اللّه ذُو فضْلٍ علی الْعالمین)(3) ؛ «لیکن خدا صاحب احسان و رحمت است بر مردمان.»

راغب گوید: «هر عطیّه ای را که بر معطی لازم نیست فضل گویند، یعنی احسان و رحمت و عطایی که خدا بر بندگان می کند بر خداوند لازم نیست، بلکه از روی لطف و کرم می کند لذا به آن فضل گوییم که زیادت است وگرنه بندگان حقّی در نزد خدا ندارند.»(4)

قال ابْنُ عبّاس: (قُلْ بفضْل اللّه و برحْمته فبذلک فلْیفْرحُوا هُو خیْرٌ ممّا یجْمعُون)، فالْفضْلُ من اللّه النّبیُّ صلی الله علیه و آله و برحْمته علیٌّ علیه السلام.(5)

ابن عبّاس در مورد کلام خداوند: «بگو]ای مؤمنان[باید فقط به فضل و رحمت خدا شاد باشید، که بهتر از هر چیزی است که جمع آوری کرده اید.» گفته است: منظور از فضل الهی، خاتم پیامبران و منظور از رحمت الهی علی(علیه السلام) است.

قال أبُوجعْفر الْباقر علیه السلام: «(فضْلُ اللّه) رسُولُ اللّه و (رحْمتُهُ): علیُّ بْنُ أبی طالبٍ صلواتُ اللّه علیْه.»(6)

ص: 332

1- . سوره سبأ، آیه 10.
2- . سوره نحل، آیه 71.
3- . سوره بقره، آیه 251.
4- . ر.ک: قاموس قرآن، ج 5، ص 182.
5- . روضه الواعظین، ص 106؛ کفایه الطّالب، ص 237؛ تفسیر برهان، ج 3، ص 36، ح 4921؛ تفسیرفرات کوفی، ص 179، ح 231.

6- . مجمع البيان، ج 5، ص 178؛ تأويل الآيات، ص 221؛ بحارالأنوار، ج 35، ص 426 ذيل ح 10.

امام محمّد باقر علیه السلام می فرماید: «منظور از "فضل الله"، رسول خدا صلی الله علیه و آله، و مقصود از "رحمت" علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»

عنْ زُراره عنْ أبی جعْفر علیه السلام و حُمْران عنْ أبی عبْداللّه علیه السلام قال: (لوْلا فضْلُ اللّه علیْکُمْ و رحْمتُهُ) قالا :

«"فضْلُ اللّه" رسُولُهُ، و "رحْمتُهُ" ولایةُ الأئمّه :.»(1)

زراره از حضرت صادق علیه السلام و حمران از حضرت ابی عبدالله علیه السلام نقل می کند که آن دو بزرگوار در مورد این آیه «اگر فضل خدا و رحمت او بر شما نبود» فرمودند: «"فضل الهی" رسول خدا صلی الله علیه و آله و "رحمت خدا"، ولایت ائمّه معصومین است.»

قال الباقرُ علیه السلام :

«"فضْلُ اللّه" الْاقْرارُ برسُول اللّه صلی الله علیه و آله و "رحْمتُهُ" الْاقْرارُ بولایه علیٍّ علیه السلام.»(2)

«امام محمّد باقر علیه السلام فرمود :

«منظور از "فضل الله"، اقرار به نبوّت و رسالت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله، و "رحمته"، اقرار به ولایت علی(علیه السلام) است.»

عنْ مُحمّد بْن الْفُضیْل عن الرّضا علیه السلام قال: قُلْتُ: (قُلْ بفضْل اللّه و برحْمته فبذلک فلْیفْرحُوا هُو خیْرٌ ممّا یجْمعُون)، قال :

«بولایه مُحمّدٍ : هُو خیْرٌ ممّا یجْمعُ هؤُلاء منْ دُنْیاهُمْ.»(3)

محمّد بن فضیل می گوید: از حضرت رضا علیه السلام در مورد آیه «بگو باید به فضل و رحمت خدا خوشحال باشید، که آن از هر چه جمع آوری نموده اید بهتر است» پرسیدم، فرمود :

«مؤمنان به ولایت محمّد و آل محمّد : خوشحال هستند که آن از هر چیزی که از دنیا جمع آوری نموده اند بهتر است.»

1- . بحارالأنوار، ج 24، ص 63، ح 47.

2- . بحارالأنوار، ج 35، ص 424، ذيل ح 5.

3- . كافى، ج1، ص 423، ح 55؛ تفسير عيّاشى، ج2، ص 124، ح 29؛ بحارالأنوار، ج24، ص 61، ح 41.

نام ششم: «کلمهُ الله»

اشاره

(وجعل کلمه الّذین کفرُوا السُّفْلی وکلمهُ الله هیالْعُلْیا واللهُ عزیزٌ حکیمٌ)(1) .

«و گفتار [و هدف] کافران را پایین قرار داد و سخن خدا بالا [و پیروز] است و خداوند عزیز و حکیم است.»

کلمه: در شرح جامی آمده است: علّت این تسمیه آن است که کلمه و کلام در نفوس و اذهان اثر می کنند، مانند زخم ها در اجسام. پس سخنان و کلمات انسان را از آن جهت کلمه و کلام گویند که به واسطه دلالت بر معانی خود در اذهان اثر می گذارند.

کلمه در قرآن به چند معنی آمده است :

1- لفظ و سخن: (یحْلفُون باللّه ما قالُوا و لقدْ قالُوا کلمه الْکُفْر)(2) ،

(کبُرت کلمه تخرج من أفواههم ان یقولون إلّا کذبا)(3) که مراد کلام کفرآمیز است.

2- حضرت عیسی علیه السلام: (إنّما الْمسیحُ عیسی ابْنُ مرْیم رسُولُ اللّه و کلمتُهُ ألْقاها إلی مرْیم)(4) ، (إنّ اللّه یُبشّرُک بکلمهٍ منْهُ اسْمُهُ الْمسیحُ عیسی ابْنُ مرْیم)(5) .

3- وعده: (و ما کان النّاسُ إلّا أُمّهً واحدهً فاخْتلفُوا و لوْلا کلمهٌ سبقتْ منْ ربّک لقُضی بیْنهُمْ فیما فیه یخْتلفُون)(6) . مراد از «کلمه» در این جا چنان که گفته اند، وعده است.(7)

معنای «کلمات الله» در قرآن

خداوند متعال می فرماید: (و لوْ أنّ ما فی الأرْض منْ شجرهٍ أقْلامٌ

1- . سوره توبه، آیه 40.

2- . همان، آیه 74.
3- . سوره کهف، آیه 5.
4- . سوره نساء، آیه 171.
5- . سوره آل عمران، آیه 45.
6- . سوره یونس، آیه 19.
7- . ر.ک: قاموس قرآن، ج 6، ص 140.

والْبحْرُ یمُدُّهُ منْ بعْده سبْعهُ أبْحُرٍ ما نفدتْ کلماتُ اللّه إنّ اللّه عزیزٌ حکیمٌ) . (1)

«و اگر همه درختان روی زمین قلم شود، و دریا برای آن مرکّب گردد و هفت دریا به آن افزوده شود، این ها همه تمام می شود ولی کلمات خدا پایان نمی پذیرد؛ خداوند عزیز و حکیم است.»

سأل یحْیی بْنُ أکْثم أباالْحسن الْعالم علیه السلام عنْ قوْله: (سبْعهُ أبْحُرٍ ما نفدتْ کلماتُ اللّه) ما هی؟ فقال :

«هی عیْنُ الْکبْریت، و عیْنُ الْیمن و عیْنُ الْبرهُوت و عیْنُ الطّبریّه و حمّهٌ ماسیدان و حمّهٌ افْریقیهُ و عیْنٌ باحُوران و نحْنُ الْکلماتُ الّتی لا تُدْرکُ فضائلُنا و لا تُسْتقْصی.»(2)

یحیی بن اکثم از امام عالم علیه السلام در مورد قول خداوند متعال: «]اگر[هفت دریا]مرکّب شود[، این ها هم تمام می شود ولی کلمات خدا پایان نمی پذیرد» سؤال کرد که: دریاهای هفت گانه چیست و کلمات خدا کدام است؟ حضرت فرمود :

«دریاهای هفت گانه، چشمه کبریت، چشمه یمن، چشمه برهوت، چشمه طبریّه، حمه ماسیدان، حمه افریقیه، و چشمه باحوران است، و "کلمات خداوند متعال" ما هستیم که فضایل و علوم ما درک نخواهد شد و پایان نمی پذیرد.»

عن ابْن عبّاسٍ قال: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«الْمُخالفُ علی علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام بعْدی کافرٌ و الْمُشْرکُ به مُشْرکٌ و الْمُحبُّ لهُ مُؤْمنٌ و الْمُبْغضُ لهُ مُنافقٌ و الْمُقْتفی لاثره لاحقٌ و الْمحاربُ لهُ مارقٌ و الرّادُّ علیْه زاهقٌ علیٌّ نُورُ اللّه فی بلاده و حُجّتُهُ علی عباده علیٌّ سیْفُ اللّه علی

1- . سوره لقمان، آیه 27.
2- . بحارالأنوار، ج 24، ص 174، ح 1؛ مناقب آل ابی طالب، ج 4، ص 401؛ إحتجاج، ج 2، ص 454؛تحف العقول، ج 2، ص 478.

أعْدائه و وارثُ علْم أنْبيائه علیٌّ کلمهُ اللّه الْعُلْیا و کلمهُ أعْدائه السُّفْلی»(1)

ابن عبّاس می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«مخالف علیّ بن ابی طالب علیه السلام پس از من کافر است، و مشرک به او مشرک است. دوست او مؤمن است و دشمن او منافق. و پیرو دستورات او به حقّ می رسد، و جنگ کننده با او از دین خدا بیرون است، و ردّ کننده بر او نابود است. علی نور خداست در بلاد او، و حجّت بر بندگانش. علی شمشیر خداست بر دشمنانش، و وارث علم پیامبران اوست. علی کلمه برتر خداست و کلمه دشمنانش پایین تر است.»

نام هفتم: «إمام مُبین»

(و کُلّ شیْءٍ أحْصیْناهُ فی إمامٍ مُبینٍ)(2) .

«و همه چیز را در "امام مبین" به شماره درآورده ایم.»

مبین: اسم فاعل از «ابان یُبینُ ابانهً» است و مُبیّن: اسم فاعل از فعل ثلاثی مزید (باب تفعیل) «بیّن یُبیّنُ تبییناً» هر دو مشتق از ریشه «بین» و این ریشه بر دو معنای ضدّ هم (فراق، وصل) دلالت می کند.(3)

عنْ أبی جعْفرٍ مُحمّد بْن علیّ الْباقر عنْ أبی ه عنْ جدّه : قال: «لمّا نزلتْ هذه الْأیهُ علی رسُول اللّه صلی الله علیه و آله: (و کُلّ شیْءٍ أحْصیْناهُ فی إمامٍ مُبینٍ)، قام أبُوبکْرُ و عُمرُ منْ مجْلسهما فقالا: یا رسُول اللّه! هُو التّوْراهُ؟ قال: لا. قالا: فهُو الْانْجیلُ؟ قال: لا. قالا: فهُو الْقُرآنُ؟ قال: لا. قال: فأقْبل أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام فقال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: هُو هذا إنّهُ الْامامُ الّذی أحْصی اللّهُ تبارک و تعالی علْم کُلّ شیْءٍ.»(4)

1- . بحارالأنوار، ج 38، ص 90، ح 3؛ أمالی صدوق، ص 11، مجلس 3، ح 6.
2- . سوره یس، آیه 12.
3- . صحاح اللّغه، ج 5، ص 2082.

4- . بحارالأنوار، ج 35، ص 427، ح 2؛ معانى الأخبار، ص 95، ح 1؛ احقاق الحقّ، ج 14، ص 472؛تفسير برهان، ج 4، ص 569، ح 17.

امام محمّد باقر علیه السلام از پدر بزرگوارش، از جدّ گرامیش امام حسین علیه السلام روایت نموده که فرمود :

«وقتی این آیه بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شد: "همه چیز را در امام مبین به شماره درآورده ایم"، ابوبکر و عمر از جایگاه خود برخاستند و گفتند: "ای پیامبر خدا! آیا امام مبین که همه چیز در آن آورده شده، تورات است؟" رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: "نه." گفتند: "پس انجیل است؟" فرمود: "نه." گفتند : "پس قرآن است؟" فرمود: "نه." در این هنگام، امیرمؤمنان علی(علیه السلام) وارد شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: "این همان امام مبین است که خداوند علم همه چیز را در او احصا فرموده است".»

عنْ عمّار بْن یاسر، قال: کُنْتُ مع أمیرالْمُؤْمنین علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام فی بعْض غزواته فمررْنا بوادٍ مملُوءٍ نمْلاً فقُلْتُ: یا أمیرالْمُؤْمنین! تری یکُونُ أحدٌ منْ خلْق اللّه تعالی یعْلمُ عدد هذا النّمْل؟ قال: «نعمْ یا عمّارُ! أنا أعْرفُ رجُلاً یعْلمُ عددهُ و کمْ فیه ذکرٌ و کمْ فیه أُنْثی!» فقُلْتُ: منْ ذلک الرّجُلُ یا موْلای؟ فقال: «یا عمّارُ! أما قرأْت فی سُوره یس: (و کُلّ شیْءٍ أحْصیْناهُ فی إمامٍ مُبینٍ)؟» فقُلْتُ: بلی یا موْلای! فقال: «أنا ذلک الْإمامُ الْمُبینُ.»(1)

از عمّار بن یاسر نقل شده که گوید: با امیرالمؤمنین علیه السلام همراه بودم تا به سرزمینی پُر از مورچه رسیدیم، من گفتم: «یا امیرالمؤمنین! آیا کسی عدد این مورچه ها را می داند؟» حضرت فرمود: «بلی، ای عمّار! من مردی را می شناسم که عدد آنها را می داند، بلکه می داند چه تعداد آنها نر و چه مقدارشان مادّه اند!»

عمّار گوید: عرضه داشتم: «آن مرد کیست؟» حضرت فرمود: «مگر در سوره "یس" نخوانده ای: "ما همه چیز را در امام مبین به شماره درآوردیم"؟» گفتم: «بلی، ای مولای من!» حضرت فرمود: «آن امام مبین من هستم.»

عنْ صالح بْن سهْلٍ قال: سمعْتُ أباعبْداللّه علیه السلام یقْرأُ: (و کُلّ شیْءٍ أحْصیْناهُ

1- . بحارالأنوار، ج 40، ص 176، ح 58؛ الرّوضه فى الفضائل، ص 26؛ احقاق الحق، ج 20، ص 220.

فی إمامٍ مُبینٍ)، قال: «فی أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام.»(1)

صالح بن سهل می گوید: شنیدم حضرت اباعبدالله علیه السلام هنگامی که این آیه را قرائت می کرد: «و ما همه چیز را در امام مبین به شماره درآوردیم» می فرمود: «این آیه در مورد امیرمؤمنان علی(علیه السلام) است.»

نام هشتم: «وجْهُ الله»

(و للّه الْمشْرقُ و الْمغْربُ فأیْنما تُولُّوا فثمّ وجْهُ اللّه إنّ اللّه واسعٌ علیمٌ)(2)
.

«مشرق و مغرب از آن خداست، پس به هر طرف روی کنید، به وجه خدا روی آورده اید که خدا بی نیاز و داناست.»

وجه: در (لغت) به معنای عضوی از اعضای بدن (صورت) است و چون صورت اوّلین عضوی است که از انسان به چشم می خورد و با شرافت ترین عضوی است که ظاهر بدن انسان است، به همین مناسبت، قسمت خارجی هر چیز را هم که مشرف به بیننده است «وجه» آن چیز گویند، مثلاً گفته می شود: وجه فلان چیز، وجه النّهار؛ یعنی ابتدای روز.(3)

«وجه» چیزی است که انسان به آن رو می کند و وجه هر چیز با همان چیز متناسب است.

عنْ داوُد بْن کثیرٍ قال: قُلْتُ: لابی عبْداللّه علیه السلام: أأنْتُمُ الصّلاةُ فی کتاب اللّه عزّوجلّ و أنْتُمُ الزّکاةُ و أنْتُمُ الْحجُّ؟ فقال :

«یا داوُد! نحْنُ الصّلاةُ فی کتاب اللّه و نحْنُ الزّکاةُ و نحْنُ الصّیامُ و نحْنُ الْحجُّ و نحْنُ الْبلدُ الْحرامُ و نحْنُ کعْبةُ اللّه و نحْنُ قبْلةُ اللّه و نحْنُ وجْهُ اللّه، قال اللّهُ تعالی: (فأیْنما تُولُّوا فثمّ وجْهُ اللّه)، و نحْنُ الْآیاتُ و نحْنُ الْبیّناتُ»(4)

1- . بحارالأنوار، ج 24، ص 158، ح 24.
2- . سوره بقره، آیه 115.

3- . مفردات قرآن، ص 855. أصْلُ الْوجْه الْجارحه و لمّا کان الْوجْهُ أوّل ما یُسْتقْبلُک و أشْرف ما فیظاهر الْبدن اسْتُعْمل فی کُلّ شیْءٍ و فی أشْرفه و مبْدئه فقیل: وجْهُ کذا و وجْهُ النّهار.
4- . بحارالأنوار، ج 24، ص 303، ح 14.

داود بن کثیر می گوید: به حضرت صادق علیه السلام عرضه داشتم: «آیا شما در قرآن نماز و زکات و حجّ هستید؟» حضرت فرمود :

«ای داود! ما در قرآن نماز، زکات، روزه، و حجّ و شهر حرام و کعبه و قبله و وجه خدا هستیم. خداوند متعال فرموده: "پس به هر طرف روی کنید به وجه خدا روی آورده اید"، ما آیات و بیّنات]الهی[هستیم»

عنْ أبی جعْفرٍ علیه السلام: قال: «نحْنُ الْمثانی الّتی أعْطاها اللّهُ بنبیّنا صلی الله علیه و آله و نحْنُ وجْهُ اللّه نتقلّبُ فی الْأرْض بیْن أظْهُرکُمْ عرفنا منْ عرفنا و جهلنا منْ جهلنا منْ عرفنا فأمامهُ الْیقینُ و منْ جهلنا فأمامهُ السّعیرُ.»(1)

امام محمّد باقر علیه السلام فرمودند :

«ما "مثانی" هستیم که خداوند به پیامبر صلی الله علیه و آله عطا فرموده، و ما وجه الله هستیم که روی زمین بین شما رفت و آمد می کنیم. می شناسد ما را آن کس که شناخته و جاهل است هر که ما را نشناسد، و هر که ما را بشناسد، یقین به او روی می آورد و هر که به حقّ ما جاهل باشد، آتش پیش رویش قرار می گیرد.»

عن الرّضا علیه السلام قال فی قوْله: (فأیْنما تُولُّوا فثمّ وجْهُ اللّه)، قال : «علیٌّ علیه السلام.»(2)

امام رضا علیه السلام در تفسیر کلام خداوند: «به هر طرف روی کنید، به وجه خدا روی آورده اید» فرمود: «منظور از "وجه الله"، علی(علیه السلام) است.»

نام نهم: «لسان صدق»

(و وهبْنا لهُمْ منْ رحْمتنا و جعلْنا لهُمْ لسان صدْقٍ علیّآ)(3) .

«و از رحمت خود به آنان عطا کردیم، و برای آنان نام نیک و مقام برجسته ای]در میان همه امّت ها[قرار دادیم.»

1- . بحارالأنوار، ج 24، ص 114، ح 1؛ توحید، ص 150، ح 6؛ تفسیر قمی، ج 1، ص 377.
2- . بحارالأنوار، ج 39، ص 88.
3- . سوره مریم، آیه 50.

عن الزّکیّ الْعسْکریّ علیه السلام :

«(و وهبْنا لهُمْ منْ رحْمتنا)، یعْنی لابْراهیم و إسْحاق و یعْقُوب «منْ رحْمتنا» رسُول اللّه صلی الله علیه و آله، (و جعلْنا لهُمْ لسان صدْقٍ علیّاً) یعْنی أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام.»(1)

امام حسن عسکری علیه السلام در تفسیر این آیه: "و از رحمت خود به آنان عطا کردیم" فرمود: «یعن ما به ابراهیم و اسحاق و یعقوب :، از رحمت خود، رسول خدا صلی الله علیه و آله را عطا کردیم.» و در تفسیر آیه: "و برای آنها نام نیک و مقام برجسته ای]در میان همه امّت ها[قرار دادیم" فرمود: «یعنی امیرالمؤمنین علیه السلام.»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لیْله عُرج بی إلی السّماء حملنی جبْرئیلُ علی جناحه الأیْمن فقیل لی: من اسْتخْلفْتهُ علی أهْل الأرْض؟ فقُلْتُ: خیْر أهْلها لها أهْلاً: علیّ بْن أبی طالبٍ أخی و حبیبی و صهْری یعْنی ابْن عمّی، فقیل لی: یا مُحمّدُ أتُحبُّهُ؟ فقُلْتُ: نعمْ یا ربّ الْعالمین فقال لی: أحبّهُ و مُرْ أُمّتک بحُبّه فإنّی أنا الْعلیُّ الأعْلی اشْتققْتُ لهُ منْ أسْمائی اسْماً فسمّیْتُهُ علیّاً، فهبط جبْرئیلُ فقال: إنّ اللّه یقْرأُ علیْک السّلامُ و یقُولُ لک: إقْرأْ قُلْتُ: و ما اقْرأُ؟ قال: (و وهبْنا لهُمْ منْ رحْمتنا و جعلْنا لهُمْ لسان صدْقٍ علیّاً).(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«شبی که به آسمان ها برده شدم و جبرئیل مرا بر روی بال راست خود قرار داده بود، از طرف خداوند به من خطاب شد: "چه کسی را جانشین خود در زمین قرار داده ای؟" گفتم: "بهترین اهل زمین، علیّ بن ابی طالب برادر، دوست، داماد و پسر عموی خویش را."

پس خطاب شد: "ای محمّد! آیا او را دوست داری؟" گفتم: "آری، ای

1- . تفسیر قمی، ج 2، ص 51؛ بحارالأنوار، ج 12، ص 93، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 3، ص 717.
2- . شواهد التّنزیل، ج 1، ص 462، ح 488.

پروردگار عالمیان!" فرمود: "او را دوست بدار و امّت خود را نیز امر کن که او را دوست بدارند؛ زیرا من علیّ اعلی هستم و نام او را از نام خودم برگرفتم و او را علی نامیدم." سپس جبرئیل بر من هبوط کرد و گفت: "خداوند به تو سلام می رساند و می فرماید: بخوان!" گفتم: "چه بخوانم؟" گفت: "]این آیه را[: و از رحمت خود به آنان عطا کردیم، و برای آنها نام نیک و مقام برجسته ای]در میان همه امّت ها[قرار دادیم".»

عنْ یُونُس بْن عبْدالرّحْمان قال: قُلْتُ لابیالْحسن الرّضا علیه السلام إنّ قوْماً طالبُونی باسْم أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام فی کتاب اللّه عزّوجلّ فقُلْتُ لهُمْ منْ قوْله تعالی : (و جعلْنا لهُمْ لسان صدْقٍ علیّآ)، فقال: «صدقْت هُو کذا.»(1)

یونس بن عبدالرّحمان خدمت امام رضا علیه السلام عرض کرد: «بعضی از مردم می پرسند: نام علی(علیه السلام) در کجای قرآن آمده است؟ من در جواب می گویم : (و جعلْنا لهُمْ لسان صدْقٍ علیّآ)، آیا این پاسخ، صحیح است؟» حضرت فرمود: «راست گفتی، مطلب همان طور است که تو می گویی.»

نام دهم: «باب حطّه»

(و إذْ قُلْنا ادْخُلُوا هذه الْقرْیه فکُلُو منْها حیْثُ شئْتُمْ رغداً و ادْخُلُوا الْباب سُجّداً و قُولُوا حطّهٌ نغْفرْ لکُمْ خطایاکُمْ و سنزیدُ الْمُحْسنین)(2)

«]به یاد آورید[وقتی که گفتیم: وارد این قریه (بیت المقدس) شوید و از نعمت های فراوان آن، هر چه می خواهید بخورید و از در آن سجده کنان وارد شوید و بگویید:]خدایا![گناهان ما را فرو ریز؛ تا از خطای شما درگذریم.»

حطّ، پایین آوردن چیزی است از بلندی.(3)

1- . تأویل الآیات، ص 297؛ بحارالأنوار، ج 36، ص 57، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 3، ص 717، ح 6893.
2- . سوره بقره، آیه 58.
3- . مفردات قرآن، ص 242. الحطُّ إنزالُ الشّیْء من علو.

واژه «حطّه» به معنای ریزش گناهان است و لازمه آن بخشودن و از بین رفتن است. این کلمه در دو آیه از قرآن آمده که هر دو درباره بنی اسرائیل است. یکی در سوره بقره، آیه 58؛ و دیگری در سوره اعراف، آیه 161. در هر دو آیه «حطّه» مرفوع و خبر مبتدای محذوف است. «حطّه» نکره است و باید مراد از آن فرود آمدن خاصی باشد.

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لکُلّ أُمّهٍ صدّیقٌ و فارُوقٌ و صدّیقُ هذه الأُمّه و فارُوقها علیُّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام، إنّ علیّآ سفینهُ نجاتها و بابُ حطّتها.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«در هر امّتی صدّیق و فاروقی بوده است و صدّیق و فاروق این امّت، علیّ بن ابی طالب است. علی(علیه السلام) کشتی نجات و باب آمرزش گناهان این امّت است.»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«إنّما مثلُ أهْل بیْتی فیکُمْ مثلُ باب حطّهٍ فی بنیإسْرائیل منْ دخلهُ غُفر لهُ.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«مثل اهل بیت من در میان شما، همچون باب حطّه است در میان بنی اسرائیل؛ هر کس وارد آن شود، آمرزیده شود.»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«الأئمّهُ بعْدی اثْنا عشر، تسْعهٌ منْ صُلْب الْحُسیْن علیه السلام تاسعُهُمْ قائمُهُمْ ألا إنّ مثلهُمْ فیکُمْ مثلُ سفینه نُوحٍ، منْ رکبها نجا و منْ تخلّف عنْها هلک و مثلُ باب حطّهٍ فی بنیإسْرائیل.»(3)

1- . بحارالأنوار، ج 38، ص 112، ح 47؛ عيون اخبار الرّضا، ج 2، ص 13، ح 30؛ إثبات الهداه، ج 3،ص 136، ح 563.
2- . بحارالأنوار، ج 39، ص 40، ح 2.
3- . بحارالأنوار، ج 36، ص 293، ح 123؛ كفايه الأثر، ص 38.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «امامان پس از من دوازده نفرند، نُه نفر آنها از فرزندان حسین علیه السلام است که نُهمین آنها قائم علیه السلام است. آگاه باشید! مثل آنها در میان شما، همچون کشتی نوح علیه السلام است که هر کس بر آن سوار شود نجات یابد و هر کس از آن تخلّف ورزد نابود شود، و مثل آنها همچون باب حطّه در میان بنی اسرائیل است.»

قال علیٌّ علیه السلام :

«نحْنُ بابُ حطّهٍ و هُو بابُ السّلام، منْ دخلهُ نجا و منْ تخلّف عنْهُ هوی.»(1)

امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود :

«ما باب حطّه هستیم و آن باب سلام (و امنیّت) است؛ هر که وارد آن شود نجات یابد و هر که از آن تخلّف ورزد هلاک شود.»

قال الْباقرُ علیه السلام: «نحْنُ بابُ حطّتکُمْ.»(2)

امام باقر علیه السلام فرمود: «ما باب حطّه]و وسیله آمرزش[شما هستیم.»

نام یازدهم: «صراط مستقیم»

(اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم * صراط الّذین أنْعمْت علیْهم)(3) .

«ما را به راه راست هدایت کن؛ راه کسانی که آنان را مشمول نعمت خود ساختی.»

«صراط»: برخی اصل این واژه را «سراط» (بلعیدن) دانسته اند، بنابر این، بزرگراه را از آن جهت صراط گفته اند که با فراخی و وضوحی که دارد، گویا سالک را در کام خود می کشد و او را پیش می برد یا از آن جهت که سالک با پیمودن خود، گویا آن را می بلعد.(4)

ص: 343

1- . بحارالأنوار، ج 65، ص 61، ح 113؛ خصال، ج 2، ص 626.

2- . بحارالأنوار، ج 23، ص 122، ح 46.
3- . سوره فاتحه، آيات 6 - 7.
4- . ادب فنای مقرّبان، ج 3، ص 91.

صاحب کتاب التّحقیق می گوید: «الصّراط، هو الطّریق الواضح الواسع»؛ صراط به معنای راه روشن و وسیع است.(1)

عن أبی بصیر عن أبی عبدالله علیه السلام فی قوله: (اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم)، قال: «هو الطّریق، و معرفه الإمام.»(2)

عن حمّاد عن أبی عبدالله علیه السلام فی قوله: (الصّراط الْمُسْتقیم)، قال :

«هو أمیرالمؤمنین و معرفته، و الدّلیل علی أنّه أمیرالمؤمنین قوله: (و إنّهُ فی أُمّ الْکتاب لدیْنا لعلیٌّ حکیمٌ)(3) و هو أمیرالمؤمنین علیه السلام فی أمّ الکتاب فی قوله عزّوجلّ (اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم).»(4)

حمّاد بن عیسی گوید: امام جعفر صادق علیه السلام در معنای آیه (الصّراط الْمُسْتقیم) فرمود :

«منظور، امیرالمؤمنین علیه السلام و شناخت او است، و دلیل بر این مطلب، قول خداوند است: "و او در امّ الکتاب]لوح محفوظ[نزد ما بلندمرتبه و استوار است"، و منظور آن امیرالمؤمنین است که در امّ الکتاب (یعنی سوره حمد) نام او ذکر شده است.»

عن داود بن فرقد عن أبی عبدالله علیه السلام قال :

«(اهْدنا الصّراط الْمُسْتقیم)، یعنی أمیرالمؤمنین علیه السلام.»(5)

داود بن فرقد گوید: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«منظور از آیه "اهدنا الصّراط المستقیم"، امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) است.»

عن الْمُفضّل بْن عُمر قال: سألْتُ أباعبْدالله علیه السلام عن الصّراط، فقال: «هُو الطّریقُ إلی معْرفه اللّه عزّوجلّ و هُما صراطان: صراطٌ فی الدُّنْیا و صراطٌ فی

1- . التحقیق فی کلمات القرآن الحکیم، ج 6، ص 246.
2- . تفسیر قمی، ج 1، ص 28؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 107؛ نورالثقلین، ج 1، ص 21، ح 88.
3- . سوره زخرف، آیه 4.
4- . بحارالأنوار، ج 24، ص 11، ح 4؛ تفسیر قمی، ج 1، ص 28؛ معانی الأخبار، ص 32، ح 3.
5- . بحارالأنوار، ج 82، ص 23، و ج 89، ص 240، ح 46؛ تفسیر عیّاشی، ج 1، ص 24، ح 25.

الْاخره، فأمّا الصّراطُ الّذی فی الدُّنْیا فهُو الْامامُ الْمُفْترضُ الطّاعهُ، منْ عرفهُ فی الدُّنْیا و اقْتدی بهُداهُ، مرّ علی الصّراط الّذی هُو جسْرُ جهنّم فی الْاخره، و منْ لمْ یعْرفْهُ فی الدُّنْیا، زلّتْ قدمُهُ علی الصّراط فی الْاخره فتردّی فی نار جهنّم.»(1)

مفضّل بن عمر گوید: از امام جعفر صادق علیه السلام پرسیدم: «صراط چیست؟» حضرت فرمود :

«راهی است برای شناختن خداوند؛ و صراط دو گونه است: 1- صراط در دنیا؛ 2-صراط در آخرت. امّا صراط در دنیا، امام علیه السلام است که فرمانبرداری از او واجب است، هر که او را در دنیا شناخت و به گفتار و کردار او اقتدا نمود، در آخرت از صراط -که پُلی است به روی جهنّم - خواهد گذشت، و هر کس در دنیا، امام خود را نشناخت، هنگام عبور از پُل صراط، قدم هایش می لغزد و در آتش جهنّم می افتد.»

نام دوازدهم: «نبأ عظیم»

(عمّ یتساءلُون * عن النّبأ الْعظیم * الّذی هُمْ فیه مُخْتلفُون)(2) .

«آنها از چه چیز از یکدیگر سؤال می کنند؟ از خبر بزرگ و پراهمیّت! همان خبری که پیوسته در آن اختلاف دارند.»

نبأ: چیزی است که دارای فایده بزرگ و مفید علم یا ظنّ باشد، به هر خبری، نبأ نمی گویند مگر این که این سه چیز (فایده بزرگ، علم، ظن) را در بر داشته باشد. خبری که آن را نبأ گویند سزاوار است از کذب عاری باشد؛ مثل خبر متواتر و خبر خدا و رسول او.(3)

ص: 345

1- . معانی الأخبار، ص 32، ح 1؛ بحارالأنوار، ج 24، ص 11، ح 3.
2- . سوره نبأ، آیه 1 - 3.
3- . مفردات قرآن، ص 788. النّبأ: النّبأُ خبرٌ ذُو فائدهٍ عظیمهٍ یحْصُلُ به علْمٌ أوْ غلبهُ ظنٍّ و لا یُقالُلّلْخبر فی الْاصْل نبأ حتّی یتضمّن هذه الْاشْیاء الثّلاثه، و حقُّ الْخبر الّذی یُقالُ فیه نبأٌ أنْ یتعرّیعن الْكذْب كالتّواتُر و خبر الله تعالی و خبر النّبیّ صلّی اللّه علیه و آله.»

عنْ أبی الْحسن الرّضا علیه السلام فی قوْله: (عمّ یتساءلُون * عن النّبأ الْعظیم * الّذی هُمْ فیه مُخْتلفُون)، قال :

«قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: "ما للّه نبأٌ أعْظمُ منّی و ما للّه آیهٌ أکْبر منّی و لقدْ عُرض فضْلی علی الْأُمم الْماضیه علی اخْتلاف أَلْسنتها فلمْ تُقرّ بفضْلی".»(1)

امام رضا علیه السلام در مورد قول خداوند: «از چه چیز از یکدیگر می پرسند؟ از آن خبر بزرگ که درباره آن با هم اختلاف دارند» فرمود :

«امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می فرمود: "هیچ خبری نزد خدا برتر از من و هیچ نشانه ای بزرگ تر از من نیست و هنگامی که ولایت من بر امّت های گذشته عرضه شد، آنها به فضل من اقرار نکردند."»

عنْ أبان بْن تغْلب قال: سألْتُ أباجعْفرٍ علیه السلام عنْ قوْل اللّه عزّوجلّ: (عمّ یتساءلُون * عن النّبأ الْعظیم * الّذی هُمْ فیه مُخْتلفُون)، قال :

«هُو علیٌّ بْنُ أبی طالبٍ علیه السلام لانّ رسُول اللّه لیْس فیه خلافٌ.»(2)

ابان بن تغلب گفت: از امام محمّد باقر علیه السلام درباره سخن خداوند: «از چه چیزی می پرسند؟ از آن خبر بزرگ که در آن اختلاف دارند» پرسیدم، حضرت فرمود :

«خبر بزرگ، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است، چون درباره رسول خدا اختلافی نیست.»

روی الْأصْبغُ بْنُ نُباته: أنّ علیّا علیه السلام قال :

«واللّه أنا النّبأُ الْعظیمُ الّذی هُمْ فیه مُخْتلفُون کلّا سیعْلمُون ثُمّ کلّا سیعْلمُون حین أقفُ بیْن الْجنّه والنّار و أقُولُ هذا لی و هذا لک.»(3)

اصبغ بن نُباته می گوید: امیرمؤمنان علی(علیه السلام) فرمود: «به خدا سوگند، من آن خبر بزرگی هستم که مردم در آن اختلاف می کنند، چنین نیست]که

1- . بحارالأنوار، ج 36، ص 1، ح 2؛ تفسیر قمی، ج 2، ص 401؛ تفسیر برهان، ج 4، ص 419.
2- . تفسیر برهان، ج 4، ص 420؛ تأویل الآیات الظّاهره، ص 734؛ بحارالأنوار، ج 36، ص 2، ح 4.
3- . بحارالأنوار، ج 36، ص 4، ح 6؛ تأویل الآیات الظّاهره، ص 735.

منکران پنداشته اند[، به زودی خواهند دانست؛ و باز چنین نیست که آنها می پندارند، البتّه به زودی آگاه می شوند، هنگامی که من بین بهشت و جهنّم می ایستم و می گویم: این مال تو و این مال من.»

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: «ما للّه آیهٌ هی أکْبرُ منّی و لا للّه منْ نبأٍ أعْظمُ منّی و لقدْ عُرضتْ ولایتی علی الاُمم الْماضیه فأبتْ أنْ تقْبلها.»(1)

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود :

«برای خداوند نشانه ای بزرگ تر و خبری عظیم تر از من نیست. و ولایت من به امّت های پیشین عرضه شد، ولی آنان از پذیرش آن سر باز زدند.»

نام سیزدهم: «حقّ الیقین»

اشاره

(و إنّهُ لحقُّ الْیقین)(2) ؛ «و آن یقین خالص است.»

اصل «حقّ» به معنای مطابقت و یکسانی و هماهنگی و درستی است.(3)

یقین : از نتایج و صفات علم و دانش است که از معرفت و درایت و دیگر معانی از این قبیل برتر و بالاتر است.(4)

مراتب یقین

یقین دارای مراحل مختلفی است :

گاه از دلیل عقلی حاصل می شود، مثل این که دودی را از دور مشاهده می کنیم و از آن به وجود آتش یقین حاصل می شود، در حالی که آتش را ندیده ایم؛ این را «علم الیقین» گویند.

گاه نزدیک تر می رویم و شعله های آتش را با چشم می بینیم، در این جا یقین محکم تر می شود و آن را «عین الیقین» می نامند.

1- . بحارالأنوار، ج 36، ص 1، ح 3؛ غايه المرام، ج 4، ص 14، باب الرّابع و الأربعون.
2- . سوره الحاقّه، آيه 51.
3- . مفردات قرآن، ص 246.
4- . همان، ص 829.

گاه از این هم نزدیک تر می رویم و در مجاورت آتش یا داخل آتش قرار می گیریم و سوزش آن را با دست خود لمس می کنیم؛ مسلماً این مرحله بالاتری از یقین است که آن را «لحقّ الیقین» می نامند.

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه شریفه «و آن یقین خالص است» می فرماید :

«ولایةُ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام فمنْ کذّب بها کانتْ علیْه حسْرةً، کان قدْ کذّب بالْحقّ الْی-قین منْ وُجُوب ولای-ته.»

«منظور از "حقّ الیقین"، ولایت حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام است، پس هر که آن را تکذیب نماید، (روز قیامت) در حسرت و ندامت خواهد بود و حقیقتاً او "حقّ الیقین" را تکذیب نموده که (قبول) ولایت آن بزرگوار (بر هر کسی) واجب است.»(1)

نام چهاردهم: «نُور مُبین»

(یا أیُّها النّاسُ قدْ جاءکُمْ بُرْهانٌ منْ ربّ 407

کُمْ و أنْزلْنا إلیْکُمْ نُوراً مُبیناً)(2) .

«ای مردمان! برای شما دلیل و برهان روشنی از جانب پروردگارتان آمد و نور آشکاری به سوی شما نازل کردیم.»

نُور : راغب در معنای «نور» می گوید: «نور، روشنایی پراکنده ای است که به دیدن کمک می کند.»(3)

نور در مقابل ظلمت است و دو ویژگی دارد: 1- خودش ظاهر است؛ 2- دیگران را ظاهر و آشکار می کند.(4)

نور اوّلین مخلوق الهی است؛همان گونه که امیرمؤمنان علی علیه السلام]در پاسخ مرد شامی که از ایشان خواست وی را از اوّلین مخلوق الهی آگاه کند[

1- . القطره، ج 2.
2- . سوره نساء، آیه 174.
3- . مفردات قرآن، ص 827. «الضُّوء المنتشر الّذی یعین علی الأبصار.»
4- . مجمع البیان، ج 4، ص 389. «کیفیّهٌ ظاهرهٌ بنفْسها مُظْهرهٌ لغیْرها.»

فرمود: «اوّلین مخلوق الهی نور است.»(1)

عن الصّادق علیه السلام: «النُّورُ ولایهُ علیٍّ علیه السلام.»(2)

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند :

«منظور از "نور"، در آیه، ولایت علی علیه السلام است.»

عنْ عبْدالله بْنِ سُلیْمان قال: قُلْتُ لابی عبْدالله علیه السلام فی قوْله تعالی: (قدْ جاءکُمْ بُرْهانٌ منْ ربّکُمْ و أنْزلْنا إلیْکُمْ نُوراً مُبیناً)، قال :

«"البُرْهانُ" رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله و "النُّورُ الْمُبینُ" علیُّ بْنُ أبی طالبٍ.»(3)

عبدالله بن سلیمان می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره گفتار خداوند متعال: "برای شما دلیل و برهان روشنی از جانب پروردگارتان آمد و نور آشکاری به سوی شما نازل کردیم" سؤال کردم، حضرت فرمود :

«منظور از "بُرهان"، در آیه، رسول خدا صلی الله علیه و آله، و منظور از "نُور مُبین"، علیّ بن ابی طالب علیه السلام است.»

علیّ بن ابراهیم قمی می گوید: «مقصود از "نور"، امامت امیرمؤمنان علی علیه السلام و مقصود از "اعتصام"، چنگ زدن به ولایت آن حضرت و ولایت امامان پس از ایشان است.»

قال علیٌّ علیه السلام :

«کُنْتُ أنا و مُحمّداً نُوراً واحداً منْ نُور اللّه عزّوجلّ فأمر اللّهُ تبارک و تعالی ذلک النُّور أنْ یشُقّ فقال للنّصْف: کُنْ مُحمّداً، و قال للنّصْف: کُنْ علیّاً.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«من و محمّد صلی الله علیه و آله یک نور بودیم که از نور خداوند عزّوجلّ]خلق

1- . بحارالأنوار، ج 1، ص 96.
2- . تفسیر مجمع البیان، ج3، ص 227؛ تفسیرصافی، ج1، ص 525؛ تفسیربرهان، ج1، ص 525، ح 16.
3- . بحارالأنوار، ج 23، ص 311، ح 15؛ تأویل الآیات الظّاهره، ص 150؛ تفسیر برهان، ج 2، ص 204،ح 2.
4- . بحارالأنوار، ج 26، ص 3.

شدیم[، پس خداوند متعال به این نور امر فرمود که دو نیم شود، به نصف آن فرمود: محمّد صلی الله علیه و آله باش؛ و به نصف دیگر فرمود: علی علیه السلام باش.»

فصل دوازدهم

اشاره

ص: 351

(يُؤْتِي الْحِكْمه منْ يشاءُ و منْ يُؤْت الْحِكْمه فقدْ أُوتى خيْرآ كثيرآ و ما يذّكّرُ إلّا أُولُوا الْألْباب)(1) .

«]خدا[دانش و حكمت را به هر كس بخواهد]و شايسته بداند[مى دهد؛ و به هر كس دانش داده شود، خير فراوانى داده شده است و جز خردمندان]اين حقايق را درک نمى كنند و[متذكّر نمى گردند.»

نهج البلاغه

كتاب گرانقدر نهج البلاغه، كه «أخُ القُرآن» لقب يافته، گلچينى از آثار كلامى امام الفُصحاء و البُلغاء، حضرت علىّ مرتضى عليه السلام است. اين كتاب شريف شامل 241 خطبه، 79 نامه و 480 حكمت از كلمات قصار آن بزرگوار است، كه به وسيله علّامه بزرگوار مرحوم سيّد رضى جمع آورى شده است.

مؤلّف «نهج البلاغه»

علّامه ابوالحسن محمّد بن الحسين، معروف به «سيّد رضى» در سال 359 هجرى قمرى، در يكى از خاندان علويان بغداد متولّد شد. نسب او از طرف پدر با پنج واسطه به حضرت موسى بن جعفر عليه السلام و از جانب مادر با شش واسطه به امام زين العابدين عليه السلام مى رسد.(2)

ص: 353

1- . سوره بقره، آيه 269.
2- . ر.ک: در پيرامون نهج البلاغه.

نقل شده در ایّام کودکی سیّد رضی و برادر بزرگ ترش، سیّد مرتضی، شیخ مفید، عالم بزرگ شیعه، شبی در خواب دید که حضرت فاطمه زهرا علیها السلام دست دو فرزند گرامی خود، امام حسن و امام حسین علیهما السلام را گرفته نزد وی آوردند و فرمودند: «یا شَیْخُ! علِّمْهُما الْفقْه؛ ای مرد بزرگ! علم فقه را به دو فرزندم بیاموز!»

فردای آن شب، مادر سیّد رضی و سیّد مرتضی که اتّفاقاً «فاطمه» نام داشت، در حالی که دست کودکان خود، سیّد مرتضی و سیّد رضی را در دست گرفته بود، نزد شیخ مفید آمد و گفت: «ای شیخ! این دو کودک، فرزندان من هستند، آنها را نزد شما آورده ام تا علم فقه و احکام دین را به آنها بیاموزی!»

شیخ مفید از آن خواب و این تعبیر در شگفت ماند و گریست، سپس به احترام آنان از جای برخاست و به مادرشان سلام کرد و خواب خود را برای آنها نقل نمود. آن گاه با کمال اشتیاق، تعلیم و تربیت آنها را به عهده گرفت و در ارتقای آنان به مدارج عالیه علمی و عملی کوشید تا آن جا که از نوابغ روزگار و علمای نامی به شمار آمدند.(1)

سیّد رضی، این دانشمند بلندقدر و نابغه شیعه، سرانجام در سال 406 قمری در سن 47 سالگی در بغداد وفات یافت.

عظمت «نهج البلاغه» از دیدگاه دانشمندان

اشاره

ابن ابی الحدید، از دانشمندان بزرگ اهل تسنّن و شارح نهج البلاغه، در شرح خطبه 212(2) می نویسد :

«این خطبه از چنان عمق و محتوای بلیغ و مشکل و فصیحی برخوردار

1- . در پیرامون نهج البلاغه، ص 21.
2- . ترجمه و شرح نهج البلاغه، ص 696 (فیض الاسلام)؛ و در نهج البلاغه با ترجمه دشتی، خطبه221.

است که اگر کسی این فصل از نهج البلاغه را بررسی کند می فهمد که معاویه که گفت: "علی علیه السلام بلاغت را برای قریش بنیان گذاری کرده است"، درست گفته است.»

وی سپس می گوید :

«اگر تمام فصحای عرب در یک جا نشسته باشند و این خطبه علیّ بن ابی طالب علیه السلام قرائت بشود، شایسته است که همه آنها سجده کنند. همان گونه که قرآن سوره هایی دارد که در آن سوره ها، آیاتی است که اگر آن آیات خوانده شود باید سجده کرد، علیّ بن ابی طالب علیه السلام هم خطبه هایی دارد که یکی از آن خُطب همین خطبه (212) است. اگر این خطبه برای خردمندان فصیح و بلیغ و کارشناسان فصاحت و بلاغت تلاوت شود، آنان باید سجده کنند.»

ابن ابی الحدید سوگند یاد می کند و می گوید :

«به آن مبدئی که همه امّت ها بدان سوگند می خورند، قسم یاد می کنم که من این خطبه را از پنجاه سال قبل تاکنون بیش از هزار بار خوانده ام و هر بار که می خواندم برای من تازگی داشت و مطلب جدید و موعظه تازه ای در قلب من ایجاد می کرد.»(1)

سرچشمه ناب

هانری کُربن، محقّق و شرق شناس معروف فرانسوی، می گوید :

«پس از قرآن کریم و احادیث پیامبر اسلام، نهج البلاغه در درجه اوّل اهمیّت قرار دارد. باید گفت]تأثیر[نهج البلاغه تنها به قلمرو حیات مذهبی تشیّع محدود نیست، بلکه تفکّر فلسفی شیعه نیز به آن وابسته است و از آن مایه می گیرد. از این رو، باید نهج البلاغه را از مهمّترین سرچشمه هایی به شمار آورد که متفکّران شیعه پیوسته از آن سیراب گشته اند.»(2)

1- . حکمت نظری و عملی در نهج البلاغه، ص 25 - 27.
2- . در آستانه آفتاب، ص 40.

عالی ترین کتاب

بولس سلامه، شاعر و نویسنده معروف مسیحی لبنانی، می گوید :

«کتاب مشهور نهج البلاغه، اثر جاودانه ای است که انسان را به شناخت اندیشه بزرگ علیّ بن ابی طالب علیه السلام وادار می سازد و هیچ کتابی جز قرآن بر آن برتری ندارد»(1)

امام خطیبان

جاحظ، ادیب و سخن شناس معروف، می گوید :

«علیّ بن ابی طالب -کرّم اللهُ وجْهه -، پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله از همگان فصیح تر و دانشمندتر و زاهدتر، و در رابطه حقّ سخت گیر و پس از پیامبر اسلام، امام خُطبای عرب به طور مطلق به شمار می رود.»(2)

دو خطبه شگفت امیرمؤمنان علی علیه السلام

اشاره

امام رضا علیه السلام از پدران بزرگوارش روایت فرموده است :

«گروهی از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله در انجمنی گرد آمده و به گفت وگوی علمی پرداخته بودند و بحث به جایگاه و نقش حروف در سخن گفتن رسید و این که کدام حرف از بین حروف الفبا نقش بیشتری در کلام دارد، به گونه ای که نبودن آن حرف، سخن گفتن را مشکل و یا مُختلّ می گرداند.

نظر همه اصحاب به اتّفاق آرا بر این شد که حرف «الف» بیشترین نقش را در کلام دارد. در این هنگام، امیر بیان، امیرمؤمنان حضرت علی علیه السلام بی درنگ از آن میان برمی خیزد و بالبداهه خطبه ای شگفت و زیبا بدون حرف «الف» ایراد می نماید، سپس خطبه ای دیگر بدون بهره گرفتن از حروف نقطه دار بیان می فرماید.

1- . در آستانه آفتاب، ص 41.
2- . همان، ص 16.

فصاحت و بلاغت عجیب و شگفت انگیز خطبه ها از یک سو، و بی مقدّمه و ارتجالی بودن آنها از سوی دیگر و مستند بودن تمامی مضامین آنها به قرآن کریم از دیگر سو، اعجاب همگان را برمی انگیزد و عجز و ناتوانی آنها را در هم آوردی با وی آشکار می سازد که چگونه امام علی علیه السلام به رغم محدودیّتی که از التزام به حذف حرف «الف» و یا حذف «حرف نقطه دار» برای حضرتش ایجاد می شود، خطبه هایی این چنین شگفت و زیبا و سرشار از فصاحت و بلاغت و لبریز از عرفان و حکمت ایراد می نماید.

شیوایی و رسایی خطبه ها در کنار دوری آنها از تصنّع و تکلّف، آن سان اعجاب برانگیز است که انسان را بی اختیار به تحسین وامی دارد و موجب می شود هر ادیب و فرهیخته ای انگشت تعجّب و شگفتی به دندان بفشارد.(1)

در این مجال، بخشی از این دو خطبه را برای تیمّن و تبرّک می آوریم.

خطبه بدون الف

«حمدْتُ منْ عظُمتْ منّتُهُ، و سبغتْ نعْمتُهُ، و سبقتْ غضبهُ رحْمتُهُ، و تمّتْ كلمتُهُ و نفذتْ مشیّتُهُ و بلغتْ قضیّتُهُ، حمدْتُهُ حمْد مُقرٍّ برُبُوبیّته، مُتخضّعٍ لعُبُودیّته، مُتفصّلٍ منْ خطیئته، مُعْترفٍ بتوْحیده، مُسْتعیذٍ منْ وعیده، مُؤمّلٍ منْهُ مغْفرةً تُنْجیه یوْم یُشْغلُ عنْ فصیلته و بنیه.

و نسْتعینُهُ و نسْترْشدُهُ و نسْتهْدیه و نُؤْمنُ به و نتوكّلُ علیْه، و شهدْتُ لهُ شُهُود مُخْلصٍ مُوقنٍ، و فرّدْتُهُ تفْرید مُؤْمنٍ مُتیقّنٍ، و وحّدْتُهُ توْحید عبْدٍ مُذْعنٍ لیْس لهُ شریكٌ فی مُلْكه، ولمْیكُنْ لهُ ولیٌّ فی صُنْعه، جلّ عنْ مُشیرٍ ووزیرٍ، و»(2)

ص: 357

1- . خطبه های شگفت، ص 298 - 299.

2- . ر.ک: کفایه الطّالب، ص 393؛ فضائل الخمسه، ج 2، ص 256؛ مصباح کفعمی، ص 968؛ مصباحالبلاغه، ج 1، ص 27؛ مطالب السؤول، ص 248؛ شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)، ج 19، ص140؛ کنز العمّال، ج 16، ص 209.

الْحمْدُ للّه أهْل الْحمْد و مأْواهُ و لهُ أوكدُ الْحمْد و أحْلاهُ و أسْعدُ الْحمْد و أسْراهُ و أكْرمُ الْحمْد و أوْلاهُ، الْواحدُ الْأحدُ الصّمدُ لا والد و لا ولد، سلّط الْمُلُوک و أعْداها و أهْلک الْعُداه و أدْحاها و أوْصلُ الْمكارم و أسْراها و سمک السّماء و علّاها و سطح الْمهاد و طحاها و وطّدها و دحاها و مدّها و سوّاها و مهّدها و وطّاها و أعْطاكُمْ ماءها و مرْعاها و أحْكم عدد الْأُمم و أحْصاها و عدّل الْأعْلام و أرْساها.

الْإلهُ الْأوّلُ لا مُعادل لهُ و لا رادّ لحُكْمه لا إله إلّا هُو الْملکُ السّلامُ الْمُصوّرُ الْعلّامُ الْحاكمُ الْودُودُ الْمُطهّرُ الطّاهرُ الْمحْمُودُ أمْرُهُ، الْمعْمُورُ حرمُهُ الْمأْمُولُ كرمُهُ.

علّمكُمْ كلامهُ و أراكُمْ أعْلامهُ و حصّل لكُمْ أحْكامهُ و حلّل حلالهُ و حرّم حرامهُ، و حمّل مُحمّدآ صلى الله عليه و آله الرّساله، رسُولهُ الْمُكرّم الْمُسدّد الطُّهْر الْمُطهّر»(1).

در این بخش به ذکر چهارده حکمت از سخنان حکیمانه امیرمؤمنان علی علیه السلام از کتاب ارزشمند نهج البلاغه می پردازیم، و در ذیل هر سخن، روایاتی را در همان موضوع بیان می کنیم.

1- . ر.ک: نهج السّعاده، ج 1، ص 109.

حکمت اوّل : «آیین دوست یابی در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «أعْجزُ النّاس منْ عجز عنْ اکْتساب الْاْخْوان و أعْجزُ منْهُ منْ ضیّع منْ ظفر به منْهُمْ.»(1)

حضرت علی علیه السلام می فرماید :

«ناتوان ترین مردم کسی است که از به دست آوردن دوستان عاجز باشد، و ناتوان تر از او کسی است که دوستی را پیدا کند و او را از دست بدهد.»

انواع دوستی

قال علیٌّ علیه السلام: «أصْدقاءُک ثلاثةٌ و أعْداؤُک ثلاثةٌ؛ فأصْدقاؤُک: صدیقُک، و صدیقُ صدیقک، و عدُوُّ عدُوّک، و أعْداؤُک: عدُوُّک و عدُوُّ صدیقک و صدیقُ عدُوُّک.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرمایند :

«دوستان و دشمنان تو سه دسته اند؛ امّا دوستانت]عبارتند از :[دوستت، دوست دوستت، و دشمن دشمنت؛ دشمنانت]عبارتند از :[دشمنت، دشمن دوستت، و دوست دشمنت.»

حقوق دوستی

قال علیّ علیه السلام: «تحبّبْ إلی خلیلک یُحْببْک و أکْرمْهُ یُکْرمْک و آثرهُ علی نفْسک یُؤْثرُک علی نفْسه و أهْله.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «به دوستت ابراز دوستی کن تا دوستت بدارد، گرامی اش بدار تا گرامی ات بدارد، و او را بر خود مقدّم بدار، تا تو را بر خود و خانواده اش مقدّم بدارد.»(3)

1- . نهج البلاغه، حکمت 12.

2- . همان، حکمت 295.
3- . غرر الحکم، ح 9674.

محدوده دوستی

قال علیٌّ علیه السلام: «ابْذلْ لصدیقک کُلّ الْمودّه و لا تبْذلْ لهُ کُلّ الطُّمأْنینه و أعْطه کُلّ الْمُواساه و لا تفُضّ إلیْه بکُلّ الاْسْوار؛ تُوفّی الْحکْمه حقّها و الصّدّیق واجبهُ.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«همه دوستی را نثار دوستت کن، امّا همه اعتمادات را نثارش مکن. از جان و مالت در راهش بگذر و با او همدردی کن، امّا همه رازهایت را با او در میان مگذار. بدین ترتیب، حقّ حکمت را به تمامی ادا کرده ای و حقوق دوست را به جا آورده ای.»(1)

عوامل دوستی و راه نفوذ در دل ها

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ أحْسن الْمُصاحبه کثُر أصْحابُهُ.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر که خوش رفتاری پیشه کند، دوستانش فراوان شوند.»(2)

الف) صله رحم :

قال علیٌّ علیه السلام: «صلهُ الرّحم تُوجبُ الْمحبّه.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «صله رحم، سبب دوستی می شود.»

ب) بخشش :

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ بذل النّوال قبْل السُّؤال فهُو الْکریمُ الْمحْبُوبُ.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «هر که پیش از آن که از او بخواهند،

1- . بحارالأنوار، ج 71، ص 165، ح 29؛ كنز الفؤاد، ج 1، ص 93.
2- . غرر الحكم، ح 9799.
3- . همان، ح 9309.
4- . همان، ح 8511.

ببخشد، بزرگوار و محبوب خواهد شد.»

ج) گشاده رویی :

قال علیٌّ علیه السلام: «سببُ الْمحبّه الْبُشْرُ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «گشاده رویی، عامل دوستی است.»

د) نیکی کردن :

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ کثُر إحْسانُهُ أحبّهُ إخْوانُهُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر که بسیار نیکی کند، برادرانش دوستش خواهند داشت.»

1- . غرر الحکم، ح 434.
2- . همان، ح 8812.

حکمت دوّم : «ارزش استغفار در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

و حکی عنْهُ أبُوجعْفر مُحمّدُ بْنُ علیٍّ الْباقر علیه السلام أنّهُ قال :

«کان فی الْأرْض أمانان منْ عذاب اللّه و قدْ رُفع أحدُهُما، فدُونکُمْ الْآخر فتمسّکُوا به، أمّا الْأمانُ الّذی رُفع فهُو رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله و أمّا الْأمانُ الْباقی فالْاسْتغْفار، قال اللّهُ تعالی: (و ما کان اللّهُ لیُعذّبهُمْ و أنْت فیهمْ و ما کان اللّهُ مُعذّبهُمْ و هُمْ یسْتغْفرُون)(1) .»(2)

امام محمّد باقر علیه السلام]از پدرانش،[از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل می کند :

«دو چیز در زمین مایه امان از عذاب خواهد بود: یکی از آن دو برداشته شد، پس دیگری را دریابید و بدان چنگ زنید، امّا امانی که برداشته شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله بود و امّا امان باقی مانده، استغفار کردن است، که خدای متعال به رسول خود فرمود: "ولی (ای پیامبر!) تا تو در میان آنها هستی، خداوند آنها را مجازات نخواهد کرد، و (نیز) تا استغفار می کنند، خدا عذابشان نمی کند".»

آثار و خواصّ استغفار

الف) وسعت در رزق :

قال علیٌّ علیه السلام: «الْاسْتغْفارُ یزیدُ فی الرّزْق.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «استغفار کردن، رزق را زیاد می کند.»

ب) محو کردن گناهان :

قال علیٌّ علیه السلام: «الْاسْتغْفارُ یمْحُو الْأوْزار.»(4)

1- . سوره انفال، آیه 33.

2- . نهج البلاغه، حکمت 88؛ مکارم الأخلاق، ج2، ص92، ح 2259؛ بحارالأنوار، ج93، ص284، ح31.
3- . بحارالأنوار، ج 90، ص 277، باب 15، ح 4؛ خصال، ج 2، ص 504، ح 2.
4- . غرر الحکم، ح 3820.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «استغفار، گناهان را پاک می کند.»

ج) بالاترین توسّل :

قال علیٌّ علیه السلام: «أفْضلُ التّوسُّل الاْسْتغْفارُ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «برترین توسّل، استغفار است.»

د) موجب امیدواری :

قال علیٌّ علیه السلام: «عجبْتُ لمنْ یقْنطُ و معهُ النّجاهُ و هُو الاْسْتغْفارُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «در شگفتم از کسی که ناامید است، در حالی که نجات و رستگاری با اوست و آن استغفار است.»

ه) بهترین عبادت :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «خیْرُ الْعباده الاْسْتغْفار.»(3)

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «بهترین عبادت، استغفار است.»

و) بهترین شفیع :

قال علیٌّ علیه السلام: «لا شفیع أنْجح من الاْسْتغْفار.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هیچ یاری، نیرومندتر از استغفار نیست.»

ره آورد استغفار

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ أُعْطی أرْبعآ لمْ یُحْرمْ أرْبعآ: منْ أُعْطی الدُّعاء لمْ یُحْرم الاْجابه، و منْ أُعْطی التّوْبه لمْ یُحْرم الْقبُول، و منْ أُعْطی الاْسْتغْفار لمْ یُحْرم

1- . غرر الحکم، ح 3825.
2- . همان، ح 3829.
3- . کافی، ج 2، ص 517.
4- . غرر الحکم، ح 3833.

الْمغْفره، و منْ أُعْطى الشُّكْر لمْ يُحْرم الزّياده، و تصْديقُ ذلک کتابُ اللّه، قال اللّهُ فى الدُّعاء: (اُدْعُونى أسْتجبْ لکُمْ)(1) ، و قال فى الاْسْتغْفار: (و منْ يعْملْ

سُوءآ أوْ يظْلمْ نفْسهُ ثُمّ يسْتغْفر اللّه يجد اللّه غفُورآ رحيمآ)(2) ، و قال فى

الشُّکْر: (لئنْ شکرْتُمْ لازيدنّکُمْ)(3) ، و قال فى التّوْبه: (إنّما التّوْبهُ على اللّه

للّذين يعْملُون السُّوء بجهالهٍ ثُمّ يتُوبُون منْ قريبٍ فأُولئک يتُوبُ اللّهُ عليْهمْ و کان اللّهُ عليمآ حکيمآ)(4) .»(5)

حضرت على عليه السلام مى فرمايد :

«هر که را چهار چيز دادند، از چهار چيز محروم نباشد؛ هر که توفيق دعا کردن داشته باشد از اجابت، هر که توفيق توبه کردن پيدا کند، از پذيرفته شدن، هر که توفيق استغفار داشته باشد، از آمرزش گناهان، و هر که توفيق شکرگزارى به او عطا شود از افزونى نعمت، محروم نمى ماند.

و اين مطلب مورد تصديق کتاب الهى است که در مورد دعا مى فرمايد : "مرا بخوانيد تا خواسته هاى شما را اجابت کنم." در مورد استغفار مى فرمايد : "هر که کار بدى انجام دهد يا به خود ستم کند، سپس از خداوند طلب آمرزش نمايد، خدا را آمرزنده و مهربان خواهد يافت." در مورد شکر مى فرمايد: "اگر شکرگزارى کنيد، (نعمت خود را) بر شما خواهم افزود." و در مورد توبه مى فرمايد: "پذيرش توبه از سوى خدا، تنها براى کسانى است که کار بدى را از روى جهالت انجام مى دهند سپس زود توبه مى کنند، خداوند توبه چنين اشخاصى را مى پذيرد، و خدا دانا و حکيم است."»

1- . سوره مؤمن، آيه 60.
2- . سوره نساء، آيه 110.
3- . سوره ابراهيم، آيه 7.
4- . سوره نساء، آيه 17.
5- . روضه الواعظين، ج 2، ص 478؛ نهج البلاغه، حکمت 135.

حکمت سوّم : «رزق و روزی در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«یابْن آدم! لا تحْصلْ همّ یوْمک (عُمْرک) الّذی لمْ یأْتک علی یوْمک الّذی قدْ أتاک، فإنّهُ إنْ یکُ منْ عُمْرک یأْت اللّهُ فیه برزْقک.»(1)

امیر مؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ای فرزند آدم! اندوه روز نیامده را بر امروزت میفزا؛ زیرا اگر روز نرسیده از عُمر تو باشد، خداوند روزی تو را خواهد رساند.»

قدرت خداوند در روزی رساندن

قیل لهُ علیه السلام: لوْ سُدّ علی رجُلٍ بابُ بیْته و تُرک فیه، منْ أیْن کان یأْتیه رزْقهُ؟ قال علیٌّ علیه السلام: «منْ حیْثُ یأْتیه أجلُهُ.»(2)

از امیرالمؤمنین علیه السلام پرسیدند: اگر در خانه مردی را به رویش ببندند، رزق و روزی او از کجا خواهد آمد؟ حضرت فرمود: «از آن جایی که مرگ او به سراغش می آید!»

اقسام رزق و روزی

قال علیٌّ علیه السلام: «یابْن آدم! الرّزْقُ رزْقان: رزْقٌ تطْلُبُهُ و رزْقٌ یطْلُبُک، فإنْ لمْ تأْته أتاک، فلا تحْملْ همّ سنتک علی همّ یوْمک! کفاک کُلُّ یوْمٍ علی ما فیه، فإنْ تکُنْ السّنةُ منْ عُمْرک فإنّ اللّه تعالی سیُؤْتیک فی کُلّ غدٍ جدیدٍ ما قسم لک، و إنْ لمْ تکُنْ السّنةُ منْ عُمْرک فما تصْنعُ بالْهمّ فیما لیْس لک، و لنْ یسْبقُک إلی رزْقک طالبٌ، و لنْ یغْلبک علیْه غالبٌ، و لنْ یُبْطئ عنْک ما قدْ قُدّر لک.»(3)

1- . نهج البلاغه، حکمت 266.
2- . همان، حکمت 356.
3- . همان، حکمت 379.

امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«ای فرزند آدم! روزی دو گونه است: روزی که تو آن را بجویی، و روزی که تو را می جوید که اگر به سراغش نروی به سوی تو آید. پس اندوه سال خود را بر اندوه امروزت قرار مده، که برطرف کردن اندوه هر روز از عمر تو را کافی است. اگر سال آینده در شمار عمر تو باشد، همانا خدای بزرگ در هر روز سهم تو را خواهد داد و اگر از شمار عمرت نباشد، تو را با اندوه آن چه کار است، که هرگز جوینده ای در گرفتن سهم روزی تو بر تو پیشی نگیرد، و چیره شونده ای بر تو چیره نگردد، و آنچه برای تو مقدّر گشته، بی کم و کاست به تو خواهد رسید.»

موجبات برکت در رزق و روزی

الف) خوش اخلاقی :

قال علیٌّ علیه السلام: «فی سعه الأخْلاق کُنُوزُ الأرْزاق.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«گنج های رزق و روزی، در وسعت اخلاق]و خوش اخلاقی[، است.»

ب) استغفار :

قال علیٌّ علیه السلام: «أکْثرُوا الاْسْتغْفار تجْلبُوا الرّزْق.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بسیار استغفار کنید تا روزی را جلب کنید.»

ج) نماز :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«الصّلاهُ منْ شرائع الدّین و فیها مرْضاهُ الرّبّ فهی منْهاجُ الاْنْبیاء و للْمُصلّی

1- . غرر الحكم، ح 5383.
2- . خصال، ج 2، ص 615.

حُبُّ الْملائکه و هُدیً و إیمانٌ و نُورُ الْمعْرفه و برکهٌ فی الرّزْق»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید :

«نماز از راه های بندگی در دین و دربردارنده رضای پروردگار است. و نماز راه و رسم انبیا است. و دوستی فرشتگان و هدایت و ایمان و روشنایی در شناختن حقّ و برکت در روزی همراه نمازگزار است.»

د) صدقه :

قال علیّ علیه السلام: «برکهُ الْمال فی الصّدقه.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «برکت مال، در صدقه دادن است [یعنی صدقه دادن سبب افزونی مال می گردد].»

ه) صله رحم :

قال علیٌّ علیه السلام: «إنّ صله الرّحم لتزیدُ فی الرّزْق.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «همانا صله رحم، رزق را زیاد می کند.»

و) راستگویی :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «الْوفاءُ و الصّدْقُ یجُرّان الرّزْق.»(4)

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید :

«وفاداری و راستگویی، دو عامل جاری شدن رزق هستند.»

ص: 367

1- . خصال، ج 2، ص 522؛ بحارالأنوار، ج 79، ص 231، ح 56.
2- . غرر الحکم، ح 9142.
3- . مستدرک الوسائل، ج 7، ص 183، باب 11، ح 7982.
4- . فردوس دیلمی، ج 4، ص 436، ح 7268.

حکمت چهارم : «ایمان در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«علامهُ الْایمان أنْ تُؤْثر الصّدْق حیْثُ یضُرُّک علی الْکذب حیْثُ ینْفعُک و ألّا یکُون فی حدیثک فضْلٌ عنْ عملک (علْمک) و أنْ تتّقی اللّه فی حدیث غیْرک.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «نشانه ایمان، این است که راست گفتن را -اگر چه بر زیان تو باشد- بر دروغ گویی - اگر چه به نفع تو باشد، ترجیح دهی، و آن که بیش از مقدار عمل و آگاهی خود سخن نگویی، و چون از دیگران سخن گویی، از خداوند بترسی.»

تعریف ایمان

و سُئل عن الْایمان فقال علیه السلام :

«الإیمانُ معْرفهٌ بالْقلْب و إقْرارٌ باللّسان و عملٌ بالْارْکان.»(2)

از امیرمؤمنان علی علیه السلام در مورد «ایمان» پرسیده شد، حضرت فرمود :

«ایمان، شناخت با قلب، اقرار با زبان و عمل با اعضا و جوارح است.»

حقیقت ایمان

قال علیٌّ علیه السلام: «الإیمانُ شجرهٌ أصْلُها الْیقینُ و فرْعُها التُّقی و نُورُها الْحیاءُ و ثمرُها السّخاءُ.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ایمان، درختی است که ریشه اش یقین، شاخه اش پرهیزکاری، شکوفه اش حیا، و میوه اش بخشندگی و سخاوت است.»

1- . بحارالأنوار، ج 2، ص 122، ح 431، و ج 64، ص 314؛ نهج البلاغه، حکمت 458.
2- . نهج البلاغه، حکمت 227؛ بحارالأنوار، ج 66، ص 64، ح 11؛ کشف الغمّه، ج 2، ص 307.
3- . غرر الحکم، ح 1441.

اهمیّت ایمان

قال علیٌّ علیه السلام: «أقْربُ النّاس من اللّه سُبْحانهُ أحْسنُهُمْ إیماناً.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«نزدیک ترین مردم به خداوند، نیکوترین ایشان از جهت ایمان است.»

کمال ایمان

قال علیٌّ علیه السلام: «لا یکْمُلُ إیمانُ عبْدٍ حتّی یُحبّ منْ أحبّهُ اللّهُ سُبْحانهُ و یُبْغض منْ أبْغضهُ اللّهُ سُبْحانهُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ایمان بنده ای کامل نمی شود مگر آنچه را که خدا دوست دارد او نیز دوست داشته باشد، و آنچه را خداوند دشمن دارد او نیز دشمن بدارد.»

آثار ایمان

الف) امنیّت :

قال علیٌّ علیه السلام: «ما منْ شیْءٍ یحْصُلُ به الْأمانُ أبْلغُ منْ إیمانٍ و إحْسانٍ.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هیچ چیزی که به وسیله آن امنیّت]دنیا و آخرت[حاصل شود، کامل تر از ایمان و احسان نیست.»

ب) نجات :

قال علیٌّ علیه السلام: «لا یفُوزُ بالنّجاه إلّا منْ قام بشرائط الْأیمان.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «به نجات و رستگاری نائل نمی شود مگر آن که شرایط ایمان را برپای دارد.»

ص: 369

1- . غرر الحكم، ح 1458.
2- . همان، ح 1477.
3- . همان، ح 1488.
4- . همان، ح 1494.

ج) رستگاری :

قال علیٌّ علیه السلام: «ثمرهُ الْایمان الْفوزُ عنْداللّه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ثمره و میوه ایمان، رسیدن به رستگاری نزد خداوند است.»

د) حیا :

قال علیٌّ علیه السلام: «حیاءُ الرّجُل منْ نفْسه ثمرهُ الْایمان.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «شرم و حیای مرد از نفس خویش،]و مرتکب گناه نشدن[، ثمره ایمان است.»

ه) صبر :

قال علیٌّ علیه السلام: «الصّبْرُ ثمرهُ الْایمان.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«صبر و شکیبایی]در مصیبت ها[ثمره ایمان است.»

و) میل به آخرت :

قال علیٌّ علیه السلام: «ثمرهُ الْایمان الرّغْبهُ فی دار الْبقاء.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ثمره ایمان، رغبت داشتن به سرای آخرت است.»

1- . غرر الحکم، ح 1491.
2- . همان، ح 1498.
3- . همان، ح 6217.

4- . همان، ح 1497.

حکمت پنجم : «اهمیّت دعا در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «سُوسُوا (شوبوا) إیمانکُمْ بالصّدقه و حصّنُوا أمْوالکُمْ بالزّکاه و ادْفعُوا أمْواج الْبلاء بالدُّعاء.»(1)

حضرت علی علیه السلام می فرماید :

«ایمان خود را با صدقه دادن و اموالتان را با زکات دادن نگاه دارید، و امواج بلا را با دعا از خود دور کنید.»

دعا، بلاها را دفع می کند

قال علیٌّ علیه السلام: «ادْفعُوا أمْواج الْبلاء عنْکُمْ بالدُّعاء قبْل وُرُود الْبلاء فوالّذی فلق الْحبّه و برأ النّسمه الْبلاءُ أسْرعُ إلی الْمُؤْمن منْ انْحدار السّیْل منْ أعْلی التّلْعه إلی أسْفلها و منْ رکْض الْبراذین.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «موج های بلا را پیش از آن که به شما برسد، با دعا کردن از خود دور کنید؛ سوگند به آن که دانه را شکافته و مردمان را آفریده است، بلا به سوی مؤمن، از شتاب سیلاب از فراز تپه به پایین آن و از سرعت راه رفتن اسب ها شتابنده تر می آید.»

آداب دعا نمودن

الف) صلوات فرستادن :

قال علیٌّ علیه السلام: «کُلُّ دُعاءٍ محْبُوبٌ عن السّماء حتّی یُصلّی علی مُحمّدٍ و علی آل مُحمّدٍ :.»(3)

1- . نهج البلاغه، حکمت 146.
2- . مستدرک الوسائل، ج 5، ص 178، باب 7، ح 5613؛ خصال، ج 2، ص 621، ح 10؛ بحارالأنوار، ج10، ص 99.
3- . کنز العمّال، ح 3988؛ بحارالأنوار، ج 27، ص 260، ح 15؛ ثواب الأعمال، ص 55.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «هر دعایی تا در آن بر محمّد و آل محمّد : صلوات فرستاده نشود، از]ورود به[آسمان ممنوع است.»

ب) اصرار در دعا :

قال علیٌّ علیه السلام: «فألْحِحْ فی الْمسْأله یفْتحْ لک أبْواب الرّحْمه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «در مسْألت از خدا پافشاری و اصرار کن تا درهای رحمت به رویت گشوده شود.»

ج) ناامید نشدن :

قال علیٌّ علیه السلام: «لا یُقنّطنّک تأْخیرُ إجابه الدُّعاء، فإنّ الْعطیّه علی قدْر النّیّه و رُبّما تأخّرت الْاجابهُ لیکُون ذلک أعْظمُ لاجْر السّائل و أجْزل لعطاء النّائل.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«تأخیر در اجابت دعا، تو را ناامید نگرداند؛ زیرا که بخشش بستگی به نیّت دارد و چه بسا در اجابت دعا تأخیر می شود تا پاداش درخواست کننده بیشتر و جزای آرزومند کامل تر شود.»

د) اخلاص :

قال علیٌّ علیه السلام: «علیْک بإخْلاص الدُّعاء فإنّهُ أخْلقُ بالْأجابه.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «بر تو باد به اخلاص]و حضور قلب[در دعا، پس به درستی که آن سزاوارتر است به اجابت.»

ه) مداومت در دعا :

قال علیٌّ علیه السلام: «من اسْتدام قرْع الْباب و لجّ ولج.»(4)

1- . بحارالأنوار، ج 74، ص 225، ح 1.

2- . غرر الحکم، ح 3769.
3- . همان، ح 3755.
4- . همان، ح 3758.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر که مدام دری را بکوبد و اصرار ورزد، باز گردد.»

و) ستایش و ثنا پیش از دعا :

قال أبُوعبْداللّه علیه السلام :

«إنّ فی کتاب أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام: إنّ الْمدْحه قبْل الْمسْأله فإذا دعوْت اللّه عزّوجلّ فمجّدْهُ.» قُلْتُ: «کیْف أُمجّدُهُ؟» قال: «تقُولُ: یا منْ هُو أقْربُ إلیّ منْ حبْل الْورید یا فعّالاً لما یُریدُ یا منْ یحُولُ بیْن الْمرْء و قلْبه یا منْ هُو بالْمنْظر الأعْلی یا منْ هُو لیْس کمثْله شیْءٌ.»(1)

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید :

«همانا در کتاب امیرالمؤمنین علیه السلام است که مدح]خداوند[پیش از خواستن حاجت است؛ پس هر گاه خواستی به درگاه خدا دعا کنی، او را تمجید و ستایش کن.» گفتم: «چگونه او را تمجید کنم؟» حضرت فرمود : «می گویی: ای کسی که از رگ گردن به من نزدیک تری، ای که هر چیز را خواهی به خوبی انجام می دهی، ای کسی که میان مرد و قلبش حایل می شود، ای کسی که در جایگاه برتر هستی، ای آن که چیزی به مانندش نیست.»

ز) بسم الله گفتن در آغاز دعا :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «لا یُردُّ دُعاءٌ أوّلُهُ بسْم اللّه الرّحْمن الرّحیم.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید :

«دعایی که با بسم الله الرّحمن الرّحیم شروع گردد، رد نمی شود.»

1- . مکارم الأخلاق، ص 273؛ بحارالأنوار، ج 90، ص 314، ح 20؛ کافی، ج 2، ص 484.

2- . الدّعوات، ص 52، ح 131؛ بحارالأنوار، ج 90، ص 313؛ مستدرک الوسائل، ج 5، ص 304، ح5929.

حکمت ششم : «ارزش توبه در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «و لا خیْر فی الدُّنْیا إلّا لرجُلیْن: رجُلٌ أذْنب ذُنُوباً فهُو یتدارکها بالتّوبه و رجُلٌ یُسارعُ فی الْخیْرات.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «در دنیا جز برای دو کس خیر نیست، یکی گناهکاری که با توبه جبران]گذشته خود[کند و دیگر نیکوکاری که در کارهای نیکو و خیرات شتاب ورزد.»

پایه های توبه

قال علیٌّ علیه السلام: «التّوْبهُ علی أرْبعه دعائم: ندمٌ بالْقلْب و اسْتغْفارٌ باللّسان و عملٌ بالْجوارح و عزْمُ أنْ لا یعُود.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «توبه بر چهار پایه استوار است: 1- پشیمانی در دل؛ 2- استغفار کردن به زبان؛ 3- عمل کردن (و جبران نمودن) با اعضا و جوارح؛ 4- تصمیم بر بازنگشتن به گناه.»

شتاب در توبه کردن

قال علیٌّ علیه السلام: «إنْ فارقْت سیّئةً فعجّلْ محْوها بالتّوْبه.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر گاه مرتکب گناهی شدی، با توبه به محو کردن آن شتاب کن.»

توبه نصوح

قال علیٌّ علیه السلام: «ترْکُ الذّنْب أهْونُ منْ طلب التّوْبه.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «ترک گناه از طلب توبه، سهل تر است.»

ص: 374

1- . نهج البلاغه، حکمت صلی الله علیه و آله4.

2- . بحارالأنوار، ج 75، ص 81، ح 74.
3- . همان، ج 74، ص 210.
4- . همان، ج 70، ص 364.

آثار و برکات «توبه»

الف) نزول رحمت الهی :

قال علیٌّ علیه السلام: «التّوْبهُ تسْتنْزلُ الرّحْمه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «توبه، رحمت الهی را نازل می کند.»

ب) پاک شدن گناهان :

قال علیٌّ علیه السلام: «التّائبُ من الذّنْب کمنْ لا ذنْب لهُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«توبه کننده از گناه، مانند کسی است که گناه نکرده است.»

ج) موجب خشنودی خداوند :

قال علیٌّ علیه السلام: «تُوبُوا إلی اللّه عزّوجلّ و ادْخُلُوا فی محبّته فإنّ اللّه عزّوجلّ یُحبُّ التّوّابین.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«به درگاه خداوند عزّوجلّ توبه کنید و در محبّت او داخل شوید؛ زیرا همانا خداوند توبه کنندگان را دوست می دارد.»

1- . غرر الحکم، ح 3735.
2- . کافی، ج 2، ص 435؛ بحارالأنوار، ج 90، ص 281؛ وسائل الشّیعه، ج 16، ص 75، ح 21022.

حکمت هفتم : «ارزش علم و دانش در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «کُلُّ وعاءٍ یضیقُ بها جُعل فیه إلّا وعاء الْعلْم فإنّهُ یتّسعُ به.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر ظرفی با ریختن چیزی در آن پُر می شود، به جز ظرف علم و دانش که هر چه در آن جای دهی، وسعتش بیشتر می شود.»

علم بهتر از ثروت است

قال علیٌّ علیه السلام: «الْعلْمُ خیْرٌ من الْمال، الْعلْمُ یحْرُسُک و أنْت تحْرُسُ الْمال.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«دانش از مال بهتر است؛ زیرا دانش تو را محافظت می کند، در حالی که تو باید مال را محافظت کنی.»

اقسام علم حقیقی

قال النّبیُّ صلی الله علیه و آله: «إنّما الْعلْمُ ثلاثةٌ: آیةٌ مُحْکمةٌ أوْ فریضةٌ عادلةٌ أوْ سُنّةٌ قائمةٌ و ما خلاهُنّ فهُو فضْلٌ.»(3)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «همانا علم]حقیقی[سه چیز است: آیه محکم (اصول عقاید)، فریضه عادله (علم اخلاق)، سنّت قائمه (علم احکام شرعی)، و غیر از این ها فضل است.»

فضیلت طلب علم

عنْ علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام قال :

1- . نهج البلاغه، حکمت 205.

2- . غرر الحکم، ح 33؛ بحارالأنوار، ج 23، ص 45؛ خصال، ج 1، ص 186، ح 257.
3- . کافی، ج 1، ص 32، ح 1.

«بیْنما أنا جالسٌ فی مسْجد النّبیّ صلی الله علیه و آله إذْ دخل أبُوذرٌّ فقال: یا رسُول اللّه! جنازهُ العابد أحبّ إلیْک أمْ مجْلسُ الْعالم؟

فقال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: یا أباذرّ! الجُلُوسُ ساعهً عنْد مُذاکره الْعلْم أحبُّ إلی اللّه تعالی منْ قیام ألْف لیْلهٍ یُصلّی فی کُلّ لیْلهٍ ألْف رکْعهٍ و الْجُلُوسُ ساعهً عنْد مُذاکره الْعلْم أحبُّ إلی اللّه تعالی منْ ألْف غزْوهٍ و قراءه الْقُرآن کُلّه.

فقال: یا رسُول اللّه، مُذاکرهُ الْعلْم خیْرٌ منْ قراءه الْقُرآن کُلّه؟!

فقال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: یا أباذرّ! الْجُلُوسُ ساعهً عنْد مُذاکره الْعلْم أحبُّ إلی اللّه منْ قراءه الْقُرآن کُلّه اثْنی عشر ألْف مرّهٍ، علیْکُمْ بمُذاکره الْعلْم فإنّ الْعلْم تعْرفُون الْحلال من الْحرام، و منْ خرج منْ بیْته لیلْتمس باباً من الْعلْم، کتب اللّهُ عزّوجلّ لهُ بکُلّ قدمٍ ثواب نبیٍّ من الأنْبیاء و أعْطاهُ اللّهُ بکُلّ حرْفٍ یسْمعُ أوْ یکْتُبُ مدینهً بالْجنّه و طالبُ الْعلْم أحبّهُ اللّهُ و أحبّهُ ملائکتهُ و أحبّهُ النّبیُّون و لا یُحبُّ الْعلْم إلاّ السّعیدُ و طُوبی لطالب الْعلْم یوْم الْقیامه»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «روزی در مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله نشسته بودم که اباذر وارد شد و عرضه داشت: "ای رسول خدا! تشییع نمودن جنازه عابد در نزد شما بهتر است یا نشستن در نزد عالم؟"

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: "ای اباذر! ساعتی نشستن در حضور عالم و مذاکره علم، از هزار شب قیام و عبادت که هر شب هزار رکعت نماز خوانده شود، نزد خدا بهتر است، و ساعتی به گفت وگوی علمی پرداختن نزد خداوند از هزار جهاد و قرائت تمام قرآن محبوب تر است."

اباذر]با تعجّب[گفت: "گفت وگوی علم از قرائت تمام قرآن برتر است؟"

حضرت فرمود: "ای اباذر! ساعتی در گفت وگوی علمی به سر بردن، نزد خدا از دوازده هزار ختم قرآن محبوب تر است. بر شما باد به مذاکره علم؛

1- . معالم الزّلفی، ج 1، الباب الرّابع، ح 6؛ جامع الأخبار، ص 37؛ مستدرک الوسائل، ج 5، ص 96، ح6176.

زیرا به وسیله آن احکام حلال را از حرام می شناسید. و هر کس برای یافتن بابی از علم از منزل خارج شود، خداوند متعال برای هر قدمی که برمی دارد، ثواب پیامبری از پیامبران الهی را می نویسد و برای هر حرفی که می شنود و یا می نویسد، شهری در بهشت قرار می دهد. و خداوند متعال و فرشتگان، طالب علم را دوست دارند. و علم و دانش را دوست نمی دارد مگر انسان خوشبخت و خوشا به حال]و مقام[طالب علم در روز قیامت."»

ص: 378

حکمت هشتم : «ارزش یقین در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

و سمع علیه السلام رجُلاً من الْحرُوریّه یتهجّدُ و یقْرأُ فقال :

«نوْمٌ علی یقینٍ خیْرٌ منْ صلاهٍ فی شکٍّ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام -هنگامی که صدای مردی از اهالی حروراء(2) را شنید که نماز شب می خواند و قرآن قرائت می کرد- فرمود :

«خوابیدن همراه با یقین، برتر از نماز خواندن با شکّ و تردید است.»

بزرگ ترین سعادت

قال علیٌّ علیه السلام: «ما أعْظم سعاده منْ بُوشر قلْبُهُ ببرْد الْیقین.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «چه سعادت بزرگی دارد کسی که در دلش خُنکی یقین را چشیده است.»

بالاترین دعا

قال علیٌّ علیه السلام: «أیُّها النّاسُ! سلُوا اللّه الْیقین وارْغبُوا إلیْه فی الْعافیه فإنّ أجلّ النّعم الْعافیهُ، و خیْرُ ما دام فی الْقلْب الْیقینُ، والْمغْبُونُ منْ غُبن دینهُ و الْمغْبُوطُ منْ حسُن یقینُهُ.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ای مردم! از خداوند یقین بخواهید و عافیت از او درخواست کنید؛ زیرا بزرگ ترین نعمت عافیت است و بهترین چیزی که در دل پایدار ماند

1- . نهج البلاغه، حکمت صلی الله علیه و آله7؛ بحارالأنوار، ج 33، ص 357.

2- . حروراء، دهکده ای نزدیک کوفه است که گروه منحرف خوارج آن جا را برای پیکار با امام علیهالسّلام انتخاب کرده بودند و آن شخص «عروه بن

ادنه» بود که در جنگ نهروان کشته شد.
3- . غرر الحکم، ح 716.
4- . بحارالأنوار، ج 75، ص 44، ح 38.

یقین است، و زیان دیده آن کسی است که در دینش زیان ببیند، و آن کس مورد غبطه است که در یقینش نیکوست.»

یقین، رأس دین است

قال علیٌّ علیه السلام: «قوُّوا إیمانکُمْ بالْیقین، فإنّهُ أفْضلُ الدّین.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ایمان خود را با یقین تقویت کنید؛ زیرا که یقین برترین دین است.»

برترین عبادت

قال علیٌّ علیه السلام: «الیقینُ أفْضلُ عبادهٍ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «یقین، برترین عبادت است.»

آثار و برکات «یقین»

الف) صبر :

قال علیٌّ علیه السلام: «الصّبْرُ ثمرهُ الْیقین.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «صبر، ثمره یقین است.»

ب) اخلاص :

قال علیٌّ علیه السلام: «سببُ الاْخْلاص الْیقینُ.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «سبب اخلاص، یقین است.»

1- . غرر الحکم، ح 732.
2- . همان، ح 706.
3- . همان، ح 6216.
4- . همان، ح 746.

ج) زُهد :

قال علیٌّ علیه السلام: «الیقینُ یُثْمرُ الزُّهْد.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «یقین، میوه زُهد است.»

د) خشنود بودن :

قال علیٌّ علیه السلام: «الرّضا ثمرةُ الْیقین.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «رضایت، میوه یقین است.»

ه) توکّل :

قال علیٌّ علیه السلام: «بحُسْن التّوکُّل یُسْتدلُّ علی حُسْن الْایقان.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«نیکویی توکّل]به خداوند[دلیل بر نیکویی یقین است.»

و) بهشت :

قال علیٌّ علیه السلام: «علیْکُمْ بلُزُوم الْیقین والتّقْوی فإنّهُما یُبلّغانکُمْ جنّةُ الْمأْوی.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «همواره با یقین و تقوا باشید؛ چرا که آن دو شما را به سرای بهشت می رساند.»

1- . غرر الحکم، ح 735.
2- . همان، ح 1823.
3- . همان، ح 3880.
4- . همان، ح 5930.

حکمت نهم : «فضیلت حیا در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«و منْ کثُر کلامُهُ کثُر خطؤُهُ و منْ کثُر خطؤُهُ قلّ حیاؤُهُ و منْ قلّ حیاؤُهُ قلّ ورعُهُ و منْ قلّ ورعُهُ مات قلْبُهُ و منْ مات قلْبُهُ دخل النّار.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«و هر کس زیاد سخن بگوید، خطایش زیاد می گردد، و هر کس خطایش زیاد شود، حیای وی کم شود؛ و هر کس حیایش کم شود، ورعش نیز می کاهد؛ و هر کس ورع و پرهیز از گناهش کم شود، قلبش می میرد؛ و هر کس قلبش بمیرد، وارد دوزخ می گردد.»

شش چیز نیکوست، ولی از شش نفر نیکوتر

قال علیٌّ علیه السلام :

«ستّهُ أشْیاءٍ حسنٌ و لکنّها منْ ستّهٍ أحْسنُ؛ الْعدْلُ حسنٌ و هُو من الْأُمراء أحْسنُ، والصّبْرُ حسنٌ و هُو من الْفُقراء أحْسنُ، والْورعُ حسنٌ و هُو من الْعُلماء أحْسنُ، والْحیاءُ حسنٌ و هُو من النّساء أحْسنُ و أمیرٌ لا عدْل لهُ کغمامٍ لا غیْث لهُ و فقیرٌ لا صبْر لهُ کمصْباحٍ لا ضوْء لهُ و عالمٌ لا ورع لهُ کشجرهٍ لا ثمر لها و غنیٌّ لا سخاء لهُ کمکانٍ لا نبْت لهُ و شابٌّ لا توْبه لهُ کنهْرٍ لا ماء لهُ وامْرأهٌ لا حیاء لها کطعامٍ لا ملْح لهً.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمودند :

«شش چیز نیکو است، ولی از شش نفر نیکوتر است :

1- عدل نیکوست، ولی از فرمان روایان نیکوتر است.

ص: 382

1- . نهج البلاغه، حکمت 349؛ تحف العقول، ص 89، بحارالأنوار، ج 68، ص 286؛ روضه الواعظین،ج 2، ص 496.

2- . إرشاد القلوب، ج 1، ص 193، الباب الثّانى و الخمسون.

2- صبر خوب است، ولی از فقرا و نیازمندان پسندیده تر است.

3- ورع و پارسایی نیکو است، ولی از دانشمندان و علما بهتر است.

4- سخاوت نیکو است، ولی از ثروتمندان نیکوتر است.

5- توبه پسندیده است، ولی از جوانان پسندیده تر است.

6- حیا نیکوست، ولی از زن ها نیکوتر است.

و فرمانروایی که عدالت ندارد، همانند قطعه ابری است که باران ندارد؛ و فقیری که صبر ندارد، همانند چراغی است که روشنایی ندارد؛ و دانشمندی که ورع ندارد، همانند درختی است که میوه ندارد؛ و ثروت مندی که سخاوت ندارد، همانند زمینی است که در آن گیاه نمی روید؛ و جوانی که توبه نمی کند، همانند نهری است که آب ندارد؛ و زنی که شرم و حیا ندارد، همانند غذایی است که نمک ندارد.»

مواردی که در آن، «حیا» نیست

قال علیٌّ علیه السلام: «ثلاث لا یُسْتحْیا منْهُنّ، خدْمةُ الرّجُل ضیْفهُ و قیامُهُ عنْ مجْلسه لابیه و مُعلّمه و طلبُ الْحقّ و إنْ قلّ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سه چیز است که در آنها نباید حیا نمود: خدمت کردن انسان برای میهمان خودش، و از جابرخاستن برای احترام پدر و معلّم، و طلب نمودن حقّ خویش اگر چه اندک باشد.»

آثار و برکات «حیا»

الف) کلید همه خوبی ها :

قال علیٌّ علیه السلام: «الحیاءُ مفْتاحُ کُلّ خیْرٍ.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «حیا، کلید هر خیری است.»

1- . غرر الحكم، ح 978؛ مستدرک وسائل الشّيعه، ج 16، ص 260، ح 19800.

ب) سبب کرامت انسانی :

قال علیٌّ علیه السلام: «الحیاء تمامُ الْکرم و أحْسنُ الشّیم.»(1)

حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«حیا، سبب کمال همه کرامت ها و بهترین خصلت ها است.»

ج) بازداشتن انسان از کارهای قبیح :

قال علیٌّ علیه السلام: «الحیاءُ یصُدُّ عن الْفعْل الْقبیح.»(2)

حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«حیا، انسان را از کارهای زشت بازمی دارد.»

د) نشانه ایمان :

قال علیٌّ علیه السلام: «کثْرةُ حیاء الرّجُل دلیلٌ علی إیمانه.»(3)

حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«زیادی حیا در مرد، دلیل بر ایمان وی است.»

ه) محوکننده گناهان :

قال علیٌّ علیه السلام: «الحیاءُ من اللّه یمْحُو کثیراً من الْخطایا.»(4)

حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«حیا و شرم از خداوند، بسیاری از گناهان را نابود می کند.»

ص: 384

1- . غرر الحکم، ح 5437.
2- . همان، ح 5454.

3- . همان، ح 5446.
4- . همان، ح 5455.

حکمت دهم : «سخاوت در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«السّخاءُ ما کان ابْتداءً، فأمّا ما کان عنْ مسْألهٍ فحیاءٌ و تذمُّمٌ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سخاوت آن است که تو آغاز کنی؛ امّا آنچه با درخواست، داده می شود شرم و حیا و مذمّت است.»

حدّ و مرز بخشندگی

قال علیٌّ علیه السلام: «کُنْ سمْحآ و لا تکُنْ مُبذّرآ، و کُنْ مُقدّرآ و لا تکُنْ مُقتّرآ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بخشنده باش، امّا زیاده روی نکن؛ صرفه جو باش، امّا سخت گیر نباش.»

عطا کردن قبل از درخواست

قال علیٌّ علیه السلام: «أفْضلُ الْعطیّه ما کان قبْل مذلّه السُّؤال.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«برترین بخشش آن است که قبل از خواری طلب کردن باشد.»

آثار و برکات سخاوت

الف) زینت انسان :

قال علیٌّ علیه السلام: «السّخاءُ زیْنُ الانْسان.»(4)

1- . نهج البلاغه، حکمت 53؛ وسائل الشّیعه، ج 9، ص 457، ح 12491؛ بحارالأنوار، ج 68، ص 357.
2- . نهج البلاغه، حکمت 33.
3- . غرر الحکم، ح 8507.
4- . همان، ح 8432.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سخاوت و بخشندگی، زینت آدمی است.»

ب) ایجاد محبّت :

قال علیٌّ علیه السلام: «السّخاءُ یذْرِعُ الْمحبّه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سخاوت و بخشندگی، دوستی را در دل ها می کارد.»

ج) کم کردن گناهان :

قال علیٌّ علیه السلام: «السّخاءُ یُمحّصُ الذُّنُوب و یجْلبُ محبّه الْقُلُوب.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سخاوت و بخشندگی، گناهان را کم می کند و محبّت قلب های]مردم[را به سوی صاحب خود می کشاند.»

د) موجب برکت در رزق و روزی :

قال علیٌّ علیه السلام :

«علیْکُمْ بالسّخاء و حُسْن الْخُلُق فإنّهُما یزیدان الرّزْق و یُوجبان الْمحبّه.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بر شما باد به بخشندگی و خوش خُلقی، که این دو، روزی را زیاد می کند و دوستی و محبّت برای صاحب خود می آورد.»

ه) موجب بزرگی :

قال علیٌّ علیه السلام: «سببُ السّیاده السّخاءُ.»(4)

1- . غرر الحکم، ح 8521.
2- . همان، ح 8524.
3- . همان، ح 8528.
4- . همان، ح 8555.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سبب بزرگی، سخاوت و بخشندگی است.»

و) پوشیده شدن عیب ها :

قال علیٌّ علیه السلام: «غطُّوا معایبکُمْ بالسّخاء فإنّهُ ستْرُ الْعُیُوب.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«عیب های خود را با سخاوت بپوشانید، که همانا بخشندگی پوشاننده عیب هاست.»

ز) موجب تقرّب به خدا :

قال علیٌّ علیه السلام: «السّخاءُ قُرْبةٌ»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بخشندگی، موجب نزدیکی]به خدا و مردم[است.»

آفت سخاوت

قال علیٌّ علیه السلام: «آفةُ السّخاء الْمنُّ.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «آفت بخشندگی، منّت گذاشتن است.»

1- . غرر الحکم، ح 8570.
2- . بحارالأنوار، ج 69، ص 193، ح 9.

حکمت یازدهم : «ره آورد حلم و بردباری در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«إنْ لمْ تکُنْ حلیمآ فتحلّمْ؛ فإنّهُ قلّ منْ تشبّه بقوْمٍ إلّا أوْشکُ أنْ یکُون منْهُمْ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«اگر بردبار نیستی، خود را به شخص بردبار شبیه نما؛ زیرا کم پیش می آید کسی خود را همانند مردمی کند و از جمله آنان به حساب نیاید.»

معنا و مفهوم «حلْم»

قال علیٌّ علیه السلام: «لیْس الْحلیمُ منْ عجز فهجم و إذا قدر انْتقم، إنّما الْحلیمُ منْ إذا قدر عفا، و کان الْحلْمُ غالبآ علی کُلّ أمْره.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بردبار آن نیست که چون ناتوان شد، خاموش شود، و چون قدرت یابد، انتقام کشد، بلکه بردبار کسی است که قدرت داشته باشد، امّا گذشت کند و بردباری بر تمام کارهای او غالب باشد.»

برترین صفات انسانی

قال علیٌّ علیه السلام: «الْحلْمُ سجیّةٌ فاضلةٌ.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«حلم و بردباری از صفات برجسته انسان است.»

1- . نهج البلاغه، حکمت 207.
2- . غرر الحکم، ح 6437.
3- . بحارالأنوار، ج 68، ص 428، ح 78.

آثار و برکات «حلم و بردباری»

الف) موجب عزّت و بزرگواری :

قال علیٌّ علیه السلام: «لا عزّ أرْفع من الْحلْم.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «عزّتی برتر از حلم و بردباری نیست.»

ب) ثمره علم :

قال علیٌّ علیه السلام: «لنْ یُثْمر الْعلْمُ حتّی یُقارنهُ الْحلْمُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «علم و دانش ثمره نمی دهد، مگر هنگامی که همراه با حلم و بردباری باشد.»

ج) غلبه بر دشمن :

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ حلُم منْ عدُوّه ظفر به.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر کس در مقابل دشمن خود بردبار باشد، بر او پیروز می گردد.»

د) ایمنی از عذاب الهی :

قال علیٌّ علیه السلام: «الحلْمُ عنْد شدّه الْغضب یُؤْمنُ غضب الْجبّار.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «بردباری در اوج غضب، انسان را از خشم خداوند جبّار ایمن می سازد.»

ه) زینت انسان :

قال علیٌّ علیه السلام: «مُزیّنُ الرّجُل علْمُهُ و حلْمُهُ.»(5)

1- . بحارالأنوار، ج 68، ص 414، ح 32.
2- . غرر الحكم، ح 121.
3- . بحارالأنوار، ج 68، ص 428، ح 78.
4- . غرر الحكم، ح 6446.
5- . همان، ح 58.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«زینت دهنده مرد، دانش و بردباری اوست.»

و) زینت علم :

قال علیٌّ علیه السلام: «زیْنُ الْعلْم الْحلْمُ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «زینت دانش، حلم و بردباری است.»

ز) کثرت علم :

قال علیٌّ علیه السلام: «حُسْنُ الْحلْم دلیلُ وُفُور الْعلْم.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«خوبی بردباری، دلیل فراوانی علم و دانش است.»

ح) رأس علم :

قال علیٌّ علیه السلام: «رأْسُ الْعلْم الْحلْمُ.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «ریشه و اصل دانش، بردباری است.»

ط) کمال ایمان :

قال علیٌّ علیه السلام: «ثلاثٌ منْ کُنّ فیه کمُل إیمانُهُ الْعقْلُ و الْعلْمُ و الْحلْمُ.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«سه چیز است که در هر کس باشد، ایمانش کامل و تمام است: 1- عقل و خرد؛ 2- علم و دانش؛ 3- حلم و بردباری.»

ص: 390

1- . غرر الحكم، ح 6423.
2- . همان، ح 6426.
3- . همان، ح 6427.
4- . همان، ح 1470.

حکمت دوازدهم : «معنای احسان در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام فی قوْله تعالی: (إنّ اللّه یأْمُرُ بالْعدْل و الْاحْسان)(1) :

«العدْلُ: الإنْصافُ، و الْاحْسانُ: التّفضُّلُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام در تفسیر قول خداوند: «خدا به عدل و احسان فرمان می دهد» فرمود :

«عدل، همان انصاف، و احسان، همان بخشش است.»

بالاترین احسان

قال علیٌّ علیه السلام: «إنّ مُقابله الْاساءه بالْاحْسان و تغمّد الْجرائم بالْغُفْران لمنْ أحْسن الْفضائل و أفْضل الْمحامد.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«همانا بدی را با احسان پاسخ دادن و گناهان را با گذشت و عفو پوشاندن، از بهترین فضیلت ها و برترین صفات ستوده است.»

احسان به دیگران موجب کرامت خود انسان

قال علیٌّ علیه السلام: «إنّک إنْ أحْسنْت فنفْسک تُکْرمُ، و إلیْها تُحْسنُ إنّک إنْ أسأْت فنفْسک تمْتهنُ و إیّاها تغْبنُ.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«تو اگر نیکی کنی خودت را گرامی داشته ای و به خودت نیکی کرده ای، و اگر بدی کنی خودت را خوار کرده ای و به خودت زیان رسانده ای.»

ص: 391

1- . سوره نحل، آیه 90.
2- . نهج البلاغه، حکمت 231؛ بحارالأنوار، ج 72، ص 29، ح 21.

3- . غرر الحكم، ح 8877.

آثار و برکات «احسان»

الف) موجب محبّت :

قال علیٌّ علیه السلام: «سببُ الْمحبّه الْاحْسانُ.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «احسان کردن، سبب محبّت است.»

ب) حُسن عاقبت :

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ أحْسن إلی النّاس حسُنتْ عواقبُهُ و سهُلتْ لهُ طُرُقُهُ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «هر که به مردم احسان کند، عاقبت]کارهای[او آسان شود، و راه های او آسان گردد.»

ج) موجب بزرگواری :

قال علیٌّ علیه السلام: «مع الْاحْسان تکُونُ الرّفْعهُ.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«احسان و نیکی کردن، بزرگواری و سربلندی به همراه دارد.»

د) بهترین توشه قیامت :

قال علیٌّ علیه السلام: «نعْم زادُ الْمعاد الْاحْسانُ إلی الْعباد.»(4)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بهترین توشه برای معاد، نیکی کردن به بندگان خداوند است.»

ه) کثرت دوستان :

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ کثُر إحْسانُهُ، کثُر خدمُهُ و أعْوانُهُ.»(5)

1- . غرر الحكم، ح 8810.
2- . همان، ح 8834.
3- . همان، ح 8808.
4- . همان، ح 8768.
5- . همان، ح 8833.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«آن که بسیار نیکوکار باشد، خدمت گزاران و یارانش بسیار شوند.»

بالاترین فضیلت انسان

قال علیٌّ علیه السلام: «حفْظُ اللّسان و بذْلُ الْاحْسان منْ أفْضل فضائل الانْسان.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«نگاهداشتن زبان]از گناهان[و بذل و عطای احسان، از برترین فضیلت های آدمی است.»

بالاترین اعمال

قال علیٌّ علیه السلام :

«شیْئان لا یُوازنُهُما عملٌ: حُسْنُ الْورع و الْاحْسانُ إلی الْمُؤْمنین.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«دو چیز است که هیچ عملی با آنها هم وزن نمی شود: 1- پرهیزکاری نیکو؛ 2-احسان به مؤمنان.»

1- . غرر الحکم، ح 4181.
2- . همان، ح 8710.

حکمت سیزدهم : «اهمیّت صدقه در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: «إذا أمْلَقْتُمْ فتاجرُوا اللّه بالصّدقه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«هر گاه تهی دست شدید، با صدقه دادن، با خدا تجارت کنید.»

آثار و برکات «صدقه»

الف) زیاد کردن روزی :

قال علیٌّ علیه السلام: «اسْتنْزلُوا الرّزْق بالصّدقه.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «با صدقه دادن، روزی را]بر خود[نازل کنید.»

ب) درمان بیماری ها :

قال علیٌّ علیه السلام: «الصّدقهُ دواءٌ مُنْجحٌ، و أعْمالُ الْعباد فی عاجلهمْ نُصْبُ أعْیُنهمْ فی آجالهمْ.»(3)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «صدقه دادن دارویی مؤثّر است، و کردار بندگان در دنیا، فردا در پیش روی آنان جلوه گر است.»

در حدیث است که مردی به امام کاظم علیه السلام از عیال واری خود و این که همه آنها بیمارند شکوه کرد، حضرت فرمود :

«آنها را با صدقه درمان کن؛ زیرا هیچ چیز زودتر از صدقه به درگاه خدا پذیرفته نمی شود، و برای بیماری دارویی سودمندتر از صدقه نیست.»(4)

1- . نهج البلاغه، حکمت 258؛ وسائل الشّیعه، ج 9، ص 372، ح 12271؛ ارشاد القلوب، ج 1، ص111، الباب التاسع و العشرون.

2- . غرر الحكم، ح 9136.
3- . نهج البلاغه، حكمت 7؛ بحارالأنوار، ج 66، ص 408، ح 12.
4- . ميزان الحكمه، باب الصّدقه، ح 10366.

ج) نزول رحمت :

قال علیٌّ علیه السلام: «الصّدقهُ تسْتنْزلُ (تُنْزلُ) الرّحْمه.»[1]

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «صدقه، رحمت الهی را نازل می نماید.»

د) دفع بلا :

قال علیٌّ علیه السلام: «الصّدقهُ تسْتدْفعُ الْبلاء و النّقْمه.»[2]

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«صدقه دادن، بلا و عقوبت را دفع می کند.»

ه) برکت در روزی :

قال علیٌّ علیه السلام: «برکهُ الْمال فی الصّدقه.»[3]

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«افزونی و برکت مال، در صدقه دادن است.»

و) دفع فقر :

قال علیٌّ علیه السلام: «داوُوا الْجوْر بالْعدْل و داوُوا الْفقْر بالصّدقه و الْبذْل.»[4]

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«ستم را به وسیله عدل، و فقر را به صدقه دادن و بخشش، مداوا کنید.»

ز) محو کردن گناهان :

قال الصّادقُ علیه السلام: «إنّ صدقه اللّیْل تُطْفئُ غضب الرّبّ و تمْحُو الذّنْب الْعظیم و تُهوّنُ الْحساب و صدقه النّهار تُثْمرُ

الْمال و تزیدُ فی الْعُمُر.»(5)

ص: 395

1- . غرر الحکم، ح 9134.
2- . همان، ح 9135.
3- . همان، ح 9142.
4- . همان، ح 7854.
5- . کافی، ج 4، ص 9، ح 3؛ ثواب الأعمال، ص 174، ح 2.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«صدقه دادن در شب، خشم خدا را فرومی نشاند و گناه بزرگ را پاک می کند و حساب را آسان می گرداند؛ و صدقه دادن در روز، مال و ثروت می آورد و عمر را زیاد می کند.»

فضیلت صدقه نهانی و صدقه آشکارا

قال علیٌّ علیه السلام: «إنّ أفْضل ما توسّل به الْمُتوسّلُون إلی اللّه سُبْحانهُ و تعالی، الْإیمانُ به و برسُوله و صدقهُ السّرّ فإنّها تُکفّرُ الْخطیئه و صدقهُ الْعلانیه فإنّها تدْفعُ میته السّوء.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«بهترین وسیله ای که متوسّلان به خدای سبحان به آن توسّل پیدا می کنند، ایمان به خدا و رسول اوست و صدقه نهانی، گناهان را پاک می کند و صدقه آشکار، که از مرگ ناگهانی و دلخراش جلوگیری می کند.»

1- . نهج البلاغه، خطبه 110؛ علل الشّرایع، ج 1، ص 247، ح 1؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 400، ح 21؛وسائل الشّیعه، ج 16، ص 288، ح 68، ح 21568؛ امالی طوسی، ص 216، مجلس ثامن.

حکمت چهاردهم : «معنای خیر و نیکی در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام»

اشاره

و سُئل عن الْخیْر ما هُو؟ فقال :

«لیْس الْخیْرُ أنْ یکْثُر مالُک و ولدُک، و لکنّ الْخیْر أنْ یکْثُر علْمُک، و أنْ یعْظُم حلْمُک و أنْ تُباهی النّاس بعباده ربّک، فإنْ أحْسنْت حمدْت اللّه و إنْ أسأْت اسْتغْفرْت اللّه»(1)

از امیرمؤمنان علی علیه السلام سؤال شد: خیر چیست؟ حضرت فرمود :

«خوبی آن نیست که مال و فرزندت بسیار شود، بلکه خیر آن است که علم و دانش تو فراوان و بردباری تو عظیم گردد و با پرستش خداوند در میان مردم افتخار کنی؛ پس اگر کار نیکی انجام دهی، شکر خدا را به جای آوری و اگر کار بدی انجام دادی از خدا طلب آمرزش کنی.»

آنچه موجب خیر دنیا و آخرت است

قال علیٌّ علیه السلام: «أرْبعٌ منْ أعْطیهُنّ فقدْ أُعْطی خیْر الدُّنْیا و الْأخره: صدْقُ حدیثٍ و أداءُ أمانهٍ و عفّهُ بطْنٍ و حُسْنُ خُلُقٍ.»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «چهار چیز است که به هر کس داده شود، خیر دنیا و آخرت به او داده شده است: 1- راستگویی؛ 2- امانتداری؛ 3- عفّت شکم و پاکدامنی؛ 4- خوش خُلقی.»

بهترین کارها

قال علیٌّ علیه السلام :

«خیْرُ الْاُمُور ما سهُلتْ مبادئُهُ و حسُنتْ خواتمُهُ و حُمدتْ عواقبُهُ.»(3)

1- . نهج البلاغه، حکمت صلی الله علیه و آله4؛ بحارالأنوار، ج 72، ص 140، ح 5.
2- . غرر الحکم، ح 4282.

3- . همان، ح 1859.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «بهترین کارها آن است که ابتدایش آسان و انتهایش نیکو و عاقبتش پسندیده باشد.»

اهمیّت شناخت «خیر و شرّ»

قال علیٌّ علیه السلام: «منْ لمْ یعْرف الْخیْر من الشّرّ فهُو بمنْزله الْبهیمه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید :

«هر کس کار خیر را از کار شرّ نشناسد، همانند چهارپایان است.»

آنچه با آن خیر دنیا و آخرت به دست می آید

1- ذکر «لا حول و لا قوّه الّا بالله» :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«"لا حوْل و لا قُوّه إلّا باللّه" کنْزٌ منْ کُنُوز الْجنّه منْ قالها نظر اللّهُ علیْه و منْ نظر اللّهُ إلیْه أعْطاهُ اللّهُ خیْر الدُّنْیا و الْآخره.»(2)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«"لا حول و لا قوّه الّا بالله"، گنجی از گنج های بهشت است؛ هر که آن را بگوید، خداوند به او نظر لطف بنماید، و هر که خداوند به او نظر لطف کند، خیر دنیا و آخرت را به او می بخشد.»

2- شکیبایی و شکرگزاری :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «خصْلتان منْ رزقهُما قدْ أُعْطی خیْر الدُّنْیا و الْآخره: منْ إذا ابْتُلی صبر و إذا أُعْطی شکر.»(3)

1- . تحف العقول، ص 99؛ کافی، ج 8، ص 24، ح 4؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 290؛ أمالی صدوق، ص320؛ مجلس 52، ح 8.
2- . فردوس دیلمی، ج 5، ص 10، ح 7285.

3- . تنبيه الخواطر، ج 2، ص 247.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«دو خصلت است که به هر که داده شده باشد، خیر دنیا و آخرت را به او داده اند: 1- کسی که چون مبتلا]به مصیبتی[شود، صبر کند؛ 2- کسی که چون به او عطا شود، سپاسگزار باشد.»

3- حُسن خلق :

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «إنّ حُسْن الْخُلْق ذهب بخیْر الدُّنْیا و الْآخره.»(1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«همانا خوش خُلقی، خیر دنیا و آخرت را به همراه خود دارد.»

4- قرائت سوره «طور» :

قال الصّادقُ علیه السلام: «منْ قرأ سُوره الطُّور، جمع اللّهُ لهُ خیْر الدُّنْیا و الْآخره.»(2)

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید: «هر کس سوره "طور" را بخواند، خداوند خیر دنیا و آخرت را برای او فراهم می آورد.»

1- . بحارالأنوار، ج 68، ص 384، ح 23؛ خصال، ج 1، ص 42، ح 34؛ ثواب الأعمال، ص 215، ح 1؛وسائل الشّیعه، ج 12، ص 154، ح 15933.
2- . وسائل الشّیعه، ج 6، ص 256، ح 7886؛ ثواب الأعمال، ص 143، ح 1؛ مکارم الأخلاق، ص 364.

بدترین چیزها در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام

- «شرُّ الأفْعال ما جلب الأثام»(1) ؛

«بدترین کردارها آن است که گناهان را جلب نماید.»

- «شرُّ الأمْوال ما أكْسب الْمذام»(2) ؛ «بدترین مال ها، مالی است که مذمّت

و نکوهش (برای صاحبش) بار آورد.»

- «شرُّ الأفْعال ما هدم الصّنیعه»(3) ؛

«بدترین کردارها آن است که نیکی را از بین ببرد.»

- «شرُّ النّاس منْ یظْلمُ النّاس»(4) ؛

«بدترین مردم کسی است که به مردم ستم روا دارد.»

- «شرُّ مالٍ لمْ یُنْفقْ فی سبیل اللّه منْهُ و لمْ تُؤدّ زکاتهُ»(5) ؛ «بدترین اموال،

مالی است که در راه خدا انفاق نگردد و زکاتش داده نشود.»

- «شرُّ النّاس منْ لا یقْبلُ الْعُذْر و لا یُقیلُ الذّنْب»(6) ؛

«بدترین مردم کسی است که پوزش را نمی پذیرد و از گناه نمی گذرد.»

- «شرُّ منْ صاحبْت الجاهل»(7) ؛

«بدترین مصاحب و همراه، شخص نادان است.»

- «شرُّ الْعمل ما أفْسدْت به معادُک»(8) ؛

«بدترین اعمال آن است که آخرتت را با آن از بین ببری.»

- «شرُّ الأصْدقاء منْ تتکلّفُ لهُ»(9) ؛

«بدترین دوستان تو کسی است که برای او به زحمت و سختی بیفتی.»

- «شرُّ الْعلْمِ علْمٌ لا یُعْملُ به»(10) ؛

ص: 400

1- . غرر الحکم، ح 3004.
2- . همان، ح 8352.
3- . همان، ح 8863.
4- . همان، ح 10393.
5- . همان، ح 8354.
6- . همان، ح 10246.
7- . همان، ح 9866.
8- . همان، ح 3005.
9- . همان، ح 9581.
10- . همان، ح 169.

«بدترین علم، علمی است که به آن عمل نشود.»

- «شرُّ النّاس منْ لا یعْتقدُ الأمانه و لا یجْتنبُ الْخیانه»(1) ؛ «بدترین مردم

کسی است که اعتقاد به امانت داری ندارد و از خیانت کاری نمی پرهیزد.»

- «شرُّ النّاس منْ کان مُتتبّعآ لعُیُوب النّاس عمیّآ عنْ معایبه»(2) ؛ «بدترین

مردم کسی است که عیوب مردم را دنبال کند و عیوب خود را نبیند.»

- «شرُّ الْقُلُوب الشّاکُّ فی إیمانه»(3) ؛ «بدترین دل ها آن است که در ایمانش

دچار شکّ گردد.»

- «شرُّ الْمُحْسنین الْمُمْتنُّ بإحْسانه»(4) ؛ «بدترین نیکوکاران کسی است که با

نیکی خود بر مردم منّت گذارد.»

- «شرُّ الْفتن محبّهُ الدُّنْیا»(5) ؛ «بدترین فتنه ها، دوستی دنیا است.»

- «شرُّ النّاس من کافی علی الْجمیل بالْقبیح و خیْرُ النّاس منْ کافی علی الْقبیح بالْجمیل»(6) ؛ «بدترین مردم کسی است که نیکی را به بدی پاداش دهد،

و بهترین مردم کسی است که بدی را با نیکی پاسخ گوید.»

- «شرُّ آفات الْعقْل الْکبْرُ»(7) ؛ «بدترین آفت های عقل، بزرگ بینی است.»

1- . غرر الحکم، ح 10528.
2- . همان، ح 9653.
3- . همان، ح 912.

4- . همان، ح 8929.
5- . همان، ح 2453.
6- . همان، ح 11050.
7- . همان، ح 849.

بهترین چیزها در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام

- «خیْرُ الْعلْم ما نفع»(1) ؛ «بهترین علم آن است که نفعی ببخشد.»

- «خیْرُ الْمکارم الأیْثارُ»(2) ؛ «بهترین نیکی ها، ایثار است.»

- «خیْرُ الأخْتیار صُحْبهُ الأخْیار»(3) ؛

«بهترین برگزیدن ها، همنشینی با نیکان است.»

- «خیْرُ الْبرّ ما وصل إلی الأحْرار»(4) ؛

«بهترین نیکی ها آن است که به آزادمردان برسد.»

- «خیْرُ الثّناء ما جری علی ألْسنه الأبْرار»(5) ؛

«بهترین ستایش ها آن است که بر زبان نیکان جاری گردد.»

- «خیْرُ أمْوالک ما وقی عرْضک»(6) ؛

«بهترین اموال تو آن است که آبرویت را نگهدارد.»

- «خیْرُ الْعُلُوم ما أصْلحک»(7) ؛

«بهترین علم ها آن است که تو را اصلاح کند.»

- «خیْرُ الضّحْک التّبسُّمُ»(8) ؛ «بهترین خنده، تبسّم است.»

- «خیْرُ الْعلْم ما قارنهُ الْعملُ»(9) ؛

«بهترین علم آن است که همراه با عمل باشد.»

- «خیْرُ الْکلام ما لا یُملُّ و لا یقلُّ»(10) ؛ «بهترین سخن، سخنی است که شنونده را خسته نسازد و از گوینده نکاهد.»

- «خیْرُ الأمُور ما أدّی إلی الْخلاص»(11) ؛ «بهترین امور، اموری است که

1- . غرر الحكم، ح 181.
2- . همان، ح 8470.
3- . همان، ح 9779.
4- . همان، ح 8894.
5- . همان، ح 7530.
6- . همان، ح 5390.
7- . همان، ح 182.
8- . همان، ح 4463.
9- . همان، ح 183.
10- . همان، ح 4053.
11- . همان، ح 2933.

انسان را به سوی رهایی کشاند.»

- «خیْرُ الْبرّ ما وصل إلی الْمُحْتاج»(1) ؛

«بهترین نیکی ها (صدقه ها) آن است که به نیازمند برسد.»

- «خیْرُ الصّدقه أخْفاها»(2) ؛ «بهترین صدقه، صدقه دادن پنهانی است.»

- «خیْرُ النُّفُوس أزْکاها»(3) ؛ «بهترین جان ها، پاک ترین آنهاست.»

- «خیْرُ الاْخْتیار مُوادّهُ الاْخْیار»(4) ؛

«بهترین برگزیدن ها، دوستی با نیکان است.»

- «خیْرُ الاْخْوان من لا یُحْوج إخْوانُهُ إلی سواءُ»(5) ؛ «بهترین برادران (دوستان)، کسی است که برادرانش را نیازمند دیگران نگرداند.»

- «خیْرُ النّاس منْ نفع النّاس»(6) ؛

«بهترین مردم کسی است که به مردم سود برساند.»

- «خیْرُ الْعباد منْ إذا أحْسن اسْتبْشر و إذا أساء اسْتغْفر»(7) ؛

«بهترین بندگان خدا کسی است که اگر خوبی کند شادمان باشد، و اگر بدی کند از خدا طلب آمرزش نماید.»

- «خیْرُ ما ورّث الاْباءُ الاْبْناء الاْدبُ»(8) ؛

«بهترین ارثی که پدران به پسران می دهند، ادب است.»

- «خیْرُ الْعطاء ما کان عنْ غیْر طلبٍ»(9) ؛

«بهترین بخشش آن است که بدون درخواست باشد.»

- «خیْرُ النّاس منْ کان فی یُسْره سخیّآ شکُورآ»(10) ؛ «بهترین مردم کسی است که در هنگام آسایش، بخشنده و سپاسگزار باشد.»

1- . غرر الحكم، ح 8895.
2- . همان، ح 9145.
3- . همان، ح 4844.
4- . همان، ح 9780.
5- . همان، ح 9529.
6- . همان، ح 10352.
7- . همان، ح 8702.
8- . همان، ح 9347.
9- . همان، ح 8508.
10- . همان، ح 8471.

- «خیْرُ النّاس منْ کان فی عُسْره مُؤْثرآ صبُورآ»(1) ؛

«بهترین مردم کسی است که هنگام دشواری، ایثارگر و صابر باشد.»

- «خیْرُ الاُمُور ما عری عن الطّمع»(2) ؛

«بهترین کارها آن است که از طمع خالی باشد.»

- «خیْرُ الاُمُور ما سهُلتْ مبادیه و حسُنتْ خواتمُهُ و حُمدتْ عواقبُهُ»(3) ؛

«بهترین کارها آن است که ابتدایش آسان و انتهایش نیکو و عاقبتش پسندیده باشد.»

1- . غرر الحکم، ح 8899.
2- . همان، ح 6690.
3- . همان، ح 1859.

فصل سیزدهم

اشاره

ص: 405

(و إذ ابْتلى إبْراهیم ربُّهُ بکلماتٍ فأتمّهُنّ قال إنّی جاعلُک للنّاس إماماً)(1)

«[و به خاطر آورید] هنگامی که خداوند ابراهیم را با وسایل گوناگونی آزمود و او به خوبی از عهده این آزمایش ها برآمد، خداوند به او فرمود: "من تو را امام و پیشوای مردم قرار دادم!"»

امام کیست؟

امام به کسی گفته می شود که پیشوای گروهی باشد و سرپرستی و رهبری آنان را بر عهده بگیرد و آن گروه به افعال و گفتار و سیره او عمل و اقتدا کنند.

در تعریف «امام» آمده است: «امام کسی است که از سخن و کارهایش پیروی نمایند، خواه انسان باشد یا کتاب یا غیر آن.»(2)

امامت چیست؟

امامت عهد و پیمانی از جانب خداوند و منصبی الهی است که مردم هیچ گونه دخالتی در آن ندارند. امامت، ریاست عمومی و کاملی در تمام امور دین و دنیاست. علما و دانشمندان بزرگ اسلامی در آثار خویش به مفهوم و

1- . سوره بقره، آیه 124.
2- . ر.ک: مفردات قرآن، ص 87.

معنای امامت اشاره کرده اند، که بعضی از تعریف ها مطابق عقیده اهل تسنّن است، امّا از جامع ترین تعاریف در مورد امامت می توان به عبارت زیر اشاره کرد :

«هی منْصبٌ إلهی حائزٌ لجمیع الشُّئُون الْکریمه و الْفضائل إلاّ النُّبُوّه و ما یُلازمُ تلْک الْمرْتبه السّامیه.»

«امامت یک منصب الهی است که تمام شئونات والا و فضائل را جز نبوّت و آنچه لازمه آن مرتبه عظیمه است در بردارد.»(1)

چرا به امام معصوم احتیاج داریم؟

دلایل زیادی برای نیاز جامعه به امام معصوم بیان شده است. برخی از دلایل را می توان به صورت زیر شماره کرد :

1- تقویت شناخت عقلی به وسیله بیان نقلی؛ به این ترتیب که انسان با نیروی عقل بسیاری از حقایق را چه در اصول و چه در فروع دین درک می کند، ولی گاه در اعماق دلش وسوسه هایی وجود دارد و همین تزلزل مانع از اعتماد بر آن و انجام آن می گردد، امّا هنگامی که این احکام عقلی با بیان پیشوایان معصوم الهی تأیید و تقویت شود، هر گونه ابهام و تزلزل زدوده خواهد شد و انسان با قوّت قلب به سراغ انجام آن می رود.

2- گاه انسان از انجام کارهایی بیم دارد؛ چرا که می ترسد عمل او بر خلاف رضای خدا و موجب تصرّف در قلمرو و حاکمیّت الهی باشد؛ بیان پیشوایان الهی این بیم و ترس را زایل می کند.

3- تمام اعمال انسان در محدوده «حُسن و قبح عقلی» جمع نمی شوند، و چه بسیارند اموری که عقل انسان حُسن و قبح آن را درک نمی کند؛ در این جا باید دست به دامان پیشوایان الهی شد و خوبی و بدی آنها را با راهنمایی آنان درک نمود.

1- . احقاق الحقّ، ج 2، ص 300، پ 1.

4- بعضی از اشیاء، مفید و بعضی زیان بخشند، و انسان تنها با فکر خود و بدون راهنمایی پیشوایان الهی قادر به درک سود و زیان همه آنها نیست؛ این جاست که به آنان احساس نیاز پیدا می کند.

5- انسان یک موجود اجتماعی است؛ یعنی بدون همکاری و تعاون با دیگران قادر به حلّ مشکلات زندگی خود نیست. این نکته نیز مسلّم است که اجتماع بدون داشتن قوانینی که حقوق همه افراد را حفظ کند و آنها را در مسیر صحیح پیش ببرد، سامان نخواهد یافت و به کمال مطلوب نخواهد رسید. تشخیص این قوانین به طور صحیح و سپس اجرای آنها جز به وسیله رهبران آگاه و پاک و معصوم الهی صورت نخواهد گرفت.

6- انسان ها در درک کمالات و تحصیل علوم و معارف و کسب فضایل متفاوتند؛ بعضی توانایی حرکت در این مسیر را دارند و بعضی عاجز و ناتوانند؛ رهبران الهی گروه اوّل را تقویت می کنند و گروه دوّم را مدد می دهند تا هر دو گروه به کمال ممکن برسند.

7- نوع انسان برای سامان دادن به زندگی خود نیازمند وسایل، صنایع و علوم است؛ رهبران الهی می توانند بنیانگذار و محرّک انسان ها در وصول به این هدف گردند.

8- مراتب اخلاق در انسان ها متفاوت است و برای پرورش این فضایل تنها راه، رهبران پاک و معصوم الهی هستند.

9- پیشوایان الهی از ثواب و عقاب و پاداش و کیفر الهی در برابر طاعت و گناه آگاهی کامل دارند و هنگامی که دیگران را از این امور آگاه کنند، انگیزه نیرومندی برای انجام وظایف در آنان پیدا می شود.(1)

خداوند متعال امیرمؤمنان علی علیه السلام و فرزندان بزرگوارش را جانشین خود در زمین قرار داده است و امامت که امری الهی است و به ظالمان

1- . پیام قرآن، ج 9، ص 35 - 36.

نمی رسد را در نسل آن حضرت قرار داده است. اگر چه ادلّه امامت امیرمؤمنان علی علیه السلام بسیار زیاد است و نمی توان همه آنها را در این مختصر جمع آوری کرد، ولی در این بخش، به چهارده حدیث معتبر در مورد امامت و ولایت و فضایل امیرمؤمنان علی علیه السلام اشاره می کنیم.

ص: 410

1-حدیث «ثقلین»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام: قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«إنّی مُخلّفٌ فیکُمُ الثّقلیْن: کتاب اللّه و عتْرتی أهْل بیْتی، فإنّهُما لنْ یفْترقا حتّی یردا علیّ الْحوْض کهاتیْن -و ضمّ بیْن سبّابتیْه -» فقام إلیْه جابرُ بْنُ عبْداللّه الأنْصاریُّ و قال: «یا رسُول اللّه! منْ عتْرتُک؟» قال: «علیٌّ والْحسنُ والْحُسیْنُ والأئمّهُ منْ وُلْد الْحُسیْن : إلی یوْم الْقیامه.»(1)

امیرمؤمنان علی علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت می کند که فرمود :

«من در میان شما دو چیز گرانبها به جای می گذارم؛ قرآن و عترتم که اهل بیت من هستند، و این دو هرگز از هم جدا نخواهند شد تا این که بر من در کنار حوض کوثر، وارد گردند، مانند این دو -و دو انگشت سبّابه را به هم چسبانید-.» آن گاه جابر بن عبدالله انصاری برخاست و عرض کرد: یا رسول الله! عترت تو چه کسانی اند؟ حضرت فرمود: «علی، حسن، حسین و امامان از نسل حسین علیهم السلام تا روز قیامت.»

حدیث ثقلین از احادیث متواتر و مُسلّم بین خاصّه و عامّه است و به عبارت های مختلف نقل شده است. علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، سی و نه حدیث از اهل تسنّن و هشتاد و دو حدیث از شیعه در این باره نقل کرده است.

معنای لغوی «ثقلین»

در تاج العروس، ذیل ماده «ثقل» چنین آمده است :

«الثّقلُ مُتحرّکهٌ: متاعُ الْمُسافر و حشمه و الْجمْع أثْقالٌ و کُلُّ شیْءٍ خطیرٍ نفیسٍ مصون له قدرٌ و وزنٌ ثقلٌ عنْد الْعرب.»

ثقل -با فتحه قاف،- به معنی متاع مسافر و خدمتکاران اوست و جمع

1- . بحارالأنوار، ج 23، ص 147، ح 111.

آن «اثقال» است، و هر چیزی که دارای اهمیّت و نفاست است و باید محفوظ و مصون بماند و دارای وزن و ارزش است، عرب آن را ثقل گوید.

در نهایه ابن اثیر نیز در این باره چنین آمده است :

«رسول خدا صلی الله علیه و آله "کتاب و عترت" را دو ثقل نامید به علّت آن که گرفتن آن دو سنگین است و به هر چیز خطیر]نفیس[ثقل گفته می شود و به جهت بزرگداشت میزان قدر آنها و اهمیّت و مقام بلند و رفیع آنها، پیغمبر آن دو را ثقل نامید.»(1)

اهمیّت حدیث ثقلین و تکرار آن

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در موارد گوناگون مردم را به پیروی از کتاب و عترت امر می فرمودند، از جمله :

1. هنگام برگشت از طائف؛(2)

2. در حجّه الوداع (عرفات)؛(3)

3. در روز غدیر خم؛(4)

4. هنگام وفات.(5)

این تأکید و تکرار، بیانگر عظمت کتاب و عترت و اهمیّت پیروی از آنهاست.

ص: 412

1- . «إنّی تارکٌ فیکُمُ الثّقلیْن: کتاب الله و عتْرتی و سمّاهُما ثقلیْن لانّ الاْخْذ بهما ثقیلٌ و یُقالُ لکُلّخطیر]نفیس[ثقلٌ فسمّاهُما ثقلیْن اعْظاماً لقدْرهما و تفْخیماً لشأنهما.» النهایه، ج 1، ص 216،ماده ثقل.
2- . الصّواعق المحرقه، ص 64.
3- . صحیح ترمذی، ج 5، ص 621؛ کنز العمّال، ج 1، ص 48؛ نوادر الأصول، ص 68؛ معجم الکبیر، ج3، ص 63، برقم 2679.
4- . مسند احمد بن حنبل، ج 3، ص 17؛ سنن دارمی، ج 2، ص 310؛ سنن الکبری، ج 2، ص 148؛تاریخ (ابن کثیر)، ج 5، ص 209.
5- . الصّواعق المحرقه، ص 89.

عظمت امامان معصوم علیهم السلام در حدیث ثقلین

1- اهل بیت علیهم السلام افضل و اشرف از تمام مردم

در این حدیث شریف، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، کتاب خدا و عترت خود را قرین و عدیل یکدیگر قرار داده و فرموده که این دو چیز سنگین و گرانقدر تا روز قیامت از همدیگر جدا نمی شوند و هر که به این دو متمسّک شود از ضلالت و گمراهی نجات می یابد. روشن است که اگر در میان امّت پیغمبر، فردی افضل از اهل بیت: می بود، رسول خدا صلی الله علیه و آله به تمسّک به اهل بیت امر نمی فرمود. حال که آن حضرت تنها به تمسّک به همین دو چیز امر فرموده، می رساند که این دو از همه چیز افضلند و اهل بیت علیهم السلام نیز بر تمام ابنای بشر اشرفیّت و افضلیّت دارند.

2- اهل بیت علیهم السلام معصوم از هر خطا و لغزش اند

از این عبارت که: «عترت از قرآن جدا نمی شود و تمسّک به آنها امان از گمراهی است»، استفاده می شود که عترت باید معصوم باشند؛ برای آن که اگر معصوم نباشند، تمسّک به آنان موجب نجات از گمراهی نخواهد بود. از دیگر سو، اگر آنان معصوم نباشند از قرآن نیز جدا خواهند شد. پس اهل بیت باید معصوم بوده باشند که هیچ وقت از قرآن جدا نشوند. هم چنین باید معصوم باشند تا تمسّک به آنان موجب رهایی از ضلالت باشد.

3- اهل بیت علیهم السلام آگاه به تمام علوم قرآن

از این حدیث استفاده می شود که عترت باید به تمام علوم قرآن عالم باشند؛ برای این که اگر بعضی از مسایل و علوم قرآن را ندانند، در آنچه نمی دانند از قرآن جدا می شوند؛ چون جاهل از آنچه نمی داند جداست و در این فرض که بعضی را نداند، تمسّک به آنان مصونیّت از ضلالت نمی آورد.

ص: 413

4- اهل بیت علیهم السلام خلیفه خدا و رسول اویند

این نکته از آن آشکار می شود که در بعضی از روایات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به جای «دو چیز سنگین» فرمودند: «من "دو خلیفه" را در میان شما می گذارم : کتاب خدا و عترت پاکیزه ام»

5- هدایت و سعادت فقط منحصر در تمسّک به ثقلین

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «مادامی که به آن دو متمسّک شوید، هرگز گمراه نخواهید شد.» از این کلام نورانی استفاده می شود که راه هدایت منحصر در این دو چیز گرانقدر است و هیچ چیز دیگری نمی تواند جایگزین آنها شود.

ص: 414

2-حدیث «منزلت»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أنْت منّی بمنْزله هارُون منْ مُوسی إلّا أنّهُ لا نبیّ بعْدی.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله بارها خطاب به امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«مقام و منزلت تو نسبت به من همانند هارون به موسی است، جز این که بعد از من پیغمبری نخواهد بود.»

حدیث منزلت از جمله احادیثی است که با سندهای معتبر بسیار زیادی از شیعه و سنّی ذکر شده و بسیاری از بزرگان اهل تسنّن اتّفاق بر صحیح بودن این حدیث دارند. از جمله، ابن عبدالبرّ می نویسد: «و روی قوله 9: أنْت منّی بمنْزله هارُون منْ مُوسی جماعةً من الصّحابه و هُو أثبتُ الآثار و أصحّها و طُرُق حدیث سعد فیه کثیرةً جدّاً.»(2)

«جماعتی از صحابه حدیث منزلت را نقل کرده اند و آن از ثابت ترین و صحیح ترین آثار رسیده از پیامبر اسلام است و راه های حدیث "سعد" درباره این حدیث جدّاً بسیار زیاد است.»

حاکم حسکانی می گوید: «استاد ما، ابوحازم حافظ، درباره حدیث منزلت می گوید: من آن را با پنج هزار سند نقل کرده ام.»(3)

و همچنین علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، با یکصد طریق از اهل تسنّن و هفتاد طریق از شیعه حدیث منزلت را نقل می کند.

این حدیث بیان گر آن است که هر مقامی را که هارون نسبت به حضرت موسی علیه السلام داشته -به استثنای مقام نبوّت - برای علی علیه السلام نسبت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ثابت است.

1- . احقاق الحق، ج 5، ص 132، به نقل از: السيره (ابن هشام)، ج 2، ص 520؛ مسند احمد بن حنبل،ج 3، ص 56؛ صحيح بخارى، ج 5، ص 19؛ حليه الأولياء، ج 7، ص 196؛ ذخاير العقبى، ص 63.

2- . إستيعاب، قسم ثالث، ص 1097 و 1098

3- . شواهد التّنزيل، ج 1، ص 195.

مقام و منزلت هارون نسبت به موسی علیه السلام در قرآن

اشاره

خداوند متعال می فرماید :

(واجْعلْ لی وزیرآ منْ أهْلی * هارُون أخی * اشْدُدْ به أزْری * و أشْركْهُ فی أمْری)(1)

«و قرار بده برای من وزیری از خاندان خودم. هارون برادرم را وزیرم قرار بده و به وسیله او پشتم را محکم کن و او را در کار من شریک کن.»

و در سوره اعراف، آیه 142 می فرماید :

(و قال مُوسی لاخیه هارُون اخْلُفْنی فی قوْمی و أصْلحْ و لا تتّبعْ سبیل الْمُفْسدین).

«و گفت موسی به برادرش که جانشین من در قومم باش و امور و کارهایشان را اصلاح کن و از مفسدین پیروی مکن.»

خداوند متعال در این آیات، پنج منزلت را برای هارون بیان فرموده است و طبق حدیث منزلت، چون منزلت علی علیه السلام نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله همانند منزلت هارون نسبت به موسی علیه السلام است، این پنج مقام نیز برای امیرمؤمنان علی علیه السلام ثابت است. پنج منزلت هارون، بر اساس آیات قرآن عبارتند از :

1- وزیر بودن :

همان طور که هارون وصیّ و وزیر حضرت موسی علیه السلام بود، طبق حدیث منزلت، مقام وزارت برای امیرمؤمنان علی علیه السلام نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله نیز ثابت می شود.

2- اخوّت و برادری :

همان طور که خداوند مقام اخوّت را برای هارون نسبت به موسی علیه السلام بیان می فرماید، این مقام برای امیرمؤمنان علی علیه السلام

نسبت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز طبق حدیث منزلت ثابت می شود.

3- شرکت در امر :

همچنان که هارون شریک امور حضرت موسی علیه السلام

1- . سوره طه، آیات 30 - 32.

بود، این مقام به مقتضای حدیث منزلت برای امیرمؤمنان علی علیه السلام نیز ثابت است.

4- شدّت ازر :

همچنان که موسی علیه السلام از خدا خواست که پشت او را به هارون محکم کند، مقام پشتیبانی کردن امیرمؤمنان علی علیه السلام از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز به مقتضای حدیث منزلت ثابت می شود.

5- خلافت:

همان طور که هارون خلیفه حضرت موسی علیه السلام بود، به مقتضای این حدیث، خلافت بلافصل آن حضرت نیز ثابت می شود.

ص: 417

3-حدیث «غدیر»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاهُ، اللّهُمّ وال منْ والاهُ و عاد منْ عاداهُ.»(1)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در روز غدیر فرمودند :

«هر کس من مولای او هستم، پس علی علیه السلام مولای اوست. خدایا! دوست بدار دوستان او را و دشمن بدار دشمنانش را.»

اسناد حدیث غدیر

حدیث غدیر، از احادیث مشهور بین شیعه و سنّی است، و بسیاری از محدّثان و دانشمندان به صحّت حدیث غدیر و متواتر بودن آن تصریح کرده اند. اسناد و مدارک حدیث غدیر بیشتر از آن است که در این اندک اوراق گنجانده شود.

ابوالمعالی جُوینی (متوفّای علیه السلام72 ه .ق) با تعجّب بسیار می گوید :

«در بغداد در دست یک صحافی، یک جلد کتاب را دیدم که بر روی آن نوشته شده بود: جلد بیست و هشتم از اسناد حدیث "من کنت مولاه فعلیّ مولاه"، و بعد از این جلد، مجلّد بیست و نهم خواهد بود.»(2)

حافظ عماد الدّین ابن کثیر شافعی (متوفّای علیه السلام74 ه .ق) می گوید :

«کتابی در دو جلد ضخیم دیدم که محمّد بن جریر طبری در آن،]اسناد[حدیث غدیر را جمع آوری کرده بود.»(3)

علّامه امینی در کتاب الغدیر، نام یکصد و ده تن از صحابه و هشتاد و

1- . بحارالأنوار، ج 37، ص 115؛ احتجاج، ج 1، ص 60؛ إقبال الأعمال، ص 456؛ مناقب ابن مغازلى،ص 69؛ مراجعات، ص 364.
2- . بحارالأنوار، ج 37، ص 235.
3- . همان، ج 37، ص 236.

چهار تن از تابعین را ذکر می کند که حدیث غدیر را نقل کرده اند.(1)

علّامه سیّد هاشم بحرانی در کتاب غایه المرام، هشتاد و نه حدیث از اهل تسنّن و چهل و سه حدیث از شیعه در این مورد نقل کرده است.

تصریح به تواتر حدیث غدیر

عدّه زیادی از دانشمندان شیعه و سنّی به متواتر بودن حدیث «غدیر» تصریح کرده اند. از جمله، حافظ شهاب الدّین ابوالفیض می گوید :

«حدیث "منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاه"، به تواتر از پیامبر صلی الله علیه و آله از طریق شصت نفر رسیده است و اگر بخواهیم سندهای همه آنها را بیاوریم جدّاً به طول خواهد انجامید، ولی به ناقلین آن، به جهت تتمیم فایده اشاره خواهیم کرد، و هر کس که اراده نموده تا بر طُرُق و سندهای آن مطّلع شود، به کتاب "المتواتر" ما مراجعه کند.»(2)

حافظ شهاب الدّین می گوید: «حدیث غدیر، حدیثی متواتر است و اگر می خواستم سندهای آن را نقل کنم، سخن به درازا می کشید.»(3)

تصریح به صحّت حدیث غدیر

عدّه بسیاری از علمای عامّه (سُنی) به صحّت حدیث «غدیر» تصریح کرده اند. از جمله، ابن حجر هیثمی (متوفّای 974 ه .ق) می گوید :

«حدیث غدیر، حدیث صحیحی است و هیچ گونه شکّی در آن نیست و گروهی همچون "ترمذی و نسائی و احمد بن حنبل" آن را نقل کرده اند و طرق روایات آن بسیار فراوان است.»(4)

1- . الغدیر، ج 1، ص 165.
2- . امام شناسی (رضوانی)، ج 2، ص 90، به نقل از: تشنیف الآذان، ص 77.
3- . الغدیر، ج 1، ص 567، به نقل از: تشنیف الآذان، ص 77.
4- . صواعق المحرقه، ص 42.

ضیاء الدّین مُقبلی (متوفّای 1108 ه .ق) می گوید :

«اگر حدیث غدیر را معلوم و مسلّم ندانیم، هیچ واقعه ای در دین اسلام قابل اثبات نیست.»(1)

بسیاری از دانشمندان اهل تسنّن این حدیث را نقل کرده و آن را از احادیث متواتر و صحیح السّند می دانند، ولی گروهی برای رهایی از توابع و لوازم سخن نورانی رسول خدا صلی الله علیه و آله بر این مطلب اصرار می کنند که «مولی» در حدیث غدیر، به معنی سرپرست و امام نیست؛ با این که قرائن متعدّدی برای اهل دقّت وجود دارد که نشان می دهد که «مولی» به معنای امام و أولی به تصرّف است که ما در فصل «فضایل امیرمؤمنان علی علیه السلام در خطبه غدیر» به بعضی از آنها اشاره کردیم.

معنای حدیث غدیر در روایات معصومین علیهم السلام

ابواسحاق می گوید: به امام سجّاد علیه السلام عرض کردم: «مقصود از "مولا" در فرمایش پیامبر اکرم "منْ کُنْتُ موْلاهُ فعلیٌّ موْلاه"، چیست؟» حضرت فرمود :

«به مردم اعلام کرد که علی علیه السلام بعد از او، صاحب منصب امامت و رهبری است.»

1- . هدایه العقول الی غایه السؤل، ج 2، ص 30.

4-حدیث «مدینه العلم»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أنا مدینةُ الْعلْم و علیٌّ علیه السلام بابُها فمنْ أراد الْعلْم فلْیأت الْباب.»(1)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود :

«من شهر علم هستم و علی علیه السلام درب آن است؛ پس هر که خواهان علم است باید از درب آن وارد شود.»

این حدیث در بسیاری از منابع حدیثی شیعه و سنّی ذکر شده و بسیاری از علمای خاصّه و عامّه به صحّت آن اشاره کرده اند.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، حدیث «مدینه العلم» را با شانزده طریق از اهل تسنّن و شش طریق از شیعه نقل می کند.

اعلمیّت امیرمؤمنان علی علیه السلام از همه مردم

سعید بن مُسیّب می گوید: عُمر همیشه به خدا پناه می برد از این که مشکلی علمی برای او پدید آید و امام علی علیه السلام در آن هنگام حاضر نباشد. به همین جهت همیشه می گفت: «اگر علی نبود، عُمر هلاک شده بود.»(2)

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«علیٌّ علیه السلام أعْلمُ الْاُمّه بما أنْزل اللّهُ.»(3)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«علی علیه السلام از همه افراد امّت به آنچه خدا فرو فرستاده داناتر است.»

1- . ر.ک: مستدرک حاکم، ج 3، ص 126؛ تاریخ بغداد، ج 2، ص 377؛ مناقب (خوارزمی)، ص 82، ح69؛ کفایه الطّالب، ص 99.

2- . إستیعاب، ج 3، ص 39.

3- . احقاق الحقّ، ج 15، ص 399.

امیرمؤمنان علی علیه السلام باب علم رسول خدا صلی الله علیه و آله

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«ما علمْتُ شیْئاً إلّا علّمْتُهُ علیّا علیه السلام فهُو بابُ مدینه علْمی.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«من به هیچ چیز علم ندارم مگر این که آن را به علی علیه السلام آموختم؛ از این جهت علی علیه السلام دروازه علم من است.»

پیامبر صلی الله علیه و آله هزار باب علم را به امیرمؤمنان علی علیه السلام آموخت

عنْ أبی عبْداللّه علیه السلام قال :

«علّم رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله علیّا علیه السلام حرْفاً یفْتحُ ألْف حرْفٍ، کُلُّ حرْفٍ منْها یفْتحُ ألْف حرْفٍ.»(2)

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«رسول خدا صلی الله علیه و آله حرفی به علی علیه السلام آموخت که هزار حرف از آن گشوده می شد، و هر حرفی به هزار حرف دیگر راه داشت.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام دروازه شهر فقه است

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أنا مدینةُ الْفقْه و علیٌّ علیه السلام بابُها فمنْ أراد الْعلْم فلْیأْت الْباب.»(3)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«من شهر فقهم و علی علیه السلام دروازه آن است، هر که خواهان علم است باید از درب آن وارد شود.»

1- . احقاق الحقّ، ج 5، ص 501.

2- . إختصاص، ص 278؛ بحارالأنوار، ج 40، ص 140؛ بصائر الدّرجات، ص 302، ح 1.
3- . احقاق الحق، ج 5، ص 505؛ تذكره الخواص، ص 52.

امیرمؤمنان علی علیه السلام دروازه شهر حکمت است

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أنا مدینهُ الْحکْمه و علیٌّ علیه السلام بابُها فمنْ أراد الْمدینه فلْیأْت إلی بابها.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«من شهر حکمتم و علی علیه السلام درب آن است، هر که خواهان ورود به این شهر است باید از دروازه آن وارد شود.»

امیرمؤمنان علی علیه السلام راه رسیدن به علوم پیامبر صلی الله علیه و آله

از حدیث «مدینه العلم» استفاده می شود که هر کس می خواهد به علوم پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله راه پیدا کند، باید از راه امیرالمؤمنین علی علیه السلام برسد؛ همان گونه که قرآن نیز می فرماید: (وأْتُوا الْبُیُوت منْ أبْوابها)(2) ؛ «و خانه ها را از درهای آن وارد شوید.»

همچنین امیرالمؤمنین علیه السلام حافظ و خزانه دار علوم رسول خدا صلی الله علیه و آله است و تمام علوم الهی که به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله عطا شده در سینه امیرالمؤمنین علیه السلام جمع است. همان گونه که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده است :

«هیچ علم و دانشی نیست مگر آن که خداوند آن را در من احصا فرموده. و هر علمی را که من می دانم، آن را در امام مبین، امیرالمؤمنین علیه السلام احصا کردم، و هیچ علمی نیست مگر آن که آن را به علی علیه السلام آموختم.»(3)

1- . احقاق الحق، ج 5، ص 504.
2- . سوره بقره، آیه 189.
3- . إحتجاج، ج 1، ص 74.

5-حدیث «سفینه»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«مثلُ أهْل بیْتی مثلُ سفینه نُوحٍ منْ رکب فیها نجی و منْ تخلّف عنْها غرق.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«مثل اهل بیت من، مثل کشتی نوح علیه السلام است؛ هر که بر آن سوار شود نجات خواهد یافت، و هر کس از آن تخلّف کند غرق شود.»

و فی حدیثٍ آخر قال صلی الله علیه و آله :

«یا علیُّ! مثلُک فی أُمّتی کمثل سفینه نُوحٍ منْ رکبها نجی و منْ تخلّف عنْها غرق.»(2)

«ای علی! مثل تو در میان امّت من، مثل کشتی نوح است؛ هر که بر آن سوار شود نجات یابد، و هر که تخلّف ورزد غرق شود.»

علّامه میرحامد حسین هندی در عبقات الأنوار، این حدیث را از نود و دو نفر از دانشمندان اهل سنّت نقل کرده است. علّامه سیّد هاشم بحرانی نیز در غایه المرام، به یازده طریق از عامّه و هفت طریق از خاصّه این حدیث را روایت کرده است.

تشبیه اهل بیت علیهم السلام به کشتی نوح علیه السلام

تشبیه اهل بیت علیهم السلام به چنان کشتی در چنان شرایطی، بسیار پُرمعنی است و حقایق زیادی را می تواند به ما بیاموزد، از جمله :

1- بعد از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، امّت اسلامی گرفتار طوفان هایی خواهد شد که بسیاری را در میان امواج خود غرق می کند.

1- . احقاق الحقّ، ج 9، ص 272.
2- . تفسير نور الثّقلين، ج 2، ص 360؛ خصال، ج 2، ص 573.

2- برای رهایی از چنگال خطراتی که دین و ایمان و روح و جان مردم را تهدید می کند، تنها یک نقطه امید وجود دارد و آن کشتی نجات اهل بیت علیهم السلام است، که تخلّف و جدایی از آن به یقین مایه هلاکت است.

3- جدا ماندن از یک وسیله نقلیّه در یک بیابان ممکن است همیشه با مرگ همراه نباشد، بلکه انسان را شدیداً به زحمت بیفکند، ولی جدا شدن از کشتی نجات در یک دریای طوفانی اثری جز هلاکت و مرگ ندارد.

4- شرط قرار گرفتن در کشتی نوح علیه السلام، ایمان و عمل صالح بود، و به همین دلیل، نوح به فرزندش پیشنهاد کرد که ایمان بیاورد و از کافران جدا شود و همراه او و یارانش بر کشتی سوار شود: (ارْکبْ معنا و لا تکُنْ مع الْکافرین). بنابر این، شرط نجات این امّت از طوفان بلاها و انحراف ها ایمان و یقین به موقعیّت این کشتی نجات است.

5- آنچه مایه نجات است، تنها محبّت و دوستی اهل بیت علیهم السلام نیست که بعضی از دانشمندان اسلامی آن را مطرح کرده اند و می گویند همه مسلمین اهل بیت علیهم السلام را دوست می دارند و بزرگ می شمرند، بنابر این، همه اهل نجاتند.

بلکه سخن از پیروی آنها (در مقابل تخلّف) است که در روایت آمده است، فرزند نوح به پدر محبّت داشت ولی از او پیروی نمی کرد و هرگز محبّت به او مایه نجاتش نشد (دقّت کنید).(1)

1- . ر.ک: پیام قرآن، ج 9، ص 84.

6-حدیث «سدّ الأبْواب»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«سدُّوا أبْواب الْمسْجد کُلّها إلّا باب علیٍّ علیه السلام.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«همه درب های رو به مسجد به جز درب خانه علی علیه السلام را ببندید.»

هنگامی که یاران پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه آمدند، خانه ای نداشتند که در آن جا بخوابند و شب را سپری کنند، بنابر این شب ها در مسجد مانده و در آن جا می خوابیدند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به آنان فرمود: «در حالی که محتلم می شوید در مسجد نخوابید.»

سپس اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله در اطراف مسجد خانه هایی ساختند و درهای آن را رو به مسجد قرار دادند. پیامبر صلی الله علیه و آله معاذ بن جبل را به سوی آنان فرستاد تا درب خانه هایشان را ببندند، به جز حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «ای علی جان! تو در این مسجد بمان که پاک و پاکیزه هستی.»

وقتی این سخن پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به گوش بعضی اصحاب رسید، گفتند : «ای محمّد! ما را از مسجد بیرون می کنی و پسران عبدالمطّلب را نگه می داری؟»

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «به خدا سوگند، کسی جز او به من چنین امری نکرده است و من از جانب خدا مأمور شدم درب خانه های شما را ببندم و درب خانه علیّ بن ابی طالب علیه السلام را باز گذارم.»(2)

1- . احقاق الحقّ، ج 5، ص 541، به نقل از: صحیح ترمذی، ج 13، ص 173؛ خصائص نسائی، ص13؛ حلیه الأولیاء، ج 4، ص 153؛ جامع الأصول، ج 9، ص 475؛ تذکره الخواص، ص 46؛ ریاضالنّضره، ج 2، ص 192.

2- . احقاق الحق، ج 5، ص 541 - 586.

حاکم نیشابوری پس از نقل حدیث «سدّ الأبواب» می گوید: «سند این حدیث صحیح است.»(1)

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، حدیث سدّ الأبواب را به بیست و نه طریق از اهل تسنّن و پانزده طریق از شیعه نقل کرده است.

حدیث خُوخه

گروهی از مخالفان مکتب حقیقت در مقابل این فضیلت امیرمؤمنان علی علیه السلام، حدیثی به نام «حدیث خُوخه» جعل نموده اند.

بخاری از دانشمندان اهل تسنّن نقل می کند که ابن عبّاس می گوید :

رسول خدا صلی الله علیه و آله در دوران بیماری خود که به فوت آن حضرت انجامید، در حالی از خانه بیرون آمد که سر خود را با پارچه ای بسته بود. او پس از وارد شدن به مسجد، بر فراز منبر نشست. پس از آن که خدا را ستود و به او درود فرستاد، فرمود :

«در میان مردم کسی بخشنده تر از ابوبکر بن ابی قحافه نیست که جان و مالش را برای من ارزانی داشته باشد، اگر می خواستم از میان مردم دوستی برای خود برگزینم، به یقین ابوبکر را برمی گزیدم (!) ولی برادری و دوستی اسلامی برتر است. هر دریچه خانه ای را که به این مسجد باز می شود جز دریچه خانه ابوبکر ببندید.»(2)

1- . مستدرک علی الصّحیحین، ج 3، ص 135، ح 4631.
2- . نگاهی به حدیث «سدّ الأبواب»، به نقل از: صحیح بخاری. برای بررسی ضعف اسناد حدیثخُوخه و جعلی بودن آن به کتاب مذکور مراجعه شود.

7-حدیث «ردُّ الشّمْس»

اشاره

رُوی عنْ أسْماء بنْت عُمیْسٍ أنّها قالتْ: بیْنما رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله نائمٌ ذات یوْمٍ و رأْسُهُ فی حجْر علیٍّ علیه السلام ففاتتْهُ الْعصْرُ حتّی غابت الشّمْسُ، فقال :

«اللّهُمّ إنّ علیّآ فی طاعتک و طاعه رسُولک فارْدُدْ علیْه الشّمْس.»

قالتْ أسْماءُ: فرأیْتُها واللّه غربتْ ثُمّ طلعتْ بعْد ما غربتْ و لمْ یبْق جبلٌ و لا أرْضٌ إلّا طلعتْ علیْه حتّی قام علیٌّ علیه السلام و توضّأ و صلّی ثُمّ غربتْ. (1)

از اسماء بنت عُمیس نقل شده که گفت: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که سرش را در دامان علی علیه السلام نهاده بود به خواب رفت و نماز عصر از علی علیه السلام فوت شد، زیرا خورشید غروب کرده بود، پیامبر گفت :

«خدایا! علی همواره در اطاعت تو و اطاعت پیامبرت بوده است، خورشید را برای او بازگردان.»

اسماء می گوید: به خدا سوگند، خورشید که غروب کرده بود، دیدم پس از غروب، طلوع کرد و هیچ کوه و سرزمینی نبود مگر این که خورشید بر آن تابید تا آن که علی علیه السلام برخاست و وضو گرفت و نماز گزارد، آن گاه دوباره غروب کرد.

شهرت حدیث «ردُّ الشّمس» در میان اهل تسنّن

از جمله احادیثی که دلالت بر فضیلت و برتری امیرمؤمنان علی علیه السلام می کند، حدیث «ردُّ الشّمس» است. شهرت این حدیث به قدری است که بسیاری از دانشمندان اهل سنّت آن را نقل کرده و حتّی کتاب مستقلّی درباره آن تألیف کرده اند، از قبیل :

1- ردّ الشّمس لأمیرالمؤمنین علیه السلام، تألیف: اخطب خوارزم.

2- کشف اللبس عن حدیث ردّ الشّمس، تألیف: جلال الدّین سیوطی.

1- . من لايحضره الفقيه، ج 1، ص 203، ح 610.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، این حدیث را به هشت طریق از اهل تسنّن و هفده طریق از شیعه نقل می کند.

شبهه ابن تیمیّه درباره حدیث «ردّ الشّمس»

اشاره

ابن تیمیّه می گوید :

«احادیث "ردّ الشّمس"، مشتمل بر شبهاتی است. از آن جمله این که پیامبر صلی الله علیه و آله در وقت عصر خوابیده است، در حالی که خواب در این وقت مکروه است. و نیز چگونه ممکن است که نماز علی علیه السلام فوت شود؟ در حقیقت، این واقعه از مطاعن او به حساب می آید، نه از مناقب او».(1)

پاسخ :

اوّلاً:

مطابق برخی از روایات، حضرت رسول صلی الله علیه و آله نخوابیده است، بلکه حالتی شبه غشوه به جهت نزول وحی بر او دست داده بود.

ثانیاً:

مطابق برخی از روایات، حضرت علی علیه السلام در آن حال، نماز را ترک نکرد، بلکه با اشاره به جای آورد و اگر خورشید برگشت به جهت آن بود که نماز حضرت در وقتش نیز خوانده شود و این دلالت بر نهایت کمال او دارد.

ثالثاً:

می توانیم چنین بگوییم که حضرت علی علیه السلام از آن جا که می دانسته است خورشید برای او به جهت نماز عصر برمی گردد، لذا نماز خود را به صورت طبیعی به تأخیر انداخته است.(2)

سخن گفتن خورشید با امیرمؤمنان علی علیه السلام

ابوذر غفاری روایت کرده که شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله شبی از شب ها به امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! فردا صبح به کوه های بقیع برو و هنگامی که خورشید طلوع

ص: 429

1- . منهاج السّنّه، ج 4، ص 189.
2- . ر.ک: امام شناسی (رضوانی)، ج 2، ص 487.

کرد بر آن سلام کن؛ زیرا او از طرف خدا مأمور است با تو حرف بزند.» صبح آن روز امیرالمؤمنین علیه السلام همراه جماعتی از مهاجرین و انصار و ابابکر و عمر به راه افتادند، هنگامی که خورشید طلوع کرد، حضرت فرمود: «سلام بر تو ای مخلوق مطیع خدا!» صدایی از آسمان به گوش رسید که: «و بر تو سلام باد، ای اوّل و آخر و ظاهر و باطن، و ای کسی که بر همه چیز عالم هستی!»

وقتی مهاجر و انصار این سخن خورشید را شنیدند، متعجّب شدند. آن گاه امیرالمؤمنین علیه السلام از کنارشان رفتند و به مسجد برگشتند، و مهاجرین و انصار به دنبال حضرت برگشتند. وقتی نزد رسول خدا رسیدند، عرضه داشتند: «ای پیامبر! شما فرمودید علی علیه السلام مانند ما بشر است در حالی که خورشید چیزهایی گفت که فقط خدای تبارک و تعالی آنها را درباره خودش بیان فرموده است.»

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «از خورشید چه شنیدید؟» گفتند: «شنیدیم به او می گفت: ای اوّل!» رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «راست گفت؛ زیرا او اوّلین کسی است که به خدا و پیامبری من ایمان آورده است.» پس گفتند: «شنیدیم می گفت: ای آخر!» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «راست گفت؛ زیرا او آخرین کسی است که پیش من می ماند و مرا کفن و دفن می نماید.» پس گفتند: «شنیدیم می گفت: ای ظاهر!» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «راست گفت؛ زیرا او به ظاهر علم آگاه است.» پس گفتند: «شنیدیم می گفت: ای باطن!» رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود : «راست گفت؛ زیرا او به باطن ها آگاه است.» گفتند: «شنیدیم می گفت: ای کسی که به هر چیز عالم هستی!» رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «راست گفت؛ زیرا او به حلال و حرام و مشکلات آگاه است»(1)

1- . مدینه المعاجز، ج 1، ص 218، ح 136، به نقل از: عیون المعجزات.

8-حدیث «طیْر مشْویّ»

اشاره

عنْ أنس بْن مالک: إنّ النّبیّ صلی الله علیه و آله کان عنْدهُ طائرٌ فقال :

«اللّهُمّ ائْتنی بأحبّ خلْقک إلیْک یأْکُلُ معی منْ هذا الطّیْر.» فجاء أبُوبکْرٍ فرُدُّوهُ ثُمّ جاء عُمرُ فرُدُّوهُ ثُمّ جاء علیٌّ علیه السلام فأذّن لهُ.»(1)

انس بن مالک می گوید: مرغ بریان شده ای نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بود، فرمود :

«خدایا! محبوب ترین خلق خود را نزد من بفرست تا با من از این مرغ بخورد.» ابوبکر آمد، پیامبر صلی الله علیه و آله او را بازگرداند، سپس عمر آمد، پیامبر صلی الله علیه و آله او را بازگرداند، امّا هنگامی که علی علیه السلام آمد، پیامبر صلی الله علیه و آله به او اجازه داد.

برخی از علمای اهل تسنّن، حدیث «طیر مشوی» را از احادیث صحیح السّند و معتبر می دانند، از جمله :

خطیب خوارزمی حنفی نقل می کند که حدیث طیر مشوی یکصد و بیست سند دارد، و این کثرت سند دلالت بر اهمیّت زیاد آن نزد محدّثین دارد.(2)

و نیز حاکم نیشابوری می گوید: حدیث طیر مشوی صحیح است و لازم بود بخاری و مُسلم آن را در «صحیح» خود نقل می کردند؛ زیرا رجال آن ثقه و مورد اعتماد هستند و شرط صحّت حدیث نزد این دو نفر را دارد.(3)

نکات حدیث

اشاره

از این حدیث شریف، نکات بسیاری استفاده می شود، از قبیل :

1- . احقاق الحق، ج 5، ص 318، به نقل از: صحیح ترمذی، ج 13، ص 170؛ خصائص نسائی، ص 5،مصابیح السّنه، ص 202؛ مناقب خوارزمی،

ص 67؛ جامع الأصول، ج 9، ص 471.
2- . مقتل الحسين عليه السّلام، ص 79.
3- . مستدرک علی الصّحيحين، ج 3، ص 131.

1- امام علی علیه السلام، محبوب ترین افراد نزد خداوند

پیامبر از خداوند درخواست نمود که محبوب ترین افراد نزد خود را پیش ایشان بفرستد، و خداوند امام علی علیه السلام را نزد او فرستاد. از این حدیث به صراحت استفاده می شود که حضرت علی علیه السلام محبوب ترین افراد نزد خداوند است.

2- برتری امام علی علیه السلام بر سایر صحابه

هر کس که محبوب ترین افراد نزد خداوند باشد، افضل افراد است. به این نکته در کلام قسطلانی (المذاهب اللدنیّه، ج 7، ص 42) و قاضی سبکی (طبقات الشّافعیّه، ج 2، ص 187) و ابوحامد غزالی (احیاء العلوم، ج 4، ص 327) و قاضی عیاض (الشّفاء، ج 3، ص 372) و نووی (المنهاج فی شرح صحیح مسلم، ج 15، ص 151) و فخر رازی (التّفسیر الکبیر، ج 8، ص 18) اشاره شده است.

برخی از علمای اهل سنّت نیز به دلالت «حدیث طیر» بر افضلیّت امام علی علیه السلام بر سایر صحابه اشاره کرده اند، از قبیل :

الف) علمای عصر مأمون (در: عقد الفرید، ج 5، صص 354 - 358).

ب) حاکم نیشابوری (در: تذکره الحفاظ، ج 2، ص 1039).

ج) فخر رازی (در: نهایه العقول).

د) محمّد بن طلحه (در: مطالب السّؤول، باب اوّل، فصل پنجم، ج 1، صص 42 و 43).

ه) حافظ گنجی (در: کفایه الطّالب، ص 151).

3- امامت حضرت علی علیه السلام

ابن تیمیّه و دیگران می گویند: «هر کس افضل امّت است او سزاوارتر به امامت و خلافت است.» بنابر این، با اثبات افضلیّت حضرت امیر علیه السلام بر

صحابه به وسیله «حدیث طیر»، امامت و خلافت او نیز به اثبات می رسد.

4- امام علی علیه السلام، برتر از تمام پیامبران

در برخی از طُرق حدیث طیر، امام علی علیه السلام احبّ و افضل خلق خداوند از اوّلین و آخرین معرّفی شده است.(1)

این گونه تعابیر، دلالت دارد بر این که حضرت امیر علیه السلام از انبیای پیشین افضل است، و به دلیل آیه «مباهله»، با پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله نیز مساوی است.(2)

1- . مناقب ابن مغازلی، صص 168 و 169.
2- . ر.ک: امام شناسی (رضوانی)، ج 2، صص 517 و 518.

9-حدیث «امان»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«النُّجُومُ أمانٌ لاهْل الارْض من الْغرق، و أهْل بیْتی أمانٌ لاُمّتی من الاْخْتلاف فإذا خالفتْها قبیلهٌ من الْعرب اخْتلفُوا فصارُو حزْب إبْلیس!»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«ستارگان برای اهل زمین مایه امنیّت و نجات از غرق شدن در دریا و اهل بیت من مایه امان امّت من از اختلاف اند، پس هنگامی که قبیله ای از عرب با آنها مخالفت کنند، اختلاف در میان امّت ظاهر می شود و آنها حزب شیطان خواهند بود.»

محتوای حدیث امان

ابن حجر مکّی، از دانشمندان اهل تسنّن، در شرح این حدیث می گوید :

«مقصود از این که اهل بیت پیامبر وسیله ایمنی از اختلاف معیّن شده اند، اختلاف در دین است و لذا اگر قبیله ای با آنها مخالفت کرده و از غیر آنها دین را اخذ کنند، در احکام دین بینشان اختلاف خواهد افتاد و به سبب مخالفت آنان با اهل بیت جزء حزب ابلیس درخواهند آمد؛ زیرا حق با اهل بیت است و مخالفت با آنها باطل است»(2)

حدیث امان، به آیاتی از قرآن اشاره دارد که برای ستارگان آسمان فواید بسیار مهمّی بیان می کنند، مانند :

آیه شانزده سوره نحل که می فرماید: (و بالنّجْم هُمْ یهْتدُون)؛ «آنها به وسیله ستارگان هدایت می شوند.»

1- . احقاق الحقّ، ج 9، ص 294، به نقل از: مستدرک حاکم، ج 3، ص 149؛ احیاء المیت، ص 114؛تلخیص المستدرک، ج 3، ص 145؛ منتخب کنز العمّال، ج 5، ص 93؛ صواعق المحرقه، ص 233.

2- . صواعق المحرقه، ص 150، باب 11.

آیه نود و هفت سوره انعام که می فرماید: (و هُو الّذی جعل لکُمُ النُّجُوم لتهْتدُوا بها فی ظُلُمات الْبرّ و الْبحْر)؛ «خداوند ستارگان را برای شما قرار داد تا در تاریکی های خشکی و دریا، به وسیله آنها راه را یابید!»

و آیات شش تا نه سوره صافّات که می فرماید: (إنّا زیّنّا السّماء الدُّنْیا بزینهٍ الْکواکب * و حفْظاً منْ کُلّ شیْطانٍ ماردٍ * لا یسّمّعُون إلی الْملا الْأعْلی و یُقْذفُون منْ کُلّ جانبٍ * دُحُوراً و لهُمْ عذابٌ واصبٌ)؛ «آسمان دنیا را با ستارگان تزیین کردیم تا آن را از هر شیطان خبیثی حفظ کنیم. آنها نمی توانند به]سخنان [فرشتگان عالم بالا گوش فرادهند، و]هرگاه چنین کنند[از هر سو هدف تیرها قرار می گیرند! و آنها به شدّت به عقب رانده می شوند و برای آنها مجازاتی دائم است.»

در حدیث «امان»، اهل بیت علیهم السلام به ستارگان آسمان تشبیه شده اند. با استفاده از آیات قرآن، وجه شبه بین ائمّه اطهار علیهم السلام و ستارگان آسمان را می توان این گونه ترسیم کرد :

اوّلاً: اهل بیت علیهم السلام همچون ستارگان آسمان، مردم را از ضلالت و گمراهی نجات می بخشند، و ره پویان راه وصال را به سرمنزل حقیقت می رسانند؛ همچنان که از مفاد دیگر احادیث در فضیلت اهل بیت علیهم السلام استفاده می شود که تمسّک به ولایت اهل بیت علیهم السلام موجب رهایی از ضلالت و گمراهی است و هر که به این ریسمان الهی چنگ بزند، به هدایت حقیقی می رسد.

ثانیاً: همان طور که ستارگان آسمان، شیاطین خبیث را از نفوذ به عالم بالا به عقب می رانند، قلب هر مؤمنی که در معرض نور ولایت و محبّت اهل بیت علیهم السلام قرار گیرد نیز از نفوذ شیاطین جنّ و انس محفوظ می ماند.

امیرمؤمنان علی علیه السلام در حدیثی نورانی در مورد تشبیه آل محمّد : به ستارگان می فرماید :

«الا إنّ مثل آل مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله کمثل نُجُوم السّماء إذا هوی نجْمٌ طلع نجْمٌ.»

«آگاه باشید! همانا آل محمّد :، همچون ستارگان آسمانند، هنگامی که یکی از آنها غروب کند، ستاره دیگری طلوع می کند.»(1)

معرفت اهل بیت علیهم السلام، امان از عذاب الهی

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«معْرفهُ آل مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله براءهٌ من النّار و حُبُّ آل مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله جوازٌ علی الصّراط، و الْولایهُ لال مُحمّدٍ صلی الله علیه و آله أمانٌ من الْعذاب.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«معرفت و شناخت آل محمّد صلی الله علیه و آله برائت از آتش، و دوست داشتن آل محمّد صلی الله علیه و آله جواز عبور از پل صراط، و ولایت و پیروی از آل محمّد : امان از عذاب است.»

1- . نهج البلاغه، خطبه 100؛ بحارالأنوار، ج 34، ص 214.
2- . احقاق الحقّ، ج 9، ص 494، به نقل از: فرائد السمطین (مخطوط)، الشّفاء بتعریف حقوقالمصطفی، ج 2، ص 41؛ نزهه المجالس، ج 2، ص 105؛ الصّواعق المحرقه، ص 23؛ شرح دیواناميرالمؤمنین، ص 191؛ ینابیع المودّه، ص 263.

10-حدیث «رایت»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«لأُعْطینّ الرّایه غداً رجُلاً یُحبُّ اللّه و رسُولهُ و یُحبُّهُ اللّهُ و رسُولُهُ کرّارٌ غیْرُ فرّارٍ لا یرْجعُ حتّی یفْتح اللّهُ علی یدیْه.» فأعْطاها علیّا علیه السلام ففُتح علی یدیْه.(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله در جنگ خیبر فرمودند :

«فردا پرچم اسلام را به دست مردی می دهم که خدا و رسولش را دوست می دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست می دارند،]در جنگ[بسیار حمله کننده و غیر فرّار است، برنمی گردد تا این که خداوند با دست او]قلعه خیبر[را فتح کند.»

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله پرچم را به حضرت علی علیه السلام داد و خداوند آن قلعه را با دست آن حضرت گشود.

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام به سی و پنج طریق از اهل تسنّن و به سه طریق از شیعه، «حدیث رایت» را نقل کرده است.

غزوه «خیبر»

غزوه «خیبر» در اوّل سال هفتم هجری اتّفاق افتاد. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله مردمان خیبر را بیش از 20 روز در محاصره داشت.

در خیبر حدود چهارده هزار یهودی اقامت داشتند و قلعه های محکم را برای خود تهیّه دیده بودند. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در هنگام محاصره، قلعه های آنها را یکی پس از دیگری می گرفت، و سخت ترین آنها «قموص» بود که اهمیّت فوق العاده ای داشت.

در یکی از روزها ابوبکر پرچم مهاجرین را در دست گرفت، و مدّتی با

1- . طرائف، ج 1، ص 58، ح 54.

یهودیان جنگ کرد ولی نتوانست مقاومت کند و از میدان مبارزه فرار کرد. پس از فرار ابوبکر، عمر بن خطّاب پرچم را گرفت، وی نیز از دشمن عقب نشینی کرد، و مردم را از مقابله با آنان می ترسانید؛ مسلمانان هم وی را می ترسانیدند.

در این هنگام پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله از این جریان ناراحت شدند و فرمودند :

«فردا پرچم را به مردی خواهم داد که از میدان مبارزه فرار نمی کند، خداوند و رسول، او را دوست دارند، و او نیز خدا و رسول او را دوست دارد. وی هرگز از جنگ فرار نمی کند تا آن گاه که خداوند قلعه های محکم را به دست او بگشاید.»

پس از این گفتار پیامبر صلی الله علیه و آله، مردم به همدیگر می گفتند: مقصود آن حضرت از این مرد، علیّ بن ابی طالب علیه السلام نیست؛ زیرا که وی اکنون به درد چشم گرفتار است و حتّی جلو پاهای خود را نمی بیند. حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام نیز هنگامی که فرمایش پیامبر صلی الله علیه و آله را شنید، گفت : «خداوندا، اگر اراده کنی به کسی نعمتی بدهی، احدی قادر نیست جلوی عطای شما را بگیرد، و اگر بخواهی نعمتی از کسی سلب کنی باز هم احدی نتواند وی را عزیز و ارجمند کند.»

هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله صبح نمود، اصحاب پیرامونش اجتماع کردند. سعد گوید: من در مقابل حضرت رسول صلی الله علیه و آله روی پای خود ایستادم و امیدوار بودم که آن جناب مرا به طرف خود بخواند و پرچم را به من بدهد، در این هنگام فرمود :

«علی علیه السلام را به طرف من بیاورید.» مردم از هر طرف فریاد زدند: وی به درد چشم گرفتار است و جلوی پای خود را نمی بیند.

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «کسی را بفرستید تا بیاید.» پس از این امیرالمؤمنین در حالی که دستش را گرفته بودند، به محضر پیامبر آمد و سرش را بر آغوش پیامبر صلی الله علیه و آله گذاشت. در این وقت پیامبر اسلام آب دهان

خود را بر چشم های او کشید، وی بلافاصله از درد چشم راحت شد. پیامبر پرچم جنگ را به دست او داد، امیرمؤمنان علیه السلام بعد از این که پرچم را گرفت، با جوش و خروشی به طرف قلعه های یهودیان حمله برد و قلعه ها را فتح نمود.(1)

1- . ر.ک: زندگانی چهارده معصوم (عطاردی)، ص 144.

11-حدیث «سلُونی»

اشاره

قال علیٌّ علیه السلام :

«سلُونی قبْل أنْ تفْقدُونی فوالّذی فلق الْحبّه و برأ النّسمه لوْ سألْتُمُونی عنْ آیهٍ فی لیْلهٍ أُنْزلتْ أوْ فی نهارٍ أُنْزلتْ مکّیّها و مدنیُّها و سفریّها و حضریّها ناسخها و منْسُوخها و مُحْکمها و مُتشابهها و تأْویلها و تنْزیلها لاخْبرْتُکمْ.»(1)

حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«پیش از آن که مرا از دست بدهید از من بپرسید؛ زیرا سوگند به آن خداوندی که دانه را شکافته، و مردم را آفریده است، اگر شما از یک یک آیات قرآن بپرسید که آیا در شب نازل شده یا روز، در مکّه نازل شده یا در مدینه، در سفر نازل شده یا در حضر، ناسخ و منسوخ آیات کدام است، محکم و متشابه آن کدام است، تأویل و تنزیل آیات چیست، من شما را از این مسایل خبردار می کنم.»

علّامه سیّد هاشم بحرانی در غایه المرام، این حدیث را به هفت طریق از اهل تسنّن و هفت طریق از شیعه نقل می کند.

علوم ظاهری و باطنی امیرمؤمنان علیه السلام

اشاره

امیرمؤمنان علی علیه السلام در موارد متعدّدی با بیان جمله «سلُونی قبْل أنْ تفْقدُونی»، به بعضی از علومی که در نزد آن حضرت موجود است اشاره کرده اند، از جمله :

1- علم تفسیر و تأویل

عنْ علیٍّ علیه السلام :

«سلُونی عنْ کتاب اللّه، فإنّهُ لیْس منْ آیهٍ إلّا و قدْ عرفْتُ بلیْلٍ نزلتْ أمْ بنهارٍ

1- . بحارالأنوار، ج 40، ص 153؛ توحيد (صدوق)، ص 305، باب 43.

فی سهْلٍ أمْ فی جبلٍ.»(1)

علی علیه السلام فرمود: «از کتاب خدا از من بپرسید که هیچ آیه ای نیست مگر این که می دانم در شب نازل شده یا در روز، در دشت نازل شده یا در کوه.»

-2 علم منایا و بلایا و انساب

عنْ أمیرالْمُؤْمنین علیه السلام أنّهُ کان یقُولُ: «سلُونی قبْل أنْ تفْقدُونی، ألا تسْألُون منْ عنْدهُ علْمُ الْمنایا و الْبلایا و الأنْساب؟»(2)

امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود :

«سؤال کنید پیش از آن که مرا از دست بدهید، آیا سؤال نمی کنید از کسی که علم مرگ و میرها و بلاها و نسب ها نزد اوست؟»

-3 علم راه های آسمان ها و زمین ها

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام: «أیُّها النّاسُ! سلُونی قبْل أنْ تفْقدُونی، فلانا بطُرُق السّماء أعْلمُ منّی بطُرُق الأرْض.»(3)

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود :

«ای مردم! پیش از آن که مرا از دست بدهید، از من بپرسید؛ همانا من به راه های آسمان داناترم تا به راه های زمین.»

-4 علم کتاب های آسمانی

قال أمیرُالْمُؤْمنین علیه السلام :

«سلُونی قبْل أنْ تفْقدُونی، فوالّذی فلق الْحبّه و برأ النّسمه إنّی لاعْلمُ بالتّوْراه

1- . احقاق الحقّ، ج 7، ص 585، به نقل از: طبقات الکبری، ج 2، ص 338؛ إستيعاب، ج 2، ص 463؛مناقب (خوارزمی)، ص 56؛ رياض النّضره، ج 2، ص 198؛ ذخاير العقبی، ص 83.

2- . بحارالأنوار، ج 26، ص 147، ح 26؛ بصائر الدّرجات، ص 266، ح 1.

3- . بحارالأنوار، ج 10، ص 128، ح 7؛ ينابيع المودّه، ج 1، ص 208، ح 9.

و إنّی لاعْلَمُ بالأنْجیل منْ أهْل الأنْجیل و إنّی لاعْلَمُ بالْقُرآن منْ أهْل الْقُرآن.»(1)

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود :

«پیش از آن که مرا از دست بدهید از من بپرسید. سوگند به آن خداوندی که دانه را شکافته و مردم را آفریده است، من از اهل تورات به تورات و از اهل انجیل به انجیل و از اهل قرآن به قرآن داناترم.»

کسانی که «سلُونی» گفتند و رسوا شدند

با این وجود، در طول تاریخ افرادی خواستند همانند حضرت علیّ بن ابی طالب علیه السلام، جمله «سلونی» را بازگو کنند و نشان دهند که به همه علوم آگاه هستند، ولی همگی آنان رسوا شدند، که در این بخش به دو نفر از این مدّعیان اشاره می کنیم :

1- هنگامی که مُقاتل بن سلیمان بر منبر رفت و گفت: «بپرسید از من از هر آنچه زیر عرش است تا طعام هایی که در منزل هایمان پنهان است.» مردی به او گفت: «هنگامی که آدم علیه السلام به حجّ رفت چه کسی سر او را تراشید؟» مُقاتل گفت: «این حرف از شما نیست و بلکه خدا اراده کرده تا مرا محکوم کند به خاطر عُجب و خودپسندی که مرا فراگرفته است.»(2)

2- قُتاده زمانی که وارد مسجد کوفه شد و گفت: «از هر چه می خواهید از من بپرسید.» ابوحنیفه گفت: «از او بپرسید که مورچه]ای که با[حضرت سلیمان علیه السلام]تکلّم نمود[نر بوده یا ماده؟» قتاده در جواب فرو ماند(3)

1- . بحارالأنوار، ج 26، ص 64، ح 146؛ کتاب سلیم، ص 941، ح 78.
2- . تاریخ بغداد، ج 3، ص 166.
3- . کشّاف زمخشری، ج 3، ص 356.

12-حدیث «شجره»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله: «یا علیُّ! خُلقْتُ أنا و أنْت منْ شجرهٍ، فأنا أصْلُها و أنْت فرْعُها والْحسن والْحُسیْن علیه السلام أغْصانُها فمنْ تعلّق بغُصْنٍ منْها أدْخلهُ اللهُ الْجنّه.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! من و تو از یک درخت آفریده شدیم که من اصل (ریشه) آن درخت و تو فرع (تنه) آن و حسن و حسین علیهما السلام شاخه های آن هستند. پس هر کسی به یکی از آن شاخه ها بیاویزد، خدای تعالی او را داخل بهشت گرداند.»

شجره طیّبه در قرآن

خداوند متعال در مورد «شجره طیّبه» می فرماید :

(ألمْ تر کیْف ضرب اللّهُ مثلاً کلمهً طیّبهً کشجرهٍ طیّبهٍ أصْلُها ثابتٌ و فرْعُها فی السّماء)(2) ؛ «آیا ندیدی چگونه خداوند "کلمه طیّبه"]و گفتار

پاکیزه[را به درخت پاکیزه ای تشبیه کرده که ریشه آن]در زمین[ثابت، و شاخه آن در آسمان است؟»

در احادیث، شجره طیّبه به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و اهل بیت او تفسیر شده است. :

حاکم حسکانی، دانشمند بزرگ اهل تسنّن، می گوید :

سلام خثعمی گوید: روزی به حضور حضرت امام محمّد باقر علیه السلام رسیدم و عرض کردم: یابن رسول الله! تفسیر آیه (کلمهً طیّبه کشجره طیّبه) چیست؟

1- . احقاق الحقّ، ج 9، ص 154، به نقل از: ميزان الإعتدال، ج 2، ص 183؛ مناقب (ابن مغازلى)مخطوط؛ مقتل الحسين عليه السّلام، ص 108؛ كفايه الطّالب، ص 178؛ لسان الميزان، ج 4، ص144؛ ينابيع المودّه، ص 245؛ نزهه المجالس، ج 2، ص 222؛ صواعق المحرقه، ص 230؛ مناقب(شافعى)، ص 209.

2- . سوره ابراهيم، آيه 24.

حضرت فرمود: «ای سلام! شجره طیّبه، حضرت محمّد صلی الله علیه و آله است، و شاخه آن امیرمؤمنان علی علیه السلام و میوه و ثمره آن حسن و حسین علیهما السلام و شاخه فرعی آن حضرت فاطمه 3 و شعبه های این شاخه، امامان از فرزندان حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و برگ این درخت، شیعیان و دوستان ما هستند. پس هنگامی که یکی از شیعیان ما از دنیا می رود، از این درخت برگی می افتد و هنگامی که برای دوستان و محبّین ما فرزندی به دنیا می آید، به جای آن، برگ دیگری سبز می شود.»(1)

شجره خبیثه در قرآن

خداوند متعال در آیات مربوط به شجره طیّبه می فرماید: «شجره طیّبه، آن درختی است که ریشه ای ثابت و محکم دارد و همیشه پایدار است.» ولی در آیه بعد به شجره خبیثه اشاره می کند و می فرماید: «شجره خبیثه هیچ قرار و دوامی ندارد.»

(و مثلُ کلمهٍ خبیثهٍ کشجرهٍ خبیثهٍ اجْتُثّتْ منْ فوْق الاْرْض ما لها منْ قرارٍ) . (2)

خداوند متعال در این آیه «کلمه خبیثه» (سخن آلوده) را به درخت ناپاکی تشبیه کرده که از روی زمین برکنده شده و قرار و ثباتی ندارد.

همان گونه که در روایات معصومین علیهم السلام آمده است، «شجره خبیثه»، همان دشمنان اهل بیت علیهم السلام هستند.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود :

«شجره خبیثه، مثلی است که برای دشمنان خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله زده شده است.»(3)

ص: 444

1- . شواهد التنزیل، ج 1، ص 406، ح 428.
2- . سوره ابراهیم، آیه 26.
3- . تفسیر عیّاشی، ج 2، ص 225.

13-حدیث «حکمت»

اشاره

عنْ عبْداللّه بْن مسْعُودٍ رضی الله عنه: کُنْتُ عنْد النّبیّ صلی الله علیه و آله فسُئل عنْ علْم علیّ بْن أبی طالبٍ علیه السلام، فقال :

«قُسمت الْحکْمهُ عشره أجْزاءٍ فأُعْطی علیٌّ علیه السلام تسْعهُ أجْزاءٍ و النّاسُ جُزْءآ واحدآ و هُو أعْلمُ بالْعُشْر الْباقی.»(1)

عبدالله بن مسعود می گوید: نزد پیغمبر 9 بودم، از علم علیّ بن ابی طالب علیه السلام سؤال شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«حکمت به ده جزء قسمت شده، نُه جزء آن به علی علیه السلام داده شده و یک جزء به دیگر مردمان، و حال آن که علی علیه السلام در همان جزء باقی مانده هم از دیگران اعلم و داناتر است.»

معنا و مفهوم حکمت

واژه «حکمت» در لغت از ریشه «حُکم» به معنای منع، گرفته شده است؛ زیرا حُکم و داوری عادلانه مانع ظلم است.(2)

واژه «حکمت»، بیست بار در قرآن کریم آمده است. خداوند متعال در این کتاب آسمانی، نود و یک بار خود را با صفت «حکیم» ستوده است.

صفت «حکیم» سی و شش بار همراه با صفت «علیم»، چهل و هفت بار با صفت «عزیز»، و چهار بار با صفت «خبیر»، و یکبار همراه هر یک از صفات «توّاب»، «حمید»، «علیّ» و «واسع» آمده است.

1- . ر.ک: احقاق الحقّ، ج 5، ص 511، به نقل از: حلیه الأولیاء، ج 1، ص 64؛ تفسیر ثعلبی، ص 81؛مناقب امیرالمؤمنین (مخطوط)؛ مناقب (خوارزمی)، ص 49؛ مقتل الحسین، ص 43؛ میزانالإعتدال، ج 1، ص 58؛ منتخب کنز العمّال، ج 5، ص 32.
2- . حکمت نامه پیامبر اعظم صلّی اللّه علیه و آله، ج 1، ص 246، به نقل از: معجم مقاییس اللغه، ج 2،ص 91.

امیرمؤمنان علی علیه السلام دروازه شهر حکمت

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«أنا مدینهُ الْحکْمه و علیٌّ علیه السلام بابُها فمنْ أراد الْمدینه، فلْیأْت إلی بابها.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«من شهر حکمتم و علی علیه السلام دروازه آن است؛ هر کس خواهان ورود به این شهر است، باید از دروازه آن وارد شود.»

حکمت در قرآن

خداوند متعال می فرماید :

(یُؤْتی الْحکْمه منْ یشاءُ و منْ یُؤْت الْحکْمه فقدْ أُوتی خیْرآ کثیرآ و ما یذّکّرُ إلّا أُولُوا الأْلْباب)(2) .

«خداوند دانش و حکمت را به هر که بخواهد]و شایسته بداند[می دهد و به هر کس دانش داده شود، خیر فراوانی داده شده و جز صاحبان خرد]این حقایق را درک نمی کنند و[متذکّر نمی شوند.»

حاکم حسکانی، دانشمند معروف اهل تسنّن، از ربیع بن خیثم نقل می کند: نام علی علیه السلام را نزد من بردند، گفتم: «لمْ أرهُمْ یجدُون علیْه فی حُکْمه واللّهُ تعالی یقُولُ: (و منْ یُؤْت الْحکْمه فقدْ أُوتی خیْرآ کثیرآ)»(3) ؛ «ندیدم

کسی از مردم، ایرادی بر حکم و داوری آن حضرت بگیرد؛ همان گونه که خداوند متعال فرموده است: "و به هر کس دانش حکمت داده شود، خیر فراوانی داده شده است."»

در بسیاری از احادیث وارد شده که آنچه خداوند متعال از علم و حکمت به پیامبران عطا فرموده است همه را در علیّ بن ابی طالب علیه السلام جمع نموده است. از جمله آنها می توان به این روایت اشاره کرد :

1- . احقاق الحقّ، ج 5، ص 502.
2- . سوره بقره، آيه 269.
3- . شواهد التّنزيل، ج 1، ص 138، ح 150.

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«منْ أراد أنْ ینْظُر إلی إبْراهیم علیه السلام فی حلْمِه و إلی نُوحٍ 7 فی حکْمته و إلی یُوسُف علیه السلام فی اجْتماعه فلْینْظُرْ إلی علیّ ٍبْن أبی طالبٍ علیه السلام.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«کسی که می خواهد به حلم ابراهیم علیه السلام، به حکمت نوح علیه السلام، و به مردم داری یوسف علیه السلام بنگرد، پس باید به علیّ بن ابی طالب علیه السلام نگاه کند.»

1- . شواهد التّنزیل، ج 1، ص 106، ح 147.

14-حدیث «معرفت امام»

اشاره

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله :

«منْ مات و لمْ یعْرفْ إمام زمانه مات میتهً جاهلیّه.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«هر کس بمیرد، در حالی که امام زمانش را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است.»

روایات و احادیث، نشناختن امام علیه السلام را مردن به مرگ جاهلیّت دانسته است، و راه رهایی از مرگ جاهلی و رسیدن به سعادت را اطاعت و شناخت امام علیه السلام بیان کرده اند.

حدیث «معرفت امام» در مدارک اهل تسنّن

ابن سعد در طبقات الکبری (ج 5، ص 107) نقل می کند: «منْ مات و لا بیْعه علیْه مات میتهً جاهلیّه.»

حافظ ابن ابی شیبه در مصنّف (ج 15، ص 38) می گوید: «منْ مات و لیْستْ علیْه طاعه مات میتهً جاهلیّه.»

احمد بن حنبل در المسند (ج 3، ص 96) می گوید: «منْ مات بغیْر إمامٍ مات میته جاهلیّه.»

منظور از «امام» چه کسی است؟

منظور از «امام» که در این روایات ذکر شده و اگر کسی به او معرفت نداشته باشد و از او پیروی و اطاعت نکند، به مرگ جاهلی از دنیا می رود، چه کسی است؟

1- . ر.ک: احقاق الحقّ، ج 13، ص 85، به نقل از: مسند (طیالسی)، ص 259؛ صحیح (قشیری)، ج 8،ص 107؛ نفحات اللّاهوت، ص 13؛ ینابیع

المودّه، ص 117.

آیا او کسی است که جانشین پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله است و از جانب خداوند متعال برای هدایت مردم تعیین شده است؟ یا کسی است که مردم بعد از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله او را از بین خود انتخاب کرده اند؟

آیا او همان کسی است که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله او را دروازه شهر علم خود بیان کرده است؟ یا آن کسی است که می گوید: همه مردم از من آگاه تر و عالم تر هستند، حتّی زنانی که در خانه هایشان هستند؟

آیا منظور از معرفت امام، شناختن کسانی همچون: ابابکر، عمر، معاویه، یزید، مروان، عبدالملک، ولید بن یزید، منصور دوانیقی و است؟ یا منظور از امام، امیرمؤمنان علی علیه السلام و جانشینان بعد از او هستند؟

پاسخ این سؤال روشن است؛ منظور از «امام» همان گونه که در روایات آمده است، کسی است که افضل و اعلم مردم باشد و خداوند، خود، او را برای این امر انتخاب کرده باشد. درباره این که مصداق «امام» در حدیث «معرفت امام» چه کسی است، روایاتی وجود دارد که به طور روشن، منظور رسول خدا صلی الله علیه و آله را بیان کرده است. از آن جمله، یحیی بن عبدالرّحمان انصاری می گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود :

«هر کس علی علیه السلام را در زندگانی و پس از مرگش دوست بدارد، تا هنگامی که خورشید طلوع و غروب می کند و جهان برپاست، خداوند برای او امنیّت و ایمان می نویسد. و هر کس با علی علیه السلام در زندگانی و پس از مرگش دشمنی کند، به مرگ جاهلیّت از دنیا می رود»(1)

روایتی که عمّار یاسر از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده نیز در این باره راه گشاست.

عمّار می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود :

«به زودی پس از من در بین این امّت، حوادثی اتّفاق می افتد که باعث

۹

1- . اَسد الغابه، ج 5 ص 101.

جنگ بین ایشان می شود، و بعضی برخی دیگر را بکشند و گروهی از گروه دیگر بیزاری بجویند.»

سپس - با اشاره به علی علیه السلام - به من فرمود :

«بر تو باد]مراجعه کردن به[این شخص اصلع که در طرف راست من نشسته است؛ اگر همه مردم به راهی بروند و علی به راه دیگر، تو همراه علی باش و مردم را رها کن.

ای عمّار! علی علیه السلام تو را از راه هدایت خارج و به بی راه وارد نمی کند. ای عمّار! اطاعت از علی علیه السلام، اطاعت از من، و اطاعت از من، اطاعت از خداوند عزّوجلّ است.»(1)

1- . مناقب (خوارزمی)، ص 105، ح 110.

فصل چهاردهم

اشاره

ص: 451

وصیّت اول: ثواب قرائت «آیه الکرسی»

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! علیْک بتلاوه آیه الْکُرْسیّ فی دبْر صلاه الْمکْتُوبه، فإنّهُ لا یُحافظُ علیْها إلّا نبیٌّ أوْ صدّیقٌ أوْ شهیدٌ.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمودند :

«ای علی! بر تو باد که بعد از هر نماز واجب، آیه الکرسی را بخوانی؛ چرا که جز پیامبران و صدّیقان و شهیدان، بر آن مداومت و محافظت نمی کنند.»

وصیّت دوّم: چهار چیز را پیش از چهار چیز دیگر غنیمت بدان

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! بادرْ بأرْبعٍ قبْل أرْبعٍ: شبابک قبْل هرمک، و صحّتک قبْل سُقْمک، و غناک قبْل فقْرک، و حیاتک قبْل موْتک.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمودند: «ای علی! چهار چیز را

1- . وسائل الشّیعه، ج 6، ص 473، ح 8477؛ بحارالأنوار، ج 83، ص 24، ح 24.

2- . وسائل الشّیعه، ج 16، ص 83، باب 91، ح 21042؛ بحارالأنوار، ج 68، ص 180، باب 64، ح 32.

پیش از چهار چیز غنیمت بدان: 1- جوانی خود را پیش از فرارسیدن پیری؛ 2- سلامت خود را پیش از بیماری؛ 3- بی نیازی خود را پیش از نیازمندی؛ 4- زندگانی خود را پیش از فرارسیدن مرگ.»

وصیّت سوّم: شوخی، شخصیّت انسان را زایل می کند

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! لا تمْزحْ فیذْهب بهاءُک و لا تکْذبْ فیذْهب نُورُک و إیّاک و خصْلتیْن : الضّجر والْکسل، فإنّک إنْ ضجرْت لمْ تصْبرْ علی حقٍّ و إنْ کسلْت لمْ تُؤدّ حقّآ.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمودند :

«ای علی! شوخی مکن که ارزش تو را از بین می برد، و دروغ مگو که نور (قلب) تو زایل می شود.

و از دو خصلت پرهیز کن: 1- خستگی؛ 2- تنبلی؛ زیرا اگر اظهار خستگی کردی، بر حقّ، شکیبا نخواهی بود، و اگر تنبلی کنی، هیچ حقّ]و عملی[را ادا نخواهی کرد.»

وصیّت چهارم: چهار خصلت که سبب دخول بهشت می شود

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! أرْبعُ منْ کُنّ فیه بنی اللّهُ تعالی لهُ بیْتآ فی الْجنّه، منْ آوی الْیتیم و رحم الضّعیف و أشْفق علی والدیْه و رفق بممْلُوکه.»(2)

1- . وسائل الشّیعه، ج 16، ص 22، باب 66، ح 20861؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 46، باب 3؛ مکارمالأخلاق، ص 433؛ أمالی صدوق، ص 543، مجلس 81.

2- . مکارم الأخلاق، ص 436؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 51، باب 3؛ وسائل الشّیعه، ج 16، ص 337،باب 19، ح 21704.

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمودند :

«ای علی! هر کس دارای چهار خصلت باشد، خداوند در بهشت خانه ای برای او بنا خواهد کرد: 1- کسی که یتیم را جای دهد؛ 2- کسی که بر ناتوان رحم کند؛ 3-کسی که بر پدر و مادر مهر ورزد؛ 4- کسی که با برده]و زیردستان[خود مدارا کند.»

وصیّت پنجم: سه خصلت موجب فضیلت انسان می شود

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! ثلاثٌ منْ لقی اللّه عزّوجلّ بهنّ فهُو منْ أفْضل النّاس، منْ أتی اللّه بما افْتُرض علیْه فهُو منْ أعْبد النّاس و منْ ورع عنْ محارم اللّه عزّوجلّ فهُو منْ أوْرع النّاس و منْ قنع بما رزقهُ اللّهُ فهُو منْ أغْنی النّاس.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! سه خصلت است که هر کس با آنها خداوند را ملاقات کند، از بالاترین و برترین مردم خواهد بود: 1- کسی که واجبات خود را انجام دهد، عابدترین مردم است؛ 2- کسی که از محرّمات الهی دوری کند، پرهیزکارترین مردم است؛ 3- کسی که به آنچه خدا روزی او کرده است، قناعت کند، بی نیازترین مردم است.»

وصیّت ششم: حقیقت ایمان در این هفت خصلت است

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! سبْعةٌ منْ کُنّ فیه فقد اسْتکْمل حقیقه الْایمان و أبْوابُ الْجنّه مُفتّحةٌ لهُ، منْ أسْبغ وُضُوءهُ و أحْسن صلاتهُ و أدّی زکاه ماله و کفّ غضبهُ و سجن لسانهُ

1- . بحارالأنوار، ج 74، ص 45، باب 3؛ خصال، ج 1، ص 125، ح 122؛ مکارم الأخلاق، ص 436.

واسْتغْفر لذنْبه و أدّی النّصیحه لاهْل بیْت نبیّه.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! هفت خصلت است که در هر کس باشد، حقیقت ایمان را به طور کامل دریافته و درهای بهشت بر او گشوده می شود: 1- کسی که وضوی نیکو بگیرد؛ 2- کسی که نماز نیکو بخواند؛ 3- کسی که زکات مالش را بپردازد؛ 4- کسی که خشمش را نگه دارد؛ 5- کسی که زبانش را حفظ نماید؛ 6- کسی که برای گناهانش استغفار کند؛ 7- کسی که برای خاندان پیامبرش خیرخواهی کند.»

وصیّت هفتم: خوابیدن چهار نوع است

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! النّوْمُ أرْبعهٌ: نوْمُ الأنْبیاء : علی أقْفیتهمْ و نوْمُ الْمُؤْمنین علی إیمانهمْ و نوْمُ الْکُفّار والْمُنافقین علی أیْسارهمْ و نوْمُ الشّیاطین علی وُجُوههمْ.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! خوابیدن بر چهار نوع است: 1- خواب پیامبران علیهم السلامکه بر پشت می خوابند؛ 2- خواب مؤمنان که بر طرف راست است؛ 3- خواب کافران و منافقان که بر طرف چپ است؛ 4- خواب شیاطین که بر روی است.»

1- . مکارم الأخلاق، ص 436؛ خصال، ج 2، ص 345، ح 13؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 51، باب 3؛وسائل الشّیعه، ج 1، ص 487، باب 54.
2- . وسائل الشّیعه، ج 6، ص 503، باب 40؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 55، باب 3؛ مکارم الأخلاق، ص440.

وصیّت هشتم: فضیلت انگشتر عقیق

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! تخْتمْ بالْیمین فإنّها فضیلهٌ من اللّه عزّوجلّ للْمُقرّبین.» قال: «بم أتخْتمُ یا رسُول اللّه؟» قال: «بالْعقیق الاْحْمر، فإنّهُ أوّلُ جبلٍ أقرّ اللّه تعالی برُبُوبیّه، و لی بالنُّبُوّه و لک بالْوصیّه و لوُلْدک بالاْمامه و لشیعتک بالْجنّه و لاعْدائک بالنّار.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! انگشتر به دست راست خود کن که این عمل برای مقرّبین، فضیلتی از جانب خداست.» حضرت علی علیه السلام پرسید: «ای رسول خدا! چه انگشتری در دست کنم؟» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «عقیق سرخ؛ زیرا آن اوّلین سنگی بود که به ربوبیّت خدا و نبوّت من و وصایت تو و امامت فرزندانت و به بهشتی بودن شیعیانت و دوزخی بودن دشمنانت اقرار کرده است.»

وصیّت نهم: سه چیز باعث نجات آدمی است

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! ثلاثٌ مُنْجیاتٌ: خوْفُ اللّه فی السّرّ والْعلانیه والْقصْدُ فی الغنی والْفقْرُ و کلمهُ الْعدْل فی الرّضا والسّخط.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود: «ای علی! سه چیز باعث نجات آدمی است: 1- ترس از خداوند در نهان و آشکار؛ 2- میانه روی در حال دارایی و فقر؛ 3- منصفانه سخن گفتن در حال خشنودی و خشم.»

1- . وسائل الشّیعه، ج 5، ص 82، ح 5982؛ مکارم الأخلاق، ص 444؛ بحارالأنوار، ج 74، ص 62،باب 3.
2- . بحارالأنوار، ج 74، ص 63، باب 3؛ وسائل الشّیعه، ج 15، ص 220، باب 14.

وصیّت دهم: فضیلت مسواک زدن

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! علیْک بالسّواک فإنّ فی السّواک مطْهرةً للْفم و مرضاةً للرّبّ و مجْلاةً للْعیْن والْخلالُ یُحبّبُک إلی الْملائکه فإنّ الْملائکه تتأذّی بریح فم منْ لا یتخلّل بعْد الطّعام.»(1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! بر تو باد به مسواک زدن؛ زیرا مسواک باعث پاکیزگی دهان و موجب خشنودی پروردگار است و چشم را پُرنور می کند. و خلال کردن دندان ها تو را نزد فرشتگان محبوب می سازد؛ زیرا فرشتگان از بوی دهان کسی که پس از غذا خلال نکند، اذیّت می شوند.»

وصیّت یازدهم: ثواب قرائت بسم الله

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! إذا أکلْت فقُلْ: بسْم اللّه، إذا فرغْت فقُلْ: الْحمْدُ للّه، فإنّ حافظیْک لا یبْرحان یکْتُبان لک الْحسنات حتّی تُبعّدهُ عنْک.»(2)

رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! هرگاه خواستی غذا بخوری "بسم الله" بگو، و پس از فارغ شدن از آن "الحمد لله" بگو؛ زیرا دو فرشته نگهبان تو، همواره برایت حسنه می نویسند تا سفره را از خود دور کنی.»

1- . وسائل الشّیعه، ج 2، ص 15، باب 1؛ بحارالأنوار، ج 73، ص 139، باب 18، و ج 74، ص 167، باب3، ح 6.
2- . بحارالأنوار، ج 63، ص 371، باب 11؛ وسائل الشّیعه، ج 24، ص 355، باب 57.

وصیّت دوازدهم: فایده خوردن نمک در آغاز طعام

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! إفْتتحْ طعامک بالْملْح فإنّ فیه شفاءٌ منْ سبْعین داءٍ منْها الْجُنُونُ والْجُذامُ والْبرصُ و وجعُ الْحلْق والْأضْراس و وجعُ الْبطْن.»(1)

رسول خدا به حضرت علی فرمود :

«ای علی! غذای خود را با نمک آغاز کن؛ زیرا در آن شفا و درمان از هفتاد نوع بیماری است که دیوانگی، خوره، پیسی، درد گلو و درد شکم از جمله آنهاست.»

وصیّت سیزدهم: عظمت مؤمن واقعی

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! أنینُ الْمُؤْمن تسْبیحٌ و صیاحُهُ تهْلیلٌ و نوْمُهُ علی الْفراش عبادةٌ و تقلُّبُهُ منْ جنْبٍ إلی جنْبٍ جهادٌ فی سبیل اللّه فإنْ عُوفی مشی فی النّاس و ما علیْه منْ ذنْب.»(2)

رسول خدا به حضرت علی علیه السلام فرمود :

«ای علی! ناله مؤمن بیمار، تسبیح؛ و فریادش، تهلیل؛ و خوابیدنش در بستر بیماری، عبادت؛ و پهلو به پهلو شدنش جهاد در راه خداست، و اگر سلامتی خود را باز یافت، بی هیچ گناهی میان مردم رفت و آمد خواهد کرد.»

1- . وسائل الشّیعه، ج 24، ص 405، باب 95؛ بحارالأنوار، ج 63، ص 398، ح 20؛ محاسن برقی، ج 2،ص 593، ح 110.
2- . وسائل الشّیعه، ج 2، ص 400، باب 1، ح 2461؛ مکارم الأخلاق، ص 438.

وصیّت چهاردهم: فضیلت وضو گرفتن قبل و بعد از غذا

قال رسُولُ اللّه صلی الله علیه و آله لعلیٍّ علیه السلام :

«یا علیُّ! إنّ الْوُضُوء قبْل الطّعام و بعْدهُ شفاءٌ فی الْجسد و یُمْنٌ فی الرّزْق.»(1)

رسول خدا به حضرت علی(علیه السلام) فرمود :

«ای علی! وضو گرفتن پیش از غذا و بعد از آن، باعث درمان]بیماری های [بدن و برکت در روزی است.»

(و تمّتْ کلمهُ ربّک صدْقآ و عدْلاً لا مُبدّل لکلماته و هُو السّمیعُ الْعلیمُ)(2)

«و کلام پروردگار تو، با صدق و عدل، به حدّ تمام رسید؛ هیچ کس نمی تواند کلمات او را دگرگون سازد؛ و او شنونده داناست.»

1- . بحارالأنوار، ج 63، ص 356، ح 17؛ وسائل الشّیعه، ج 24، ص 337، باب 49؛ محاسن برقی، ج 2،ص 424، باب 30.
2- . سوره انعام، آیه 115.

1- قرآن کریم.

2- امام حسن عسکری علیه السلام، تفسیر العسکری، منسوب إلی الإمام علیه السلام، مدرسه امام مهدی علیه السلام، قم، سال 1409 ق، چاپ اول.

3- امام صادق علیه السلام، مصباح الشّریعه، شارح: سیّد حسن مصطفوی، انتشارات علمی، طهران، سال 1363 ش، طبع اول.

4- ابن بطریق، یحیی بن حسن، م 600 ق، العُمده، 1 جلد، انتشارات جامعه مدرسین، قم، سال 1407 ق.

5- ابن شاذان قمی، ابوالحسن محمّد بن احمد، م قرن پنجم، مأه منقبه فی مناقب امیرالمؤمنین علیّ بن ابی طالب و الائمّه من ولده، تحقیق: نبیل رضا علوان، مدرسه امام مهدی علیه السلام، قم، سال 1407 ق، چاپ اول.

6- ابن طاووس، علیّ بن موسی حلّی، م 664 ق، الإقبال الأعمال الحسنه فی ما یعمل مرّه فی السّنه، دار الکتب الاسلامیّه، تهران، سال 1367 ش، چاپ دوم.

7- ابن طاوس، علی بن موسی حلّی، م 664 ق، فلاح السّائل، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم.

8- ابن طاوس، علی بن موسی حلّی، م 664 ق، الیقین باختصاص مولانا علی(علیه السلام)

بإمره المؤمنين، مؤسّسه دارالكتاب، قم، سال 1413 ق، چاپ اول.

9- ابن قولویه قمی، ابوالقاسم جعفر بن محمّد، م 368 ق، کامل الزّیارات، انتشارت مرتضویّه، نجف اشرف، سال 1356 ش.

10- اربلی، ابوالحسن علی بن عیسی، م 687 ق، کشف الغُمّه فی معرفه الأئمّه، 2 جلد، تصحیح: هاشم رسولی محلّاتی، مکتبه بنی هاشم، تبریز، سال 1381 ق.

11- استرآبادی، شرف الدّین علی حسینی، م 940 ق، تأویل الآیات، انتشارات جامعه مدرّسین، قم، سال 1409 ق، چاپ اول.

12- امینی، عبدالحسین، م 1390 ق، الغدیر فی الکتاب و السُّنّه و الأدب، 11 جلد، مرکز الغدیر، سال 1416 ق، چاپ اول.

13- انصاری، محمّد باقر، اسرار غدیر، مولود کعبه، قم، سال 1415 ق، چاپ اول.

14- آمدی، عبدالواحد بن محمّد تمیمی، م 550 ق، غُرر الحکم و دُرر الکلم، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اوّل، قم، سال 1366 ش.

15- بحرانی، سید هاشم بن سلیمان، م 1107 ق، البرهان فی تفسیر القرآن، بنیاد بعثت تهران، سال 1416 ق، چاپ اول.

16- بحرانی، سیّد هاشم بن سلیمان، م 1107 ق، غایه المرام و حُجه الخصام فی تعیین الإمام من طریق الخاص و العام، 7 جلدی، تحقیق: سیّد علی عاشور، مؤسّسه التّاریخ العربی، بیروت 1422 ق، چاپ اول.

17- بحرانی، سیّد هاشم بن سلیمان، م 1107 ق، کشف المهم فی خبر غدیر خم، مؤسّسه احیاء تراث سیّد بحرانی.

18- بحرانی، سیّد هاشم بن سلیمان، م 1107 ق، مدینه المعاجز الأئمّه الإثنی عشر و دلائل الحجج علی البشر، 8 جلد، مؤسّسه المعارف الإسلامیّه، قم، سال 1413 ق.

19- بحرانی، سیّد هاشم بن سلیمان، م 1107 ق، معالم الزُلفی فی أحوال

النشأه الأولی و الأخری، 3 جلد، مؤسّسه انصاریان للطّباعه و النّشر، سال 1424 ق، چاپ اول.

20- بحرانی، عبدالله، م قرن 13، عوالم العلوم و المعارف و الأحوال، تحقیق و نشر: مؤسّسه امام مهدی علیه السلام، قم، چاپ دوم.

21- بُرسی، حافظ رجب بن محمّد، م علیه السلام73 ق، مشارق الأنوار الیقین فی أسرار امیرالمؤمنین علیه السلام، تحقیق: سیّد علی عاشور، ذوی القربی، قم، سال 1427 ق.

22- برقی، ابوجعفر احمد بن محمّد، م 274 ق، المحاسن، 1 جلد، دارالکتب الإسلامیه، قم، سال 1371 ق، چاپ دوم.

23- بلاذری، احمد بن یحیی، م 279 ق، انساب الأشراف، دار الفکر، بیروت، سال 1417 ق، چاپ اول.

24- ثعلبی نیشابوری، ابواسحاق احمد بن ابراهیم، م 427 ق، الکشف و البیان عن تفسیر القرآن، دار احیاء التّراث العربی، بیروت، سال 1422 ق.

25- حجازی، سیّد علیرضا، خطبه های شگفت، انتشارات فارس الحجاز، سال 1384 ش، چاپ اول.

26- حرّانی، ابومحمّد حسن بن علی معروف به ابن شعبه، م 381 ق، تحف العقول عن آل الرّسول، تحقیق: علی اکبر غفاری، مؤسّسه نشر اسلامی، قم، سال 1404 ق، چاپ دوم.

27- حرّ عاملی، محمّد بن حسن، م 1104 ق، اثبات الهُداه، 5 جلد، مؤسّسه الأعلمی، بیروت، سال 1422 ق، چاپ اول.

28- حرّ عاملی، محمّد بن حسن، م 1104 ق، جواهر السّنیّه فی احادیث القدسیّه، چاپخانه النعمان، نجف اشرف، سال 1384 ق.

29- حرّ عاملی، محمّد بن حسن، م 1104 ق، وسائل الشّیعه إلی تحصیل مسائل الشّریعه، 29 جلدی، مؤسّسه آل البیت لإحیاء التّراث، قم، سال 1409 ق، چاپ اول.

ص: 463

30- حسکانی، عبیدالله بن احمد، م قرن 490 ق، شواهد التّنزیل لقواعد التفضیل، 2 جلد، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، تهران، سال 1411 ق، چاپ اول.

31- حلّی، ابوجعفر محمّد بن ادریس، م 598 ق، مستطرفات السّرائر، 1 جلد، انشارات جامعه مدرّسین قم، سال 1411 ق، چاپ دوم.

32- حلّی، حسن بن یوسف مشهور به علّامه حلّی، م علیه السلام26 ق، کشف الیقین فی فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام، تحقیق: حسین درگاهی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، سال 1411 ق، چاپ اول.

33- حلّی، حسن بن یوسف مشهور به علّامه حلّی، م علیه السلام26 ق، نهج المسترشدین، مجمع ذخائر اسلامی، قم.

34- حلّی، حسن بن یوسف مشهور به علّامه حلّی، م علیه السلام26 ق، نهج الحقّ و کشف الصّدق، مؤسّسه دارالهجره، قم، سال 1407 ق.

35- حلّی، علی بن یوسف، م قرن هشتم، العُدد القویّه لدفع المخاوف الیومیّه، تحقیق: مهدی رجائی، کتابخانه مرعشی نجفی، قم، سال 1408 ق.

36- حنفی ترمذی، محمّد صالح کشفی، م 1060 ق، مناقب مرتضوی، مطبعه المحمّدی، بمبئی.

37- حویزی، عبدعلی بن جمعه، م 1112 ق، تفسیر نور الثّقلین، تحقیق : رسولی محلّاتی، انتشارات اسماعیلیان، قم، سال 1415 ق.

38- جوادی آملی، عبدالله، ادب فنای مقرّبان، تحقیق: محمّد صفایی، مرکز چاپ و نشر اسراء، سال 1386 ش، چاپ چهارم.

39- خزاز قمی، ابوالقاسم علی بن محمّد، م قرن چهارم، کفایه الأثر فی النّص علی الأئمّه الإثنی عشر، انتشارات بیدار قم، سال 1401 ق.

40- خوارزمی، حافظ موفق بن احمد، م 568 ق، المناقب، مؤسّسه نشر اسلامی، قم، سال 1411 ق، چاپ دوم.

41- دیلمی، ابومحمّد حسن بن ابی الحسن، م علیه السلام11 ق، غُرر الأخبار و دُرر

ص: 464

الآثار، تحقيق: اسماعيل الضغيم الهمدانی، نشر دليل ما، قم، سال 1427 ق، چاپ اول.

42- ديلمی، ابومحمّد حسن بن ابی الحسن، م عليه السلام11 ق، إرشاد القلوب، 1 جلد، انتشارات شريف رضی، سال 1412 ق، چاپ اول.

43- ديلمی، ابوشجاع شيرويه، م 509 ق، الفردوس بمأثور الخطاب، تحقيق : سعيد بن سيونی زغلول، دار الكتب العلميّه، بيروت، سال 1406 ق.

44- راغب اصفهانی، حسين بن محمّد، م 502 ق، المفردات فی غريب القرآن، تصحيح و تحقيق: صفوان عدنان داودی، دارالعلم، لبنان (سوريه)، سال 1412 ق، چاپ اول.

45- راوندی، قطب الدّين سعيد بن عبدالله، م 572، قصص الأنبياء، تحقيق : غلامرضا عرفانيان، بنياد پژوهش های آستان قدس، سال 1409 ق، چاپ اول.

46- رحمانی همدانی، احمد، ت 1318 ش، الإمام علی بن ابی طالب عليه السلام، ترجمه: حسين استادولی، مركز فرهنگی انتشارات منير، تهران، سال 1385 ش، چاپ چهارم.

47- رضوانی، علی اصغر، امام شناسی در قرآن و پاسخ به شبهات، انتشارات مسجد جمكران، سال 1384 ش.

48- رضوانی، علی اصغر، امام شناسی در احاديث و پاسخ به شبهات، انتشارات مسجد جمكران، سال 1385 ش.

49- رضوانی، علی اصغر، دفاع از تشيّع و پاسخ به شبهات، انتشارات مسجد جمكران، سال 1388 ش.

50- زمخشری، محمود بن عمر، م 538 ق، الكشّاف، دار الكتاب العربی، بيروت، سال 1407 ق، چاپ سوم.

51- سبحانی، جعفر، فروغ ولايت، مؤسّسه امام صادق عليه السلام، قم، سال 1384 ش، چاپ هفتم.

52- سراج، محمّد ابراهیم، امام علی(علیه السلام) خورشید بی غروب، مؤسّسه انتشارات نبوی، تهران، سال 1376 ش، چاپ اول.

53- سیالکوتی، سید محمود، علی(علیه السلام) و پیامبران، ترجمه: سیّد محمّد مختاری، مرکز چاپ و نشر بنیاد بعثت، سال 1371 ش، چاپ چهارم.

54- سیوطی، عبدالرّحمان بن ابی بکر، م 911 ق، الدُّر المنثور فی تفسیر المأثور، کتابخانه مرعشی نجفی، قم، سال 1404 ق.

55- شاذان بن جبرئیل، حدود 600 ق، الرّوضه فی فضائل امیرالمؤمنین علیّ بن ابی طالب علیه السلام، مکتبه الأمین، قم، سال 1423، ق، چاپ اول.

56- شرف الدّین، سیّد عبدالحسین، م 1377 ق، المراجعات، تحقیق: حسین راضی، المجمع العالمی لأهل البیت، سال 1426 ق، چاپ دوم.

57- شعیری، تاج الدّین محمّد بن محمّد، م قرن علیه السلام هجری، جامع الأخبار أو معارج الیقین فی أصول الدّین، انتشارات رضی، قم، سال 1363 ش.

58- شوشتری، قاضی نور الله، م 1019 ق، إحقاق الحق و ازهاق الباطل، با تعلیقات آیه الله مرعشی، مکتبه آیه الله المرعشی، سال 1409 ق.

59- شهرستانی، هبه الدّین، در پیرامون نهج البلاغه، ترجمه: عبّاس میرزاده اهری، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ ششم.

60- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، أمالی، ترجمه : کوه کمره ای، انتشارات کتابخانه اسلامیه، سال 1362 ش، چاپ چهارم.

61- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، التّوحید، انتشارات جامعه مدرّسین قم، سال 1398 ق، چاپ دوم.

62- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، تحقیق: علی اکبر غفاری، مکتبه الصّدوق، طهران.

63- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، الخصال، تصحیح : علی اکبر غفاری، جامعه مدرّسین قم، سال 1403 ق، چاپ دوم.

64- صدوق، محمّد بن على بابويه قمى، م 381 ق، علل الشّرايع، انتشارات

ص: 466

مکتبه الداوری، قم.

65- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، عیون أخبار الرّضا علیه السلام، تصحیح: مهدی حسینی لاجوردی، 1 جلدی، انتشارات جهان، سال 1378 ق.

66- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، فضائل الشّیعه، انتشارات اعلمی، تهران.

67- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، کمال الدّین و تمام النّعمه، 1 جلدی، دار الکتب الإسلامیّه، قم، سال 1395 ق.

68- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، معانی الأخبار، تحقیق : علی اکبر غفاری، انتشارات جامعه مدرّسین، قم، سال 1361 ش.

69- صدوق، محمّد بن علی بابویه قمی، م 381 ق، من لایحضره الفقیه، تصحیح: علی اکبر غفاری، 4 جلدی، انتشارات جامعه مدرّسین قم، سال 1413 ق، چاپ سوم.

70- صفار قمی، محمّد بن حسن، م 290 ق، بصائر الدّرجات فی مناقب آل محمّد :، تحقیق: کوچه باغی تبریزی، کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، قم، سال 1404 ق.

71- طباطبائی، سیّد محمّد حسین، م 1403 ق، المیزان فی تفسیر القرآن، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرّسین قم، سال 1417 ق، چاپ پنجم.

72- طبرسی، ابومنصور احمد بن علی بن ابی طالب، م 620 ق، الإحتجاج علی أهل اللّجاج، 1 جلد، نشر مرتضی، مشهد مقدس، سال 1403 ق.

73- طبرسی، حسن بن فضل، م 548 هجری، مکارم الأخلاق، 1 جلد، انتشارات شریف رضی، قم، سال 1412 ق، چاپ چهارم.

74- طبرسی، حسن بن فضل، م 548 هجری، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، انتشارات ناصرخسرو، تهران، سال 1372 ش، چاپ سوم.

75- طبرسی، علی بن حسن، م 600 ق، مشکاه الأنوار، کتابخانه حیدریّه،

نجف، سال 1385 ق، چاپ دوم.

76- طبری، عمادالدّین محمّدبن ابی قاسم، م 525 ق، بشاره المصطفی لشیعه المرتضی، کتابخانه حیدریّه، نجف اشرف، سال 1373 ق، چاپ دوم.

77- طبری، محمّد بن جریر، م 310 ق، جامع البیان فی تفسیر القرآن، دارالمعرفه، بیروت، سال 1412 ق، چاپ اول.

78- طوسی، ابوجعفر محمّد بن حسن، م 460 ق، أمالی، تحقیق: قسم دراسات الإسلامیّه (مؤسّسه بعثت)، انتشارات دارالثقافه، قم، سال 1414 ق، چاپ اول.

79- طوسی، ابوجعفر محمّد بن حسن، م 460 ق، تلخیص الشّافی، 4 جلد در دو مجلد، دارالکتب الإسلامیّه، قم، سال 1394 ق، چاپ سوم.

80- طوسی، ابوجعفر بن محمّد بن حسن، م 460 ق، مصباح المتهجّد، تحقیق: علی اصغر مروارید، 1 جلدی، مؤسّسه فقه الشّیعه، بیروت، سال 1411 ق، چاپ اول.

81- طوسی، ابوجعفر محمّد بن حسن، م 460 ق، تهذیب الأحکام، تحقیق : سیّد حسن خرسان موسوی، 10 جلدی، دارالکتب الإسلامیّه، سال 1365 ق، تهران، چاپ چهارم.

82- طهرانی (آغا بزرگ)، محمّد محسن، م 1389 ق، الذّریعه إلی تصانیف الشّیعه، 25 جلد، کتابخانه اسلامیه، تهران، سال 1408 ق.

83- عاملی، بهاء الدّین محمّد (معروف به شیخ بهایی)، م 1030 ق، أربعین، ترجمه: عقیقی بخشایشی، دفتر نشر نوید اسلام، قم، 1373 ش، چاپ اول.

84- علم الهدی، سیّد مرتضی، م 436، الذّخیره فی علم الکلام، مؤسّسه نشر اسلامی، سال 1411 ق.

85- عیّاشی، محمّد بن مسعود، م 320 ق، تفسیر العیّاشی، 2 جلد، چاپخانه علمیّه، تهران، سال 1380 ق.

86- عمادزاده، حسین، 1369 ش، پیامی بزرگ از بزرگ پیامبران، کتابخانه صدر، تهران، چاپ دوم.

87- فتال نیشابوری، محمّد بن حسن، م 508 ق، روضه الواعظین، 1 جلد، انتشارات رضی، قم.

88- فقیه ایمانی، مهدی، امام امیرالمؤمنین علیه السلام از دیدگاه خلفا.

89- فیروزآبادی، سیّد مرتضی، م 1410 ق، فضائل الخمسه من صحاح السّتّه و غیرها من الکتب المعتبره عند أهل السّنّه و الجماعه، 3 جلد، منشورات ضیاء فیروزآبادی، قم، سال 1387 ش، چاپ اول.

90- فیض الإسلام، سید علی نقی، م 1364 ق، ترجمه و شرح نهج البلاغه، مؤسّسه چاپ و نشر تألیفات فیض الإسلام، تهران، چاپ پنجم.

91- فیض کاشانی، محمّد محسن، م 1091 ق، تفسیر الصّافی، انتشارات صدر، تهران، سال 1415 ق، چاپ دوم.

92- قرشی، سیّد علی اکبر، قاموس قرآن، 7 جلدی، دارالکتب الإسلامیّه، تهران، سال 1412 ق، چاپ ششم.

93- قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمی، 2 جلدی، مؤسّسه دارالکتاب، قم، سال 1404 ق.

94- قندوزی حنفی، سلیمان، م 1294 ق، ینابیع المودّه، 2 جلدی، دارالاسوه للطباعه و النّشر، سال 1416 ق، چاپ اول.

95- کراجکی، ابوالفتح محمّد بن علی، م 449 ق، کنز الفوائد، تحقیق: عبدالله نعمه، 2 جلدی، دارالذّخائر، قم، سال 1410 ق، چاپ اول.

96- کفعمی، ابراهیم بن علی، م 905 ق، المصباح فی الأدعیه و الصّلوات و الزّیارات، 1 جلدی، انتشارات رضی (زاهدی)، قم، سال 1405 ق، چاپ دوم.

97- کلینی، محمّد بن یعقوب، م 329 ق، الکافی، دارالکتب اسلامیّه، تهران، سال 1365 ش، چاپ چهارم.

98- مازندرانی، ابوجعفر محمّد بن علی بن شهرآشوب، م 588 ق، مناقب آل ابی طالب، مؤسّسه انتشارات علّامه، قم، سال 1379 ق.

99- مالکی، ورّام بن ابی فراس، م 605 ق، تنبیه الخواطر و نزهه النواظر، دارالتعارف و دار صعب، بیروت.

100- متقی هندی، علی، م 975 ق، کنز العمّال فی سنن الأقوال و الأفعال، مکتبه التّراث الإسلامی، بیروت، سال 1397 ق.

101- مجلسی، محمّد باقر، م 1111 ق، بحارالأنوار الجامعه لدُرر أخبار الأئمّه الأطهار :، 110 جلدی، مؤسّسه الوفاء بیروت - لبنان، سال 1404 ق.

102- محمودی، محمّد باقر، نهج السّعاده فی مستدرک نهج البلاغه، مؤسّسه للطّباعه و النّشر و زاره الثقافه و الإرشاد الإسلامی، سال 1418 ق، چاپ اول.

103- مستنبط، سیّد احمد، م 1399 ق، القطره من بحار مناقب النّبیّ و العتره، نشر حاذق، سال 1421 ق، چاپ دوم.

104- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الحکیم، م 1426 ق، 14 جلدی، مرکز الکتاب للترجمه و النّشر، سال 1402.

105- مظفر، محمّد حسن، دلائل الصّدق، 6 جلدی، مؤسّسه آل البیت، قم، سال 1422 ق، چاپ اول.

106- معتزلی، عبدالحمید بن هبه الله بن ابی الحدید، م 656 ق، شرح نهج البلاغه، تحقیق: محمّد ابوالفضل ابراهیم، دارالجیل بیروت، سال 1407 ق، چاپ اول.

107- مغازلی، حافظ ابوالحسن علی بن محمّد شافعی، م 483 ق، مناقب علیّ بن ابی طالب، دار الأضواء بیروت، سال 1424 ق، چاپ سوم.

108- مفید، محمّد بن محمّد بن نعمان، م 413 ق، أمالی، کنگره شهید مفید، قم، سال 1413 ق، چاپ دوّم، سال 1413 ق، چاپ اول.

109- مفید، محمّد بن محمّد بن نعمان، م 413 ق، الإفصاح فی الإمامه،

المؤتمر العاملی للشیخ المفید، قم، سال 1413 ق، چاپ اول.

110- مفید، محمّد بن محمّد بن نعمان، م 413 ق، الإختصاص، تصحیح : علی اکبر غفاری، کنگره شهید مفید، قم، سال 1413 ق، چاپ اول.

111- مفید، محمّد بن محمّد بن نعمان، م 413 ق، الإرشاد، کنگره شهید مفید، قم، سال 1413 ق، چاپ اول.

112- مکارم شیرازی، ناصر، آیات ولایت در قرآن، مدرسه امام علیّ بن ابی طالب علیه السلام، قم، سال 1383 ش، چاپ اول.

113- مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، دارالکتب الإسلامیّه، تهران، چاپ پنجم، سال 1381 ش.

114- میرجهانی، سیّد محمّد حسن، م 1413 ق، جُنّه العاصمه، کتابخانه صدر، تهران، سال 1398 ق.

115- میرجهانی، سیّد محمّد حسن، م 1413 ق، مصباح البلاغه فی مشکاه الصیاغه، 4 جلد در دو مجلد.

116- میرحامد حسین، هندی، خلاصه عبقات الأنوار، تلخیص: سیّد علی میلانی، انتشارات نبأ، تهران، سال 1382 ش.

117- میلانی، سیّد علی، نگاهی به حدیث سدّ الأبواب، ترجمه: هیئت تحریریه مرکز حقایق اسلامی، نشر مرکز الحقایق الإسلامیّه، سال 1388 ش، چاپ اول.

118- نوری، میرزا حسین، م 1320 ق، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، 18 جلدی، مؤسّسه آل البیت، قم، سال 1408 ق، چاپ اول.

119- نیشابوری، ابوسعید خرگوشی، شرف المصطفی، م 406 ق، دارالبشائر الإسلامیّه، مکّه، سال 1424 ق.

120- هلالی، ابوصادق سلیم بن قیس، م 80 ق، کتاب سلیم، تحقیق : اسماعیل انصاری، الهادی، قم، سال 1415 ق، چاپ اول.

درباره مرکز

بسمه تعالی
هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
آیا کسانی که میدانند و کسانی که نمیدانند یکسانند ؟
سوره زمر/ 9

مقدمه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال 1385 هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:
1.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
2.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
3.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
4.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
5.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
6.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:
1.عمل بر مبنای مجوز های قانونی
2.ارتباط با مراکز هم سو
3.پرهیز از موازی کاری
4.صرفا ارائه محتوای علمی
5.ذکر منابع نشر
بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :
1.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
2.برگزاری مسابقات کتابخوانی
3.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
4.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
5.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
6.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...
7.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
8.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...
9.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
10.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
11. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در 8 فرمت جهانی:
JAVA.1
ANDROID.2
EPUB.3
CHM.4
PDF.5
HTML.6
CHM.7
GHB.8
و 4 عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :
ANDROID.1
IOS.2

WINDOWS PHONE.3
WINDOWS.4
به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .
درپایان :
از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک 129/34- طبقه اول
وب سایت: www.ghbook.ir
ایمیل: Info@ghbook.ir
تلفن دفتر مرکزی: 03134490125
دفتر تهران: 88318722 ـ 021
بازرگانی و فروش: 09132000109
امور کاربران: 09132000109